

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ (М. КИЇВ, УКРАЇНА)

УНІВЕРСИТЕТ ТОМАША БАТІ (М. ЗЛІН, ЧЕХІЯ)

УНІВЕРСИТЕТ ДАНУБІУС (М. СЛАДКОВІЧОВО, СЛОВАЧЧИНА)

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ
В УКРАЇНІ**

Київ 2021

УДК 3.071:37:34:001

ББК 60Я431

Сучасні вектори розвитку юридичної освіти та науки. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21-22 жовтня 2021 р.) / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. 446 с.

Редакційна колегія:

Яра О.С., к.ю.н., професор, декан юридичного факультету, професор кафедри адміністративного та фінансового права

Улютіна О.А. к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного та фінансового права

Артеменко О.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Галайдюк Л.Ю., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права – секретар

Голуб С. М., асистент кафедри адміністративного та фінансового права, член робочої групи

Збірник містить матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні вектори розвитку юридичної освіти та науки», що була організована юридичним факультетом Національного університету біоресурсів і природокористування України 21-22 жовтня 2021 року. Призначена для науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами сучасної науково-правової думки.

Тези доповідей опубліковані в авторській редакції мовою оригіналу.

Усі права захищені. Відповідальність за достовірність викладення матеріалу та відсутність плагіату несуть автори праць.

Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

© Національний університет біоресурсів і
природокористування України, 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Яра О. С., пані декан юридичного факультету, кандидатка юридичних наук, професорка, голова оргкомітету;

Ладиченко В. В., завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, доктор юридичних наук, професор, заступник голови оргкомітету;

Улютіна О.А., кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри адміністративного та фінансового права, заступниця голови оргкомітету.

Галайдюк Л. Ю., доцент кафедри адміністративного та фінансового права, к.ю.н. – секретар організаційного комітету;

члени оргкомітету:

Єрмоленко В.М., завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка Василя Зіновійовича Янчука, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Лауреат Премії Ярослава Мудрого;

Качур В.О., завідувачка кафедри теорії та історії держави і права, кандидатка юридичних наук, доцентка;

Курило В.І., завідувач кафедри адміністративного та фінансового права, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, академік Національної академії наук вищої освіти України та Академії адміністративно-правових наук, Заслужений юрист України, Лауреат Премії Ярослава Мудрого;

Піддубний О. Ю., завідувач кафедри цивільного та господарського права, доктор юридичних наук, професор, Лауреат Премії Ярослава Мудрого;

Улютіна О. А., професор кафедри адміністративного та фінансового права, к.ю.н., доцент;

Дейнега М. А., професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права, д.ю.н., доцент;

Артеменко О. В., доцент кафедри адміністративного та фінансового права, к.ю.н., доцент;

Панькова Л. О., доцент кафедри цивільного та господарського права, к.ю.н., доцент;

Головко Л. О., доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, к.ю.н., доцент;

Голуб С. М., асистент кафедри адміністративного та фінансового права;

Гріголашвілі Д. Г., член наукового гуртка «Клуб юних теоретиків», член робочої групи.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ..... 16

Попова Олена

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ВЕКТОРІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-ФАХІВЦЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ... 16

Протосавіцька Людмила

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ 19

Чомахашвілі Олена

ОСОБИСТА ТА ПРОФЕСІЙНА РЕПУТАЦІЯ ЮРИСТА 23

Велика Софія

СЕПАРАТИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ..... 25

Воляннюк Денис

ЦІННІСНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧАМИ ПРИНЦИПУ ДОБРОСУСІДСТВА 29

Грігалашвілі Дмитро

РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 33

Коваль Роман

РОЛЬ ТА ЗДОБУТКИ ОБ'ЄДНАНЬ ЮРИСТІВ В УТВЕРДЖЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ 37

Кокотун Антон

ЦІННІСНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ 40

Красносільська Іванна

РОЛЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ 43

Кучер Анастасія

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ У СТАРОДАВНЬОМУ ЄГИПТІ ТА РИМІ.....	45
---	----

Лебедько Альона

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	50
--	----

Медведська Вікторія

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ЖІКАМИ».....	53
--	----

Мілош Влада

УРЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ СУПЕРЕЧОСТЕЙ МІЖ КАТОЛИЦЬКОЮ І ПРАВОСЛАВНОЮ КОНФЕСІЯМИ У ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКУ ДОБУ	57
--	----

Скиданчук Тетяна

ДО ПИТАННЯ ПРО СПВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ, ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ У ТЕОРІЇ ПРАВА	60
---	----

СЕКЦІЯ 2 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА.....	65
---	-----------

Курило Володимир

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	65
---	----

Яра Олена

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	72
---	----

Городецька Ірина

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ	75
--	----

Гулак Олена, Щербак Артем

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ	79
---	----

Кравчук Мар'яна

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ЛАБОРАТОРІЙ В
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 82

Позняков Спартак

ІНТЕГРАТИВНИЙ МЕТОД У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ 85

Артеменко Олена

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 87

Галайдюк Лідія

ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ Й КОНТРОЛЮ В
АГРАРНОМУ СЕКТОРІ 90

Гбур Люся

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УКРАЇНІ 97

Головій Людмила

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ 101

Долгополов Анатолій

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ 105

Ємельяненко Карім

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ДЛЯ ГРОМАДЯН..... 108

Ковальова Світлана

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА
СЕКСУАЛЬНУ ОРІЄНТАЦІЮ 111

Кідалов Сергій, Мосійчук Олена

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ
ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ 116

Максименко Юрій

СИСТЕМА ВЗАЄМОДІЇ ГОЛОВИ ТА РАДИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ..... 118

Слюсаренко Сергій

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ 121

Улютіна Олена

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 125

Авраменко Світлана

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ОСВІТИ КЕРІВНИКІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ..... 128

Бобко Микита, Галайдюк Лідія

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ 131

Больботенко Анна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН 135

Василевська Анастасія

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ПРОВЕДЕННЯМ ТЕНДЕРІВ В УКРАЇНІ..... 138

Воловод Вікторія

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ..... 141

Вороніна Аліна

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ 144

Габрільчук Діана

ДО ПИТАННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В УКРАЇНІ 148

Годованюк Вікторія

ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ «ГАЗУ ТА НАФТИ» ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 150

Гриценко Максим

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ ... 153

Гузик Аліна

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА..... 155

Загородна Альбіна

АДМІНІСТАРТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ
..... 157

Загородна Альбіна

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ..... 161

Карулін Олександр

ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ 164

Козюк Оксана

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ТА НАУКИ 167

Короп Ірина

ПРИНЦИПИ: ОДНООСОВОБОВИЙ ТА КОЛЕГІАЛЬНИЙ РОЗГЛЯД
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ..... 170

Короткова Анастасія

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ..... 172

Литвин Юлія

ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ 175

Любич Олексій

ГРОШОВИЙ ОБІГ ЯК САМОСТІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ У СИСТЕМІ
ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН 177

Макаренко Юлія

РОЗМЕЖУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА ДЕРЖАВНОГО
НАГЛЯДУ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ 180

Нанюк Юлія

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗАНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ 183

Пешков Даніїл

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 188

Полюхович Діана

ДО ПИТАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ 191

Попп Андріана

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА У ДОСУДОВОМУ
РОЗСЛІДУВАННІ..... 195

Прокопчук Тімеа

ТИПОВІ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЮРИДИЧНОГО
СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ –
РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ..... 197

Анзор Саадулаєв

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ 200

Стасюк Надія

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ КРАЇН ЄВРОПИ 203

Тарасова Марина

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ 207

Ухаль Данило

СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ..... 210

Ухаль Данило

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ 214

Федорович Анна

ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КАРАНТИННИХ УМОВ: ПРОЦЕДУРНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ	218
---	-----

Філоненко Владислав

ОСОБЛИВІСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО ПРИ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ.	222
---	-----

Хархан Леся

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ....	225
--	-----

Чухно Валерія

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАКРІПЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «СВОБОДИ» У ВІТИЗНЯНОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ.....	229
---	-----

Шпак Оксана

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ ГЕОДЕЗІЇ, КАРТОГРАФІЇ ТА КАДАСТРУ	233
--	-----

Яценко Вікторія

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	236
---	-----

СЕКЦІЯ 3 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА.....	240
--	------------

Дейнега Марина

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	240
--	-----

Краснова Юлія

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ ..	243
--	-----

Лебідь Інна

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ БУРШТИНОВОГО ПРОМИСЛУ ЯК ОБ'ЄКТА СПЕЦІАЛЬНОГО НАДРОКОРИСТУВАННЯ.....	248
--	-----

Новак Тамара

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ
ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 254

Петлюк Юрій

ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНА ТВАРИННОГО
СВІТУ: ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 257

Бакай Тамара

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ
КОПАЛИН..... 261

Братушенко Ірина

ВЕКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА
ЕКОПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПОСУШЛИВОГО
СТЕПУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПРИКЛАДІ БІОСФЕРНОГО
ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА» ІМ. Ф.Е.ФАЛЬЦ-ФЕЙНА 264

Бузунко Олена

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СУДУ В
УКРАЇНІ 268

Главацька Анастасія

ПРО РОЛЬ І ЗАВДАННЯ АГРАРНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ..... 271

Зуйкова Марина

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЧЛЕНІВ
СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ 274

Зуєв Ростислав

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ..... 278

Кобиш Олена

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
..... 281

Козленко Марія

ПОНЯТТЯ, ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАВІ 283

Кокошко Євгеній

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ВИКОРИСТАННІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ 287

Лазаренко Марина

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ 291

Лебедько Альона

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПРАВА 294

Мазій Віталій

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЗАЙНЯТИХ СТИХІЙНИМИ (НЕОФІЦІЙНИМИ) СМІТТЄЗВАЛИЩАМИ..... 298

Яковенко Роман

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У СФЕРІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА 301

СЕКЦІЯ 4 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ У СФЕРІ ПРИВАТНОГО ПРАВА 305

Світличний Олександр

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ 305

Горіславська Інна

ДО ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ..... 308

Канарик Юлія

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ..... 310

Бажанова Вікторія

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ
ТА ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ 315

Кондратюк Тетяна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ДІТЕЙ-СИРИТ
ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ 320

Мачуський Володимир

ЦИФРОВЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЦИФРОВІ РОСЛУГИ
ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ 323

Панькова Лілія

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО: НОВИЙ ЦИКЛ РОЗВИТКУ . 325

Пушкар Марина

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В
СУЧАСНИХ УМОВАХ..... 328

Шовкун Юлія

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКІВ
ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ У ТРУДОВИХ СПОРАХ 332

Бараненко Вікторія

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПОЗИЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА
СТАРОДАВНЬОГО РИМУ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ..... 337

Будімірова Дар'я

СЕКРЕТНИЙ ЗАПОВІТ - НОВА ПРАВОВА КОНСТРУКЦІЯ В
СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ 340

Бутіна Марія

ЩОДО ПИТАННЯ ДОЛУЧЕННЯ ТА РОЗГЛЯДУ ДОКАЗІВ У
ГОСПОДАРСЬКУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСАХ 343

Ватуліна Тетяна

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ У СФЕРІ НОТАРІАТУ
УКРАЇНИ..... 345

Габрільчук Діана

ДО ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБ У СПРАВАХ ДІТЕЙ ЩОДО
ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В ОТГ 348

Дере Ясін

ВІДПУСТКА ДЛЯ ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ ДО ДОСЯГНЕННЯ НЕЮ
ТРИРІЧНОГО ВІКУ: НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ..... 351

Галушка Аліна

ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА
ФОРМА ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 354

Голубей Марія

ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ ОХОРОНОЗДАТНОСТІ ПОРОДИ ТВАРИН ЯК
ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В
МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ 358

Гутман Яна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ РАБІВ 361

Загородна Альбіна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИНЕСЕННЯ ЗАОЧНОГО РІШЕННЯ..... 364

Коцюба Дар'я

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ
(ДОГЛЯДУ) 368

Камєнєва Валентина

ДО ПИТАННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ У РИМСЬКОМУ
ПРАВІ..... 371

Роман Коваль

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ СУТНОСТІ ТА
ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМОЇ УХВАЛИ В ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ 375

Лівінська Марія

ПОНЯТТЯ ШЛЮБУ ТА ЙОГО ВИДИ В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ
ПРАВІ..... 378

Носінський Владислав

ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАЧУ НОУ-ХАУ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ 381

Охріменко Вікторія

СУЧАСНА ПАРАДИГМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
ЛЮДИНИ НА ЖИТЛО 385

Підцерковний Андрій

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ 387

Полюшкевич Анастасія

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ РИМСЬКОГО
ГРОМАДЯНИНА 390

Семененко Кирил

ДІЯЛЬНІСТЬ РИМСЬКИХ ЮРИСТІВ 393

Ткачук Олексій

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДОБРЕ ВІДОМОГО
ПОЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ 397

Яломенко Марина

ПОНЯТТЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 400

**СЕКЦІЯ 5 МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-
ПРАВОВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ..... 403**

Капплова Ольга

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА..... 403

Курило Інна

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БІОЕТИЧНИХ ПИТАНЬ
ВИКОРИСТАННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ТВАРИН: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА
СВІТУ..... 412

Нашинець-Наумова Анфіса

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ
МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ 417

Мушенюк Віктор

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ. 421

Головко Людмила

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄС У СФЕРІ
БЕЗПЕКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ..... 425

Дуліба Євгенія, Дроздова Олена

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОШУКУ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ..... 429

Бутіна Марія

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ НА
ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ..... 433

Плиска Вікторія

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ ТА ІНТЕГРАЦІЯ
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ 436

Чорновол Вадим

ДИПЛОМАТИЧНЕ ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО ВІД ПОЧАТКУ ХІХ
СТОЛІТТЯ ТА ДО СЬОГОДЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ 441

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ

Попова Олена,
к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри
теорії та історії держави і права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ВЕКТОРІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-ФАХІВЦЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Однією із важливих передумов формування громадянського суспільства є правове виховання, тому, правова культура та правове виховання особистості відіграє вагомую і важливу роль і її необхідність полягає в тому, щоб надати людині юридичних знань, які необхідні їй в житті, поважати та дотримуватися законів, а також сформувати високий рівень правової обізнаності суспільства.

Право є соціальним явищем, яке виступає одним із важливих елементів у розвитку та регулюванні правових відносин у суспільстві, повага до права та його визнання у суспільстві є важливим показником досягнення правової свідомості особи, що сприяє формуванню правового виховання громадянського суспільства [1,с.29].

Знання і розуміння особою своїх прав та обов'язків допомагають людині більш ефективно користуватися законними правами, виконувати покладені на неї юридичні обов'язки та вчиняти правомірні діяння в різних життєвих ситуаціях, пов'язаних зі здійсненням особою своїх соціальних ролей у суспільстві [1,с.29].

Вивченню, висвітлюванню та пошукам методів, які сприяють у підвищенню рівня правової культури у громадянському житті суспільства, у своїх працях досліджували багато вчених серед яких, О.П. Дзьобань, Д.А.Керімов, І.Г.Кириченко, Є.М.Мануйлов, О.С. Мельничук, Р.А.Сербін, О.Ф.Скакун, Б.О.Чупринський та інші, однак

питання потребують подальшого дослідження, вивчення та вирішення.

Виховання правової культури пов'язано, насамперед, із правовою соціалізацією особистості, тобто становленням її соціально значущих рис, засвоєнням нею правових цінностей, норм, установок, вироблених суспільством [2,с.75].

Але, на формування рівня правової культури особистості впливають різні важливі чинники, в тому числі:

- рівень правового прогресу, яке досягнуло це суспільство;
- правове виховання особи та процес здійснення самовиховання;
- рівень законодавства в країні;
- стан розвитку юридичної наук, тощо;

Значну роль на формування рівня правової культури особистих і професійних якостей у підготовці студента за фахом, як майбутнього спеціаліста, впливають принципи професійної культури, оскільки вона є основоположником у втіленні необхідних вимог до якостей у спеціаліста за фаховим напрямком. Серед них можна визначити :

- дотримання законності;
- відданість до професії;
- дотримання захисту законних інтересів громадян, тощо
- постійне удосконаленням особи;
- особиста відповідальність за свої дії, чесність, добросовісність тощо.

Основи формування рівня професійної культури у студента, як майбутнього фахівця, закладаються в процесі навчання в закладах освіти, а інші необхідні складові, набуваються представниками спеціальностей вже в процесі їхньої практичної діяльності, як спеціалістів, тому серед багатьох та вагомих чинників, які сприяють, та впливають на підвищення рівня правової культури у студентів, як майбутніх спеціалістів за фаховим напрямком є:

- рівень професорсько-викладацького складу вузу;
- здійснення навчання особами в учбових закладах за фаховим напрямком;
- проведення форумів із правознавчого напрямку, диспутів, круглих столів, тренінгів, тощо;
- участь у конференціях, олімпіадах, тощо;
- опанування необхідного мінімуму загальнотеоретичних та спеціальних практичних юридичних знань (*наприклад*: вивчення

курсу з навчальної дисципліни «Правова культура особистості», яка спрямована на поглиблення розуміння та підвищення рівня правової обізнаності, та правої культури у студентів, на формування загальнотеоретичних знань про роль та цінності правової поведінки, правової культури осіб, різних соціальних груп, правового мислення, правомірної поведінки, як в спілкуванні, так і в різних суспільних відносинах, правової свідомості особистості та ознайомлення з положеннями основних галузей права, норм права та їх застосуванням);

- набуття в навчальному процесі вищої школи більшого розвитку дослідницької діяльності студентів, творчого розв'язання ними науково – навчальних завдань;

- підвищення інформаційної культури, тощо.

Отже, слід зазначити, що правова культура має велике значення у формуванні правових засад суспільного життя і є важливою складовою культурно – правового рівня, якого досягнуло суспільство. Підвищення рівня правової культури особистості, професійних груп та суспільства в цілому більш широко розкриває важливе значення правових цінностей у житті людини і відіграє важливу роль в піднесенні та розвитку високого культурно – правового рівня різних галузей суспільного життя.

Таким чином, набуття високого рівня правової культури при підготовці студентів, як спеціалістів за фаховим напрямком, необхідна вимога сучасності, оскільки це має значний вплив на рівень правової свідомості громадянського суспільства, на формування високої правосвідомості громадян та є показником якості здійснення та виконання спеціалістами завдань за обраним фахом.

Література

1. Попова О.В. Правова культура особи як важлива складова частина у формуванні засад суспільного життя, правові аспекти та її значення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3.С.28 -32.
2. Білий П. Правова держава і правова культура: взаємозв'язок та результативність. *Право України*. 1997. С. 77.

Протосавіцька Людмила,
к.і. н., доцентка, доцентка кафедри теорії та
історії держави і права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ

В умовах російської агресії проти Української держави, що порушує світовий правопорядок та загрожує глобальній безпеці спонукає до зосередження уваги на питаннях безпеки, зокрема, на захисті державного суверенітету та забезпеченні територіальної цілісності.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю наукового дослідження сутності територіальної цілісності держави та пошуку механізмів забезпечення непорушності кордонів Української держави в її територіальних межах.

Метою дослідження є визначення поняття територіальної цілісності як головного елементу національної безпеки та з'ясування особливостей і закономірностей забезпечення непорушності кордонів та територіальної цілісності держави.

Згідно з законом України "Про основи національної безпеки України" територіальна цілісність і недоторканість, суверенітет та конституційний лад держави являється об'єктом національної безпеки [1]. До пріоритетів національних інтересів належать захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості державних кордонів.

У зв'язку з російською агресією в на Сході та півдні України пріоритетами національних інтересів є захист державного суверенітету, недоторканості державних кордонів та територіальної цілісності. Згідно з стратегією національної безпеки України до стратегічних завдань політики національної безпеки належать: відновлення територіальної цілісності України та цілісності демократичних інститутів на всій території нашої держави [2].

Територія є однією з головних ознак держави. Компетенція держави щодо її території визначається через поняття суверенітету та

територіального верховенства. Ще наприкінці XIX ст. французький дослідник Дюгі стверджував, що "колективність може бути державою лише тоді, коли вона осіла на території з визначеними кордонами. Без цього не має держави [3, с. 128]. З цього ми можемо зробити висновок, що територія як частина земного простору є необхідною умовою існування держави. Захист нації та її території є забезпеченням її національної безпеки. Державна територія являється різновидом території, яка перебуває під суверенітетом держави, що здійснює в її межах своє територіальне верховенство. Ведучи мову про територіальне верховенство зазначимо, що однією з головних ознак територіального верховенства держави є принцип невідчужуваності державної території.

Територія держави є частиною земної кулі, простір національного самовизначення в межах якого держава здійснює свій суверенітет. Територіальне верховенство, являючись частиною державного суверенітету і забезпечує територіальну цілісність та недоторканість кордонів держави.

Безпека території є важливою умовою існування держави. Забезпечення безпеки спонукало людство до виникнення держави, призначенням якої є безпека нації. Забезпечення безпеки передбачає активну діяльність держави. Система просторової безпеки являється безпекою території. Забезпечення політико-правової безпеки держави, а також нейтралізація будь-яких загроз суверенітету держави є здійсненням державою своєї юрисдикції на всій її території. Посягання на політико-правову безпеку території держави можливе або шляхом окупації території та встановлення на окупованій території політичного режиму іншої держави, або шляхом здійснення державного перевороту зі зміною політико-правового режиму території. Насильницька зміна статусу державної території являється посяганням на державний суверенітет.

Територіальна цілісність і недоторканість є основними принципами суверенітету незалежних держав. Територіальна цілісність означає заборону насильницького розчленування території держави та її анексію. Територіальна недоторканість полягає в зобов'язанні будь-яких держав утримуватися від будь-яких посягань на територію інших держав від порушення їх кордонів.

Отже суверенітет та безпека - це головні умови існування будь-якої незалежної держави. Недоторканість цілісності та непорушність кордонів держави гарантується різного роду міжнародно-правовими

актами. З поміж них ми можемо назвати: Статут ООН, яким передбачено, що всі Члени ООН утримуються від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканості чи проти політичної незалежності будь-якої держави [4]; Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі містить положення в якому зазначено, що "держави учасниці будуть поважати територіальну цілісність кожної з держав-учасниць [5]; Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами передбачає, що "кожна держава зобов'язана утримуватися в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави" [6].

Принцип територіальної цілісності тісно пов'язаний з принципом самовизначення народів. Принцип територіальної цілісності є пріоритним над принципом самовизначення за умови дотримання принципу рівноправності етнічних груп та надання їм автономного статусу, забезпечення національно-культурних потреб представників різних етнічних груп, створення можливостей для формування власних представницьких органів тощо.

Захист територіальної цілісності неможливий без забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів. Національна безпека являє собою захищеність життєвоважливих інтересів особистості, держави, суспільства, довкілля у різних сферах життєдіяльності від внутрішніх та зовнішніх загроз [7, с.25]. Суверенітет та територіальна цілісність за таких умов постають являються основними об'єктами національної безпеки.

Забезпечення територіальної цілісності та захист життєвоважливих інтересів держави вимагають прийняття ряду організаційно-правових, дипломатичних, а подекуди і військових заходів у внутрішньодержавному та міжнародному рівнях. Формування та реалізація злагодженої комплексної державної політики зі збереження територіальної цілісності є необхідною умовою належного захисту цілісності державної території та її суверенітету.

Отже, територіальна цілісність проявляється в єдності території на яку поширюється державний суверенітет, та в здатності держави зберігати свою територію в межах кордонів, які встановлено у відповідності до норм міжнародного права, в протидії зовнішній та внутрішній загрозам, спрямованих на зміну державних кордонів та

території. Цілісність державної території тісно пов'язана з незалежністю держави, з її стійкістю та розвитком.

Література

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. ст. 351.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

3. Дюги Л. Конституционное право. Общая теория государства: Перевод с французского / Дюги Л. ; Пер. : В. Краснокутский, Б. Сыромятников, А. Яценко ; Предисл. : Л. Дюги, П. Новгородцев. М. : Изд. Т-ва И.Д. Сытина, 1908.

4 Статут ООН URL :
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

5. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055.

6. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569.

7. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ»», 2007. 592 с.

Чомахашвілі Олена,
к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри
теорії та історії держави і права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ОСОБИСТА ТА ПРОФЕСІЙНА РЕПУТАЦІЯ ЮРИСТА

Репутація завжди пов'язана з довірою

Ділова репутація – це сукупність особистих та професійних якостей, рівень активності у професійних та громадських об'єднаннях, інформація про спосіб та стиль життя, світогляд, особисті інтереси, культура взаємовідносин та комунікацій.

Позитивна ділова репутація формується у спеціаліста в сфері права навколо таких складових: результативність, тобто успішне та висококваліфіковане вирішення юридичних справ, висока професійна та особиста ефективність; інновації, тобто інноваційний підхід до ринку та суспільних явищ, швидка адаптація до змін; дотримання засад корпоративної етики та культури, деонтологічних норм у професії; корпоративне та соціальне громадянство, тобто бережливе ставлення до довкілля, благодійність, позитивний вплив на суспільство; лідерство, тобто організованість, чітке бачення професійного майбутнього.

Особиста репутація – це образ, що склався в оточуючих людей. Коли репутація усталена, вже закріпилась за людиною, інші помічають тільки те, що підтверджує таку репутацію та ігнорують те, що її не підкріплює. Особиста репутація – це шаблон згідно з яким за інерцією люди звертаються один до одного.

Тоді як імідж — цілеспрямовано сформований образ особи, що відокремлює та підкреслює певні важливі та ціннісні характеристики, покликаний емоційно-психологічно впливати та переконувати будь-кого з метою популяризації, реклами тощо.

Імідж виконує такі функції: пізнавальну (інформаційну); номінативну (свій стиль, своя фразеологія); естетичну (ушляхетнює носія за умови, що є позитивним). Імідж людини — це думка про неї у групи людей в результаті сформованого у їхній психіці образу цієї особи, що виник у результаті їх прямого контакту з цією людиною чи

внаслідок отриманої про цю людину інформації від інших людей; власне, імідж людини — це те, як вона виглядає в очах інших [1, с. 66–75].

Імідж складається із зовнішнього образу (одягу і речей, міміки, поз і жестів) та внутрішнього образу, який неможливо побачити, але який відчувається і дуже впливає на сприйняття людини оточенням (вміння правильно налагодити спілкування, позитивні якості особистості, вміння розуміти людей і вміння справляти враження) [2].

Зазначимо, що складовими поняття іміджу для особи правника варто виділити: 1. Професіоналізм і компетентність. 2. Динамізм, швидка реакція на ситуацію, активність. 3. Моральна надійність особи. 4. Уміння впливати на людей справою, словом і зовнішнім виглядом. Виховний вплив справою реалізується у формі особистого прикладу. Вплив зовнішнім виглядом передбачає ефективну самопрезентацію (етика спілкування, естетика одягу, приваблива манера поведінки тощо). 5. Гуманітарна освіченість. Основу світоглядних засад особистості становлять такі гуманітарні цінності: соціальна захищеність, здоров'я, духовне багатство, екологічна безпека людей. 6. Психологічна культура юриста. Знання психології людей, їхніх індивідуальних особливостей та характерологічних рис є передумовами успішної діяльності.

Репутація особи — це думка та уявлення громадськості про людину. Проте, якщо імідж — це образ, що можна створити за допомогою слів та ідей, то репутація створюється конкретними діями та вчинками.

Література

1. Довга Т.Я. Імідж особистості як необхідна умова професійного становлення педагога. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2010. Вип. 14, книга I. С.66–75.
2. Жулай В.І. Теоретичні виміри понять “імідж” та “репутація”: соціально-філософський аспект. *Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”*. 2011. № 46. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_46/Gileya46/F12_doc.pdf

Велика Софія,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

СЕПАРАТИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

На сучасному етапі розвитку світової спільноти однією з загроз стабільного розвитку та нормального функціонування системи міжнародних відносин стає сепаратизм. Саме сепаратизм створює напругу в багатьох регіонах світу та породжує численні активні та "заморожені" конфлікти. Дослідження становлення сепаратизму, основних причин та передумов його виникнення дасть змогу зрозуміти його сутність та способи подолання цього явища.

Досліджуючи поняття сепаратизму його слід розуміти як рух, як устремління, як переконання необхідності відділення від держави певної її території. Проект Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію)» визначає сепаратизм як діяльність, спрямовану на відокремлення частини території України з етнічних, мовних, релігійних мотивів для створення нової держави, наділеної політичною самостійністю або широкою автономією [1].

Для України явище сепаратизму та сепаратистських рухів є досить актуальним. Сепаратистські рухи стали причиною порушення територіальної цілісності України. Вони стали причиною численних людських і матеріальних втрат. Сепаратистський рух на Сході України поставив нашу державу в становище "Гібридної війни".

Сепаратизм в сучасному розумінні є тісно пов'язаним з певним етапом розвитку держави, а саме: з формуванням нації, національних держав загалом; з появою державного суверенітету і державної території; із закріпленням на міжнародному рівні права нації на самовизначення та територіальну цілісність.

Сепаратизм пов'язаний з націоналізмом та процесом формування нації. Слово "нація" в значенні "еліта" було застосоване до населення країни і стало вживатися як слово синонім до слова "народ". На думку професора Бостонського університету Л. Грінфелда, першою нацією в

сучасному розумінні була англійська нація [2, с. 34]. За прикладом Британії в інших країнах Європи відбуваються подібні трансформації, що спонукало націоналістичні рухи і як наслідок створення національних держав.

Поява суверенітету тісно пов'язана з формуванням держав в яких склалося специфічне ставлення населення держави до території, на якій вони мешкали, як до державної.

При дослідженні феномену сепаратизму слід брати до уваги процес формування нації, визнання держави на національному рівні та націоналізму як одного з головних рушіїв формування держави. Виникнення національної держави тісно пов'язане з явищем націоналізму. Нації формують власну національну культуру. Нація має власну назву, спільну національну культуру, спільні міфи, традиції, спільну історію, спільні права та обов'язки та єдину економіку. Нація являє собою набагато ширше поняття чим етнос, який відчуває тільки певний символічний зв'язок з територією чи країною свого походження. Нація концентрує свої зусилля на розбудові власної національної держави.

Одним з важливих чинників виникнення держави є націоналізм. Основна мета націоналізму побудова національної держави. В межах однієї держави зазвичай проживає кілька націй. Якщо в межах однієї держави нації прагнуть відокремитися, то виникає сепаратистський рух.

При розгляді феномену сепаратизму слід розглядати проблему співвідношення принципів самовизначення народів (націй) та територіальної цілісності держави. Сепаратизм в сучасному розумінні являє собою національний рух, який спрямований на відокремлення від держави з метою створення власної держави чи приєднання до іншої держави. Сепаратизм виникає на ґрунті суперечності між правом нації на самовизначення і принципом дотримання територіальної цілісності самостійних суверенних держав [3, с. 692].

Здебільшого сепаратистські рухи виникають через цілу низку об'єктивних і суб'єктивних, зовнішніх і внутрішніх причин, які в сукупності стають потужним каталізатором трансформаційних процесів у поліетнічних країнах. Серед них варто назвати: історичне підґрунтя, економічні умови розвитку регіону, геополітичні інтереси «провідних» держав світу, зростання націоналістичних поглядів, негнучка етнонаціональна політика та, що важливо, підтримка сепаратизму ззовні [4, с.137]. Різні політична спільноти давали різні назви сепаратизму: "антидержавний заколот", "державна зрада", чи "національно-визвольна боротьба".

Сепаратизм здатен проявлятися в різних сферах суспільного життя. Так можемо виділити економічний, політичний, ідеологічний та правовий сепаратизм [5, с. 244]. Приміром політичний сепаратизм являє собою певні дії, які спрямовані на порушення територіальної цілісності країни. Політичний сепаратизм може бути етнонаціональним та регіональним сепаратизмом. Суб'єктом в етнонаціональному сепаратизмі є етнічна одиниця, меншість населення країни. Суперечність виникає між етнічною меншістю та політичною владою. Етнічна меншість прагне виведення частини території, населенням якої є етнічна меншість з під юрисдикції даної держави. Гаслом такого етнонаціонального сепаратизму є гасло національної незалежності як права народу на самовизначення.

Суб'єктом регіонального політичного сепаратизму можуть бути представники національності, що і домінуюча більшість нації. Гаслом даного сепаратизму є гасло боротьби з дискримінацією, яку висловлюють представники того територіального утворення, що прагнуть відокремитися. Регіональний сепаратизм в переважній більшості пов'язаний з різними соціально-економічними проблемами, що в свою чергу породжує незадоволення мешканців окремого регіону.

Економічний сепаратизм пов'язаний з дискримінаційним розподілом ресурсів та бюджетного асигнування в середині держави. Нерівномірний розподіл ресурсів центральної влади мотивують певний регіон на зміну економічної системи держави чи на вихід з неї та створення власного ринку, та переорієнтації виробництва на зовнішні ринки.

Ідеологічний сепаратизм пов'язаний з утвердженням ідеології, яка сприяє пріоритету місцевих інтересів над загальнодержавними та протиставляє певний регіон цій державі на певних підставах. В основі такого сепаратизму зазвичай лежать релігійні, расові, етнічні, цивілізаційні чи мовні відмінності.

Правовий сепаратизм пов'язаний з наданням пріоритету і верховенства місцевих правових норм над загальнодержавними. Це можливо за умови отримання певною адміністративною одиницею держави спеціального правового режиму, або ж у випадку самопроголошення такого статусу.

В залежності від способів досягнення поставлених цілей сепаратиські рухи поділяються на мирні та збройні. Сепаратиський рух, що використовує інструменти політики вважається мирним, на відміну від збройного сепаратиського руху, який є вкрай небезпечним і який призводить до дестабілізації як в регіоні так і в державі. Збройний сепаратиський рух при досягненні поставленої мети досить часто

використовує такі форми протистояння як громадянська чи гібридна війна, або ж різні методи екстремістської діяльності такі як суспільно-небезпечні діяння або ж терористичні акти.

За формою сепаратиські рухи поділяються на сецесію, іредентизм, енозис та автономізацію. Так сецесія є рух направлений на відокремлення певної території з метою створення самостійної держави. Іредентизм являє собою рух за відокремлення частини території однієї держави для приєднання до іншої. Деволюція являє таку форму сепаратиського руху, що не порушує територіальної цілісності. Енозис являється рухом за об'єднання етнічної групи в рамках однієї держави, що передбачає відокремлення територій інших країн, на яких проживають представники цієї групи.

Прихильники сепаратизму вдаються до різноманітних дій як то діяльність політичних партій, різних громадських рухів, масових пропагандистських акцій, терористичних актів та збройної боротьби.

Отже підсумовуючи вище викладене зазначимо, що питання сепаратизму в світі постало досить давно і не втрачає своєї актуальності і в наш час. Цей процес тісно пов'язаний з формуванням націй та національних держав, становленням державного суверенітету та закріпленням права націй на самовизначення, а також з забезпеченням територіальної цілісності держави. Сепаратизм може мати як негативний так і позитивний вплив на розвиток суспільства. З метою запобігання сепаратистських рухів необхідно вдосконалити і усучаснити старі а також розробити нові нормативно-правові та інституційні механізми протидії та запобігання сепаратистським рухам в державі.

Література

1. Проект Закону України від 17.07.2014 р. №4300а «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію)» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GG3BG68A?an=24>

2. Литвиненко К. О. Гуманітарні чинники генерування сепаратистських рухів в Україні: дис.... канд. філософ. наук: 21.03.01. Київ, 2018. URL: http://old2.niss.gov.ua/public/File/20219_01_02/dis_Lytvynenko.pdf

3. Дівак В. В. Сепаратизм як соціально-політичне явище: сутність і причини виникнення / В. В. Дівак // *Держава і право: збірник наукових праць*. 2008. Вип. 39. С. 690–695.

4 Юськів Х. Актуалізація сепаратизму як безпекової загрози в Центральній-Східній Європі // *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2017. Випуск 43. С. 134–139

5. Литвиненко К.О. Поняття та класифікація сепаратистських рухів / К.О. Литвиненко // *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 108. С. 243–247. URL: file:///C:/Users/HP/AppData/Local/Temp/gileya_2016_108_65.pdf

Воляннюк Денис,
магістр 2 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів та
природокористування України

ЦІНІСНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧАМИ ПРИНЦИПУ ДОБРОСУСІДСТВА¹

Добросусідство, як правова категорія та юридичний базис, є частиною правового регулювання земельних відносин, що прямо встановлено положеннями Земельного кодексу України – основного нормативно-правового акту земельного законодавства України. Однією з феноменальних особливостей даної правової категорії являється безпосередній причинно-наслідковий зв'язок добросусідства з усіма без виключення принципами земельного законодавства, що встановлені положеннями статті 5 Земельного кодексу України, серед яких принципи поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва; забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави; невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо

¹ Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Віра Качур)

володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом; забезпечення раціонального використання та охорони земель; забезпечення гарантій прав на землю; пріоритету вимог екологічної безпеки [1]. Таким чином, добросусідство являється складовою частиною та базисом для переважної більшості земельних відносин усіх категорій та різновидів. Водночас цьому принципу притаманні аксіологічно-правові характеристики, що засвідчують наявність певних ціннісно-правових аспектів при його реалізації.

В призмі вивчення прикладних аспектів реалізації землекористувачами принципу добросусідства необхідним є визначення механізму відповідної реалізації. Так, зі змісту частини 1 та 2 статті 103 Земельного кодексу України, яка іменована «зміст добросусідства» вбачається, що власники та землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, при яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей (затінення, задимлення, неприємні запахи, шумове забруднення тощо), а також не використовувати земельні ділянки способами, які не дозволяють власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок використовувати їх за цільовим призначенням (неприпустимий вплив) [1].

Отже, одним з основних механізмів реалізації землекористувачами принципу добросусідства є зобов'язання останніх не вчиняти дії, які можуть призвести до порушення прав та законних інтересів власників суміжних володінь (земельних ділянок). Дана теза була закріплена законодавцем в положеннях пунктами «г» та «е» частини 1 статті 91 Земельного кодексу України, відповідно до яких власники земельних ділянок зобов'язані не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів, а також дотримуватися правил добросусідства [1].

Проте найбільш проблемним залишається аспект дотримання принципу добросусідства у випадку, коли ті чи інші дії власника або співвласника земельної ділянки носять реальний характер, тобто вже здійснені та характеризуються як неправомірні й призводять до порушення прав та законних інтересів власників суміжних володінь (земельних ділянок). В такому випадку йдеться про деліктне зобов'язання в розрізі принципу добросусідства, яке знаходить своє нормативне вираження в положеннях пункту «б» частини 3 статті 152

Земельного кодексу України, в якому законодавець визначає один з основоположних способів захисту прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки, а саме відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав [1]. З огляду на безпосередній взаємозв'язок та структурну однорідність, описаний спосіб захисту прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки слід вважати складовою частиною принципу добросусідства.

Втім, реалізація землекористувачами принципу добросусідства полягає не лише у виконанні останніми тих чи інших обов'язків, але й у реалізації ними своїх прав. Аналіз соціальної поведінки людей, як первинних суб'єктів земельних правовідносин та загального і спеціального законодавства, яке втілює таку поведінку в нормах позитивного права свідчить про те, що основна і фундаментальна ціль землекористування полягає в отриманні доходів, а також інших благ матеріального та/або нематеріального характеру від корисних властивостей землі. Так, згідно частини 1 статті 90 Земельного кодексу України власники земельних ділянок мають право, зокрема, продавати або іншим шляхом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину, довірчу власність; самостійно господарювати на землі; власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену продукцію; використовувати у встановленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, лісові насадження, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі; на відшкодування збитків у випадках, передбачених законом; споруджувати жилі будинки, виробничі та інші будівлі і споруди [1]. Водночас, слід акцентувати увагу на тому, що визначаючи суб'єктивне право учасника земельних відносин, законодавець в обов'язковому порядку закріплює обов'язок такого учасника неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи інших учасників земельних відносин [4]. Окрім того, не зайвим буде процитувати положення статті 68 Конституції України, відповідно до яких незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. Таким чином, кожен власник та/або співвласник земельної ділянки як учасник земельних відносин, бажаючи реалізовувати свої суб'єктивні права, зобов'язаний виконувати свої суб'єктивні обов'язки [2]. Іншими словами, у відносинах добросусідства, як і будь-яких інших з-поміж наявних у

правовому полі, кожне суб'єктивне право однієї сторони забезпечується суб'єктивним обов'язком іншої сторони [3].

Резюмуючи вищевикладене, слід зауважити, що реалізація землекористувачами принципу добросусідства полягає не лише в пасивній, але і в активній поведінці суб'єкта земельних правовідносин, адже принцип добросусідства виражається не лише у зобов'язанні власників та/або співвласників земельних ділянок не вчиняти ті чи інші дії, але й у зобов'язанні останніх вчиняти активні дії, спрямовані, по-перше, на запобігання порушенням прав та законних інтересів власників суміжних володінь (земельних ділянок) і, по-друге, на усунення негативних наслідків допущених порушень. Водночас, реалізація принципу добросусідства носить і позитивний для землекористувача характер, адже включає в себе реалізацію власником свого прав володіння, користування та розпорядження по відношенню до належної йому земельної ділянки. Саме це і визначає аксіологічну природу добросусідства.

Література

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст.27.
2. Антонюк О. І. Процесуальні заходи превентивного захисту права власності. *Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право*. 2014. № 1. С. 211–214.
3. Мироненко І. Поняття та зміст відносин добросусідства. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 11. С. 95-98.
4. Кулинич П.Ф. Право добросусідства за земельним законодавством України. *Земельне право України*. 2006. № 1. С. 25-33.

Грігалашвілі Дмитро,
студент 2-го курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

На сьогоднішній день немає чіткого визначення поняття «правова культура», дане поняття науковці визначають по різному. Ми будемо відштовхуватися від дефініції правової культури, запропонованої В.О.Качур, згідно якої вона є специфічним способом організації та розвитку правової життєдіяльності учасників суспільного життя в конкретних історичних умовах, що визначає правову орієнтацію та правову позицію суб'єкта і проявляється у правових цінностях [2, с. 17].

Таку ж ситуацію маємо і з визначенням поняття «сталий розвиток суспільства», яке також не має загальноприйнятого розуміння. Визначення даного поняття базується на понятті «сталий розвиток», яке теж не має єдиного конкретного визначення. Однією з пропозицій щодо визначення сталого розвитку є його розуміння як «керованого стабільного соціально-економічного розвитку, що не порушує природної основи, спрямований на виживання та безперервний прогрес суспільства у межах господарської ємності біосфери» [9, с. 10] і який необхідний для збереження навколишнього середовища і природних ресурсів, економічного зростання та задоволення потреб людини [6, с. 266]. Тобто, його складовими є екологія, економіка, суспільство.

На цій основі можемо стверджувати, що сталим розвитком суспільства є його постійний прогрес, що можливий лише через збалансоване врахування всіх сфер його життєдіяльності [6, с. 269].

Загалом, концепція сталого розвитку передбачає виділення трьох підходів: економічного, соціального та екологічного, що відображають їх особливу значимість, наявність між ними взаємозв'язку і взаємозалежності, при цьому ігнорування хоча б однієї з них може підірвати загальну стійкість системи [1, с. 6].

Однак нас цікавить саме соціальний підхід, так як саме він охоплює весь спектр прав людини, як індивідуальних, так і колективних, а також широке коло проблем підтримки стабільності соціальних і культурних систем, примноження гуманітарних цінностей сучасного суспільства [1, с. 6].

Зв'язок сталого розвитку суспільства і правової культури полягає в тому, що такий різновид останньої, як правова культура особистості, будучи компонентом правової культури суспільства, виражає ступінь і характер розвитку суспільства, так чи інакше забезпечує соціалізацію особистості та правомірну діяльність особи, передбачає відповідні знання людьми певних положень чинного законодавства, порядку його реалізації, уміння користуватися цими знаннями при застосуванні норм права, їх виконанні [8, с. 9].

Важливу роль правової культури для сталого розвитку суспільства можна побачити в тому, що, не маючи необхідних знань про правову систему держави, чинне законодавство, громадянам не буде чим цей розвиток забезпечувати – вони не зможуть реалізувати свої права та обов'язки і захистити свої інтереси [7, с. 108], так як базові знання дозволяють людині реалізувати свої основні права: право на працю, участь у політичному житті тощо [3, с. 50-51].

Однак найбільшу роль правової культури для сталого розвитку суспільства бачимо в тому, що правова культура розповсюджується не тільки на одну особистість, а й на все суспільство. Важливість правової культури суспільства полягає в таких її складових, як наступні правові утворення: система правових норм як особливих правил поведінки, що зовні відбиті у системі нормативно-правових актів та конкретизуючих їх актів індивідуального регулювання; сукупність правовідносин, тобто суспільних відносин, що врегульовані за допомогою правових норм і складаються з юридичних прав і обов'язків; сукупність суб'єктів права (фізичних, зокрема і посадових осіб, державних та інших організацій, соціальних груп, соціальних спільностей); система духовного відображення правової дійсності; режим законності і правопорядку (стану фактичної впорядкованості суспільних відносин, врегульованих за допомогою правових засобів). Правова культура суспільства охоплює усі правові явища у динаміці їх розвитку, характеризується та визначається станом загальної культури населення, якістю національного законодавства, існуванням гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, рівнем правосвідомості, станом правопорядку,

законності та юридичної практики [4, с. 125]. Правова культура суспільства завжди має бути націлена на високий рівень, так як високий рівень правової культури в суспільстві є умовою формування демократичних засад життєдіяльності [5, с. 1], високий рівень правової культури суспільства також є однією з важливих ознак правової держави, яка ґрунтується передусім на принципах верховенства права і правового закону, поваги до основних прав і свобод людини та громадянина [4, с. 127].

Правова культура складається з цілої низки елементів, якими є: досягнення якісного стану юридичної охорони та захисту основних прав і свобод людини і громадянина; ступінь впровадження в практику суспільного та державного життя принципів верховенства права і правового закону; рівень правосвідомості громадян та посадових осіб [8, с. 9].

Показниками першого елементу вважають: наявність демократичного, гуманістичного, справедливого законодавства, його відповідність міжнародним правовим стандартам у сфері прав людини; існування ефективних національних правових засобів та процедур для захисту конституційних прав і свобод; реальна можливість звернутися до міжнародних правових інституцій – Європейської Комісії з прав людини, Європейського Суду з прав людини [4, с. 126].

Важливим показником реалізації ступеня впровадження у практику суспільного і державного життя принципів верховенства права і правового закону є обмеження державної влади правом, відповідність законам підзаконних нормативно-правових актів [4, с. 126].

Рівень правосвідомості громадян та посадових осіб характеризується ступенем засвоєння такими особами цінності права, основних прав і свобод, правових процедур вирішення конфліктів; знання права, поваги до нього, переконаності у необхідності дотримуватися приписів правових норм. Правосвідомість, як і правова культура, розпосюджується як на особистість, так і на суспільство. Суспільна правосвідомість визначається масовістю правомірної поведінки, рівнем правового виховання, масштабами і якістю юридичної освіти. Вона охоплює сукупність усіх правових цінностей, створених людьми у правовій сфері [4, с. 127].

Ми вже зазначали, що громадяни повинні бути обізнаними в чинному законодавстві, однак забули вказати, що законодавство

також є елементом правової культури, що має бути досконалим як за формою, так і за змістом; законодавство повинно характеризуватися науковою обґрунтованістю, демократичною і гуманістичною спрямованістю, справедливістю, відсутністю прогалин і внутрішніх суперечностей, нечітких і двозначних тлумачень, правових приписів, використанням оптимальних методів, способів регулювання правових відносин тощо. Наявність законів, які не мають правового характеру, застарілих норм та норм, які порушують або обмежують права і свободи громадян, закріплюють свавілля держави, свідчать про низький рівень правової культури [4, с. 127].

Чи не найважливішим елементом правової культури називають стан законності у суспільстві, важливими критеріями якого є ступінь правового закріплення вимог законності у системі законодавства та реальність їх здійснення. Для забезпечення законності важливо, щоб у суспільстві ефективно функціонувала система правової освіти та виховання населення, зокрема державних службовців [4, с. 127].

Отже, правова культура відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства, допомагаючи праву регулювати таку складову сталого розвитку, як соціальну (суспільство). Від того, яким буде рівень правової культури в суспільстві сьогодні, залежить його подальший розвиток (прогрес) в тому чи іншому напрямку – суспільство буде розвиватися або в напрямку демократії, або в напрямку свавілля.

Майбутнє розвитку суспільства залежить від таких елементів правової культури: практичне застосування у суспільному і державному житті принципів верховенства права і правового закону; рівень правосвідомості громадян та посадових осіб; досконале законодавство; стан законності у суспільстві.

Література

1. Зайцева Л. О. Складові концепції сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. С. 1-9.
2. Качур В.О. До визначення поняття «правова культура» у правознавстві. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. 10(1). С. 12–19.
3. Кононеко О. Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку : навч. метод. посіб. Київ, 2016. 109 с.

4. Попадинець Г. О. Правова культура як важливий елемент правової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2014. № 782. С. 123-128.

5. Саветчук Н. М. Роль правової культури в побудові правової держави в Україні. *ГО «Правовий світ».* 2020. С. 1-5.

6. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку суспільства. *Проблеми економіки.* 2018. № 1. С. 265-273.

7. Хомишин І. Ю. Роль правової культури у забезпеченні порядку у суспільстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2014. № 810. С. 105-109.

8. Шаравара І. Правова свідомість та правова культура в Україні : проблеми їх формування. *Національний юридичний журнал: теорія і практика.* 2015. № 3, т. 1. С. 9-12.

9. Янчук Н.Д. Правове забезпечення концепції сталого розвитку сучасної держави (теоретико-компаративістський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к-та юрид. наук : 12.00.01 Одеса, 2009. 24 с.

Коваль Роман,
студент юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

РОЛЬ ТА ЗДОБУТКИ ОБ'ЄДНАНЬ ЮРИСТІВ В УТВЕРДЖЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Тернистий шлях встановлення демократичних прав і свобод супроводжувався постійним зростанням як особистих, так і колективних свобод. Одним з факторів, що сприяв розвитку колективних свобод, стало поширення численних об'єднань ремісників, а згодом і найманих працівників. Не виключенням стали і невинувачені сфери, зокрема і юриспруденція. Свобода і самоврядування правників, є невід'ємною складовою громадянського суспільства, яке нині розбудовується українською державою, та покликане відповідати найкращим цивілізаційним здобуткам євроатлантичного світу.

Участь юристів в професійних об'єднаннях дозволяє їм тісно співробітничати з урядовими структурами й тим самим сприяти ефективності функціонування всього суспільства [1, с. 12]. Діяльність таких громадських організацій є автономною від уряду, однак уряд визначає правила їхнього існування через законодавство, що регулює порядок їхнього утворення і діяльності. Основним законом у цій сфері є Закон України "Про громадські об'єднання" [2].

Серед громадських об'єднань юристів необхідно назвати Союз юристів України, Асоціацію українських правознавців, Українську правничу фундацію, Асоціацію правників України. Крім того, великою громадською організацією є Союз адвокатів та ін. Кожна з організацій складається з односторонців, має певну організаційну структуру, цілі й завдання.

Результатами активної праці Союзу юристів України, до прикладу, стали розроблені та ухвалені Верховною Радою України закони ("Про об'єднання громадян", "Про інтелектуальну власність", "Про захист іноземних інвестицій", "Про заклад", "Про гарантії", та ін.), співавторство його членами Конституції України та деяких кодифікованих законодавчих актів, ініціатива проведення Всеукраїнського громадського форуму на підтримку Конституційної реформи, що свідчить не лише про проведення суто технічної правничої діяльності за потреби, а й про виявлення громадської активності в критичні моменти життя суспільства [3].

Взаємодію під час розробки та лобювання прийняття нормативно-правових актів, які врегульовують як діяльність представників окремих правничих професій, так і інші важливі правовідносини. Наприклад, з 2009 року Всеукраїнська професійна правнича громадська організація «Асоціація правників України» ініціювала проведення регулярних зустрічей із народними депутатами України та міністрами України з метою обговорення існуючих проблем діючого законодавства, шляхів його реформування та перспектив прийняття законопроектів, розроблених представниками вказаної громадської організації. Подібний вид взаємодії став надзвичайно поширений в останні роки, що було спричинено намаганнями адвокатів України та їхніх громадських спільнот вдосконалити діюче законодавство України, яким врегульовується діяльність вітчизняних адвокатів.

Специфічне призначення громадських правових організацій в сучасних умовах усвідомлюється адвокатами через необхідність

моніторингу й фахового контролю діяльності органів адвокатського самоврядування, виявлення й узагальнення недоліків у їхній роботі, поширення передового досвіду; поглиблення співробітництва з органами адвокатського самоврядування, у т.ч. шляхом делегування до їх складу своїх членів; сприяння включенню своїх представників до громадських рад (колегій) при державних органах та ін.

Суттєву роль дедалі більше відіграє Асоціація правників України (далі - АПУ), що виявляється у численних науково-практичних заходах та зміцненні міжнародних зв'язків. Також, АПУ складається з 30 профільних комітетів, щоденною зайнятістю яких є вироблення аналітичних висновків щодо доцільності, відповідності законодавству та перспектив внесення змін до законодавства, що перебувають на розгляді у Верховній Раді України [4].

Особливої уваги заслуговує GR комітет, що сприяє фаховому спілкуванню правників усіх рівнів та функціональних ролей на теми професійної суті, етики та тенденцій у наявних на національному та міжнародному ринках інструментах, в тому числі шляхом законодавчого регулювання, щодо взаємодії із органами державної влади та лобіювання, що є прогресивним кроком для модернізації лобізму, як комплексного суспільного явища, при поточному вакуумі правового регулювання такої діяльності [5, с. 436].

Підбиваючи підсумки варто відзначити, що громадські об'єднання правників мають широке поширення сьогодні в Україні, зокрема і спеціалізовані за окремими напрямками правової діяльності. Саме це, в сукупності з численними науково-практичними заходами, активними виступами в критичні суспільно-політичні моменти та постійною дорадчою роботою сприяє як розвитку правової науки і національного законодавства, так і формуванню громадянського суспільства з ефективними механізмами захисту прав і свобод.

Література

1. Ведерніков Ю. А. Юридична діяльність і громадянське суспільство. *Право і суспільство*. №3. 2011: С. 11-14.
2. Про громадські об'єднання: Закон України. №4572-VI від 22.03.2012. *Відомості Верховної Ради України*. С. 1.
3. Оніщенко Н., Кузнецова Н. Громадянське суспільство і виклики часу: від теорії до практичних дій. *Віче*. №7. 2014: С. 30-33.

4. Віхляєв М.Ю. Професійні правничі громадські організації України та органи державної влади: правові аспекти різновидів взаємодії. *Вісник Запорізького національного університету*. №1, 2010. С. 70-76.

5. Гнатенко Н.Г. Інституціоналізація лобізму в Україні: історія та сучасність. *Гілея: Політичні науки*. №115, 2016. С. 434-438.

Кокотун Антон,
магістр 2 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ЦІНІСНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ²

Одним із дієвих засобів реалізації прав та свобод особи є інститут правової допомоги, загальнодоступність якого обумовлюється можливістю її безоплатного отримання для певних верств населення. Так, Конституційний Суд України у пункт 1 резолютивної частини свого рішення від 30 вересня 2009 р. №23-рп/2009 зазначає, що «положення частини першої статті 59 Конституції України „кожен має право на правову допомогу“ треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує» [1].

У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Для реалізації права особи на безоплатну правову допомогу завдяки зусиллям правозахисників, юристів, а також громадських активістів, у 2011 р. був прийнятий Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [2]. У його положеннях було закріплено зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок

² Наукова керівниця - завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Віра Качур

реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги.

Але ефективне функціонування системи безоплатної правової допомоги напряду залежить від тих цінностей, що склалися у правовій системі України та правовій свідомості її громадян.

Безоплатна правова допомога є невід'ємною частиною будь-якої системи правосуддя, зі своїми міжнародними та національними особливостями. Чинні в Україні засади надання правової допомоги включають низку міжнародних правових актів та норми українського законодавства. Ці засади охоплюють відповідальність уряду, фінансові гарантії, організаційну структуру, масштаби впровадження та юридичну відповідальність щодо надання правової допомоги. Вони повинні відповідати рівню економічного, правового й соціального розвитку і постійно забезпечувати верховенство права. Нормативно-правові акти про правову допомогу повинні задовольняти практичні потреби у поточних реформах і розвитку. Система безоплатної правової допомоги сьогодні є одним із ключових і при цьому найуспішніших елементів у реформуванні системи правосуддя в Україні.

Сьогодні багато праць вчених присвячено саме безкоштовній правовій допомозі. Адже надання безкоштовної правової допомоги соціально незахищеним верствам населення, а також іншим особам, що її потребують, є не тільки частиною державних гарантій прав, свобод і законних інтересів індивідів, але й важливим елементом соціальної політики держави в цілому.

Серед головних проблем, які сьогодні стоять перед Україною, це подальше вдосконалення системи безоплатної правової допомоги в Україні. На думку Т.Б. Вільчик, головними напрямками цього процесу мають стати: 1) розширення кола осіб, які мають право на отримання безкоштовної юридичної допомоги; 2) розширення переліку випадків надання безоплатної правової допомоги у межах державної системи безоплатної правової допомоги; 3) створення процедур надання безоплатної правової допомоги в екстреному порядку; 4) спрощення порядку перевірки та посвідчення права на отримання безоплатної правової допомоги; 5) більш широке використання можливостей інформування громадян, які мають право на безоплатну правову допомогу, про можливості отримання допомоги та порядок звернення за нею; 6) введення системи

страхування ризику при наданні БПД; 7) встановлення взаємозв'язку безоплатних юридичних послуг та інших видів соціальної допомоги з тим, щоб забезпечити особам комплексну підтримку; 8) розвиток співпраці між суб'єктами державної та недержавної систем безоплатної правової допомоги: слід передбачити більш широку участь в програмі безоплатної правової допомоги громадських організацій та юридичних клінік вищих навчальних закладів, розвиток програми самопомоги (підготовки громадян до самостійного представництва своїх інтересів у суді); 9) модернізація програми безоплатної правової допомоги у зв'язку з розвитком інформаційних технологій [3].

Таким чином, ефективне функціонування системи безоплатної правової допомоги наряду залежить від ціннісних орієнтирів, які притаманні суб'єктам, що претендують на таку допомогу, а також суб'єктам, які такі послуги надають. Неабияке значення мають і ціннісно-правові орієнтири притаманні як державі в особі державних органів та посадових осіб, так і суспільству загалом.

Література

1. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2016. 490 с.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від від 18.07.2020 № 3460-VI. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 10.10.2021)

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 року № 23-пп/2009. Url: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4310-pravo-na-pravovu-dopomogu> (дата звернення: 10.10.2021)

Красносільська Іванна,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокристування України

РОЛЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ³

Сьогодні правова культура є не лише умовою забезпечення сталого розвитку суспільства [4] а й виступає однією з найважливіших якостей юриста. Неабияку роль у формуванні правової культури майбутнього юриста відіграють навчальні дисципліни, які майбутні правники вивчають долаючи перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні вищої освіти зі спеціальності 081 «Право». З останніх наукових розвідок, присвячених цьому, можна назвати наукову статтю «Місце римського права у структурі правової культури сучасного юриста в Україні» [1]. Ми ж хочемо показати, яку роль відіграє у формуванні правової культури майбутніх юристів.

Загалом формування правової культури є складним психологічним процесом індивідуального сприйняття нормативно-правових приписів, котрий своєрідно протікає у кожної людини, що має з часом різні результати. При цьому теорія держави та права - одна з небагатьох юридичних дисциплін, що безпосередньо пов'язана з формуванням професійної правосвідомості студента . Саме з вивчення теорії держави та права розпочинається закладання фундаменту індивідуальної правової культури. Правову культуру юрист не повинен використовувати як інструмент маніпулювання правовими нормами. Це може завдати шкоди розвитку державної системи. Правова культура юриста відображає як позитивне, так і природне право, співвідношення між цими феноменами культури, стиль і культуру праці, ставлення до громадян, захист їхніх законних інтересів тощо. Його правова культура діє співдружно , відображаючи рівень, умови існування тих чи інших суспільств, етапи розвитку цивілізації. При цьому сліпе імпортування чужої культури ні в якому разі недопустиме [2].

³ Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Віра Качур

Важливим для розуміння є теоретичний зміст правової культури майбутніх юристів. У сучасній культурології існує багато філософських підходів до визначення поняття «культура». Скажімо, представники особистісного підходу, Е.Баллер, В.Межуєв, В.Семенов та інші, під терміном «культура» розуміють процес творчої самореалізації особистості. Культура, на думку вчених, які досліджують роль людського фактору в розвитку цього феномену, є втіленням розвитку людини в її суспільні зв'язки і відносини [3, с. 27].

Для прикладу окремі автори розглядають культуру як соціальний феномен, трактуючи її як соціальне явище, історично визначений ступінь розвитку суспільства та людини, що виражається в результатах матеріальної і духовної діяльності людей. З одного боку, культура розкриває рівень розвитку певної історичної епохи, суспільно-економічної формації, з іншого – її виникнення та розвиток зумовлюються розвитком того чи іншого суспільства, народу. У такому випадку можна узагальнити, що, в широкому розумінні, термін «культура» охоплює всі створені людиною, суспільством протягом його існування матеріальні й духовні цінності, у вузькому значенні культура - це сфера духовного життя суспільства, духовної творчості, а також ті заклади й організації, які забезпечують її функціонування [3, с. 28].

Важливою проблемою в розвитку правової культури у наш час є проблема в розумінні правової культури молодими людьми, а також існує проблема державних структур у сфері роботи з молоддю, а саме майбутніми юристами. Я вважаю, що варто на державному рівні докладати зусиль для довершення роботи представників влади у сфері допомоги загального розвитку студентству та молоді. Держава може проводити такі заходи: здійснювати просвітницьку та методичну роботу, запровадити роботу по формуванню позитивного ставлення молоді до державних структур та органів правопорядку.

З власного досвіду можу сказати, що при викладанні дисципліни теорія держави і права викладачем передаються основні поняття, виробленні науково-правничою спільнотою. Тому дана дисципліна дозволяє вільно і впевнено орієнтуватися в юридичній сфері, а також допомагає в досягненні формування правової культури майбутніх юристів.

Узагальнюючи можна сказати, що роль теорії держави і права в формуванні правової культури майбутніх юристів має велике значення, адже саме вона формує фундамент в розумінні юристом

права загалом та уміння його застосовувати. Правова культура має вагоме значення і вчить нас протистояти сваволі, дотримуватись миру та суспільної злагоди. Знання права, які дає нам дисципліна теорія держави і права допомагають нам в розумінні його соціальної сутності. Уміння правильно розуміти і використовувати свої юридичні права, свідомо використовувати юридичних обов'язки є невід'ємною частиною правової культури і характеризує юриста як висококваліфікованого працівника, здатного допомагати суспільству.

Література

1. Качур В.О. Місце римського права у структурі правової культури сучасного юриста в Україні. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo*, t. 26/2019, s. 81–91.
2. Роль теорії держави і права у формуванні професійних якостей та правової культури юриста. Url: URL: https://studopedia.com.ua/1_318390_rol-teorii-derzhavi-i-prava-u-formuvanni-profesiynih-yakostey-ta-pravovoi-kulturi-yurista.html (дата звернення: 10.10.2021).
3. Чупринський Б.О. Формування професійної культури майбутніх юристів: філософсько-правове дослідження. Дис ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2010. 180 с.
4. Kachur V., Khomiachenko S., Moriak-Protopopova Kh., Protosavitska L. Legal Culture as a Condition for Sustainable Development of Ukrainian Society. *European Journal of Sustainable Development* (2020), 9, 4, 211-218.

Кучер Анастасія,

студентка 1 курсу юридичний факультет,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ У СТАРОДАВНЬОМУ СГИПТІ ТА РИМІ

Нагальним питанням, навіть у світовому форматі, є поняття гендерної рівності, жінки вимагають та доказують своє місце на рівні

чоловіків у різних сферах суспільних відносин. Багато країн вже сприйняли жінку, як особу з такими ж правами, як у чоловіків, але не країни з мусульманською правовою системою. Ці країни ще не вважають жінку, як берегиню роду, так прийнято було вважати в давнину. Загалом, можемо констатувати, що в Стародавньому світі статус жінки у кожній країні був різний.

На думку російського історика І.В. Бестужева-Лади, соціальний поступ у науці, політиці, мистецтві забезпечували чоловіки, точніше – дух маскулінності, силові методи пізнання навколишнього світу. Але, не зважаючи на це, гадає вчений, людство вижило завдяки жіноцтву, яке весь час, поки чоловіки рухали історію, жертвовно оберігало тепло домашнього вогнища[2, с. 95]. У суспільстві утвердився чіткий розподіл ролей між чоловіком та жінкою: слабка стать опікує, доглядає, виховує, а сильна – керує, професійно утверджується, заробляє.

За великий час існування суспільства, жінка змінилася по статусу від воїна чи королеви до домогосподарки, або від коханки імператора, до дипломата країни. Як нам відомо, правовий статус жінки зародився ще у Стародавньому світі, де жінка була на першому місці, бо жінка була продовжиця роду. Особу, яка народжувала дітей, підносили до рівня богині. Але з часом, коли чоловік почав пристосовуватися до дикого світу та захищати свою родину, статус жінки почав відходити назад.

У період стародавнього світу у кожній країні відношення до жіночій статті відрізнялися. Для порівняння ми дослідили правовий статус жінки у Стародавньому Римі та Єгипеті, та прийшли до висновку, що він істотно відрізнявся. Спільним аспектом було те, що жінка в обох країнах була суб'єктом, головна функція якої полягала у народженні дітей, але правовий статус категорично відрізнявся.

Хочу почати своє дослідження з дивовижної та загадкової країни, де до жінки відносилися, водночас як до самостійного суб'єкта правовідносин, а з іншого боку, вона була повністю залежна від чоловіка та обмежена у свободі здійснення підприємницької діяльності.

З цього приводу Н. Добрецова, говорячи про давньоєгипетську жінку, взагалі виокремлює в ній три образи: богиня, сестра та правитель. Проте, слід враховувати певні обставини, що рівність жінок з чоловіками в правовому статусі не означала, що вони займали в суспільстві однакове з ними місце, звертаючи увагу при цьому на

його патріархальність [3, с. 1]. Якщо народжувалася дівчинка - це означало продовження роду. Заміж її видавали, коли у неї починався менструальний цикл, тому дівчину вчили бути матерію та коханою жінкою з раннього дитинства.

Хоч жінку позиціонують як квітку, яку потрібно оберігати, то стародавні єгиптянки мали право працювати нарівні з чоловіками. Більшість жінок належали до селянства, і працювали разом зі своїми чоловіками на сільськогосподарських роботах. Видно, що жінки нижчих суспільних верств, працювали дуже важко, як і чоловіки. Але в Єгипті жінка могла отримати вищу освіту при бажанні, отже на жінку дивилися не тільки як на «прикрасу чоловіка», а як на освічену та спроможну володіти навиками на рівні чоловіка. Цей фактор дає нам зрозуміти, що представниця жіночої статі могла бути на таких державних посадах як «спостерігач тканини» ткацької майстерні, «спостерігач за танцівницями», «спостерігач за слугами», «спостерігач за майном». Також в історії є докази, що першим лікарем була жінка, а також жінка могла бути писарем, а от у Стародавньому Вавилоні, цю посаду могли займати тільки чоловіки.

Незважаючи на те, що жінки не могли бути вченими, художниками, писарями, соціальний статус жінки в Стародавньому Єгипті був порівняно високий ніж в інших країнах цього періоду. Вона могла бути офіційним представником свого чоловіка на час його відсутності і мала право взяти на себе відповідальність за ведення його справ. Спадкування трону відбувалося також і по жіночій лінії, про що свідчать численні факти переходу влади від однієї до іншої династії, а також забезпечення переходу трону в межах однієї династії завдяки шлюбу на родичці свого попередника. Наприклад, Рамсес II одружився з царицею Іситнофрет, і згодом, щоб не втратити престолу, одружився зі своєю дочкою Бент-Анат.

Щодо правового статусу, відповідно до норм тогочасних законів жінки мали більш принизливе становище ніж чоловіки. Так, чоловік мав право бити свою дружину, а брат — сестру, проте, в розумних межах: каліцтва каралося законом. Винний повинен був запрягтися перед суддями, що більше не чіпатиме свою дружину, інакше отримає 100 кийових ударів сам, і буде позбавлений права на спільнопридбане майно. На рівні з чоловіками, жінки мали право володіти майном, успадковувати його, здійснювати торгівельну діяльність, відстоювати свої права в суді, брати кредити в банку. Їй

дозволяли жити як одноосібній власниці майна без чоловіків-опікунів.

Як бачимо, статус жінки у Єгипті був двоякий, вона мала свої права та мала свій статус, але у неї були певні обмеження. А друга країна – це Стародавній Рим, права жінок категорично відрізнялися від інших країн, бо у цій державі були різні суспільні верстви та вони мали різні права, про які ми дізнаємося з джерел права цієї країни.

Розглянемо права жінки, яка мала статус громадянки Риму. Жінка, яка була вільнонародженою, мала свої права та обов'язки. Чоловік, вільний чоловік, міг робити що хоче, окрім того чого не дозволяє закон. Також, голова сім'ї був *paterfamilias*. Отже, статус чоловіка був високий, а що до жінки?

В Античному світі жінки ніколи не були рівноправними з чоловіками, та в різних римських полісах їм надавалась різна міра прав і свобод. Жінки римських полісів за соціальним статусом поділялись на три групи: громадянки цієї держави, що були дружинами або доньками повноправних громадян, вільновідпущені жінки з неповноправного населення, та рабині [5, с. 271].

У Римі жінки не мали таких громадянських прав як чоловіки, та як наслідок, були формально відсторонені від участі в державних справах. Їхнє становище не було таким приниженим, як в Єгипті. Римлянки користувалися відносною свободою – могли з'являтися в суспільстві, їздити в гості, відвідувати прийоми. Що стосується сімейного життя, то їм не загрожувало самотництво на жіночій половині будинку – в Римі не існувало подібного поняття [6, с. 32].

Римська громадянка, як суб'єкт права, характеризувалася тими ж ознаками, що і чоловіки-громадяни (місце проживання, соціальне становище, статус свободи). Умови набуття римського громадянства були однаковими як для чоловіків, так і для жінок: народження в законному римському шлюбі, успадкування громадянства від незаміжньої матері або матері, яка перебувала у незаконному шлюбі тощо. Це ж стосувалося і виникнення правоздатності у конкретного індивіда – в момент народження. У Стародавньому Римі існувала чітка система

символів, яка дозволяла точно встановлювати правове становище індивіда. Одним із таких яскравих символів був одяг. Вільні римські громадянки відрізнялися від жінок інших громадянських категорій тим, що мали право носити спеціальний одяг, так званий офіційний, який прямо вказував на їхнє громадянство. Жіночий офіційний одяг був представлений столою, який засвідчував приналежність жінки до римської громадянської общини, її становище дружини і матері [7, с. 86].

Велику роль у житті жінки відігравав чоловік, який брав її у свою сім'ю. У стародавньому праві дружина при вступі в шлюб потрапляла під владу чоловіка, *manusmariti*, вона вважалася *filiaeloso* щодо чоловіка, *sogorisloso* щодо своїх дітей. Юридичне становище її в загальному було таке ж, як і підвладних дітей. Але ще в республіканському періоді, поряд із суворим шлюбом *summani*, склався новий шлюб *sinemani*, при якому дружина не підкорялася владі чоловіка [8, с. 272].

Отже, зміни, що відбулись в суспільній свідомості щодо ролі жінки у відносинах як майнового, так і особистого немайнового характеру, відобразилися у юридичному оформленні та практичному застосуванні інституту шлюбу без чоловічої влади, який захищав інтереси жінки.[9, с. 4].

Тому, образ жінки у двох країнах мав однакові риси - це особа, яка має божий дар народжувати дітей. А ось у суспільстві відносились по іншому. Єгиптянка могла займати , якісь державні посади правити країною, а римлянка не могла.

Таким чином, видно, що правовий статус жінки у Стародавньому світі був нижчим ніж у чоловіка, бо саме він складав закони та здійснював судочинство. І роль жінки в суспільстві іде на сходінку нижче, ніж чоловіка, бо переважали уявлення про жінку, як про слабку особу, що не може захистити себе та інших. А в цей період, як відомо, виживав найсильніший.

Література

1. Говорун Т.В., Шарган-Кікінежді О.М. Психологічні аспекти гендерної дискримінації. Психологія: Зб. наук. пр. Вип. 3. К., 1998. С.42-55.
2. Добрецова Н. Жінчина в Древнем Египте: богиня, сестра и правительница / Н. Добрецова веб-сайт. URL:<http://www.ancient-luxor.com/egyptian-life/woman-in>.
3. Мартинюк А. В. Правове становище жінок у Стародавньому Єгипті веб-сайт. URL:[Мартинюк А.pdf \(pdpu.edu.ua\)](#).
4. Жінка у Стародавньому Єгипті: веб-сайт. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. Мудрецька А. В. Порівняльний аналіз правового статусу жінки в Стародавній Греції та Стародавньому Римі» <http://eprints.zu.edu.ua/29446>.
6. Малюткіна І. Категорія «жінка» у публічному і приватному праві Стародавнього Риму / І. Малюткіна // Юридична наука 2013. – №3. С.71-74.
7. Шленчак Д. Правовое положение женщин в Древнем мире / Д. Шленчак. <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-polozhenie-zhenschin-v-drevnem-rime/viewer>.
8. Гримм Д. Д. Лекции по догме римского права. Москва: Зерцало. 2003. С. 271.
9. Щербак К.А., «Правове становище римської жінки» С.5: URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/18352/9>.

Лебедько Альона,
студентка економічного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реклама - це невід'ємна складова нашого життя, адже в сучасному світі вона всюди: у метро, магазинах, автобусах,

торговельно-розважальних центрах, інтернеті, газетах, кінотеатрах, її розміщують на рекламних буклетах, які роздають на вулиці й так далі.

Реклама, як і будь-яка інша річ, у суспільному житті має прямий вплив на оточення, тобто на нас. Він може бути сильним чи слабким, з позитивними наслідками або ж з негативними, а також ефективним чи не ефективним. Коли ми говоримо про рекламу, перш за все, ми розуміємо, що це витрати. Результатом рекламної діяльності в ідеалі має бути прибуток, а також – залучення нових клієнтів та споживачів.

Маркетингова діяльність так чи інакше завжди потребує економічних затрат. У сучасному світі без грошових коштів організувати рекламну діяльність практично неможливо. Виключенням є дійсно унікальний продукт, який не має аналогів. В рекламній сфері важливими показниками є оцінка ефективності та доцільності реклами. Потрібно продумати всі можливі шляхи її розповсюдження, а також створити умови для ефективного впливу на покупців та користувачів.

Для того, щоб займатись рекламною діяльністю потрібно мати досить глибокі знання щодо того які є види та функції реклами, яку ціль обрати, а також чи це буде локальна реклама, чи регіональна, чи на рівні країни, на яку категорію людей вона розрахована, які найкращі місця для її розміщення, в якому форматі краще за все її піднести й так далі.

Ефективність реклами має висвітлювати зміну попиту. Вона буде обумовлюватись здійсненням рекламних заходів і підвищенням обсягу продажу й доходу за рахунок самої реклами та затрат на її здійснення.

Найчастіше для визначення ефективності рекламних заходів застосовуються підхід на основі психологічного впливу на людину та економічний підхід.

Сенс ефективності психологічного впливу реклами полягає у визначенні рівня інтенсивності залучення потенційних покупців і споживачів, емоційного піднесення, унікальності та яскравості, чуттєвості, особливості та інших ключових показників рекламної компанії. Всі ці речі є необхідними під час того, як товар виводиться на ринок та заявляє про себе.

Однак, неможливо повністю точно підрахувати дієвість рекламної діяльності, що пояснюється низкою наступних причин:

реклама – це один із багатьох факторів, які визначають продуктивність маркетингу. Крім реклами, на продаж товарів впливає

низка інших причин, серед яких унікальність, конкурентоспроможність, ринкові умови та інші. Нереально детально проектувати вплив великої кількості факторів.

неможливо точно спрогнозувати поведінку конкретного споживача. Одні й ті ж самі інструменти можуть мати різні наслідки для різних споживачів.

ринок динамічний і характеризується численними випадковими подіями, які також можуть окреслювати успіх чи невдачу товарів та послуг, які представляє підприємство.

У теорії маркетингу виділяють поняття економічної та комунікативної ефективності реклами.

Економічна ефективність реклами може визначатись співвідношенням між результатом, отриманим від реклами, і величиною затрат на проведення рекламних заходів за фіксований відрізок часу.[1]

Комунікативна (інформаційна) ефективність реклами дозволяє встановити, наскільки ефективно конкретне рекламне оголошення передає цільовій аудиторії необхідні відомості чи формує бажану для рекламодавця точку зору. Вона характеризує в цілому охоплення аудиторії покупців. [1]

Знання в сфері комунікативної ефективності дуже допомагають поліпшувати зміст та якість інформації, яка подається, однак її недолік у тому, що вона не дає даних щодо динаміки обороту.

Отже, можна зробити висновки, що економічну ефективність реклами можна визначити за співвідношенням між результатом, отриманим від реклами, та сумою витрат (матеріальних, фінансових) на рекламну діяльність упродовж фіксованого періоду часу. Оцінка ефективності рекламної компанії формується на визначенні рівня впливу кожного з рекламних повідомлень на мислення та дії людей, що вирішують придбати рекламовані товари. Оскільки покупці товарів або споживачі послуг спочатку розглядають свої дії, ефект реклами проявляється через деякий час.

Література

1. Миронов Ю.Б., Крамар Р.М. «Основи рекламної діяльності» Навчальний посібник. - Дрогобич: Посвіт, 2007. URL: <https://kerivnyk.info/osnovy-reklamnoi-diyalnosti>

2. Реферат «Ефективність рекламної кампанії» URL:
Ефективність рекламної кампанії (ua-referat.com)

Медведська Вікторія,
аспірант 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ЖІКАМИ»

Проблема домашнього насильства щодо жінок залишається актуальною в нашому суспільстві. Статистика свідчить, що пандемія COVID-19, коли внаслідок карантинних обмежень члени однієї сім'ї були змушені проводити більше часу на спільній обмеженій території, спричинила зростання випадків домашнього насильства, яких у 2020 році в Україні було зафіксовано у півтора рази більше, ніж у 2019 році. При цьому, у половині випадків саме жінки були потерпілими від домашнього насильства [1].

Необхідність пошуку ефективних шляхів попередження та протидії домашньому насильству щодо жінок зумовлює потребу у дослідженні та удосконаленні визначення «домашнє насильство».

Серед науковців немає єдиної точки зору щодо визначення домашнього насильства. Л.А. Наконечна вважає, що насильство – це протиправний умисний фізичний вплив на фізичну цілісність та (або) особисту свободу іншої істоти, що здійснюється шляхом діяння, незалежно від того, чи воно усвідомлюється адресатом, і спричиняє чи може спричинити фізичну (людині чи хребетній тварині) та (або) психічну шкоду (людині) [2, с. 7]. На думку О.М. Храмцова насильство є як кримінально-правовою категорією, під якою необхідно розуміти навмисний, суспільно небезпечний, протиправний вплив на іншу особу, вмотивований ворожою, інструментальною або негативістською мотивацією, який здійснюється фізичними та (або) інформаційними діями (дією чи бездіяльністю) усупереч чи поза волею людини й впливає на свободу її волевиявлення або спричиняє їй фізичну та (або) психічну шкоду чи містить реальну загрозу їх спричинення [3, с. 66]. А.Б. Блага під «наси́льством в сім'ї» розуміє умисне протиправне діяння (дія чи

бездіяльність) дискримінаційного характеру щодо члена сім'ї чи особи, з якою існували або існують сімейні відносини, вчинене з використанням переваги шляхом нав'язування своєї волі всупереч або поза волею потерпілого [4, с. 66]. З таким визначенням не погоджується О.Л. Беспаль, зазначаючи, що зауважувати про те, що особа-насильник має перевагу щодо жертви, є зайвим, адже й так зрозуміло, коли вчиняється будь-який вид насильства (фізичне, психічне, економічне, сексуальне), то винна особа має перевагу щодо жертви (наприклад, фізичну перевагу або використовуючи зовнішні фактори – знаряддя чи засоби) [5, с. 33].

О.С. Дмитрашук, у свою чергу вважає, що категорію «домашнє насильство» слід відмежовувати від поняття «насильство в сім'ї», яке за своїм обсягом є вужчим, адже передбачає лише протиправний вплив на осіб, які зазначені у Сімейному кодексі України, залишаючи поза увагою тих, що спільно проживають (проживали), але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їх батьків та дітей [6, с. 7]. Ми не підтримуємо таке обґрунтування автора та вважаємо, що загальними ознаками, яким повинен відповідати зв'язок між фізичними особами для того, щоб вони вважалися сім'єю, є: спільне проживання, пов'язаність спільним побутом, наявність взаємних прав та обов'язків. Крім того, чинне законодавство наводить поняття «член сім'ї» в різних значеннях залежно від сфери правовідносин, яке включає також батьків і дітей. Беззаперечним також є той факт, що сімейні відносини можуть виникати між особами на підставі фактичних шлюбних відносин без зареєстрованого шлюбу.

На міжнародному рівні вперше визначення «насильство щодо жінок» було закріплено у Декларації «Про викорінення насильства щодо жінок», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 р., як довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя [7, с. 165].

В Україні перше законодавче визначення насильства в сім'ї було надане у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від 15 листопада 2001 р. [8] як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї

як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [9, с. 107]. Термінологічне визначення поняття «наси́льство в сім'ї» передбачало вчинення його лише шляхом активних дій, що не заслуговувало на увагу, адже це насильство могло вчинятись також і шляхом бездіяльності.

У подальшому дана прогалина була усунута Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07 грудня 2017 р., яким визначено «домашнє насильство» як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [10].

На нашу думку, домашнє насильство щодо жінки – це будь-яка умисна протиправна дія чи бездіяльність або погроза застосування дії чи бездіяльності психологічного, економічного, фізичного, сексуального та іншого характеру, тобто будь-який акт насильства щодо жінки з умислом заподіяння їй моральної чи матеріальної шкоди або здійснення влади та контролю над нею в сім'ї.

В юриспруденції також є поширеною думка науковців про ототожнення явища домашнього насильства з гендерним насильством. Водночас, на думку Н.В. Аніщук такий підхід не враховує тієї обставини, що категорія гендерного насильства є значно ширшою за своїм обсягом й охоплює будь-який вид насильства, що ґрунтується за ознакою статі, включаючи і домашнє насильство. Також у дисертації «Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз» Н.В. Аніщук запропоновано погляд, за яким комплексне дослідження правової конструкції гендерного насильства має розкриватися у контексті висвітлення категорії прав людини крізь параметри прав жінок. Свою позицію автор пояснює насамперед тим, що на даний час в юриспруденції категорія гендерного насильства розглядається переважно з точки зору проблеми насильства щодо жінок. З огляду на це формулюється висновок, що із вирішенням проблеми соціостатевої дискримінації, досягненням гендерної рівності де-юре і де-факто

можна буде розраховувати й на розв'язання проблеми гендерного насильства як порушення прав людини і насамперед прав жінок [11, с. 15].

На нашу думку, при визначенні домашнього насильства має бути враховано гендерний підхід, адже більшість випадків насильства в сім'ї трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їх діти. Визнання гендерних моделей насильства не відкидає досвіду жертв-чоловіків, які зазнали домашнього насильства, однак найбільш поширеною моделлю сімейного насильства в Україні та й в цілому у світі є чоловіче насильство над жінками. Ця поширеність підкреслює необхідність підходу, який би враховував гендерну природу насильства в сім'ї. Гендерно нейтральний підхід до проблематики насильства в сім'ї може призвести до прогалин у захисті прав жінок, які зазнали сімейного насильства та їх недостатньої підтримки, що у свою чергу сприятиме повторній віктимізації жінок.

Література

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3303152-pandemia-zagostrila-genderni-problemi-upovnovazeni-j-kabminu.html>.
2. Наконечна Л. А. Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2016. 210 с.
3. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства: монографія. Харків: НікаНова, 2015. 471 с.
4. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: ФО-П Макаренко, 2014. 360 с.
5. Беспаль О. Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї: на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Запоріжжя, 2019. 294 с.).
6. О.С. Дмитрашук «Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та

кримінологія; кримінально-виконавче право». Н. Дмитрашук. Д., 2021. 22 с.

7. Декларація про викорінення насильства щодо жінок від 20 грудня 1993 р. // Наші людські права: Посібник з жіночих прав / Дж. Мертус, М. Дат, Н. Флауерс. – Ужг.: Карпати, 1996. – С. 164–168.

8. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 12.10.2021).

9. Беспаль О. Л. Особливості змісту окремих кримінологічних термінів щодо сімейного насильства. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф.

(Київ, 25 берез. 2016 р.): у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Чернєй, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 106-109.

10. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 12.10.2021).

11. Аніщук Н. В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Н.Аніщук. О., 2008. 35 с.

Мілош Влада,

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УРЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ СУПЕРЕЧОСТЕЙ МІЖ КАТОЛИЦЬКОЮ І ПРАВОСЛАВНОЮ КОНФЕСІЯМИ У ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКУ ДОБУ

Однією з найважливіших проблем внутрішньої політики кожної історичної доби є проблема врегулювання міжконфесійних відносин. Не були виключенням і суспільно-політичні процеси в період

Польсько-Литовської доби, що відбувались на землях сучасної української державності. Так, внаслідок об'єднання Великого Князівства Литовського, Жмудського князівства, а також Руського князівства з Королівством Польським в одну державу – Річ Посполиту, за Люблінською унією у 1569 році, за причини неспроможності протистояти тиску Московії в Лівонській війні і прагненню шляхти обмежити магнатів, зрівняти права з польською шляхтою, українські землі, що були приєднані до Великого Князівства Литовського у 1345 – 1377 роках Ольгердом (сином князя Гедиміна), які мали статус «рівноправного партнера», врешті опинилися у складі Польщі. Попри значну кількість суперечок між польським і українським народами, що виражалися у пригніченні поляками соціального та майнового статусу українців, особливої уваги гідне питання щодо релігійного гніту у Речі Посполитій, а також питання щодо спроби вирішення конфлікту між православною та католицькою конфесіями у Польсько-Литовську добу.

Варто зазначити про причини розколу християнської церкви і утворення православної та католицької конфесій. Подорожуючи світом і проповідуючи на різних територіях, перші християни не мали чітких спільних догм, що дозволили б усім вірянам з різних країн, не маючи між собою зв'язку, дотримуватися обов'язкових єдиних обрядових правил. Саме за цією причиною, перші християни, підлаштовуючись до певних народів і проповідуючи основи християнської віри не заперечували прихильність людей до їхніх звичаїв, що не йшли всупереч християнству, а отже ставали для народів частиною їхньої віри і обрядів. Саме тому ми можемо побачити у православній церкві багато язичницьких обрядів, що стали ледь не обов'язковою частиною релігійних заходів. У висновку можемо зазначити, що саме ця причина призвела до розбіжностей серед вірян і стала поштовхом до більш вагомої різниці у релігійних догматах. Східна частина християн дотримувалася Нікейського символу віри, згідно з яким Святий Дух походить тільки від Бога-Отця, проте західна стверджувала, що походить він і від Бога-Сина. Східна частина вірян заперечувала причащення прісним хлібом, піст в суботу, celibат священнослужителів, натомість такі обряди були обов'язковими для західної частини вірян. Загострення конфлікту й поділ на католицьку (вселенську, соборну) й православну (ортодоксальну) церкви відбувся по причині анафеми від Папи Льва IX візантійського патріарха Михаїла Керуларія, котрий в свою чергу

піддав анафемі папських посланців за «паплюження» Символу віри прийняттям догмату про філіокве (сходження Святого Духа від Бога-Сина). В той час Київська Русь мала досить тісні стосунки з Візантією – найбагатшою, наймогутнішою та культурно найвпливовішою державою того часу. Так Володимир Великий вирішив прийняти християнство та охрестити свій народ за східним (православним) обрядом, проте Польське Королівство залишалося відданим західному (католицькому) обряду й Папі Римському.

З приходом польської влади на українські землі, становище православної церкви значно погіршилося. Православна церква не мала зовнішньої підтримки, адже на той час Константинополь був столицею ісламської держави – Османської імперії, в якій патріарх, як духовний наставник всіх православних, перебував в жалюгідному становищі. Право на державні посади у Речі Посполитій мали лише католики, що посприяло переходу у католицизм більшої частини української шляхти, відбувалося пригнічення православних, позбавлення права займати високі посади, єпископів позбавили права засідати у Сенаті, як і не допускали до міського самоуправління. Однак у відповідь на релігійні утиски поляків, розпочинається жвавий культурно-національний рух, який був саме спрямований на оборону православної церкви [1 с. 56]. Значна кількість селян тікала у Дике Поле й формувала свої «групи захисту» православної віри. Таким чином польська влада почала вести менш агресивну політику щодо православної церкви. Стефан Баторій попри булли Папи Григорія XIII щодо календарної реформи, у 1584, 1585 та 1586 роках видав грамоти, якими він скасовував своє розпорядження про обов'язковість прийняття нового стилю православною церквою, а також заборонив католикам чинити опір православним у святкуванні за старим стилем. Ще одним лояльним політиком до православної віри можна назвати Сигізмунда III, що гарантував православній церкві її права і привілеї, заборонив світським чиновникам втручатися у справи православної церкви, заборонив захоплювати церковні маєтки. Ті, які вже були захоплені до цього, потрібно було повернути православної церкві [2, с. 151].

У той же час польські і українські вчені й філософи також бачили майбутнє католицької і православної церкви в поновленні їхньої єдності. Одним з прихильників об'єднання православної і католицької церкви з польського боку був римо-католицький священник, полеміст, проповідник Петро Скарга, що вважав

православну церкву недостатньо самостійною і правильною, та без агресії й утисків радив українцям возз'єднатися з католицькою церквою. З боку українського народу виступав Станіслав Оріховський-Роксолан – релігійний діяч та мислитель, що хоч і засуджував певні догми католицької церкви, та проте вважав, що обидва відломи християнства як самодостатні мали б з'єднатися у загальній унії на рівноправних засадах. Берестейська унія 1596 року й була спробою об'єднання православної та католицької церкви, за якою греко-католицька церква зберігаючи православні обряди і підпорядковуючись Папі Римському, набуває рівних прав з римо-католицькою церквою. Проте наслідком створення греко-католицької церкви стало не об'єднання конфесій, але ще більший їхній розкол, адже відбулося загострення конфлікту між греко-католиками і православними, а католики не визнавали уніатів рівними собі.

Література

1. Релігієзнавство: підручник / Є. К. Дулуман, М. М. Закович, М. Ф. Рибачук та ін. Київ : Вища школа. 2000. 350 с.
2. Митрополит Іларіон (проф. Іван Огієнко). Нариси з історії Української православної церкви : в 2 т. / за ред. прот. С. Ярмуса. 2-ге вид. поправлене й доп.; Вінніпег: Консисторія УГП Церкви в Канаді, 1982. Т.1. 366 с.

Скиданчук Тетяна,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ПРО СПВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ, ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ У ТЕОРІЇ ПРАВА

Проблема правової культури є досить актуальною в сучасній Україні. Категорія правової культури є дуже широкою і включає в себе різноманітні явища духовного життя суспільства (цінності, звичаї, ідеологію, концепції).

Правову культуру можна уявити як певну смислову єдність, яка складається з правових концепцій, джерел права, правової методології і правової аргументації, легітимації права, а в більш широкому аспекті — із загальних правових цінностей [1, с 15].

Правова культура є більш придатною для правового аналізу чим права людини чи релігійні цінності. Хоча права людини є одним з ключових понять в правознавстві, проте вони є предметом постійних дискусій серед науковців.

Права людини як загальнолюдська категорія протягом історичного розвитку людства змінювалися, збагачувалися та еволюціонували. Вже в другій половині XX ст. проблема прав людини вийшла за рамки конкретного соціуму чи країни, вона набула рис загальнолюдської світової проблеми. Нині права людини включають в себе не лише права громадянина конкретної держави, а й члена світової спільноти. З огляду на це ми можемо сказати, що права людини мають універсальний характер, вони взаємозалежні та взаємопов'язані між собою.

Права людини мають бути недоторканими, непорушними та однаковими для всіх людей без винятку незалежно від їх релігійних переконань. Перед законом всі рівні, мають однакові права і несуть однакову відповідальність.

Ідея прав людини завжди викликала жвавий інтерес в політичних, релігійних та наукових колах. Ще в XII ст. королі та представники католицької церкви в особі пап жваво обговорювали питання розподілу прав. Взаємовідносини сеньйорів та їх васалів в часи феодальної Європи чітко регламентувалася системою жорстких прав та обов'язків. [2, с.223].

Каноністи вважають, що уявлення про природну справедливість мають містити поняття прав індивіда. Вони сформулювали конкретні природні права. Папа Інокентій IV в XIII ст підняв питання про те, кому належать права на володіння власністю та створення законного, легітимного уряду - християнам чи всім людям. В ті часи вважали, що папа, будучи представником Бога на землі являється владикою всього світу. На ґрунті цього діяв принцип, що легітимною визнавалася та влада і законними вважалися ті суб'єкти власності які визнають папу.

Загалом церковне розуміння прав людини зведене до основних вимог, які висунули конкретні групи осіб чи окремі особи. В основі прав людини покладено особливе поняття людської гідності. Вони

визначають мінімальні вимоги які необхідні для підтримання добробуту людини та її самореалізації. Церковне бачення людського суспільства включає в себе наявність трьох цінностей, таких як: людська гідність, де цінність кожної людини вважається головною; свобода; соціальна природа людини, суть якої полягає в природній потребі жити в соціумі (спільноті), керуючись любов'ю та справедливістю. Ці цінності - гідність, свобода, спільнота слід виховувати як чесноти в характері людини. На основі даних норм базується як суспільне так і церковне бачення прав людини.

В основі прав людини зазвичай лежить людська гідність. Вони визначають мінімум вимог, які забезпечують добробут людей та їх самореалізацію. Якщо спільнота буде сповідувати релігійні цінності, то права людини будуть доповнені обов'язками людини. Це буде об'єднувати людей і сприятиме тому, що суспільство стане більш справедливим. Церковне вчення про право розглядає обов'язки нероздільно від прав людини. Ці поняття вважаються нероздільними та взаємодоповнюючими один одного. Представники церкви вважають, що відповідальність, дотримання і захист прав людини покладається на суспільство.

Церква вважає, що всі права людини впливають з подарованого Богом права на життя. При цьому велика увага звертається на виконання кожною людиною обов'язку “ставати більш людяним”. В християнському світі існує один моральний закон, який ґрунтується на релігійних цінностях та любові до ближнього. Через весь документообіг Католицької церкви червоною ниткою проходить постулат збереження та утвердження гідності людини. Саме гідність людини є одним з головних понять, що визначають права людини. Кожна сфера людського життя забезпечена низкою прав людини, що захищають людську гідність.

З поміж основних прав людини ми можемо виділити: як право на інтегральний розвиток, право на участь у суспільному житті, на мирне життя, на природний спосіб народження, право померти у природний спосіб, право зачаття людини на народження, право на економічну ініціативу, на справедливу участь у користуванні натуральними благами тощо; запровадженні специфічних релігійно-етичних обмежень свободи людини (заборона у сферах особистої свободи, медичних практик та наукових досліджень: заборона розлучень; біотичні заборони – неприпустимість абортів, евтаназії, самогубства, штучної контрацепції, клонування людини та ін.);

встановленні принципів цінсно-ієрархічних співвідношень між окремими правами людини; встановленні первинності (пріоритету) «соціальних» та релігійних обов'язків щодо однойменних прав людини [3, с. 166-167].

Світські ліберальні концепції намагаються розв'язувати проблеми життя та смерті переважно з позицій автономії особистості й утилітаризму. Християнська ж біоетика виступає як «антропологія людської гідності», що опирається на фундамент релігійно-філософської антропології, послідовно проводячи в моральному виборі під час вирішення дилем біоетики принцип захисту більш слабкої й беззахисної сторони [4, с. 8].

Водночас поняття людської гідності (у широкому, «найвищому» розумінні цього поняття) у православному трактуванні можна співвіднести з біблійним поняттям подоби Божої, яка досягається через подолання гріха, шляхом ведення гідного життя. Теологія протестантизму містить вчення про природу людини, у якому є зародки, необхідні для зародження концепції прав людини в межах демократичного політичного устрою. Так, класичні доктрини протестантизму навчають тому, що людина є водночас свята і грішна.

Сім'я покликана народжувати й виховувати дітей, навчати їх і дисциплінувати, уособлюючи любов та співпрацю. Церква покликана проповідувати Слово Боже, навчати молодших й допомагати тим, хто потребує. Держава покликана захищати порядок, карати злочинців, забезпечувати спільність. Будучи божественними за походженням, такі інституції формуються через людські заповіді. Тож сім'я, церква й держава виступають як публічні інституції, які відкриті й підзвітні одна одній та своїм членам.

Теологія цього напрямку уникає негативів і лібералізму, його ідеології, що жертвує суспільством заради індивіда, і тоталітаризму, який нівелює значення індивіда заради спільноти. Не менше значення має те, що цей напрямок запобігає безмежній експансії прав людини, вбудовуючи права людини в загальний світопорядок, духовне призначення людини.

Біблія не містить переліку прав. У Біблії та християнській вірі звеличується цінність людини. Це і є ключова концепція у християнській оцінці життя та його цінності.

Отже, підсумовуючи вище викладене зазначимо, що права людини формувалися і розвивалися в конкретно-історичних умовах. Вони закріплені в міжнародних стандартах і гарантовані державою як

невідчужувані права. Християнська церква долучається в дозволені межі до формування особистості. Вона спрямовує свою діяльність на пізнання основних постулатів віри, фундаментальних принципів християнського вчення. Це допоможе унормувати особисте і суспільне життя, та вплинути на державотворчий процес. Це в свою чергу впливає на рівень правової культури держави.

Література

1. Максимов С.І. Українська правова культура:ціннісний аспект// Державне будівництво і місцеве самоврядування Випуск 14. 2007. С. 15-21 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2892/1/Maksimov_15.pdf
2. Вудс Т. Как Католическая церковь создала западную цивилизацию / Томас Вудс; пер. с англ. В. Кошкина. М. : ИРИСЭН, Мысль, 2010. 280 с.
3. Рабінович С. П. Права людини у природно-правовій думці католицької церкви (за матеріалами соціальної доктрини католицизму). Львів, 2004. 198 с.
4. Голенбах Д. Розвиток римо-католицької теорії прав людини / Д. Голенбах // Релігійна свобода і права людини: Богословські аспекти: у 2 т. Львів: Свічадо, 2000. Т. 1. С. 141-200.

СЕКЦІЯ 2

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Курило Володимир,

д. ю. н., професор,
член-кореспондент НААН України,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Нормами чинного КУпАП охороняються суспільні відносини, що складаються в усіх напрямках діяльності людини. Важливою складовою таких відносин є правовідносини у галузі сільського господарства, адміністративні делікти у якій визначаються цілою главою КУпАП – дев'ятою.

Дослідженню адміністративних проступків в цілому присвячено значну кількість робіт вітчизняних та зарубіжних учених-адміністративістів, серед яких необхідно назвати М.В.Гаєвець, І.П.Голосніченка, Є.В.Додіна, В.К.Колпакова, О.В.Кузьменко, О.І.Остапенка, О.Ю. Піддубного, О.П. Світличного, В.К. Шкарупу та багатьох інших знаних правознавців. Разом з тим, актуальною лишається необхідність дослідження піднятої проблематики саме у галузі сільського господарства.

Аналіз складів проступків зазначеної глави 9 КУпАП дає підставу для певної класифікації адміністративних деліктів у галузі сільського господарства. На нашу думку, підставно виділити чотири основні групи адміністративних деліктів у цій сфері. Зокрема:

1) потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і

громадських чи фермерських господарств (ст. 104); порушення порядку та умов ведення насінництва та розсадництва (ст. 104-1); порушення правил щодо боротьби з карантинними шкідниками і хворобами рослин та бур'янами (ст. 105); вивезення матеріалів, що не пройшли карантинну перевірку або відповідну обробку (ст. 106);

2) невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки (ст. 106-1); незаконні посів та вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 106-2);

3) порушення правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог (ст. 107); порушення законодавства про племінну справу у тваринництві (ст. 107-1);

4) грубе порушення механізаторами правил технічної експлуатації сільськогосподарських машин і техніки безпеки (ст. 108).

Пропонована класифікація адміністративних деліктів у сфері сільського господарства ґрунтується на об'єкті посягання. Проте на відміну від екологічних правопорушень [1, с. 9-11], нами виділено лише чотири їх групи, оскільки такий поділ логічно витікає із близькості безпосередніх об'єктів посягання, поданих законодавцем у складах дев'яти статей КУпАП. Таким чином, перша група деліктів у сільському господарстві посягає на суспільні відносини у галузі рослинництва, друга – на суспільні відносини у галузі рослинництва особливого роду, порушення яких становить підвищену суспільну небезпеку (наркотична сировина), третя група – на суспільні відносини у галузі тваринництва, четверта – на суспільні відносини у сфері використання технічних засобів, тобто там, де існує підвищена небезпека для життя та здоров'я людини. Очевидно, що основою критерію наведеного поділу є видовий об'єкт суспільних відносин.

Класифікація адміністративних порушень за ознакою об'єкта складу правопорушення має винятково важливе теоретичне і практичне значення. Така класифікація дозволяє точніше визначати об'єкт кожного діяння, його місце у загальній системі правовідносин, що охороняються адміністративними нормами. Вона допомагає структурувати всю сукупність суспільних відносин, що охороняються в адміністративному порядку, правильно кваліфікувати протиправні діяння, а також обрати оптимальні заходи впливу на правопорушника [2, с. 12]. Встановлення об'єкта конкретного злочину дає можливість розкрити його сутність, показати характер суспільної небезпечності,

ту шкоду, яку заподіює цей злочин суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом, а також виявити механізм спричинення цієї шкоди, провести відмежування даного злочину від суміжних складів. Все це в підсумку повинно забезпечити правильну кваліфікацію вчиненого діяння [3, с. 112]. Очевидно, що останнє безпосередньо стосується не лише злочинів, а й адміністративних проступків як менш шкідливих за ступенем суспільної небезпеки порівняно зі злочинами протиправних діянь.

Відповідальність за потраву посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі, у тому числі вчинене повторно, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств, повторне пошкодження насаджень худобою чи птицею протягом року після накладення штрафу за таке саме правопорушення, проїзд по посівах або насадженнях на автомобілі, тракторі, комбайні чи іншій машині, проїзд по посівах або насадженнях на гужовому транспорті передбачене статтею 104 КУпАП. Ця стаття сформована таким чином, що включає декілька складів адміністративних деліктів, які характеризуються різними предметами протиправного посягання: по-перше, потрава посівів врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі; по-друге, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур; по-третє, проїзд по посівах або насадженнях на автомобілі, тракторі, комбайні чи іншій машині, або на гужовому транспорті [4, с. 279-280]

Адміністративна відповідальність за виробництво, заготовлення, пакування, маркування, затарювання, зберігання насіння, садивного матеріалу з метою продажу без додержання методичних і технологічних вимог або реалізація їх без документів про якість, а так само інше введення в обіг насіння, садивного матеріалу з порушенням встановленого порядку передбачена ст. 104-1 КУпАП.

Стаття 18 Закону України „Про насіння та садивний матеріал” встановлює, що насіння і садивний матеріал вводять в обіг після їх визнання державними органами управління та контролю в насінництві та розсадництві, що підтверджується відповідними документами встановленої форми [5].

Одним із складів адміністративних деліктів у сільському господарстві є порушення правил щодо боротьби з карантинними

шкідниками і хворобами рослин та бур'янами. Законодавець виділив окрему групу адміністративних деліктів, за порушення яких особа несе адміністративну відповідальність у сфері карантину рослин. Це:

- поширення карантинних організмів;
- порушення вимог фітосанітарних заходів;
- невиконання розпорядження державного інспектора з карантину рослин щодо проведення відповідних карантинних заходів;
- не проведення реєстрації у відповідних державних інспекціях з карантину рослин АРК, областей, міст Києва і Севастополя особами, які: здійснюють господарську діяльність з обігу об'єктів регулювання у карантинній та регульованій зонах; виробляють насіннєвий та садивний матеріал; здійснюють біологічний контроль з використанням біологічних контрольних організмів; здійснюють господарську діяльність з виробництва та маркування дерев'яного пакувального матеріалу; здійснюють зберігання та переробку зерна;
- неповідомлення державного інспектора з карантину рослин про виявлення шкідливих організмів;
- завезення на територію України, вивезенні з карантинних зон об'єктів регулювання, які не пройшли фітосанітарного контролю, та їх реалізації;
- невиконання законних вимог посадових осіб, які здійснюють державний контроль за додержанням законодавства про карантин рослин [6].

Окрема стаття - 106 КУпАП передбачає відповідальність за вивезення з прикордонних морських і річкових портів (з пристаней), з залізничних станцій, автовокзалів (автостанцій), з аеропортів та інших прикордонних пунктів завезених із зарубіжних країн матеріалів, що не пройшли карантинну перевірку або відповідну обробку.

Різниця у настанні адміністративної та кримінальної відповідальності за даний склад правопорушень – спричинення тяжких наслідків. Питання про визнання наслідків тяжкими має вирішуватись у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи. При цьому необхідно враховувати, зокрема, шкоду, заподіяну рослинному й тваринному світу, навколишньому середовищу, збитки, що є наслідком зниження врожаю, його знищення, вартість заходів, здійснених для зменшення негативних наслідків недодержання правил, встановлених для боротьби з хворобами й шкідниками рослин, виникнення осередків або пошкодження на значних територіях карантинних об'єктів, вартість

робіт по знезараженню підкарантинних матеріалів та об'єктів [7, с. 577].

Наступний склад адміністративних деліктів у сільському господарстві, передбачений ст. 106.1 КУпАП - нежиття заходів щодо забезпечення встановленого режиму охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, а так само нежиття заходів щодо знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини. Чинним законодавством передбачено, що юридичні особи, які здійснюють діяльність, пов'язану з культивуванням та (або) використанням чи реалізацією рослин, включених до списку № 3 таблиці I Переліку, зобов'язані вжити заходів до забезпечення встановленого законодавством режиму охорони посівів, місць зберігання і переробки цих рослин [8].

Особи, винні у незаконному посіві або вирощуванні снотворного маку чи конопель несуть адміністративну відповідальність за ст. 106-2 КУпАП, якщо у складі вчиненого протиправного діяння не вбачаються ознаки складу кримінального злочину.

Незаконність посіву чи вирощування снотворного маку чи конопель полягає у здійсненні господарської діяльності з культивування та використання рослин, що містять наркотичні засоби, для промислових цілей без відповідної ліцензії [9].

Порушення правил щодо карантину тварин, інших ветеринарно-санітарних вимог, передбачених Законом України „Про ветеринарну медицину”, іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з епізоотіями відноситься до одних із складів адміністративних деліктів у сільському господарстві (107 КУпАП). Карантин тварин - це особливий правовий режим, який застосовується в інфікованій та буферній зонах і в разі необхідності у зоні спостереження з метою локалізації спалаху хвороби тварин і ліквідації такої хвороби згідно із законами, відповідними ветеринарно-санітарними заходами та нормативно-правовими актами [10].

До порушень у сфері ветеринарної медицини можна віднести, наприклад, перебування в обігу та використання в Україні засобів догляду за тваринами якщо вони: завдають шкоди здоров'ю тварин; можуть завдати шкоди здоров'ю людей у разі використання за

інструкцією, виданою виробником таких засобів; погіршують ветеринарно-санітарний та епізоотичний стан в Україні.

Стаття 107-1 КУпАП передбачає перелік адміністративних деліктів у тваринництві, за які настає адміністративна відповідальність. Це: оформлення племінних свідоцтв (сертифікатів) на племінні (генетичні) ресурси без урахування даних офіційного обліку продуктивності тварин, офіційної класифікації (оцінки) за типом, імуногенетичного контролю, внесення до документів з племінної справи недостовірних даних, використання для відтворення неатестованих та недопущених до відтворення плідників, недодержання встановлених технологічних та ветеринарно-санітарних вимог і правил щодо отримання, зберігання та використання племінних (генетичних) ресурсів. Зазначені адміністративні делікти у тваринництві передбачені і спеціальним законодавством у тваринництві – Законом України „Про племінну справу у тваринництві” [11].

Диспозиція статті 108 КУпАП передбачає відповідальність механізаторів за грубе порушення правил технічної експлуатації тракторів, комбайнів, інших самохідних сільськогосподарських машин і правил техніки безпеки під час їх експлуатації.

Об’єктивна сторона характеризується безвідповідальним відношенням до експлуатації сільськогосподарських машин поряд з порушенням правил їх використання (не проведення чи невчасне проведення технічних оглядів, невиконання вимог техніки безпеки під час експлуатації машин, використання машин не відповідно до їх цільового призначення, що загрожує їм технічною поломкою [4, с. 16]. Законодавець не визначає критерії, за якими правопорушення може розглядатися як грубе. Тож на відміну від ознаки систематичності, яка може бути визначена за допомогою документів, спеціальних записів та інших матеріальних носіїв, „грубе порушення” має визначатися індивідуально в кожному випадку [12, с. 70]

Дослідження понятійного апарату у сільському господарстві дає підстави стверджувати про обґрунтованість вживання поняття „аграрний сектор економіки”, а не „сільське господарство”, оскільки останнє не повною мірою охоплює зміст аграрного виробництва, правовідносини щодо якого досліджуються [13, с. 183].

Отже, під адміністративним правопорушенням у сільському господарстві підставно розуміти протиправне діяння (дія або бездіяльність), яке посягає на встановлений у державі порядок, яким

врегульовано суспільні відносини у аграрному секторі економіки, та яке завдає шкоди рослинному, тваринному, рибному фонду чи містить грубе порушення механізаторами правил технічної експлуатації сільськогосподарських машин і техніки безпеки, або містить реальну загрозу її спричинення, за яке законодавством передбачено застосування заходів адміністративного впливу.

Література

Малишко М.І. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. – К.: УНА, 2001. – 28 с.

Бабиш В.А. Адміністративна відповідальність за зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких не має марок акцизного збору встановленого зразка: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2005. 22 с.

Борисов В.І., Пашенко О.О. Злочини проти безпеки виробництва: поняття та види. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: Монографія. – Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. – 224 с.

Кодекс Украины об административных правонарушениях: Научно-практический комментарий. Издание четвертое. – Х.: ООО “Одиссей”, –2003. – 880 с.

Про насіння та садивний матеріал: Закон України, від 26 грудня 2002 р., № 411 // Офіційний вісник України. – 2003 р., № 4, стор. 35, ст. 96.

Про затвердження Порядку проведення ґрунтового та лабораторного сортового контролю: Наказ Міністерства аграрної політики України, 8 липня 2003 р., № 224, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23 липня 2003 р. за № 631/7952 // Офіційний вісник України. – 2003 р., № 30, стор. 281, ст. 1573.

Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 2-ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С.С.Яценко. К.: А.С.К., 2002. 968 с.

Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України, 8 липня 1999 р., № 863–XIV // Офіційний вісник України. 1999, № 32, Ст. 10.

Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з культивування та використання рослин, що містять наркотичні засоби, для промислових цілей: Наказ Держпідприємництва України, МінАП України, 21 червня 2001 р., № 92/ 173, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 9 серпня 2001 р. за № 684/5875 // Офіційний вісник України. – 2001 р., № 33, стор. 193, Ст. 1573.

Про ветеринарну медицину: Закон України від 16 листопада 2006 р., № 361-V // Офіційний вісник України. 2006 р., № 51, стор. 11, Ст. 3382.

Про племінну справу у тваринництві: Закон України, 15 грудня 1993 р., № 3691-XII (у редакції від 18 березня 2003 р.) // К.: Електронна правова система „Право”. Версія ПРОФ. Березень 2007.

Хорошак Н.В. Адміністративні стягнення за законодавством України.: Монографія – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004, – 172 с.

Курило В.І. Адміністративні правочини у сільському господарстві України: сучасна парадигма. Монографія. - К.: Магістр ХХІ сторіччя, 2007. 312 с.

Яра Олена,

к. ю. н., професорка, пані декан юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Існуюча теорія і практика вищої юридичної освіти в Україні є такою, що не в повному обсязі задовольняє громадян України та роботодавців. Це вимагає не тільки певних змін і доповнень до чинного законодавства, але зміни в деяких аспектах парадигми мислення та теорії адміністративного права.

Зокрема, аналізуючи уже існуючі пропозиції щодо удосконалення взаємовідносин публічної адміністрації із студентами та юридичними вузами (надалі – ЗВО), стає очевидним, що ці відносини мають базуватись на наступних принципах:

1) служіння публічної адміністрації студенту та суспільству, забезпечення публічного інтересу суспільства;

2) повноти прав громадян України на отримання базової вищої юридичної освіти;

3) зв'язаності публічної адміністрації законом і підконтрольності її суду;

4) обмеженості втручання публічної адміністрації в громадянське й особисте життя студента та вищого юридичного навчального закладу;

5) оптимального доповнення й урівноваження державновладних повноважень органів виконавчої влади з повноваженнями органів місцевого та інститутів громадянського суспільства;

6) незалежного самоврядування студентських органів;

7) гласності в діяльності публічної адміністрації;

8) відповідальності публічної адміністрації за порушення прав та законних інтересів студентів та вищих юридичних навчальних закладів;

9) самостійності діяльності публічної адміністрації в межах режиму законності.

Тому постає нагальна потреба, виокремити конкретні пропозиції щодо змін і доповнень до чинного законодавства стосовно підвищення рівня справедливості та ефективності вищої юридичної освіти в Україні.

Зокрема, змінити парадигму мислення значної кількості населення та чиновників та утвердити у вітчизняному суспільстві засаду «Чим більше осіб стануть професійними юристами високого рівня, тим краще для демократичної держави та публічного інтересу громадянського суспільства»;

Аргументувати те, що багато юристів не буває, адже вони можуть працювати не лише на класичних посадах – судді, адвоката, прокурора, нотаріуса, слідчого, юридичного радника, але й у суміжних сферах – працівниками правоохоронних органів, митниками, податківцями на публічній службі. При цьому, високі професійні знання стають у нагоді публічним особам держави – Президентові, голові Верховної Ради, Прем'єр-міністру України, членам Уряду та іншим керівникам центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також народним депутатам усіх рівнів, бізнесменам, особам, що працюють

у численних структурах громадянського суспільства, журналістам (блогерам), розслідувачам корупційних діянь, домогосподаркам, які тимчасово не працюють, при вирішенні своїх побутових проблем та дистанційній (через соціальні інтернет-мережі) реалізації активної громадянської позиції.

Принагідно, слід зазначити, що будь-яке адміністративне обмеження кількості здобувачів вищої юридичної освіти є протиправним, до того ж небезпечним для демократичної держави та громадянського суспільства.

Доцільно було б внести відповідні зміни і доповнення до спеціального освітнього Закону [1]: щоб вищий навчальний юридичний заклад незалежно від форми власності міг звернутися до центрального органу виконавчої влади, що здійснює державну політику в галузі вищої освіти, для компенсації витрат за навчання студентів другого і старшого курсів, які вступили на контракт і навчаються на «добре» і «відміно».

В Україні на різних рівнях юридичного навчання запроваджено окремий інструмент перевірки знань - система ЗНО [2], яка привнесла у вищу освіту більше справедливості та покращила рівень знань здобувачів, однак доведено, що будь-яке високоефективне явище має і зворотній бік, передусім щодо стимулювання практично примусової еміграції молоді з України з метою вступити на навчання в іноземні ЗВО без ЗНО тощо.

Щорічно, за різними даними, понад шістдесят тисяч молодих працездатних громадян України виїжджають за кордон на навчання, більшість із них за час навчання асимілюється з суспільством країни перебування та залишаються там на роботу і постійне проживання, що є неприпустимим, адже ще більше погіршує демографічну ситуацію в Україні.

В свою чергу, ЗНО є цінністю для нашого суспільства, однак ще більшою цінністю є Людина – громадянин України, який хоче здобувати вищу юридичну освіту, але не склав ЗНО, з огляду на це запропоновано механізм публічного адміністрування недопущення порушення права громадян на вищу юридичну освіту, з урахуванням об'єктивної дієвості ЗНО.

Наостанок зазначимо, вдосконаленню підлягають й умови навчання іноземних студентів-прикиків в Україні. Адже Україна займає унікальну позицію: по-перше, є свого роду містком між західним, православним та мусульманським світом; по-друге,

забезпечує рівновагу сил в Євразії. Наша держава є спорідненою як із західною, так і православною цивілізаціями, відчуває деякий вплив ісламської, але не знаходиться в епіцентрі жодної із них. Виходячи з таких позицій можливість здобуття вищої освіти іноземцями в Україні має стати доступнішою ніж у сусідніх країнах. Інакше поглинання нашої юридичної освіти іноземними вузами неминуче.

Література

1. Про вищу освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1556-18> (дата звернення: 01 жовтня 2021 року);
2. Деякі питання нормативного забезпечення зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти: Наказ МОН від 10 січ. 2017р. № № 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0118-17#Text> (дата звернення: 01 жовтня 2021 року).

Городецька Ірина,

д.ю. н., професорка,

професорка кафедри політології, права та філософії

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

Проблема механізму правового (адміністративно-правового) регулювання була в колі наукових інтересів таких українських учених як С.В. Бобровник, К.Г. Волинка, В.В. Галунько, І.П. Голосніченко, Ю.В. Гридасов, В.А. Завгородній, А.А. Іванищук, Т.О. Коломосьць, Ю.В. Кривицький, В.І. Курило, В.І. Олефір, П.М. Рабінович, С.Г. Стеценко, Т.І. Тарахонич, І.М. Шопіна та ін. Проаналізувавши погляди сучасних представників адміністративно-правової науки, слід відмітити, що вчені не одностайні у своїх поглядах щодо розуміння поняття та внутрішньої будови (складових частин, елементів) механізму адміністративно-правового регулювання.

Механізм адміністративно-правового регулювання розглядається як сукупність чи комплекс правових (адміністративно-правових) засобів (В.В. Галунько, І.П. Голосніченко, Т.О. Коломєць, С.Г. Стеценко, В.І. Олефір [1, с. 20-21; 2, с. 321; 3, с. 32; 4, с. 64; 5, с. 32]), система правових засобів (А.П. Головін, О.М. Єщук, Ю.С. Кіцул, О.О. Кравчук, В.І. Теремецький, П.П. Фатєєв), порядок певного роду діяльності (Я.В. Лазур, Л.В. Острівна, Т.П. Родік [6, с. 43-56; 7, с. 74; 8, с. 135]), система (сукупність, комплекс) засобів, заходів, способів, методів у їх різному варіативному поєднанні (Б.А. Підгорний, Я.М. Когут та ін.), а дискусії з приводу його внутрішньої будови лежать у площині доцільності виокремлення тих чи інших елементів загалом у структурі розглядуваного механізму, або віднесення їх до основних (органічних) чи факультативних (функціональних). Слід зазначити, що домінуючим у сучасній науці адміністративного права є підхід, за якого механізм адміністративно-правового регулювання розглядається під суто інструментальним кутом зору, тобто крізь призму засобів (юридичного інструментарію), завдяки яким забезпечується результативний вплив на суспільні відносини [9, с. 76-78].

На наш погляд існування різних точок зору щодо поняття і складових механізму адміністративно-правового регулювання обумовлено низкою чинників, а саме полісемічним характером терміна «механізм» та використанням різних методологічних підходів до розуміння адміністративно-правового регулювання взагалі і його механізму зокрема. Не маючи на меті здійснювати наразі аналіз існуючих у теорії адміністративного права сучасних підходів до розуміння категорії «механізм адміністративно-правового регулювання», наголосимо, що основні дискусійні питання, які мають місце при осмисленні механізму адміністративно-правового регулювання, лежать у площині доцільності:

– трактування механізму як вузької та широкої категорії. Зауважимо, що деякі вчені акцентують увагу на існуючих суперечностях з приводу доцільності трактування механізму як вузької та широкої категорії, зазначаючи, що при описі складних соціальних явищ слід говорити саме про широкий зміст цієї категорії [10, с. 681]. Вважаємо, що виокремлення в юридичній літературі так званих вузького та широкого підходів до структури механізму адміністративно-правового регулювання обумовлене або урахуванням кількісного критерію виокремлення елементів

останньої, або різноманітним підходам до розуміння права, що виявляється включенням до елементної будови розглядуваного механізму певних правових засобів, а також інших явищ суб'єктивної сфери правової дійсності [9, с. 80];

– включення до структури (внутрішньої будови) розглядуваного механізму певних елементів (складових частин), таких як юридичні факти, акти реалізації прав та обов'язків, акти застосування норм права, акти тлумачення норм права, правова культура, правосвідомість та ін. Так, деякі автори як окремий елемент механізму адміністративно-правового регулювання виділяють юридичні факти. На наш погляд, останні безумовно відносяться до числа засобів механізму адміністративно-правового регулювання, зважаючи на особливу здатність відповідати правовим характеристикам, визначеним у нормі права, але, разом із тим, підтримуємо позицію, згідно з якою вони є складовою правовідносин, які, у свою чергу, є одним з основних елементів цього механізму [9, с. 80]. Викликає сумніви виокремлення як окремих елементів при використанні лінійної структури до характеристики розглядуваного механізму актів реалізації прав та обов'язків і актів застосування права, оскільки застосування адміністративно-правових норм є особливою формою їх реалізації. Разом із тим при виділенні органічних і функціональних складових механізму адміністративно-правового регулювання такий підхід є доречним, зважаючи на можливість існування останнього без такого елемента (складової частини), як акти застосування норм права. У низці наукових праць деякими авторами до чотирьохелементної будови структури механізму адміністративно-правового регулювання віднесено акти тлумачення норм адміністративного права, однак, попри безумовну важливість останніх у правотворчому і правореалізаційному процесах, слід погодитись із ученими, які відзначають факультативний характер цього елемента;

– аналізу структури механізму адміністративно-правового регулювання крізь призму стадій цього механізму чи стадій процесу адміністративно-правового регулювання. Загалом підтримуючи підхід (К.Г. Волинка, В.В. Галунько, В.А. Завгородній, С.А. Комаров, Ю.В. Кривицький, С.О. Сільченко та ін.), за якого аналіз структури механізму правового (адміністративно-правового) регулювання слід здійснювати крізь призму стадій такого регулювання, зазначимо, що при характеристиці процесу адміністративно-правового регулювання

фахівці у сфері адміністративного права у переважній більшості одноставні щодо існування трьох основних стадій, а саме: регламентація суспільних відносин; виникнення і конкретизація суб'єктивних прав та юридичних обов'язків; фактична реалізація прав та обов'язків суб'єктів адміністративних відносин [9, с. 81-83];

– віднесення тих чи інших фрагментів правової дійсності до юридичних (правових) засобів. Логічний аналіз одного з існуючих у науці підходів, коли до складу механізму правового (адміністративно-правового) регулювання, який інтерпретують як сукупність (систему) правових засобів, включають правову культуру, правосвідомість, законність, вказує на те, що означені компоненти правової дійсності визнаються правовими засобами. На противагу цьому, за іншого підходу такі правові явища, як правова культура, законність, правопорядок, правосвідомість, виводяться за межі розглядуваного механізму, оскільки не відповідають показникам, що характеризують різні юридичні феномени як правові засоби (інструменти вирішення соціальних запитів) [9, с. 85].

Література

1. Голосніченко І.П. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посіб. / І. П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський. К.: ГАН, 2005. 231 с.
2. Адміністративне право України: у 2-х т.: підручник Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс / В.В. Галунько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, А.А. Іванишук, С.О. Короед. Херсон: ХМД, 2013. 396 с.
3. Стеценко С.Г. Механізм адміністративно-правового регулювання: сучасні проблемні питання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 31–34.
4. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Вид. 3-тє, переоб. та доп. К.: Атіка, 2011. 624.
5. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
6. Лазур Я.В. Забезпечення прав і свобод громадян України у сфері публічного управління: адміністративно-правовий механізм: монографія. К.: Четверта Хвиля, 2010. 284 с.

7. Острівна Л.В. Щодо сутності механізму адміністративно-правового регулювання фінансового моніторингу. *Право і суспільство*. 2012. № 5. С. 70–74.

8. Родік Т.П. Поняття адміністративно-правового механізму державного регулювання діяльності дендрологічних парків України. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 131–136.

9. Городецька І.А. Адміністративно-правове регулювання охорони, використання і відтворення тваринного світу України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2019. 474 с.

10. Рудницький С.В. Категорія «механізм» та її гносеологічні можливості для опису явищ і процесів суспільно-політичного життя. *Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки»*. 2011. Вип. 53. С. 679–685.

Гулак Олена,
д.ю.н., доцентка, доцентка кафедри адміністративного та
фінансового права,
Національний університет біоресурсів і
Природокористування України,
Щербак Артем,
аспірант юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ

Ефективне забезпечення судової діяльності, передусім сьогодні залежить від кадрового забезпечення апарату суду та врегулювання питань його структурної побудови й організаційних аспектів діяльності.

Помічник судді, на сьогоднішній день відіграє важливу роль в частині ефективності роботи апарату суду. Так, ч. 2 ст. 157 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну

освіту і вільно володіє державною мовою. Що стосується помічника судді Верховного Суду, то в цьому випадку помічник судді повинен мати більш високі вимоги, а саме необхідний стаж професійної діяльності у сфері права не менше трьох років. У п. 6 Положення про помічника судді затверджено Рішенням Ради суддів України № 21 від 18.05.2018 р. вимоги до помічника суду наводяться дослівно [1; 2].

Водночас, розглядаючи дані положення можна констатувати, що вимоги до освіти, які ставляться до помічника судді доволі важко назвати конкретними. На підтвердження цього, відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» підготовка фахівців з вищою освітою здійснюються за відповідними програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень [3].

Також, варто зазначити, що професійна компетентність помічника судді, як працівника апарату суду повинна мати моральність, прагнення до самовдосконалення і службового зростання, швидко і якісно виконувати службові обов'язки та поставлені перед ним завдання. Проте, зважаючи на правову регламентацію даної посади, можна констатувати, що перераховані вище якості не зовсім підпадають до такого роду посад.

По-перше, керівник апарату суду не проводить добір помічників та вони не є йому підзвітні. Проте, відповідно до ч. 3 ст. 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», керівник апарату суду несе персональну відповідальність за належне організаційне забезпечення суду, а отже, і за добір кадрів до апарату, до якого входять помічники суддів [1].

По-друге, на законодавчому рівні закріплені дуже вузько вимоги для кандидата на посаду помічника судді, до того ж призначення на цю посаду здійснюється без конкурсного відбору, а лише на підставі письмового подання судді керівником апарату відповідного суду. Тобто з цього стає зрозумілим, що на першому етапі тільки суддя визначає, чи відповідає дана особа вимогам щодо цієї посади.

Наступним проблемним аспектом правового статусу помічника суду, на нашу думку є ситуація пов'язана з реформуванням судової системи та зміни в законодавстві [4]. У багатьох суддів закінчуються повноваження, а призначення їх інколи затягується новою

процедурою проходження кваліфікаційного оцінювання. Як результат, багато помічників залишаються без роботи.

Однак, відповідно до п. 11 Положення про помічника судді, у разі тривалої (понад два місяці) відсутності судді (соціальна відпустка, відрядження, відсторонення від посад тощо), а також з моменту закінчення (припинення) повноважень судді з відправлення правосуддя з визначених законом підстав або звільнення судді з займаної посади, припинення повноважень члена Ради суддів України у встановленому законом порядку, помічника (помічників) судді з його (їх) згодою за наказом працівника апарату суду, яка не належить до посад державної служби. Крім того, у зазначених випадках на такого (таких) помічника (помічників) судді може на певний строк у встановленому законом порядку покладатися виконання повноважень додаткового помічника іншого судді (суддів), у якого (яких) найбільше судове навантаження, про що на підставі подання відповідного судді та особистої заяви помічника судді видається наказ керівника апарату суду.

У разі відсутності згоди помічника (помічників) судді на переведення на іншу посаду працівника апарату суду чи виконання повноважень додаткового помічника іншого судді, або за умови неможливості переведення працівника за його згодою на посаду помічника судді або іншу посаду в апараті суду він (вони) підлягає (підлягають) звільненню з посади на підставі пункту 2 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України [2].

Отже, підводячи підсумки даного дослідження, варто зауважити, що на сьогоднішній день питання про призначення на посаду помічника судді, має багато процедурних аспектів, які здебільшого є не врегульованими, а більшість тих, що закріплені на законодавчому рівні, залишаються дискусійними через розбіжності в законодавстві з одних і тих же питань.

Література

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 1402-VIII від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 08.10.2021р.)
2. Положення про помічника судді: затверджене Рішенням Ради суддів України № 21 від 18.05.2018 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text> (дата звернення 08.10.2021р.)

3. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 08.10.2021р.)

4. Гулак О.В., Щербак А.В. Публічне адміністрування в діяльності апарату суду: підходи до формування поняття. Право. Людина. Довкілля. 2021. С. 101-109.
<http://dx.doi.org/10.31548/law2021.02.013>

Кравчук Мар'яна,
д.ю.н., доцентка, доцентка кафедри
кримінального права та процесу
юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ЛАБОРАТОРІЙ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ситуація, що склалася сьогодні в Україні, свідчить про те, що в українському суспільстві немає розуміння того, як повинна «виглядати» національна безпека в дії, на яких принципах мають ґрунтуватися екологічні, біологічні постулати. Саме на вирішення цих проблем, які існують у кожній країні, і повинні бути спрямовані: політична воля держави, потужна законодавча база, достатнє фінансування, розвиток інноваційної, науково-технічної діяльності, наявність відповідних медичних та ветеринарних служб з кваліфікованими кадрами та лабораторіями, оснащеними сучасним устаткуванням, а також обов'язкова підзвітність, підконтрольність відповідальних виконавців.

Досліджуючи питання біологічних ризиків, варто зазначити, що ні в нормативно-правовій базі України, ні в міжнародному законодавстві не встановлено повного комплексного переліку усіх видів небезпек біологічного походження. Саме тому наукове вивчення біоризиків має актуальне як теоретичне так і практичне значення, оскільки ці знання нададуть можливість здійснити

правильний вибір конкретних та ефективних адміністративно-правових заходів із забезпечення біобезпеки в державі.

Однією із проблем в аспекті біозахисту країни та українського суспільства виступає проблема наявності й функціонування відповідних лабораторій з належним медичним забезпеченням.

У світі існує ціла мережа лабораторій з різним рівнем біозахисту, зокрема приватних та державних діагностичних та науково-дослідних установ. До переліку біологічних лабораторій належать: біотехнологічні, клінічні лабораторії, діагностичні установи, регіональні або національні референтні центри, лабораторії системи охорони здоров'я, науково-дослідні центри (навчальні, фармацевтичні, екологічні та ін.), а також виробничі підприємства (виробники вакцин, фармацевтичних препаратів, великомасштабні виробники ГМО, тощо), які працюють у сфері генної інженерії, медицини, ветеринарії та сільського господарства.

Слід зазначити, що у всіх країнах є лабораторії контролю за санітарно-епідеміологічною обстановкою з необхідним устаткуванням, тому що будь-яке мікробіологічне виробництво можна переобладнати для напрацювання великих кількостей мікроорганізмів-збудників.

Щодо України, то загалом тут функціонують лабораторії мікробіологічного профілю, де проводяться експериментальні дослідження з застосуванням патогенних матеріалів. В таких установах містяться великі колекції (понад дві тисячі одиниць) штамів мікроорганізмів (вірусів та бактерій), які, за даними експертів оцінюються приблизно у 2 млрд дол США [1].

Однак аналіз загальносвітових особливостей функціонування лабораторій із різним рівнем біозахисту дає можливість зробити висновок про те, що, на жаль, Україна у цьому питанні зайняла і продовжує тримати позицію «відставання». Так, умови біозахисту BSL-3 [2;3], які є невід'ємною умовою національної безпеки, не забезпечено у жодній з установ держави. Лабораторії ветеринарної медицини обласного рівня та підрозділи НДУ мають умови біозахисту 1-2 рівня, що фактично не дозволяє проводити навіть моніторингові дослідження при таких захворюваннях як високопатогенний грип, класична та африканська чума свиней, сап, блютанг тощо. Відсутня і належна нормативна база, що регулює організацію заходів і систем біобезпеки у галузі ветеринарної

медицини. Існує необхідність у перегляді систем якості лабораторних тестувань (ВООЗ).

З огляду на це, потрібно найближчим часом зробити наступні державні кроки: 1) сформувати відповідну нормативно-правову базу та ефективно впровадити її в практику лабораторної роботи; 2) відповідно до міжнародних норм забезпечити відповідні умови у діагностичних закладах, особливо таких, що мають достатній науковий та технічний потенціал; 3) розвивати та підтримувати процеси референс-діяльності на належному рівні та у стані, які відповідають світовим тенденціям. Так, на сьогодні центри референс-експертиз виконують наглядову функцію в аспекті розробки і впровадження стандартів біобезпеки в окремих країнах, регіонах і в світі в цілому. Найвищий рівень посідають лабораторії при міжнародних організаціях таких як МЕБ, ВООЗ та ФАО. Але найважливішим для забезпечення дієвості системи біобезпеки має бути національний рівень, і саме тому нагальним для України є впровадження посиленних умов біобезпеки через створення 2-3 референс-лабораторій з особливо небезпечних захворювань рівня біозахисту BSL-3.; 4) використовувати європейські та світові стандарти, що регламентують основи обладнання лабораторних приміщень, правила і норми роботи в них тощо.

Література

1. Величко М. В. та ін. Біологічні загрози національній безпеці України. Фаховий журнал НА СБУ, 2013. № 48. С. 10-15.
2. G. Smith. Decontamination by chemical hydrolisys. Math. Canadian ABSA branch meeting, Winnipeg 4-9.06.2010. P. B7-10.
3. ABC Actini presentation. Math. Canadian ABSA branch meeting, Winnipeg 4-9.06.2010. P. B11-18.

Позняков Спартак,
д.ю.н., доцент, професор кафедри
адміністративного та фінансового права
юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
та природокористування України

ІНТЕГРАТИВНИЙ МЕТОД У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ

Гносеологічне уявлення про методи наукового пізнання формується у вигляді певних способів і прийомів, що мають різну мету, структуру, зміст і якість відносно предмету дослідження. У цьому аспекті кожен напрям науки використовує необхідні і можливі для пізнання специфічних об'єктів засоби і методи, що визначаються певним рівнем дослідницького людського розуміння змісту методології, її напрямів та зв'язків, практичних умов впровадження і застосування. Така методологія буде «життєздатною», корисною для людського буття лише за певних передумов. Ці передумови пов'язані, насамперед, із внутрішньою якістю духовного стану, віри дослідника на основі якої формується його бачення процесу пізнання і перетворення.

Якість основної гіпотези, її перевірки складається з того, що інтегративний (об'єднуючий) метод дослідження права має в певній мірі широкі за сферою застосування методологічні (інтегруючі, об'єднавчі) можливості вирішення пізнавальних проблем людини щодо складних зовнішніх феноменів, соціальних явищ і процесів, їх міждисциплінарних зв'язків. У більш конкретному аспекті прикладом або сферою перевірки такої гіпотези може стати складна система інфраструктури аграрного ринку, з її зв'язками, сферами, галузями, умовами людської професійної діяльності.

Отже, інтегративні структурні властивості методу як феномену можуть виявлятися : 1) у духовному стані дослідника, його віри, яка, з одного боку дає силу здобутим знанням, з іншого – на основі такого стану складається певна якість праворозуміння сьогодні й прогноз на майбутнє, до чого ми прагнемо ; 2) у природному стані права, що в людині, а не над людиною, якісні властивості такого права, що

виявляються серед людей, у їх комунікації і правосприйнятті ; 3) позитивному (формальному) аспектах, герменевтиці правової реальності й догматизму задля забезпечення суспільної безпеки й соціального добробуту.

Духовні, моральні, правові засоби (природні, позитивні, інтегральні) для людського буття і його адаптації у суспільстві виявляють себе певними можливостями в удосконаленні та розвитку людини і раціональної організації суспільства й держави у їх взаємодії й взаємодопомозі. Саме ця суспільно-інституційна взаємодія і взаємодопомога повинна бути ідейним постулатом, стрижнем правової політики формування умов добробуту і безпеки, принципом практичної діяльності.

Безумовно розглядаючи питання господарської інфраструктури як базового елементу сучасної економіки ключовим питанням залишається людські права і свободи, у т.ч. право на господарювання, свобода підприємництва у сфері агропромислового виробництва. Гнучкість і адаптивність природного змісту «права свободи» людини в соціумі лежить у площині духовного, особливого й одиничного, а через нього до суспільного, публічного. Найбільш досконалий підхід публічно-правового сприяння (утворення умов) господарській свободі людини та її соціально-економічного розвитку зумовлений суспільною законодавчою зовнішнього нормативного правопорядку, ґрунтуючись на християнських принципах співжиття та публічного права на розвиток.

У публічно-правових дослідженнях інфраструктури аграрного ринку інтегративний метод як методологічний елемент пізнання може виявляти свої структурні властивості: 1) у конкретності дії в самій людині і відносності її господарської діяльності серед інших людей; 2) єдності і багатоманітності речового, матеріального, економічного світу відносин, у способі перетворення та використання наявних соціально-правових, публічно-владних, публічно-сервісних сприяючих можливостей розвитку. Одна сторона – людське бачення природного, духовно-морального відчуття й сприйняття речей, інша – громадянська усвідомленість необхідності та відповідальності перед Богом, власною совістю й прийдешніми поколіннями діяти відносно цих речей ґрунтуючись на християнських принципах співжиття, нормах моралі й соціальної справедливості у відносинах.

Інтегративний метод права повинен допомогти узгодити найкращі функціональні і структурні якості, з одного боку,

публічного управління у сфері організації функціонування аграрного ринку, господарської і публічно-сервісної інфраструктури, з іншого - із потребами людського духу й добробуту, соціального й економічного розвитку, об'єктивними закономірностями ринкового саморегулювання, інноваційних інфраструктурних проблем.

Результат об'єднання інтересів публічної влади, публічно-сервісної інфраструктури органів, публічних підприємств, неурядових, громадських організацій підтримки й суб'єктів господарювання у створенні і функціонуванні інфраструктури аграрного ринку є необхідною передумовою практичного правового забезпечення реалізації права людини на господарювання й розвиток суспільства.

Артеменко Олена,

к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри
адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасна екологічна ситуація спонукає до швидкої перебудови мислення людства і кожної конкретної людини, формування екологічної свідомості та екологічної культури. У зв'язку з цим екологічна освіта й екологічне виховання стають новим пріоритетним напрямом освіти. Досвід країн ЄС свідчить, що базуючись на принципах екологічної політики країни, високому рівні екологічної культури та активній позиції людини у природоохоронній діяльності, можна покращити стан навколишнього середовища. Водночас високий рівень екологічної культури не можливий без екологічної освіти, що має здійснюватися на основі комплексності та безперервності освіти. Актуальним постає підвищення рівня освіти суспільства на основі інтеграції знань.

В Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» розглядаються: існуючі проблеми та сучасний стан довкілля в Україні; мета, засади, принципи та інструменти державної екологічної політики; стратегічні

цілі та завдання; етапи реалізації державної екологічної політики; очікувані результати; показники оцінки реалізації державної екологічної політики. Аналізуються першопричини екологічних проблем України, надається оцінка екологічного стану складових довкілля тощо, але, на жаль, цей важливий законодавчий документ практично не торкається проблеми вищої екологічної освіти (ВЕО), яка є базовим складником державної екологічної політики.

Екологічна освіта - це сфера освіти, спрямована на підвищення проінформованості окремих людей про екологічні проблеми і про те, як допомогти боротися з ними шляхом збереження природних заповідників і не забруднення навколишнього середовища.

Вихідним положенням екологічної освіти є продовження базової середньої освіти на наступному, більш високому рівні з метою формування у студентів високої екологічної культури, глибоких екологічних знань та біосферного світогляду, підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів у всіх сферах екологічної практичної управлінської, освітньої та наукової діяльності. Концепція

Важливим кроком у розвитку системи безперервної екологічної освіти, зокрема, вищої екологічної освіти, стала розробка авторським колективом (Білявський Г. О., Боголюбов В.М., та інші.) Концепції екологічної освіти України (КЕОУ), яка була затверджена Колегією Міністерства освіти і науки України, протокол № 13/6-19 від 20.12.2001 р.

Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права. Зміст екологічної освіти повинен бути спрямований на формування особистості з екологічно світоглядною установкою на дотримання норм екологічно грамотної поведінки і виконання практичних дій щодо захисту власного здоров'я і навколишнього природного середовища і передбачає розробку системи наукових знань (уявлень, понять, закономірностей), які відображають філософські, природничо-наукові, правові й морально-етичні, соціально-економічні, технічні й військові аспекти екологічної освіти.

Базовими складовими екологічних знань мають бути сучасні уявлення про:

біосферу та її структурні одиниці, екосистеми, їх біотичну структуру, генетичні типи, принципи класифікації; живу речовину та її роль в біосферних процесах;

закономірності кругообігів речовин, енергії та інформації; систему "людина - суспільство - біосфера - космос";

основні види антропогенного впливу на компоненти довкілля та їх негативні наслідки; основні глобальні, державні і регіональні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення; економічні, законодавчі та нормативно-правові принципи раціонального природокористування; основи державної та регіональної екологічної політики тощо.

Реалізація екологічної освіти передбачає чітко структуровані етапи, спрямовані на всі вікові, соціальні та професійні групи населення. У ній можна виокремити два основні напрями освіти: формальну і неформальну. Формальна освіта охоплює всі ланки загальної системи освіти, що існує в Україні: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та після дипломна. Другий напрям – неформальна освіта – має просвітницький характер і спрямований на формування екологічної культури населення через церкву, засоби масової інформації, громадські екологічні організації, партії тощо.

Найголовнішими завданнями екологічної освіти, в контексті Концепції сталого розвитку, мають бути: по-перше – формування екологічної культури всіх верств населення, що передбачає:

- виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й світу, усвідомлення їх важливості, актуальності і універсальності, (зв'язку локальних з регіональними і глобальними);

- відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до рідної природи;

- формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності заміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого в складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;

- формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи;

- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і глобальному рівнях,

вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів;

- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження;

- по-друге – підготовка фахівців-екологів для різних галузей народного господарства, в тому числі:

- для освітньої галузі – вчителів, викладачів;

- для державних органів управління в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, а також громадських екологічних організацій;

- по-третє – удосконалення, узгодження і стандартизація термінології в галузі екологічних знань. В основу екологічної освіти покладені принципи гуманізму, науковості, неперервності, наскрізності та систематичності.[1]

Література

1.Марова С. Ф., Солоха Д. В., Белякова О. В., Тіхонова Т. А. Стратегічні напрямки державного управління системністю екологічної освіти в Україні. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін». Серія “Державне управління”. Т. XX, вип. 312. – Маріуполь, ДонДУУ, 2019

Галайдюк Лідія

к.ю.н, доцентка кафедри адміністративного
та фінансового права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ Й КОНТРОЛЮ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Державна політика реалізується через сукупність адміністративних заходів і полягає у втручанні держави у відповідну діяльність. Необхідність удосконалення такої політики у аграрному

секторі, пов'язується насамперед зі стрімкими глобалізаційними процесами й курсом України на євроінтеграцію. Наразі, спостерігається тенденція до збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, формується сприятливе середовище для інвестиційної діяльності, провадиться активна співпраця з сільськогосподарськими транснаціональними корпораціями, проте говорити про набуття Україною статусу провідної аграрної держави, можна лише за умови наближення її до показників виробництва й експорту сільськогосподарської продукції до Європи. Але проблема полягає в недостатньому законодавчому регулюванні наглядових повноважень публічних органів у аграрному секторі. Це виявляється безпосередньо в невпорядкованості й декларативності нормативних документів, які регулювали б зазначені питання, детально регламентували процедуру здійснення наглядових заходів, а також в оновленні більшості існуючих норм.

Серед наукових праць, присвячених зіставленню нагляду й контролю в державному управлінні слід відмітити роботи В. М. Гаращука [1, с. 201-205] та А. О. Собакарь [2, с. 117-125] та ін.

Покладені на державні суб'єкти наглядові повноваження у аграрному секторі передбачають складну структуру взаємодії між органами різних рівнів. Проте актуальними лишаються такі проблеми, як дублювання таких повноважень, абстрактне визначення предметів відання, невизначеність конкретних заходів і напрямів діяльності контролюючих органів. При здійсненні адміністративної реформи, яка найчастіше виявляється в ліквідації одних органів з передачею й розподілом їх повноважень між іншими, у правовому аспекті регламентації останніх виникає чимало протиріч, отже, увага в плані нормативного базису повинна стосуватись і спрямовуватись на подолання існуючих колізій і прогалин у наглядовій діяльності у аграрному секторі [3, с. 237-238].

Так, А. О. Собакарь під наглядом розуміє систематичне спостереження з боку уповноважених суб'єктів за діяльністю непідлеглих їм суб'єктів у зв'язку з виконанням ними загальнообов'язкових норм [2, с. 117- 119]. Із цього випливає, що нагляду притаманні такі ознаки, як систематичність, непідпорядкованість суб'єктного складу, невтручання в господарську діяльність. Розмежування нагляду з контролем провадиться залежно від таких чинників, як зміст і обсяг повноважень (зазвичай при контролі такий обсяг і дискреційні повноваження контролюючого

органу ширші), об'єкт спостереження, суб'єктний склад та організаційно-правові форми проведення нагляду й контролю [2, с.117-125]. Із позиції В. М. Гаращука, який розмежовує нагляд і контроль за такими чинниками як порядок і часові межі їх здійснення, контроль, на відміну від нагляду, має бути повсякденним і безперервним та здійснюватись усіма гілками державної влади. Крім того, наголошує вчений, розмежування цих понять залежно від державного втручання визнається доволі обґрунтованим, оскільки до меж нагляду не входять повноваження щодо втручання в господарську діяльність піднаглядного суб'єкта [1, с. 205].

На законодавчому рівні нагляд і контроль, як правило, не розмежовуються і вживаються в основному неподільно [4]. За такого розуміння законодавцем цих понять створюється термінологічна плутанина. Зокрема органи, покликані здійснювати виключно нагляд (з огляду насамперед на їх назву), виходять за межі своїх повноважень, втручаючись у діяльність суб'єктів господарювання. Так, суперечливим є погляд законодавця на тлумачення категорії «державний санітарно-епідеміологічний нагляд» як діяльності органів державної санітарно-епідеміологічної служби по контролю за дотриманням юридичними і фізичними особами санітарного законодавства [5]. Виходячи із цього розуміння можна стверджувати, що повноваження органів санітарно-епідеміологічного нагляду зводяться саме до контролю. У такому випадку явно простежується порушення загальних правил формальної логіки, адже відбувається ототожнення 2-х різних понять за змістом і обсягом.

Отже, така законодавча конструкція призводить до нечіткого розмежування компетенції між державними органами, до створення проблеми визначення конкретного обсягу повноважень, що ними здійснюються, і до конфлікту інтересів. Знову ж таки слушною вбачається позиція В. М. Гаращука щодо необхідності розподілу наглядових і контрольних повноважень залежно від їх виду і призначення між державними органами, а також вжиття заходів з упорядкування назв контролюючих суб'єктів [1, с. 206-207].

Характеризуючи окремі наглядові заходи у аграрному секторі, виокремлюємо основні ознаки: а) ці заходи не пов'язані із втручанням у господарську діяльність підприємства; б) вони здійснюються, як правило, у вибіркового порядку й не повинні бути безперервними; в) вони виступають базисом для нормативного забезпечення у аграрному секторі, оскільки першочерговою метою нагляду є аналіз

стану господарської діяльності і вжиття на основі проведеного спостереження превентивних заходів для недопущення подальших правопорушень [3, с. 239].

Таким чином, під наглядовими заходами у аграрному секторі слід розуміти реалізацію наглядовими органами своїх повноважень в агропромисловій сфері, що виявляється у проведенні систематичного (а не повсякденного) спостереження (в тому числі моніторингового) за діяльністю суб'єктів господарювання без безпосереднього втручання в таку діяльність.

Отже, для таких заходів характерним є:

- проведення моніторингу в системі АПК;

- загальнообов'язковість у наданні суб'єктами господарювання планової та оперативної інформації, що стосується їх діяльності, на запит наглядових суб'єктів, що визначає їх підзвітність перед органами державної влади, серед яких Державна служба статистики, Державна податкова служба та ін.;

- ведення поквартальної звітності в особистому кабінеті, обов'язковість участі підприємства в якому вимагається й закріплюється у приписах закону;

- реєстрація й ліцензування дозвільно-ліцензійної політики в електронному виді [3, с. 240].

При визначенні механізму реалізації наглядових заходів справедливо наголосити на тому, що жодна сфера виробництва не може обійтися без державної підтримки, не є винятком у цьому і сфера сільського господарства. Постанова КМУ від 7 лютого 2018 р., за № 107 «Про порядок використання коштів, передбачених у Державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)» регламентується порядок використання бюджетних коштів, спрямованих на зберігання й перероблення сільськогосподарської продукції й аквакультури [6]. Нагляд і контроль за використанням таких коштів, за складенням і поданням фінансової звітності про використання бюджетних коштів здійснюється в установленому законом порядку (п.18 Постанови). Ці повноваження покладено на органи бюджетного контролю України, серед яких: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України (як органи загального бюджетного контролю), Державна податкова служба, Міністерство фінансів України й Рахункова палата (органи спеціального бюджетного контролю).

Окреслюючи діяльність наглядових суб'єктів у аграрному секторі, підкреслимо, що центральним органом цієї системи свого часу визнавалося Міністерство аграрної політики та продовольства України. Відповідно до постанови КМУ від 25 листопада 2015 р., за № 1119 «Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України» Міністерство аграрної політики та продовольства України здійснює й реалізує свої наглядові повноваження у сфері дотримання земельного законодавства, використання й охорони земель усіх форм власності й категорій, родючості ґрунтів. Крім того воно провадить діяльність щодо формування наглядової політики у сфері інженерно-технічного забезпечення АПК [7]. Нещодавно на законодавчому рівні була спроба здійснити перекладення конкретного обсягу повноважень з розглядуваного Міністерства на інші органи, що реалізують державну політику в різних сферах сільського господарства, ідеться про Проект Закону № 4922-д від 10 квітня 2018 р., який було відкликано.

У зв'язку із цим доречно вести мову про розподіл і продовження адміністративної реформи у сфері АПК. Уряд прийняв рішення про реорганізацію Міністерства аграрної політики та продовольства України з подальшою передачею його функцій Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [8], тобто фактично, відбулося злиття цих двох Міністерств.

Адміністративно-правове регулювання у аграрному секторі включає в себе відповідну систему суб'єктів державного контролю, брак якого призводить до неефективного використання ресурсів, зловживання монопольним становищем, учинення правопорушень і злочинів у цій сфері. Проте доволі часто повноваження контролюючих органів мають декларативний характер, дублюють одне одного або вступають у конфлікт інтересів. Треба враховувати, що будь-які зміни в аграрному секторі України вносять суттєві зміни в роботу суб'єктів державного контролю, не тільки в загальний стан національної економіки держави, а й національної безпеки України у цілому. Тим більше, що серед загроз національним інтересам і національній безпеці є здійснення державними органами діяльності в корпоративних та особистих інтересах, що призводить до порушення прав, свобод і законних інтересів громадян та суб'єктів господарської діяльності [9]. Вчасно проведений контроль за виконанням управлінських рішень допоможе виявити відхилення у виконанні законних рішень і надасть можливості вжити відповідних заходів.

Термін «контроль» слід розуміти як попереджувально-функціональну підсистему менеджменту, спрямовану на забезпечення реалізації стратегій розвитку будь-якого об'єкта шляхом здійснення відстеження контрольних функцій за програмами, цілями, завдання, стандартами, управлінськими рішеннями, технологіями і процесами, менеджментом як системою, факторами зовнішнього і внутрішнього середовища, за моделями й поведінкою організацій на стадіях проектування й функціонування. Треба також брати до уваги, що сьогодні в умовах реформування сфери АПК України відбувається процес ускладнення контрольної функції. Це зумовлено сукупністю таких чинників, як-то: - посилення факторів зовнішнього конкурентного середовища, - впровадження інноваційних моделей у практику господарювання, - зміна орієнтації господарюючих ретроспективних структур на перспективні цілі, задачі й на стратегічний розвиток систем [3, с. 247-248].

Таким чином, трансформаційні процеси, що спостерігаються в економіці України, сприяють підвищенню питомої ваги стратегічних рішень у діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств і, як наслідок - значи мості контрольної функції в менеджменті, яка підсилюється різноманітністю й різновекторністю об'єктів контролю [10].

Правове регулювання у аграрному секторі разом з функціями управління передбачає здійснення органами державного управління контролю за дотриманням аграрного законодавства всіма аграрними товаровиробниками. Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується КМУ через Міністра фінансів України і, який забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, є Державна аудиторська служба України.

З метою досягнення якісного адміністративно-правового регулювання у аграрному секторі адміністративно-правовій доктрині належить виробити нові комплексні заходи контролю, які застосовували б суб'єкти АПК, гарантуючи оптимальне співвідношення ефективності державної аграрної політики й додержання громадського інтересу. Основною метою державної аграрної політики має бути забезпечення продовольчої безпеки країни й економічного зростання аграрної системи, яке можливе тільки за допомогою якісних змін саме в закріпленні контрольних функцій суб'єктів АПК. Одним з етапів цієї роботи повинні стати розробка і

прийняття нового закону, що регулюватиме діяльність усього АПК країни.

Література

1. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду в управлінні / В. М. Гаращук // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України». Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. – Харків : Право, 2013. – С. 201–207.

2. Собакарь А. О. Адміністративний нагляд як спосіб забезпечення законності в публічному управлінні / А. О. Собакарь // Наук. вісн. Сіверщини. Серія: Право. – 2017. – №1. – С. 117–125.

3. Іванова Г.С. Адміністративно-правове регулювання у сфері агропромислового комплексу. Дис. д. ю. н. за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2020. С. 236-261.

4. Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності : Закон України від 23.02.2012 №4448-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – №49. – Ст. 558.

5. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 №4004-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №27. – Ст. 218.

6. Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на повну компенсацію вартості електроенергії, спожитої сільськогосподарськими підприємствами для поливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях та заповнення водою земель для вирощування рису [Електронний ресурс] : спіл. наказ М-ва аграр. політики та продовольства України та М-ва фінансів України №221/433 від 8 лип. 2003 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0627-03>.

7. Про затвердження Положення про експертизу назв сортів рослин [Електронний ресурс] : наказ М-ва аграр. політики України від

23 черв. 2003 р. №188. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-03>.

8. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Каб. Міністрів України від 02.09.2019 №829 // Офіц. вісн. України. – 2019. – №71. – Ст. 2508.

9. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс] : затв. Указом Президента України від 26 трав. 2015 р. №287/2015. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015?find=1&text=%ED%E5%E2%EE%BA%ED%E D%B3+%E7%E0%E3%F0%EE%E7%E8>.

10. Пилипенко О. Оцінка управлінського потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах їх стратегічної орієнтації [Електронний ресурс] / О. Пилипенко. – Режим доступу: agrosvit_2010_21_11.pdf.

Гбур Люся,
к.ю.н., асистентка кафедри
адміністративного та фінансового права,
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УКРАЇНІ

Актуальність. Протягом останніх років законодавцем розробляються механізми щодо повноцінного запуску ринку земель, що є частиною вагової земельної реформи. Станом на середину 2021 року було прийнято ряд важливих нормативно-правових актів, один з яких вже називають «Земельною Конституцією». Такі дії законодавця – є цілком передбачуваними, адже Україна – як держава, що має значні природні ресурси, а саме землю та земельні ділянки, має мати конкурентно-спроможний земельний ринок.

Проте, виходячи із таких запроваджених змін, спрямованих на можливість вільного викупу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, постає питання недопущення випадків самовільного зайняття земельних ділянок, що стане просто неминучим фактом в умовах сьогодення. У зв'язку із чим і зумовлена

актуальність даного дослідження в частині окресленнях ключових відомостей щодо відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок, а саме адміністративної. Адже, делікти – є найрозповсюдженішим різновидом правопорушень, у тому числі в земельній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій підкреслює неабияку зацікавленість наукової спільноти щодо зазначеної тематики дослідження. Окремі питання адміністративної відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок висвітлювали: Татарин Н. М., Пряхін Є. В., Літошенко О.С., Шульга М.В., Галагуза А.В., Мовчан Р.О. Тальянчук І.С. та інші.

Результати. Відповідно до ч. 2 ст. 14 Конституції України право власності на землю гарантується державою, набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1]. Частиною 1 ст. 211 Земельного кодексу України передбачено що, громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за самовільне зайняття земельних ділянок [2].

Щодо самої дефініції поняття «самовільне зайняття земельної ділянки», то воно законодавчо визначено на рівні Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», і відповідно яким вважаються будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними [3].

Таким чином, самовільним зайняттям визнається зайняття земельної ділянки будь-якої форми власності без наявності відповідної на те підстави.

Науковці, які досліджували окреслену проблематику звертали увагу на форми такого зайняття, так на думку І. С. Тальянчука самовільне зайняття земельної ділянки може виступати у двох формах: 1) у формі дій, які свідчать про фактичне використання землі особою за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) (наприклад, оброблення ділянки сільськогосподарського призначення); 2) у формі дій, які свідчать про

намір особи використовувати земельну ділянку за відсутності вчиненого правочину щодо неї (наприклад, огороження самовільно зайнятої ділянки) [4, с. 663].

Щодо адміністративної відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок, то вона передбачена ст. 53-1 КУпАП. При цьому відповідальність буде наступати у випадку зайняття особою чужої земельної ділянки і використанні її без наявності законних підстав, тобто за відсутності оформленого у встановленому порядку права власності чи іншого передбаченого законодавством права на землю [5].

Варто зауважити, що до 2007 р. кількість зафіксованих правопорушень щодо самовільного зайняття земельних ділянок була досить високою і тому, законодавцем було доповнено чинний Кримінальний кодекс України статтею, що передбачає кримінальну відповідальність також за самовільне зайняття земельної ділянки (ст.197-1 КК України) [6].

Якщо аналізувати ст. 197-1 КК України та ст. 57-1 КУпАП, то основна відмінність між кримінально-караним та адміністративно-караним самовільним зайняттям земельної ділянки є момент закінчення даного правопорушення та розмір заподіяної при його вчиненні шкоди. Якщо таке правопорушення взагалі не заподіяло матеріальної шкоди власнику чи володільцю або така шкода не перевищує у сто і більше разів неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то воно тягтиме адміністративну відповідальність, якщо перевищує сто неоподаткованих мінімумів громадян, то особа притягується до кримінальної відповідальності.

Цілком необхідним та важливим рішенням законодавця є запровадження крім адміністративної, ще й кримінально-правової відповідальності. Проте, якщо аналізувати випадки уникнення адміністративної відповідальності суб'єктами вчинення правопорушень, у тому числі за самовільне зайняття земельних ділянок, то потребує напрацювань процедура підвищення адміністративних стягнень за вчинення подібних діянь, адже за самовільне зайняття земельної ділянки чинний КУпАП встановлює відповідальність у вигляді лише штрафу, і в цілком незначних розмірах (на громадян від десяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян).

Варто також відмітити що Державною службою з питань геодезії картографії та земельного кадастру (далі – Держгеокадстр) протягом двох останніх років розробляються зміни до чинного КУпАП в частині підвищення штрафів. Так, за словами Голови Держгеокадстру «За шкоду, завдану самовільним зайняттям земель, планується збільшити розмір адміністративних штрафів у 5 разів. Такі зміни стимулюватимуть користувачів офіційно оформлювати земельні ділянки та сплачувати податки. Крім того, вся інформація щодо державного контролю є у вільному доступі, що забезпечує контроль, знижує корупційні ризики та підвищує якість сільськогосподарського інспектування» [7].

Висновки. Таким чином, варто аргументувати, що станом на 2021 рік за самовільне зайняття земельних ділянок законодавством України встановлено як кримінальну так і адміністративно-правову відповідальність. Основною відмінністю між ним виступає розмір заподіяної шкоди, що і є критерієм для їхнього розмежування.

Важливим аспектом адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, пов'язаного із самовільним зайняттям земельної ділянки – є те, що сума штрафів і досі залишається незначною, а для суб'єктів вчинення такі суми не є перешкодами для вчинення правопорушень у земельній сфері. У зв'язку із чим, законодавцю варто зосередити увагу саме на підвищенні мінімального порогового рівня штрафів за вчинення подібних діянь. Адже початок запуску вільного ринку земель, може стати одним із факторів, що сприятимуть поширенню випадків вчинення правопорушень у земельній сфері, а високий рівень штрафних санкцій – є одним із дієвих механізмів попередження та запобігання вчинення деліктів.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

3. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>

4. Тальянчук І. С. Види та правові ознаки правопорушень у сфері земельних відносин. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Випуск 65. С. 659–668

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Уряд у 5 разів збільшує штрафи за самовільне зайняття земель. Голова Держгеокадстру. URL: Agravery.com

Головій Людмила,

к. ю. н., доцентка, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

В Україні склалася критична ситуація з утворенням, накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням відходів і характеризується подальшим розвитком екологічних загроз. Проблема відходів в Україні вирізняється особливою масштабністю і значимістю як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоемних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики. Значні масштаби ресурсокористування та енергетично-сировинна спеціалізація національної економіки разом із застарілою технологічною базою визначали і надалі визначають високі показники утворення та нагромадження відходів [1].

Одним із заходів у сфері управління відходами, який передбачений Національною стратегією управління відходами в

Україні до 2030 року є посилення відповідальності у сфері поводження з відходами.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про відходи» особи, винні в порушенні законодавства про відходи, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність за: а) порушення встановленого порядку поводження з відходами, що призвело або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища, прямого чи опосередкованого шкідливого впливу на здоров'я людини та економічних збитків; б) самовільне розміщення чи видалення відходів; в) порушення порядку ввезення в Україну, вивезення і транзиту через її територію відходів як вторинної сировини; г) невиконання розпоряджень і приписів органів, що здійснюють державний контроль та нагляд за операціями поводження з відходами та за місцями їх видалення; д) приховування, перекручення або відмову від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і громадян та їх об'єднань стосовно безпеки утворення відходів та поводження з ними, в тому числі про їх аварійні скиди та відповідні наслідки; порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами; з) порушення строків подання і порядку звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів; и) невиконання вимог щодо поводження з відходами (під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення та захоронення), що призвело до негативних екологічних, санітарно-епідемічних наслідків або завдало матеріальної чи моральної шкоди; і) здійснення операцій у сфері поводження з відходами без відповідного дозволу на проведення таких операцій, а також за порушення встановленого порядку подання декларації про відходи або за неподання такої декларації; ї) порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок і виробництв з оброблення та утилізації відходів, а також полігонів для зберігання чи захоронення промислових, побутових та інших відходів (сміттєзвалищ, шламосховищ, золовідвалів тощо); к) недотримання умов ввезення відходів як вторинної сировини на територію України; л) несвоєчасне внесення платежів за розміщення відходів; м) порушення вимог безпечного перевезення небезпечних відходів; н) порушення встановлених квот на ввезення в Україну відходів як вторинної сировини та строків їх перевезення [2].

До дисциплінарної відповідальності притягуються винні особи у разі порушення законодавства у сфері поведінки з відходами в процесі виконання трудових обов'язків. У такому випадку на фізичну особу застосовуються дисциплінарні стягнення у вигляді догани, або звільнення з посади які накладаються на підставі ст. 149 Кодексу України про працю України [3].

Адміністративна відповідальність у сфері поведінки з відходами передбачається у Главі 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема громадяни та посадові особи можуть бути притягнуті за такі правопорушення: 1) псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами (ст. 52); 2) забруднення і засмічення вод, порушення водоохоронного режиму на водозборах, яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища (ст. 59); 3) пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками, що спричиняє його усихання чи захворювання (ст. 72); 4) засмічення лісів відходами (ст. 73); 5) порушення вимог щодо поведінки з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення (ст. 82) [4].

Цивільна відповідальність полягає у застосуванні державного примусу до правопорушника шляхом позбавлення особи певних благ чи покладення обов'язків майнового характеру. У випадку порушення в сфері поведінки з відходами застосовуються загальні правила відшкодування шкоди, визначені у статті 69 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”[5].

Кримінальна відповідальність у випадку порушення поведінки з відходами передбачена окремими статтями у Розділах 8, 9 Особливої частини Кримінального кодексу України. Зокрема, кримінальна відповідальність у сфері поведінки з відходами передбачена ст. 268 КК України – незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини чи транзит через її територію відходів або вторинної сировини без належного дозволу. Кваліфікуючою ознакою є ввезення або транзит небезпечних відходів, які забороняються до ввезення. Кримінальний кодекс передбачає відповідальність за забруднення або псування земель речовинами,

відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ст. 239); Забруднення або інша зміна природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва (ст. 241); порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це спричинило забруднення поверхневих і підземних вод і створило небезпеку для життя, здоров'я людей і довкілля (ст. 242); Забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів (ст. 243); Порушення законодавства про континентальний шельф України, що заподіяло істотну шкоду, а також невжиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей (ст. 244) [6].

З метою забезпечення ефективності норм адміністративного та кримінального законодавства, науковцями неодноразово наголошувалося на необхідності перегляду розмірів штрафних санкцій передбачених за правопорушення у сфері поводження з відходами., оскільки їх розміри є набагато меншими ніж розмір можливої заподіяної шкоди від незаконної діяльності у сфері поводження з відходами. Сучасна ситуація у сфері поводження з відходами в Україні свідчить, що передбачена міра покарання за правопорушення у цій сфері не виконує функцію, яка на неї покладається і тому постає питання про необхідність посилення юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері поводження з відходами.

Література

1. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-п URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#n193> (дата звернення: 14.10.2021)
2. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР URL: № 187/98-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#n618> (дата звернення: 14.10.2021)
3. Кодекс законів про працю : Закон від 10.12.1971р. №322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n841> (дата звернення: 14.10.2021)
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n748> (дата звернення: 14.10.2021)
6. Кримінальний кодекс від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1581> (дата звернення: 14.10.2021)

Долгополов Анатолій,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та
фінансового права юридичного факультету
Національного університету біоресурсів та
природокористування України

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Докази та їх джерела в теорії і практиці кримінального процесу відіграють важливу роль. Це пояснюється тим, що під час кримінального провадження розглядаються обставини, що вирішують долю людини. І від того, наскільки точно, повно буде досліджено всі

обставини кримінального правопорушення, від того, чи буде додержано вимог закону, залежатиме правильність (законність чи обґрунтованість) рішення суду. Це має дуже важливе значення, оскільки, відповідно до ст. 2 КПК, основним завданням кримінального провадження є дотримання всіх вимог закону з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, буде притягнутий до кримінальної відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. [1]

При доказуванні слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд мають справу з фактичними даними (доказали), відомості про які (події, явища тощо) зафіксовані у джерелах доказів.

Відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів [1].

В розумінні даного визначення потрібно відрізнити поняття «джерело фактичних даних» та «джерело доказів», які можуть мати різні правові наслідки. Зокрема, фактичні дані, що не передбачені переліком процесуальних джерел, не можуть бути використані у доказуванні як докази. Такі відомості матимуть лише орієнтовне значення для проведення відповідних процесуальних дій з метою формування доказів [2].

Одним з найпоширеніших джерел доказів у кримінальному судочинстві є показання. Зміни вітчизняного кримінально-процесуального законодавства, пов'язані із прийняттям і вдосконаленням КПК, істотно вплинули на правове регулювання отримання показань. З одного боку, вони сприяють забезпеченню прав учасників кримінального процесу, а з іншого - обумовлюють ефективне правосуддя на основі додержання вимог Конституції України та міжнародних правових актів.

Показання мають велике значення для вирішення завдання кримінального судочинства, адже найчастіше тільки на їх основі

здійснюється достовірне встановлення обставин, які є предметом дослідження у кримінальному провадженні, і з урахуванням останніх до конкретного випадку застосовуються норми кримінального та кримінально-процесуального права [4]

Наступним видом процесуальних джерел доказів є речові докази - матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення. [1]

Документи можуть бути визначені процесуальним джерелом доказів, лише тоді, коли в них містяться відомості про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 99 КПК документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. [1]

Висновок експерта завершує характеристику джерел доказів в кримінальному процесі.

Висновок експерта - це результати проведеного дослідження експертом, в межах професійних та наукових знань, якими він володіє та якому, в передбаченому КПК України, доручено провести експертизу і відповісти на поставлені йому запитання. В отриманому висновку ґрунтовно та об'єктивно висвітлюється хід і результати проведених досліджень, надаються відповіді на поставлені завдання, робляться висновки за проведеним дослідженням та експертним пізнанням. [5]

Відповідно до ч. 1 ст. 101 висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що докази є головним елементом кримінального процесу, адже на підставі тих фактичних

даних, отриманих у передбаченому Законом порядку, слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність фактів та обставин, що мають значення для провадження. Але будь-які фактичні дані не будуть мати доказове значення, якщо не відоме їх джерело або джерело не закріплено як процесуальне в КПК.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України / К.: Паливода А. В., 2021.-452 с.
2. Гарант О. М. Джерела і вили доказів / О.М. Гаргат [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14.NTP_2007/Pravo/21750.doc.htm
3. Острійчук О.П. Поняття та система процесуальних джерел доказів у контексті реформування процесу доказування в кримінальному процесі / О.П. Острійчук // Форум права. - 2013. - N 1 - С. 745-750.
4. Острійчук О.П. Поняття показань, як процесуального джерела доказів у світлі реформування кримінально-процесуального законодавства / О.П. Острійчук // Правовий тиждень. - N 16 - С. 8
5. Рогатинська Н.З. Значення висновку експерта як джерела доказів у кримінальному процесі України/ Н.З. Рогатинська // Держава і право. - 2009. - N 46. - С. 479-484

Смельяненко Карім,

к.ю.н., старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права юридичного
факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ДЛЯ ГРОМАДЯН

На сучасному етапі розвитку цифрова трансформація в Україні як один з векторів державної політики набрала досить високих обертів у системі надання адміністративних послуг органами публічної влади для громадян. Серед сучасних тенденцій надання послуг органами

публічної влади цифрова трансформація як сервіс публічної влади та як ефективний організуючий чинник стала спрямовуватися та направлятися на пришвидшення прийняття адміністративних рішень органами публічної влади для задоволення потреб і запитів громадян та населення. І держава, таким чином, уповноваживши та відповідно обтяживши органи державної влади та органи місцевого самоврядування, методологічно перебудовує функціональний менеджмент в русло більш сучасної моделі організації публічної влади з ознаками новітньої технологічної компанії. Серед сучасних тенденцій розвитку надання адміністративних послуг держава бачить цифрову трансформацію та цифровізацію як одну з сучасних галузей економіки України, що формує нову високотехнологічну правову культуру і на що спрямовуються та переформатовуються як центральні, так і місцеві органи державної влади з наголосом на CDO [1].

Звичайно, держава, зміцнюючи технічну та технологічну базу своїх інституцій, має на меті скорочення чисельності працівників державних інституцій («фактору людини»), витрат на утримання цих інституцій (державних органів та їх структурних підрозділів) шляхом впровадження новітніх інформаційних технологій і технічного переоснащення в органах публічної влади. До прикладу, з практичної точки зору, досить вразливою для цифрових трансформацій в сучасному українському суспільстві є соціальна сфера [2]. Адже для здійснення державою заходів соціального захисту населення, що спрямовуються на підтримку найбільш вразливих верств населення (пенсіонерів, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, багатодітних сімей, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та інших категорій осіб, які мають право на державну допомогу та пільги відповідно до законів) зазначені цифрові трансформації потребують запровадження навчальних процесів та освітніх заходів щодо ефективного використання та отримання відповідної адміністративної послуги від публічного органу влади. На сьогодні, за наявності досить потужних кроків держави у запровадженні цифрової трансформації при наданні адміністративних послуг публічними органами влади, до прикладу, кількість сервісних центрів з надання соціальних послуг, підключених до Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (у тому числі центрів надання адміністративних послуг) [3], є досить незначною. Однак, слід відзначити, що рівень запровадження

технології електронного інформування громадян у соціальній сфері через засоби мобільного зв'язку, електронну пошту, мобільний додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг “Портал Дія” [4] за поточний рік збільшився майже вдвічі. Щодо інших адміністративних послуг, які надаються органами державної влади та, зокрема місцевого самоврядування, то спостерігається досить низький рівень ретроконвенції наявних паперових первинних документів особливо в сфері надання-отримання дозволів чи дій реєстраційного (виконавчого) характеру. На наш погляд, це пояснюється тим, що органи місцевого самоврядування, не маючи відповідних повноважень часто-густо встановлюють «свої» (наприклад, рішеннями виконавчих комітетів міст чи об'єднаних територіальних громад) особливості надання тієї чи іншої адміністративної послуги.

Загалом, серед сучасних тенденцій надання адміністративних послуг органами публічної влади громадянам, процеси оптимізації та реорганізації зачіпають майже всі сфери життєдіяльності і особливо успішно функціонують в сферах бізнес-адміністрування як державного, так і приватного сектору. Однак слід ще раз зазначити, що разом з успіхами запровадження цифровізації в сфері адміністративних послуг з однієї сторони, зріс рівень несанкціонованого використання, використання не за призначенням та витоку різних типів інформації з відповідних державних реєстрів, з іншої сторони – зросла необхідність серед громадян у володінні навичкою цифрової грамотності.

Література

1. Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 № 194 URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-2020-%D0%BF#Text>

2. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020

№1353-р. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>

3. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів від 14.04.2021 року. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text>

4. Єдиний портал державних послуг Дія : Міністерство цифрової трансформації. URL.:<https://diia.gov.ua/>

Ковальова Світлана,

к. ю. н., старший викладач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СЕКСУАЛЬНУ ОРІЄНТАЦІЮ

Найвища соціальна цінність відповідно до Конституції України - людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави кожен має право на повагу до його гідності. А отже держава повинна не тільки утримуватися від порушень чи обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією.

Однією із основних цілей Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента від 25 серпня 2015 року № 501/2015, є створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації. Кримінальний кодекс України містить низку статей в Загальній (ст.67) та Особливій частинах (ст.ст.115, 121, 122, 126, 127, 129, 294), які передбачають більш суворе покарання за кримінальні правопорушення, скоєні з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості (що є злочинами на ґрунті ненависті), а також стаття 161ККУ, яка встановлює кримінальну відповідальність за розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та

ненависті. Таким чином, незважаючи на те, що поняття «злочин ненависті» в українському законодавстві відсутнє, фактично така категорія кримінальних правопорушень визнається законодавцем, однак тільки за трьома згаданими мотивами. Якщо ж кримінальне правопорушення було скоєне з мотивів нетерпимості до сексуальної орієнтації особи або її гендерної ідентичності, чинне законодавство не визнає його як «злочин ненависті».

Гендерна рівність є однією зі складових розвитку та становлення демократії. Установлення такої рівності не лише де-юре, а і де-факто вимагає подолання гендерних стереотипів та забезпечення рівноправного розподілу соціальних, політичних, економічних можливостей.

У Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки зазначено, що гендерна рівність передбачає рівні права для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а також їх однакову значущість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й особистого життя. Так само вона означає рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та розподіл цих ресурсів між ними [1].

Однак досягнення зазначених цілей не можливе без розробки та реалізації відповідного правового регулювання як на міжнародному, так і на національному рівні.

Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та її Факультативний протокол. Діє ціла низка внутрішніх нормативно-правових актів, які акцентують увагу на гендерній рівності – Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, Стратегія та План дій у сфері прав людини, Національний план дій з виконання резолюції Радбезу ООН [2].

Очевидно, що процес розроблення всеохоплюючого антидискримінаційного законодавства не може бути швидким. Однак, виходячи із сьогоденних реалій і в контексті активізації міжнародного співробітництва України з Європейським Союзом, чітко вбачається запит українського суспільства посилити ефективність механізму захисту громадян від дискримінації, зокрема й за ознакою сексуальної орієнтації [3].

Що ж таке кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті. Це кримінальні правопорушення, причиною яких стала нетерпимість, упередженість щодо певних груп у суспільстві. А отже мають бути на законодавчому рівні закріплені «захищені ознаки».

Універсального переліку захищених ознак у світі не існує. Проте для європейських держав основою для визначення набору мотивів упередженості слугують стаття 14 Європейської конвенції з прав людини, яка є обов'язковою для виконання Україною (стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політична чи інша думка, національне чи соціальне походження, асоціація з національною меншиною, майно, народження чи інший статус) та стаття 21 Хартії ЄС про основні права (раса, колір шкіри, етнічне чи соціальне походження, генетичні особливості, мова, релігія чи переконання, політична чи будь-яка інша думка, належність до національної меншини, майно, народження, інвалідність, вік чи сексуальна орієнтація).

Поняття «злочин ненависті» в українському кримінальному законодавстві не існує. Аналіз Кримінального кодексу дозволяє зазначити, що кримінальними правопорушеннями ненависті в Україні вважаються умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Однак, як на наш погляд, мотиви упередженості, котрі наявні в діючому кримінальному законодавстві, доцільно було б розширити, врахувавши досвід європейських держав, додавши до нього нетерпимість до сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності особи, й встановити, що мотив ненависті завжди має бути обставиною, яка обтяжує покарання.

Тож, чим чіткіше в законодавстві буде визначено, що є кримінальним правопорушенням ненависті, і що детальніше прописано захищені ознаки, мотиви упередження то ефективнішою буде не тільки державна карна політика, а й, відповідно, політика захисту жертв.

Тим часом українське кримінальне законодавство не встановлює мотивів упередження з підстав сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності.

9 квітня 2020 року, до Верховної Ради було внесено законопроект №3316 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності). Даним законом пропонувалось

встановити кримінальне покарання за нетерпимість, публічні заклики, приниження гідності за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

Окрім того даним законопроектом передбачалось внесення «сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності» як обтяжуючої обставини у статті Кримінального кодексу, які стосуються насильства (ст. 67, 115, 120,121,122, 126,127,129, 293, 294 ККУ) [4].

Однак, не дивлячись на відповідність законопроекту праву ЄС та Угоді про асоціацію, він був відхилений за ознакою відсутності статистики щодо кримінальних правопорушень на ґрунті нетерпимості до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а отже кримінальні правопорушення за вищезазначеними ознаками відсутні.

Разом з тим, експерти центру «Наш світ» тільки за 2019 рік зафіксували понад 320 кримінальних правопорушень вчинених на ґрунті гомофобії, трансфобії, дискримінації, а також інших порушень прав ЛГБТ в Україні [5] . Правозахисний ЛГБТ-центр «Наш світ» оприлюднив щорічний звіт(2020 рік) щодо становища ЛГБТ-людей в Україні. Минулого року на тлі пандемії зафіксували зменшення кількості нападів та дискримінації гомосексуальних й трансгендерних людей, попри те що активність головних противників рівності для ЛГБТ зросла. У щорічному рейтингу «Райдужна Європа» щодо ситуації із захистом прав на гендерну ідентичність та сексуальну орієнтацію на континенті Україна посіла 35 місце зі 49. Варто зазначити, що не краща ситуація з розслідуванням злочинів ненависті за мотивами гомофобії або трансфобії, гендерної ідентичності. Слідчі ігнорують ці мотиви в скоєнні кримінальних правопорушень, кваліфікуючи їх здебільшого як звичайне хуліганство або інше кримінальне правопорушення без обтяжуючих обставин, не порушують кримінальні провадження за статтею 161 ККУ, яка наразі є єдиним способом врахувати такі мотиви під час призначення правопорушникові покарання.

За статистичними даними за п'ять років (2015-2020р.) порушено кримінальних справ за ст.161ККУ - 597, направлено до суду - 21 справа, результат по суду склав - 3% , закрито відповідно - 372 кримінальних провадження.

Дослідження судової практики з даного питання дає змогу засвідчити, що навіть, коли слідчий розпочинає кримінальне провадження за статтею 161 ККУ, це майже ніколи не призводить до висунення обвинувачення за цією статтею в суді. Наявне кримінальне законодавство, на наше переконання, є непристосованим для

правильної кваліфікації кримінальних правопорушень ненависті за будь-якими ознаками, крім «раси», «національної належності», «релігійних переконань».

Проведене дослідження засвідчило, що чинне законодавство України щодо визначення відповідальності за порушення прав на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність не забезпечує належне вирішення цієї проблеми.

Література

1. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки
URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>

2. Суслова І. М., Голуб О. А. Гендерна рівність як цивілізаційний вибір України. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2019. № 2. С. 152-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_2_20.

3. Товпеко Я. К.: Реалізація конституційно-правових норм про права людини щодо сексуальних меншин: порівняльно-правове дослідження. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017.

4. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності) реєстр. № 3316 від 09.04.2020р., URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68552

5. Звіт за результатами дослідження: «Опитування громадської думки для визначення суспільного сприйняття ЛГБТ та шляхів його поліпшення URL: <https://gay.org.ua/blog/2020/04/27/zvit-pro-zlochyny-na-grunti-nenavysti-skoieni-za-oznakamy-sohi-v-ukraini-u-2019-r-dlia-shchorichnoho-zvitu-bdipl-obsie>

Кідалов Сергій,
к.ю.н., доц., доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Мосійчук Олена,
студентка 3 курсу 1 групи юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

Наразі, в Україні проблема накопичення відходів є однією з провідних загроз екологічній безпеці держави. З кожним роком, кількість несанкціонованих звалищ лише зростає, призводячи до погіршення екологічної ситуації та, як наслідок, завдаючи шкоди життю та здоров'ю громадян. Лише за 2020 рік, утворилось понад 54 млн. м³ побутових відходів, тобто більш, як 10 млн. тонн, і це при тому, що кількість населення з року в рік скорочується.

Серед причин, що обумовили утворення даної ситуації, не останнє місце посідають проблеми нормативно-правового регулювання в даній сфері, а також, недостатність контролю та впливу з боку держави. Чинне законодавство не охоплює всі аспекти утворення, накопичення, зберігання, переробки, утилізації та захоронення відходів, воно не в змозі чітко регулювати це питання, так як містить значну кількість прогалин і колізій.

На сучасному етапі, поводження з відходами регламентується такими нормативно-правовими актами: Закон України «Про охорону навколишнього середовища», «Про відходи», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» тощо.

В національній еколого-правовій доктрині поняття «відходи» визначаються по-різному. Закон України «Про відходи» визначає поняття «відходи» як будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися в процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі

властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і яких власник позбувається, має намір позбутися шляхом утилізації чи видалення [1].

Так, ст. 1 Закону України «Про альтернативні види палива» визначає відходи як шлаки та відходи промисловості, сільського господарства, комунально-побутових та інших підприємств, які можуть бути джерелом або сировиною для видобутку чи виробництва альтернативних видів палива [2].

Під час здійснення аналізу законодавства в окресленій сфері, перша проблема, яка була виявлена – це дублювання повноважень місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, про що засвідчує існування подібних положень в статтях 20 і 21 чинного Закону України «Про відходи» [1].

Присутність такої ситуації зумовлює невизначеність їх відповідальності, а також послаблює державний і громадський контроль за результатами їх практичної діяльності [3].

По-друге, це відсутність нормативно-правового акта, який би врегулював відносини між власниками та спеціалізованими підприємствами, у процесі роздільного збирання відходів. Так, в ст. 35 Закону України «Про відходи» зазначено, що роздільне збирання побутових відходів здійснюється їх власниками, а в ст. 35-1 цього ж закону, щооперації поводження з окремими видами відходів як вторинної сировини, здійснюють спеціалізовані підприємства. Акт, який визначав би їх взаємні права і обов'язки на даний час відсутній.

Крім того, хотілося б звернути увагу на низький рівень відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами, оскільки законодавством не передбачено їхні обов'язки, а зазначено лише повноваження. Відсутність обов'язків, надає можливість органам місцевого самоврядування та виконавчої влади виконувати норми законодавства про відходи не в повному обсязі, в тому числі «закривати очі» на існування несанкціонованих звалищ відходів.

Отже, ситуація яка склалася у сфері поводження з відходами створює загрозу здоров'ю та життю населення, а також навколишньому середовищу України. Наразі, норми національного законодавства, в указаній сфері, не адаптовані до норм європейського законодавства. Чинна нормативно-правова база потребує суттєвих змін і доповнень. Незважаючи на велику кількість наукових праць, проблема нормативно-правового регулювання поводження з

відходами, особливо на регіональному рівні, залишається актуальною і потребує подальших досліджень. Питання удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері поводження з відходами є питанням вирішення масштабної проблеми охорони довкілля в Україні.

Література

Про відходи: Закон України від 05.03.1998. № 36-37. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 08.10.2021р.)

Про альтернативні види палива: Закон України. № 1391-XIV. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391>. (дата звернення 08.10.2021р.)

Про схвалення Концепції щодо внесення змін до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» //Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.03.2001. № 69-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69-2001-%D1%80#Text>. (дата звернення 08.10.2021р.)

Максименко Юрій,
головний юрисконсульт Інституту
розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця
Національної академії аграрних наук України

СИСТЕМА ВЗАЄМОДІЇ ГОЛОВИ ТА РАДИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

В реаліях сучасної України спостерігається ситуація, коли в системі стримувань і противаг між головними посадовими особами територіальних громад – сільськими, селищними, міськими головами (далі - голова громади) та представницькими органами місцевого самоврядування – радами, в законодавстві та законопроектній роботі уряду і парламенту перевага явно надається головам громад та, відповідно, моделі «сильний мер – слабка рада». При цьому на протипагу прерогативам голів до сих пір неврегульованим на законодавчому рівні залишається застосування прямої демократії як

механізму здійснення реальної безпосередньої влади територіальними громадами та додатковий стримуючий елемент в місцевому самоврядуванні по відношенню до органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Такий дисбаланс влади у місцевому самоврядуванні та вакуум, який виник через перетворення ради на орган в першу чергу голови, повноваження якого є неспівмірно значнішими за реальні можливості депутатів місцевих рад як легітимних представників громади, призводить до все більшої декларативності застосування принципу колегіальності в системі взаємодії голів та рад. Адже особливістю місцевого самоврядування України є те, що голови громад є одночасно головами виконавчого органу за Конституцією та головами рад за повноваженнями, наданими законом [1]. І як очільники рад голови наділені далеко не церемоніальними, а реальними владними повноваженнями, такими як: відкривати і закривати пленарні засідання; надавати та забирати слово для виступу; ставити та відмовляти у поставленні питання на голосування; оголошувати питання для розгляду та відмовляти в розгляді будь-якого питання, і таке інше.

Тобто, голова громади є реальним керівником ради. Що, однак, не варто плутати зі статусом керівника депутатів. Адже «роботодавцями» депутатів, як і голови, є виборці. І теоретично голова громади та депутати ради мають рівноправний виборчий мандат. Але у внутрішній системі посадових осіб та органів ради (секретар ради, голови постійних комісій, власне постійні та тимчасові контрольні комісії) депутати не мають ніяких владних повноважень по відношенню один до одного чи до голови, за виключенням права проголосувати. Депутати місцевих рад нічим і ніким не керують, не розпоряджаються, не мають організаційно-розпорядчих та/або адміністративно-господарських функцій. Навіть секретар ради та голови постійних комісій по відношенню до інших депутатів можуть видавати нічим не зобов'язуючі доручення.

Принцип єдиноначальності у виконавчій вертикалі непеєднуваний з принципом колегіальності представницького органу (ради). На сьогодні серед урядових ініціатив активно обговорюється законопроект про розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування всіх рівнів з органами державної влади та скасування таких понять як «місто обласного значення», «місто районного значення» та «об'єднана територіальна громада» [2]. Це

свідчить, що епоха «ОТГ» 2014-2020 років завершена, адміністративно, на підставі рішення уряду про утворення нових територіальних одиниць. В нинішніх реаліях місцеве самоврядування все більше відходить від радянської ідеї «системи рад». Але у що перетворюється: питання!?

За загальним задумом місцеве самоврядування має стати сервісом для задоволення потреб громадян. У результаті повноваження між рівнями управління повинні бути розмежовані за принципом субсидіарності. Мешканці громад мають бути забезпечені механізмами та інструментами впливу на місцеву владу та участі у прийнятті рішень [3]. Проте укрупнення громад, збільшення фінансового навантаження шляхом утримання культурно-соціальних об'єктів і залишення після місцевих виборів 2020 року старої системи взаємодії голів та рад згідно моделі 1997 року (дата прийняття профільного закону) не сприяє якісному втіленню намічених урядових реформ.

Ситуація у Слов'янській міській територіальній громаді являється яскравим тому прикладом, коли держава фактично у зв'язку з невиконанням владними інститутами місцевого самоврядування своїх функцій напругу вимушена втрутитись щоб відновити життєдіяльність громади. При цьому обраний Слов'янський міський голова ініціював створення військово-цивільної адміністрації та згодом був призначений її очільником [4; 5].

В перспективі подальшого продовження реформи децентралізації державі варто приділити більшої уваги питанню збалансування системи стримувань і противаг у взаємодії голів та рад територіальних громад. На наше переконання для цього варто розділити виконавчу та представницьку складову у статусі голів і чітко розмежувати повноваження голови, як очільника виконавчої вертикалі місцевого самоврядування, та ради, як суцього представницького органу. Для цього, наприклад, щоб не створювати нової посади функції головуючого в раді можна надати секретарю ради. А для попередження конкуренції між головою і секретарем, варто залишити обрання другого за пропозицією першого, що дозволить обрати секретарем умовно кажучи компромісного депутата. Також варто врегулювати питання з виконуючим обов'язки голови. При розмежуванні виконавчої та представницької вертикалей секретар ради вже не може бути автоматично виконуючим обов'язки голови громади, як це діє зараз. А тому цю функцію варто передати

сугубо виконавчій вертикалі за погодженням та контролем ради. Наприклад: виконуючим обов'язки може бути перший заступник голови громади.

Література

1. Єлісеєва І.О. Сільський, селищний, міський голова: статус посадової особи за Конституцією України та повноваженнями, наданими йому законом. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 15. С. 40–49.
2. Мінрегіон узгодив проектні норми змін до законодавства, які розмежують повноваження органів місцевого самоврядування всіх рівнів. URL: https://decentralization.gov.ua/news/14031?page=4&fbclid=IwAR3fa7NIPQaSV5RCGMKHcnWb8tQco4HfWT3LmrYATRoiL8y_uIwi2PrImAI (дата звернення: 07.10.2021 р.)
3. Загальна інформація про реформу децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 07.10.2021 р.)
4. Про утворення військово-цивільної адміністрації: указ Президента України від 26 травня 2021 року № 210/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2102021-38985> (дата звернення: 07.10.2021 р.)
5. Вимушене, проте виправдане перезавантаження влади. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vimushene-prote-vipravdane-perezavantazhennya-vlad/> (дата звернення: 07.10.2021 р.)

Слюсаренко Сергій,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

В агросекторі України постійно створюються і функціонують суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм.

Загальні і спеціальні умови їх створення визначає законодавство. Протягом останніх років частка суб'єктів господарювання у сільському господарстві складала близько 4% від загальної кількості суб'єктів, при чому левову частку з них становлять саме підприємства [1].

Починаючи з 2010 року у сільському господарстві України простежується тенденція нарощування обсягів виробництва. При цьому обсяги сільськогосподарського виробництва за останні десять років зросли у 1,8 рази, в т. ч. агропідприємства наростили виробництво у 2,5 рази, а в господарствах населення відбулось скорочення на 18,7%. Хоча частка приватних господарств населення в загальному виробництві продукції сільського господарства лишається ще досить ваговою, але роль аграрних підприємств невпинно зростає. Сільськогосподарськими підприємствами виробляється переважаюча частина аграрної продукції – вона зросла з 58,2% в 2010 році до 81,3% у 2020 році.

Основними проблемами розвитку аграрного сектору економіки в Україні називається:

- нерівномірність розвитку різних форм господарювання з одночасним послабленням позицій середніх сільськогосподарських товаровиробників внаслідок створення для різних за розмірами та соціальним навантаженням сільськогосподарських товаровиробників формально однакових, але не рівних умов господарювання;

- відсутність мотивації до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у межах сільських громад, ослаблення економічного підґрунтя розвитку сільських громад;

- нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках внаслідок незавершення процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів;

- низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва;

- наявність ризиків збільшення виробничих витрат внаслідок зростання рівня зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій, збільшення вартості невідновлюваних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції;

втрати такої продукції внаслідок недосконалості системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку в цілому;

відсутність у сільськогосподарських товаровиробників мотивації до дотримання агроекологічних вимог;

обмежена ємність внутрішнього ринку споживання сільськогосподарської продукції, що обумовлена низькою платоспроможністю населення;

недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції, складність у виробленні сільськогосподарськими товаровиробниками консолідованої позиції щодо захисту своїх інтересів;

непоінформованість значної частини сільськогосподарських товаровиробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі;

незавершеність земельної реформи [2].

З 2021 року почала діяти нова норма Податкового кодексу України (підпункт 14.1.159 пункту 14.1. ст. 14. Податкового кодексу України), яка обмежує допомогу з бюджету на одного реципієнта. Держдопомога може надаватися суб'єктам господарювання у розмірі, який не перевищує 10 тис. розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року (60 млн грн)[3].

Кредитування аграрних підприємств базується на певних таких принципах, що і галузей національної економіки, але має суттєві особливості.

Одні з цих особливостей мають сталий характер (сезонність сільськогосподарського виробництва, підвищена потреба аграрних підприємств в основному капіталі тощо), інші – зумовлені сучасним станом аграрного сектора економіки (незадовільний фінансовий стан більшості підприємств, значний фізичний і моральний знос основних засобів тощо).

Суть кредитних відносин полягає в системі економічних відносин між суб'єктами ринку щодо надання позики у грошовій або товарній формах.

Кредитування аграрних підприємств базується на певних таких принципах, що і галузей національної економіки, але має суттєві особливості.

Одні з цих особливостей мають сталий характер (сезонність сільськогосподарського виробництва, підвищена потреба аграрних підприємств в основному капіталі тощо), інші – зумовлені сучасним станом аграрного сектора економіки (незадовільний фінансовий стан більшості підприємств, значний фізичний і моральний знос основних засобів тощо).

До специфічних ризиків кредитування аграрних підприємств відносять:

- підвищену нестійкість фінансового стану, невідповідність довготермінових запитів підприємств короткотерміновості наявних у банку ресурсів, нестабільність бюджету, невиконання тих його статей, які пов'язані з фінансуванням сільського господарства;

- сезонні особливості сільськогосподарського виробництва, його залежність від природно-кліматичних умов;

- труднощі, пов'язані з реалізацією продукції, неплатежі та затримки надходження виручки від реалізації, відсутність у позичальника ліквідного забезпечення кредиту[4].

В 2021 році найпопулярнішим кредитним продуктом банків для агровиробників стали кредити за державною програмою «5-7-9%».

В порівнянні з іншими галузями економіки аграрний сектор є дуже високоризиковою галуззю, з відносно низьким рівнем прибутковості, і таким чином, кредитування сільськогосподарських товаровиробників має свої особливості, які визначаються особливостями відтворювального процесу в галузі і полягають в тісному зв'язку процесу відтворення в сільському господарстві з природними умовами.

Література

1. Український клуб агробізнесу. Електронне видання.
http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silskogospodarskikh_pidpriemstv_v_ukraini

2. [Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Стратегія від 17.10.2013 № 806-р.](#)

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI Вид. Верховної Ради. - 2010.

4. Економіка і підприємництво, менеджмент. Навчальний посібник. Київ 2015 р.

Улютіна Олена,
к.ю.н., доцентка, професорка
кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1], так говорить частина 1 статті 3 Конституції України.

В свою чергу, у положенні частини 3 статті 49 Конституції України встановлено, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [1], враховуючи епідеміологічну ситуацію, яка склалася в Україні в березні 2020 року і триває по цей день (мова йде про гостру респіраторну хворобу COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2), до вищевказаних положень Конституції була прикута значна увага юристів теоретиків та практиків, представників публічної адміністрації та й зрештою ледь не кожного пересічного громадянина.

В умовах, коли держава має забезпечити санітарно-епідемічне благополуччя та безпеку життя і здоров'я людини, іноді мають прийматися непопулярні рішення, вводиться досить жорсткі обмеження та відповідно в деякій мірі має бути змінена сама форма взаємодії суб'єктів між собою.

При цьому, неможливо повністю зупинити всі процеси, адже для подальшого економічного розвитку країни, потрібно стабілізувати та продовжити процес надання послуг та виготовлення

національного продукту, включно, з продовженням підготовки кадрів (навчальний процес на всіх рівнях здобуття освіти), на останньому і буде зроблений акцент.

Не останню роль у процесі підготовки фахівців відіграє Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство), яке є постійно діючим колегіальним органом з питань реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти [2].

Зокрема, враховуючи виклики часу, Національне агентство зміло упродовж 2020 року продовжити розвиток вітчизняної системи забезпечення якості. Зокрема, не були змінені як підходи до організації освітнього процесу у закладах вищої освіти (далі - ЗВО), так і акредитаційні процедури. Для цього був задіяний публічний інтерфейс - онлайн платформа, який дозволив усім бажаючим отримати доступ до всіх документів акредитаційних справ.

Для отримання експертної підтримки, консультацій та пропозицій при Національному агентстві була створена міжнародна Консультативна рада, куди увійшли визначні фахівці із забезпечення якості вищої освіти з різних країн світу.

В умовах пандемії Національне агентство з весни 2020 року оперативно, задля продовження своєчасної акредитації освітніх програм, розпочало масові візити експертів до ЗВО у дистанційному режимі, з обов'язковою відеофіксацією всіх он-лайн зустрічей, що сприяло більшій об'єктивності при ухваленні рішень. Така практика виявилась позитивною, адже студенти вчасно змогли отримати документи про вищу освіту [3, с. 7,8].

Також слід наголосити, що можливість доступу ЗВО до Єдиної державної електронної бази з питань освіти, що являє собою автоматизовану систему збирання, оброблення, зберігання та захисту інформації щодо здобувачів освіти, суб'єктів освітньої діяльності [4], в умовах пандемії, значно спростило процедуру комунікацію ЗВО з Національним агентством в процесі акредитації освітніх програм. Зокрема, подання інформації та документів на запит експертної групи Національного агентства можливе через додатковий функціонал для створення запитів експертної групи та відповідей ЗВО на них.

Також, в інформаційній системі ЄДБО передбачено функціонал подання керівником ЗВО мотивованих зауважень до звіту експертної групи протягом трьох днів. Цей функціонал стає доступним одразу після підписання звіту усіма експертами [5].

Підсумовуючи, слід звернути увагу, що діяльність Національного агентства у період пандемії слід вважати цілком задовільною, при цьому, не можливо не зазначити про ряд труднощів, які стосувались безпосередньої співпраці Національного агентства з Міністерством освіти і науки України, а не умов пандемії, зокрема, в частині входження України до Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та врешті подальшої роботи Національного агентства.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10 жовтня 2021 р.).

2. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова КМУ від 15 квіт. 2015 р. № 244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 10 жовтня 2021 р.).

3. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти/ За заг. ред. С. Квіта та О. Єременко : К. : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с.

4. Про затвердження Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти: Наказ МОН від 08 черв. 2018 р.. № 620. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-18#Text> (дата звернення 10 жовтня 2021 р.).

5. Щодо використання інформаційної системи під час проведення акредитації освітніх програм: Лист Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 12 черв. 2020 р. № 482.

Авраменко Світлана,
адвокат, асистент кафедри теорії та історії держави і права
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ОСВІТИ КЕРІВНИКІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

В останні роки сфера охорони здоров'я перебуває у процесі трансформації. Наразі ми можемо спостерігати проведення медичної реформи, яка вносить безліч нововведень, зокрема «гроші ходять за пацієнтом», створення трирівневої системи медичної допомоги, популяризація донорства. Дані новації потребують нового підходу до підготовки керівного кадрового потенціалу у сфері охорони здоров'я, зокрема керівники медичних установ мають мати правові знання.

Актуальним є твердження Ю. Вороненка та О. Шекери, які зазначають, що навчання лікарів правовим аспектам діяльності стало обов'язковою важливою складовою частиною загальної підготовки лікаря, коли без знання правових норм, що регулюють професійну медичну діяльність, лікар неспроможний на належному рівні виконувати свої службові обов'язки, тому питання підвищення рівня правових знань медиків нині є дуже актуальним. У зв'язку з цим є нагальна необхідність набуття фахівцями галузі охорони здоров'я знань із медичного права [2, с. 161].

Наприкінці 2018 року Міністерство охорони здоров'я України затвердило наказ № 1977 «Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»». Відповідно до вище згаданого наказу, генеральний директор (директор) / начальник (завідувач) закладу охорони здоров'я, заступник генерального директора (директора) / начальника (завідувача) закладу охорони здоров'я, медичний директор повинні мати значний обсяг правових компетентностей. Зокрема, генеральний директор (директор) / начальник (завідувач) закладу охорони здоров'я повинен знати Конституцію України, закони, постанови, укази, розпорядження, рішення та інші нормативно-правові акти органів державної влади та місцевого

самоврядування, що регулюють порядок діяльності закладу охорони здоров'я; податкове та екологічне законодавство; порядок укладення та виконання господарських і фінансових договорів, галузевих тарифних угод, колективних договорів і регулювання соціально-трудових відносин; трудове законодавство.

Окрім того з 1 січня 2022 року – дана категорія керівників медичних установ має мати вищу освіту за ступенем магістра спеціальності галузі знань «Управління та адміністрування» або «Публічне управління та адміністрування», або «Охорона здоров'я», або «Право», або «Соціальні та поведінкові науки», або «Гуманітарні науки». У разі не управлінської освіти вимагається також наявність вищої освіти (магістерський рівень) у галузі знань «Управління та адміністрування» або «Публічне управління та адміністрування» (крім керівників закладів охорони здоров'я, які надають тільки первинну медичну допомогу) [3].

Майже ідентичні вимоги відповідно до наказу № 1977 висуваються до заступника генерального директора (директора) / начальника (завідувача) закладу охорони здоров'я.

Медичний директор повинен знати Конституцію України, чинне законодавство про охорону здоров'я та нормативні документи, що регламентують діяльність закладів охорони здоров'я, трудове законодавство, концептуальні документи щодо розвитку охорони здоров'я населення України; основи міжнародного та європейського законодавства з питань охорони здоров'я; практику застосування законодавства в межах своєї компетенції; нормативні акти щодо професійного розвитку працівників, зокрема підготовки, підвищення кваліфікації та атестації медичних працівників. Освіта – вища за ступенем магістра та спеціальністю галузі знань «Охорона здоров'я» з наступною спеціалізацією з «Організації і управління охороною здоров'я» [3].

Таким чином, відповідно до нових вимог претенденти на керівні посади медичних установ повинні мати чималий обсяг правових компетентностей, відповідно до них має бути створено Концепцію підготовки керівних кадрів закладів охорони здоров'я. І у зв'язку з цими змінами велика увага України має приділятися правовим аспектам медицини, розвитку медичного права як науки та навчальної дисципліни, створенню мережі кафедр медичного та фармацевтичного права по всій країні. Адже на цей час, спеціалізація «Медичне право» є лише в поодиноких вузах нашої великої країни.

Крім того, на достатньому рівні не вивчається медичне законодавство навіть студентами-правниками.

Під час підготовки керівників медичних установ необхідно врахувати специфіку керування саме медичним закладом, а тому необхідно розробити актуальну освітню програму (спеціалізацію) «Управління закладом охорони здоров'я». Правові компоненти даної освітньої програми мають бути одними з пріоритетних. Ми вважаємо, що дана програма має бути наповнена такими юридичними дисциплінами: «Медичне право України» (поглиблений курс), «Податкове право», «Екологічне право», «Господарсько-правові та фінансові договори», «Антикорупційна діяльність закладу охорони здоров'я», «Трудові правовідносини в закладах охорони здоров'я», «Основи міжнародного та європейського законодавства з питань охорони здоров'я», «Юридична відповідальність у сфері охорони здоров'я».

Питання належної правової освіти медичних працівників є дуже актуальним із позицій захисту прав самого медичного працівника. І, на наш погляд, має здійснюватись більш інтенсивно в порядку післядипломної освіти, індивідуального професійного розвитку медичного працівника. Для медиків, які прагнуть займатися управлінською діяльністю у сфері охорони здоров'я, правова освіта на післядипломному рівні професійної підготовки має бути поглибленою [1, с. 71].

Висновки: Сучасна медична реформа потребує наявності правових знань таких категорій осіб: посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють публічне управління охороною здоров'я; управлінського персоналу закладів охорони здоров'я; лікарів; середнього медичного персоналу; інших професіоналів, які працюють у сфері охорони здоров'я (особливо юрисконсультів закладів охорони здоров'я); працівників судових і правоохоронних органів; адвокатів; пацієнтів. На даний час доцільним є розвиток спеціалізації «Медичне право». Крім того існує нагальна необхідність створення освітньої програми (спеціалізацію) «Управління закладом охорони здоров'я».

Література

Аніщенко М. А. Перспективний розвиток правової освіти у сфері охорони здоров'я як гарантія реалізації медичної реформи в Україні. *Оригінальні дослідження*. 2019. Т. 12, № 1(29). С. 67–73

Вороненко Ю. Правова освіченість медичних працівників як обов'язкова складова професійної підготовки / Ю. Вороненко, О. Шекера // Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупика. – 2013. – № 22(4). – С. 160–165

Зміни до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»: затверджені наказом МОЗ України від 31.10.2018 р. №1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/uploads/1/8293-dn_20181031_1977_dod.pdf

Бобко Микита,

студент магістратури 2 року
навчання юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Галайдюк Лідія,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Для кожної країни, найважливішим елементом буття, є її економічний розвиток, для чого ці країни і мають розвивати свої сектори національної економіки. Для України велику складову ВВП становить така галузь національної економіки як сільське господарство. Саме тому для належного функціонування цієї сфери Україна повинна мати належне правове забезпечення, особливо у секторі державного контролю сільського господарства.

Так, згідно з Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» державним наглядом (контролем) є діяльність органів державного нагляду в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та

запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища[1].

Отже, здійснюючи державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності, органу державного нагляду (контролю) необхідно діяти відповідно до приписів Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Сільське господарство поділяється на декілька галузей: галузь сільськогосподарського виробництва; галузі, що виробляють засоби виробництва для сільського господарства і здійснюють його матеріально-технічне та виробниче обслуговування; галузі і виробництва, які забезпечують переробку сільськогосподарської продукції і постачання її споживачам[2].

Сільське господарство вимагає чіткого дієвого контролю з боку всіх органів державної влади. Саме тому контроль розглядається як діяльність державних органів, які за допомогою специфічних форм, методів та визначених процедур здійснюють перевірку, контроль й нагляд.

Система державного контролю є вузьким поняттям. Тому що така система включає державні органи, посадові особи, для яких здійснення контролю є ключовим видом діяльності, оскільки їх створюють для здійснення функції контролю[3]

Міністерство аграрної політики та продовольства України - головний орган у сфері сільського господарства. Його основними напрямками діяльності є:

- Сільське господарство;
- Тваринництво;
- Продовольча безпека держави;
- Охорона прав на сорти рослин;
- Рибне господарство та рибна промисловість;
- Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів;
- Лісове та мисливське господарство;
- Земельні відносини;
- Та інші.

Міністерство реалізує функції через центральні органи виконавчої влади.

Органами, що здійснюють контроль та нагляд у сфері сільського господарства, є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу, охорони прав на сорти рослин), державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері. Координується Держпродспоживслужба через Міністра аграрної політики та продовольства. Крім ветеринарної та фітосанітарної функцій, даний орган виконує функції із захисту прав споживачів та регулювання цін, до того ж, вказана служба проводить ліцензування деяких видів господарської діяльності відповідно до закону та здійснює державний контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов. До функцій Держпродспоживслужби також належить пробірний контроль, а також контроль і нагляд в сфері санітарно-епідеміологічного благополуччя населення[4].

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства і який реалізує державну політику у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Основним завданням Держгеокадастру є реалізація державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності,

земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів[5].

Як бачимо, державний контроль у сфері сільського господарства в Україні має вичерпний перелік органів державної влади, які і здійснюють цей контроль, але оскільки Україна наразі в процесі Євроінтеграції то їй також потрібно удосконалити нормативно-правове забезпечення цього контролю у відповідності з вимогами Євросоюзу.

Починаючи Євроінтеграційний процес законодавства України, було запроваджено всього два органи державного контролю, що значно спрощує ведення бізнесу у багатьох галузях сільського господарства через зменшення кількості регуляторів державного регулювання, зменшення адміністративного навантаження на підприємства, імплементація та поєднання законодавства з нормами ЄС, а також зниження корупційних ризиків у існуючих процедурах.

Література

1. «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» Закон України від 05 квітня 2007 року № 877-V / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

2. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: [підручник] / С. Й. Завадський. – К.: Вища школа.

3. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / О. Ф. Андрійко. – К.: Наукова думка, 2004.

4. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Кабінет Міністрів України; Постанова, Схема від 10.09.2014 № 442

5. Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру Кабінет Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667.

Большотенко Анна,
аспірантка Національного університету біоресурсів
та природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Протягом останніх років сфера земельного законодавства зазнає значних змін, в тому числі це відбувається через перерозподіл повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в свою чергу цьому сприяють процеси децентралізації влади, які вже значний проміжок часу тривають в Україні. Тому на сьогоднішній день виконавчі органи місцевих рад отримали деякі повноваження, наприклад, щодо надання витягів з Державного земельного кадастру. Крім того, наразі у парламенті зареєстровані ряд проектів законів, завдяки яким у майбутньому функціонал органів місцевого самоврядування може значно розширитися.

Розвиток організації надання адміністративних послуг органами публічної адміністрації у сфері земельних відносин залежить від повноважень, які мають дані органи, адже, наприклад, місцева рада не може ухвалити рішення про передачу будь-якому іншому органу місцевого самоврядування (або органу виконавчої влади, комунальному підприємству, установі, організації) своїх повноважень щодо регулювання земельних відносин, зважаючи при цьому на норму ч. 2 ст. 19 Конституції України та на те, що жоден закон не передбачає права ради на передачу власних виключних повноважень [1].

Однією з пріоритетних задач, які наразі стоять та, мабуть, будуть стояти завжди перед органами публічної адміністрації - це створення зручних та водночас доступних умов отримання адміністративних послуг. Адже основне призначення органів місцевого самоврядування – це надання послуг, і саме за якістю наданої послуги громадяни оцінюють кваліфікацію, компетентність та повноваження влади.

Як ми можемо спостерігати, наразі, позитивні зміни організації надання адміністративних послуг органами публічної адміністрації у сфері земельних відносин вже помітні, адже, з кожним новим відкритим Центром надання адміністративних послуг в об'єднаних територіальних громадах збільшується можливість доступу до адміністративних послуг, які раніше в силу відстані, необізнаності чи зайнятості не були доступні деяким верствам населення.

Крім того, чимало заходів з покращання якості надання адміністративних послуг наразі запроваджуються просто за ініціативою місцевих голів, місцевих депутатів, а також інших посадових осіб органів місцевого самоврядування. Так як дані зміни не завжди потребують ухвалення нового законодавства чи необхідності особливої підтримки центральної влади. Наприклад, – утворення центрів надання адміністративних послуг в ініціативному порядку на місцях, збільшення штату працівників в даних центрах в залежності від зайнятості та попиту, розширення наданих послуг.

Міністерство цифрової трансформації України значно розширило географію надання адмінпослуг: за результатами моніторингу в II кварталі 2021 року мережа ЦНАП зросла до 2337 точок доступу до адмінпослуг. Серед них — 1224 віддалених робочих місця, 984 ЦНАП та Дія Центрів, 105 територіальних підрозділів та 24 мобільних ЦНАП. Таке розгалуження мережі надасть можливість людям отримувати більше якісних адмінпослуг по всій Україні — від великих міст до віддалених сіл. У порівнянні з I кварталом 2020 року, мережа ЦНАП зросла на 1286 точок доступу, що вдвічі більше, ніж показник минулого року. Тільки за перше півріччя 2021 року кількість точок доступу збільшилась на 516, що на 28% більше, ніж у 2020 році. Лідерами за кількістю створених точок доступу до адміністративних послуг стали такі області: Івано-Франківська (233 точок доступу), Волинська (145), та Київська (149) [2].

Задля розвитку організації надання адміністративних послуг органами публічної адміністрації у сфері земельних відносин необхідно було передусім визначити наявність чи відсутність переваг від створення більшої кількості таких центрів надання адміністративних послуг, адже вони полягають не тільки у зручності та доступності послуг для громадян і бізнесу. Існують позитивні зміни і для політиків, і для службовців, котрі є наразі не менш вагомими, наприклад:

задоволення громадянами/виборцями державою/владою;

зайнятість населення (створення більше робочих місць з вікриттям більшої кількості центрів);
упорядкованість умов праці персоналу;
раціональність процедур прийняття рішень;
мінімізація умов для застосування корупції та зловживань владою;
покращений інвестиційний клімат для бізнесу.

Оскільки, сама технологія публічного адміністрування являє собою детальний опис дій, що мають бути послідовно, у належний спосіб та із застосуванням конкретних засобів та прийомів здійснені суб'єктом публічного адміністрування (організацією чи конкретною посадовою особою) для досягнення певної мети. Чітко прописані у технології процедури здійснення публічного адміністрування регламентують напрямок та послідовність дій працівників, виключають використання неефективних прийомів, надають керівникам впевненості щодо раціональності дій підлеглих та отримання бажаного результату [3, с. 8]. Тому і послуги, що надаються органами публічної адміністрації мають мати чіткий алгоритм.

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що розвиток системи надання адміністративних послуг повинен здійснюватися поступово, із залученням всіх небайдужих сил як і влади в цілому, так і місцевого населення зокрема, з урахуванням основних принципів їх надання, задля забезпечення розвитку системи надання адміністративних послуг необхідно впроваджувати в дію алгоритми розв'язування тих проблем, з якими вони вже стикались на сьогоднішній момент (наявність не передбачених законами видів адміністративних послуг; необґрунтовано тривалий строк надання окремих послуг; відсутність стандартів надання послуг і т. п.), окрім цього слід визначити законодавче забезпечення розвитку системи надання адміністративних послуг.

Література

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yak-mincifri-rozshirilo-geografiyu-nadannya-adminposlug-statistika> (дата звернення: 15.10.2021).

3. Шатило О. А. Опорний конспект лекцій з дисципліни Публічне адміністрування (для студентів спеціальностей Менеджмент організацій і адміністрування та Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності). Житомир: ЖДТУ, 2014. 51 с.

Василевська Анастасія,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ПРОВЕДЕННЯМ ТЕНДЕРІВ В УКРАЇНІ

Тендери - це конкурентна боротьба за можливість надання товарів та послуг державним клієнтам. Для компаній це шанс отримати клієнта лише через якість власної продукції та конкурентних переваг, для державних компаній-це можливість знайти найкраще з ефективним інструментом боротьби з корупцією. [1, ст. 1]

За законом, переважна більшість державних підприємств має купувати товари чи послуги виключно через тендери в системі Prozorro на авторизованих електронних платформах. Завдяки тому, що система Prozorro працює в Україні, стежити за ходом та результатами тендеру можуть не тільки учасники, а й усі охочі. Укладання державних контрактів під наглядом держави сприяє боротьбі з корупцією, дає шанс розвитку малого та середнього підприємництва.

Органи контролю визначені частиною 3 статті 7 Закону України «Про публічні закупівлі». Зокрема нею визначено, що Рахункова палата, Антимонопольний комітет України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, здійснюють контроль у сфері публічних закупівель у межах своїх повноважень, визначених Конституцією та законами України. Рахункова палата проводить щорічну перевірку

Уповноваженого органу та АМКУ щодо виконання ними функцій відповідно регулювання закупівель та розгляду скарг. Інформація за результатами таких перевірок подається цим органам та Кабінету Міністрів України. [1, ст. 7]

У п. 31 закону України «Про публічні закупівлі» зазначено, що тендерний комітет – службові та інші особи замовника, призначені відповідальними за організацію та проведення процедур закупівлі відповідно до Закону та наказу Мінекономіки от 30.03.2016 № 557 «Про затвердження Примірного положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб)».

Колегія Антимонопольного комітету України (далі АМКУ) перевіряє закупівлю в межах скарги. Тобто перевіряє тільки ті документи чи пункти тендерної документації, про які просив в скарзі Постачальник. Не можна, подаючи скаргу до АМКУ попросити перевірити закупівлю вцілому, чи немає десь в ній порушень. Потрібно зазначати в скарзі конкретні моменти, які постачальник вважає порушенням законодавства. На період розгляду скарги по суті процедура закупівлі призупиняється.

Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) щодо здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету проводиться Рахунковою палатою стосовно всіх стадій закупівель і включає перевірку та аналіз законності та ефективності здійснення закупівель, дотримання передбачених процедур, оцінку своєчасності отримання товарів, послуг та проведення робіт, а також аналіз стану прозорості та додержання встановлених принципів здійснення закупівель. Рахункова палата перевіряє публічні закупівлі шляхом здійснення державного зовнішнього фінансового контролю.

У разі виявлення порушень РПУ складають протокол про адміністративне правопорушення відповідно до статті 164-14 Кодексу України про Адміністративні правопорушення (КУпАП). Рахункова палата регулярно оприлюднює у засобах масової інформації інформацію про свою діяльність, включаючи звіти про здійснені заходи державного зовнішнього фінансового контролю, а також розміщує таку інформацію, плани роботи та рішення Рахункової палати на своєму офіційному веб-сайті у формі відкритих даних відповідно до Закону України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з обов’язкового проведення тендерів державною установою “Професійні закупівлі”». [2, ст. 1]

В умовах, коли органи державної влади не забезпечують належного контролю за використанням бюджетних коштів, громадські активісти змушені самі відстежувати тендери, збирати докази фінансових зловживань і передавати їх у відповідні органи. В Україні сформувалися кілька громадських організацій, які займаються виключно боротьбою з корупцією. Найбільш крупними гравцями у цьому секторі є Центр протидії корупції (ЦПК), «Трансперенсі Інтернешнл» (ТІ) і ГО «Наші гроші». Водночас за останні роки у регіонах почали створювати все більше місцевих ініціатив, які займаються антикорупційними питаннями (наприклад, Бюро аналізу політики у місті Суми).

Також громадське об'єднання «Наші гроші» займається наповненням однойменного сайту, на якому акумулюється інформація щодо зловживань у сфері державних закупівель. Ідея запуску подібного сайту виникла у 2010 році, коли були прийняті зміни до тендерного законодавства, а також стала доступною в режимі онлайн інформація щодо державних закупівель. «Наші гроші» займаються моніторингом «Вісника державних закупівель» і збирають первинну інформацію, яка може бути використана журналістами для більш ґрунтовних розслідувань. [3, ст. 32-43]

У свою чергу державні інституції можуть змінюватися лише під тиском ззовні, як з боку українського громадянського суспільства, так і з боку міжнародних партнерів, які допомагають підтримувати економіку України на плаву. Однак, для того, щоб реформи відбулися, зовнішнього тиску недостатньо. Потрібно, щоб і серед державних службовців сформувалася та критична маса, яка розумітиме, що без змін ця система не зможе функціонувати.

Саме ці люди повинні стати агентами реформ у своїх відомствах, впроваджувати запропоновані концепції змін на практиці та формувати групи однодумців у своїх організаціях. В Україні важливо створити ефективні механізми внутрішнього контролю, коли конфлікти інтересів вирішуються на ранній стадії, а щоденна робота відомчих контролерів не дозволить зростати та посилювати корупцію у цій установі. Це вимагає, щоб органи внутрішнього контролю мали функціональний розсуд у своїх організаціях та погоджувались з національними органами зовнішнього контролю. Важливо також чітко розуміти відповідальність кожного з наглядових органів, щоб не відбувалося дублювання функцій і щоб людські та фінансові ресурси використовувалися найбільш ефективно. [4, ст. 4-20]

Отже, дуже важливим є щоб реформа системи контролю державних фінансів в Україні передбачала радикальне посилення контролю за витрачанням бюджетних коштів та державного майна, гармонізацію законодавчої бази та підвищення ефективності контролюючих органів та їх відповідних кадрове забезпечення.

Література

1. Закон України «Про публічні закупівлі» Редакція від 24.07.2021. Електронне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
2. Закон України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з обов'язкового проведення тендерів державною установою “Професійні закупівлі” Прийняття від 04.03.2021. Електронне джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-2021-%D0%BF#Text>
3. Ференц. А. Нова редакція закону про публічні закупівлі: посібник для замовників. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/recovery-and-peacebuilding/unrppprocurement-manual.html>
4. Гусак Н.Б., Гусак Ю.Д. Контроль податкових органів за діяльністю підприємств. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 320 с.

Воловод В.О.,
магістрантка II року навчання
факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного
університету

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ

Перехід економіки України до ринкових відносин супроводжується реформуванням аграрного сектору. Докорінні зміни вітчизняного економічного середовища супроводжуються трансформацією нормативно-правової бази функціонування суб'єктів

аграрного господарювання. Проте, серед існуючих проблем у даній царині (загальний спад виробництва в умовах пандемії Covid-19, відсутність прозорих механізмів формування цінової політики щодо земель сільськогосподарського призначення тощо), питання розроблення чіткого та ефективного механізму державного регулювання стану фінансової спроможності суб'єктів аграрного сектору, особливо фермерів та малих сільськогосподарських виробників, визначається як пріоритетне та потребує наукового дослідження.

Загальні тенденції формування та реалізації механізмів кредитування і державного регулювання відносин у сфері підтримки сільського господарства висвітлювалися у роботах фахівців у галузі права та економіки таких як Дем'яненко М.Я., Корнійчук Г.В., Курио В.І., Лупенко Ю.О., Мушенок В.В., Саблук П. Т., Непочатенко О.О., Халатур С.М. та ряду інших. Однак на нашу думку, залишаються наразі неналежно досліджені ряд ключових правовідносин у царині даної проблематики, зокрема існуючі соціально-економічні та політико-правові передумови, що формують неналежний стан банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників. Визначення зазначених вище передумов є *метою* даного дослідження.

Актуальність дослідження шляхів покращення кредитного забезпечення суб'єктів аграрного сектору, підтверджується Указом Президента України від 08 листопада 2019 року №837 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави», в якому міститься розпорядження для Кабінету Міністрів України щодо вжиття заходів по «запровадження механізмів державної підтримки щодо підвищення фінансової спроможності фермерів та малих сільськогосподарських виробників, зокрема, програми здешевлення кредитування і механізмів гарантування кредитів... » [1].

Підтримуючи зазначену вище ініціативу Президента України, зазначимо, що обмежений доступ до фінансування, зокрема до банківських кредитів, є істотною перешкодою для ведення господарської діяльності в аграрному секторі, особливо для суб'єктів малого та середнього підприємництва. Виходячи з такої позиції, охарактеризуємо основні перепони розвитку відносин кредитування суб'єктів аграрного сектору.

Зокрема, більшість малих суб'єктів аграрного підприємництва за наявності від 50 до 500 га земель сільськогосподарського

призначення не мають доступу до банківських інструментів, оскільки наразі банки співпрацюють з товаровиробниками, які мають 1000 га і більше та займаються вирощенням зернових та олійних культур. Також малі та середні аграрні суб'єкти господарювання при кредитуванні сплачують відсотки за користування кредитами в середньому 20–22 % річних, тоді як для інших підприємств вони складають близько 15–17 % річних [2].

Отже, незважаючи на існуючі позитивні зміни в банківському та аграрному секторах економіки України, наразі налагодження більш тісної та взаємовигідної співпраці між суб'єктами цих секторів, за нашими дослідженнями, ускладнюється по причині відсутності законодавчого врегулювання наступних відносин: а) банки пропонують нерівні умови для суб'єктів кредитування як представників різних галузей економіки, а також для різних суб'єктів аграрного сектору; б) недостатньо врегульовані на законодавчому рівні права позичальників та домінуючими у договірних відносинах кредитування є права кредиторів; в) недостатня кількість малих та середніх суб'єктів аграрного сектору є кредитоспроможними клієнтами банків, що відволікаю увагу останніх від роботи з суб'єктами аграрного сектору; г) «відсутність довіри аграрних клієнтів до банківського сектору як нерівноправного партнера» [3, с. 425]; д) недостатній асортимент банківських послуг з урахуванням особливостей сільськогосподарської діяльності.

Як *висновок*, слід узагальнити, що визначена неефективність правового регулювання ринкових механізмів комерційного кредитування суб'єктів аграрного сектору породжує необхідність законодавчого врегулювання відносин державної підтримки даного процесу, зокрема, запровадження програм часткового державного гарантування кредитів для малих та середніх аграріїв, що дозволить покрити частину збитків фінансованих установ у разі неповернення кредитів та в цілому полегшить вирішення проблеми отримання доступу до фінансування суб'єктів аграрного сектору економіки України.

Література

1. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 08 листопада 2019 року №837. URL. : <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Фонд часткового гарантування кредитів в сільському господарстві». URL. : <https://ips.ligazakon.net/document/GI02177A?an=3>

3. Мушенюк В. В. Економічна та юридична категорії фінансів. Роль інститутів освіти та науки у формуванні інноваційної культури суспільства: збірник наукових праць. Ніжин, 2013. С. 423–426.

Вороніна Аліна,
магістр 2 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Пожежна безпека є тією сферою, що заслуговує особливою уваги, насамперед через те, що є важливою складовою національної безпеки в цілому. Держава повинна приділяти цій сфері достатньо уваги та зобов'язана забезпечити такий рівень пожежної безпеки, щоб будь-яка особа почувала себе безпечно у будь-якому місці.

З метою запобігання виникнення пожеж, влада реалізує протипожежну політику, створює спеціальні органи та приймає відповідні нормативні акти, за порушення яких діє такий державний примус як притягнення до відповідальності. Щодо відповідальності за порушення вимог пожежної безпеки найчастіше застосовується саме адміністративна відповідальність.

Так, адміністративна відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки у більшості випадків є штрафом, розмір якого дорівнює від 1 до 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (17–340 грн). При цьому слід відмітити, що 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян це максимальна санкція однієї статті для посадових осіб, а у більшості інших випадків максимальною санкцією є 7–10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян [1, с. 24].

Згідно статті 223 Кодексу України про адміністративні правопорушення, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку, розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконанням приписів та постанов посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку [2].

За останніх п'яти років в Україні сталося близько 353 тисяч пожеж, на яких загинуло понад 11 тисяч осіб, а прямі збитки від них склали майже шість мільярдів гривень. Водночас, максимальний штраф, накладений на правопорушника, не відповідає суспільній небезпеці вчиненого проступку. Як наслідок, керівникам підприємств простіше сплатити штраф, ніж виділяти кошти на забезпечення належного рівня пожежної безпеки [3, с. 146].

Згідно інформації, наданої Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування Державною службою України з надзвичайних ситуацій, аномально низька кількість опадів у 2019 та 2020 роках, зниження рівня ґрунтових вод, а також найвищі за останнє сторіччя показники середньодобової температури, призвели до збільшення кількості пожеж у природних екосистемах у 2020 році майже на 50 %, а загальної площі, охопленої вогнем – у 4 рази (2020 рік – 23 тис. 791 пожежа, 69 тис. 615 га, 2019 рік – 16 тис. 36 пожеж, 17 тис. 249 га) [4, с. 11].

13 квітня 2020 року Верховною Радою було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля (щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу)», у якому змінами до Кодексу України про адміністративні правопорушення та до Кримінального кодексу України було запроваджено значне збільшення штрафних санкцій за забруднення атмосферного повітря, знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, порушення вимог пожежної безпеки в лісах та самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків [5].

Нагальною проблемою сьогодення є низький, у порівнянні з завданою шкодою, розмір санкцій, який до сьогодні розраховується

від офіційно встановленого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян (17 грн.). З метою удосконалення законодавства у цій сфері, передусім посилення адміністративної відповідальності, усунення дисбалансу між фактичним розміром заподіяної навколишньому природному середовищу шкоди та розміром санкцій, а також підвищення ефективності державного управління та здійснення державного контролю у цій сфері у Верховній Раді 30.06.2020 р. було зареєстровано та 03.02.2021 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту природних екосистем від пожеж».

Законом передбачається підвищення штрафів за дії, що можуть призвести до загоряння у навколишньому природному середовищі, а саме за:

порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (стаття 175 КУпАП) – до 1700-3400 гривень для громадян та 3400-5100 гривень для посадових осіб;

порушення правил пожежної безпеки на залізничному, морському, річковому транспорті (стаття 120 КУпАП) – до 1700-3400 гривень для громадян і 3400-5100 гривень для посадових осіб, а на повітряному транспорті відповідно 2250-4250 та 3400-5100 гривень;

здійснення підприємством господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки (стаття 175-2) – до 1700-5100 гривень для суб'єктів підприємницької діяльності;

порушення вимог нормативних документів з питань технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання (стаття 95-1) – до 1700-3400 гривень для громадян та 3400-5100 гривень для посадових осіб», - деталізував нововведення Закону голова Держекоінспекції Андрій Мальований [6].

Концептуально питання організаційно-правових засад забезпечення пожежної безпеки розглядається в низці робіт Гулак О.В., зокрема, особливої гостроти набуває проблематика саме адміністративної відповідальності за порушення у сфері забезпечення пожежної безпеки в лісах України [8, 9].

Отже, на основі вищевикладеного, можна зробити висновок, що наразі існує потреба в необхідності зміни розміру санкцій, прийняттям відповідного нормативного акту який би узгоджувався з положеннями вітчизняного та міжнародного законодавства, сприяв

ефективності його застосування, захисту прав, свобод та інтересів особи, зміцненню законності й правопорядку в Україні.

Література

1. Голуб В. І. Адміністративна відповідальність за порушення правил пожежної безпеки. MS thesis. Сумський державний університет. 2020. 78 с.
2. Кодекс України про адміністративне правопорушення від 01.01.2020 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Сердюк С. С. Проблемні питання притягання до адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері пожежної безпеки. 2020. С. 146-148
4. Романенко Є. В Україні посилили покарання за порушення правил пожежної безпеки. *Мультидисциплінарний міжнародний журнал «Věda a perspektivy»* 1 (1). 2021. С. 8-16
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля (щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу): Закон України від 13.04.2020 р. № 556-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-20#Text>
6. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту природних екосистем від пожеж: Закон України від 03.02.2021 р. № 1187-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-20#Text>
7. Гулак О. В. Сучасний стан пожежної безпеки в лісах України : правовий аспект. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 3. С. 150-152. URL: http://www.pap.in.ua/3_2015/45.pdf
8. Гулак О. В. Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового забезпечення пожежної безпеки в лісах України: Дисертація ... д.ю.н.: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К.: НУБіП України, Київ. 2020. 586 с.

Габрільчук Діана,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В УКРАЇНІ

Презумпція невинуватості є основоположною засадою, насамперед кримінально-процесуального права і водночас правом людини, а також елементом права на справедливий суд. [1, с 42]

У статті 62 Конституції подається визначення цього інституту: "Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». В даному визначенні презумпції невинності додатково вказується на неможливість і неприпустимість призначення кримінального покарання особі, яка не визнана судом винною у вчиненні злочину. Варто додати, що презумпція невинуватості названа науковцем В.М. Савицьким «...правильним компасом» для науки про правосуддя та всієї практики боротьби зі злочинністю». Сьогодні актуальність дотримання правил презумпції невинуватості не викликає сумнівів. Вона закріплена у багатьох міжнародних нормативних актах і внутрішньому законодавстві більшості країн.

Проаналізувавши законодавчі положення щодо презумпції невинуватості ми дійшли висновку, що: по-перше, підозрюваний, обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення.

По-друге, обов'язок доказування винуватості особи, як і спростування доводів захисту, покладено на сторону обвинувачення. Таким чином, у цих двох частинах законодавець розподілив «тягар доказування» вини між сторонами обвинувачення і захисту: у першій частині він звільнив сторону захисту від обов'язку доказувати невинуватість, а у другій - поклав на сторону обвинувачення обов'язок доведення винуватості особи поза розумним сумнівом. [1, с 48]

У процесуальному значенні презумпцію невинуватості необхідно розглядати як вимогу, що визначає правове становище

учасників кримінального судочинства, і перш за все підозрюваного, обвинуваченого, як основу їх процесуальних прав, гарантію всебічного, повного, об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження. [2, с 57]

Повідомлення особі про підозру, складання слідчим і затвердження прокурором обвинувального акта на стадії досудового розслідування, розгляд справи в підготовчому провадженні заздалегідь не вказують на визнання його винним у вчиненні злочину. Тільки один орган в державі наділений таким правом - це суд, який є відповідно до Конституції України (ст. 124) є носієм судової влади, що здійснює правосуддя в умовах законності, незалежності, гласності та змагальності. [3, с 120]

Вирок суду є єдиним процесуальним документом, що встановлює винність обвинуваченого (підсудного). Вирок суду - це акт, що втілює силу і авторитет судової влади. Беручи і проголошуючи вирок, суд від імені держави дає суспільно-політичну, моральну і правову оцінку вчиненим діям, формулює ставлення держави до осіб, які вчинили злочин, застосовує примусовий захід на основі судового розгляду. у встановленій законом формі. Процесуальний порядок підготовки до вступу вироку суду в законну силу, є надійною гарантією справедливості правосуддя і визнання винними тільки осіб, які дійсно вчинили злочин. [3, с 129]

Підкреслимо, що презумпція невинуватості непохитна, незалежна до моменту спростування її судом, вона змушує державні органи виконувати відповідний обсяг роботи, не обхідний для винесення єдино правильного рішення, яке відповідатиме істинно му стану речей та принципам кримінального судочинства.

В ході судового розгляду головуючий, судді, присяжні зобов'язані утримуватися від висловлювання будь-яких оцінок і висновків щодо даної справи аж до видалення суду в нарадчу кімнату для прийняття вироку, виключивши будь-які прояви упередженості і необ'єктивності. Відступ від цієї вимоги і оголошення під час судового розгляду позиції головуючого судді, тоді як підсудний ще не визнаний винним, - є порушення презумпції невинуватості.

Також варто наголосити, що порушення презумпції невинуватості, відступ від її положень, надають дослідженню обставин справи обвинувального характеру, що віддаляє від знаходження істини. Засудження невинної особи заподіює більшу

шкоду авторитету правової системи, державі й суспільству загалом, ніж низький рівень розкриття злочинів. [4, с 67]

Підсумовуючи все вищесказане, слід зазначити, що удосконалення правового регулювання правових презумпцій, які застосовуються у кримінальному процесі, необхідно починати з однієї з основних – презумпції невинуватості, адже вона є невід’ємною частиною права на справедливий судовий розгляд.

Література

1. Аленін Ю.П., Волошина В.К. Поняття та система принципів кримінального провадження. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2014. 567 с.

2. Гуліна С.М. Проблеми реалізації принципу презумпції невинуватості в кримінальному процесі. 2005. 1149 с.

3. Калиновский К. Б. Уголовный процесс современных зарубежных государств. Петрозаводск. Изд-во Петр ГУ, 2000. 354 с.

4. Ларин А. М. Презумпция невиновности. Наука, 1982. 152 с.

Годованюк Вікторія,
студентка магістратури юридичного факультету
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ «ГАЗУ ТА НАФТИ» ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Господарська діяльність із добування, постачання нафти та природного газу та ринок має важливе значення як для економіки, так населення України. Згідно ст. 1 Закону України «Про нафту і газ» від 12.07. 2001 р. № 2665-III, зазначено, що нафтогазова галузь – це галузь економіки України, яка разом з іншими галузями забезпечує пошук, розвідку та розробку родовищ нафти і газу, транспортування, переробку, зберігання і реалізацію нафти, газу та продуктів їх переробки [1].

Важливе значення у визначення ринків нафти та природного газу має вітчизняне законодавство. Основним регулятором правовідносин функціонування ринку природного газу України,

заснованого на принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів та безпеки постачання природного газу, а також здатного до інтеграції з ринками природного газу держав – сторін Енергетичного Співтовариства, у тому числі шляхом створення регіональних ринків природного газу, є Закон України «Про ринок природного газу» від 09.04 2015 р. № 329-VIII, згідно п. 33 частини 1 ст. 1 Закону, ринок природного газу – це сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG [2].

Питання про визначення поняття про ринок природного газу в Україні хоча визначено в Законі України «Про ринок природного газу», проте воно є достатньо розгалуженим, структурованим та включає в собі систему правового регулювання даної сфери зі своїми специфічними механізмами контролю та функціонування. Так, в ст. 1 Закону України «Про нафту і газ» вживається термін «газ». Відповідно до Закону, газ – це корисна копалина, яка являє собою суміш вуглеводнів та неуглеводневих компонентів, перебуває у газоподібному стані за стандартних умов (тиску 760 мм ртутного стовпа і температури 20 град. С) і є товарною продукцією.

Під терміном «нафта» законодавець розуміє корисну копалину, що являє собою суміш вуглеводнів та розчинених в них компонентів, які перебувають у рідкому стані за стандартних умов (тиску 760 мм ртутного стовпа і температури 20 град. С), і є товарною продукцією [1].

У свою чергу частина перша ст. 51 Кодексу України «Про надра» від 27.07. 1994 р № 132/94-ВР, термін газ вживається у такому словосполученні «газоподібних корисних копалин» [3]. Тобто, як Кодексу України «Про надра», термін «газ», так і Законі України «Про нафту і газ», законодавець пов'язує термін «нафта» із корисними копалинами [1].

Слід підкреслити, що в частині 1 ст. 5 Закону України «Про природні монополії» від 20.04. 2000 р. № 1682-III, законодавець вживає словосполучення «природний газ» і нафтовий газ» [4], в Закон України «Про альтернативні види палива» 14.01. 2000 р. № 1391-XIV, містить різні альтернативні види газового палива. Наприклад, зріджений нафтовий газ, супутній нафтовий газ [5] тощо, це також стосується терміну газ (метан), що вживається в нормах

Закону України «Про газ (метан) вугільних родовищ» від 21.05. 2009 р. № 1392-VI [6].

Незважаючи на те, що у проаналізованих нами законодавчих актах існують різні словосполучення терміну «газ», в Законі України «Про ринок природного газу», надається визначення «ринок природного газу» як сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу, постачання природного газу, а також надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), послуг установки LNG [2].

Отже, наведені словосполучення в яких вживається термін «газ», за своїм визначення може характеризувати як «ринок природного газу», так інші види корисних копалин.

Вказане ми знаходимо в ст. 39 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII, який до природних ресурсів загальнодержавного і місцевого значення відносить корисні копалини.

За відсутності законодавчого визначення поняття «ринок нафти», надаємо його авторське визначення. *Під ринком нафти» слід розуміти товарну продукцію, яка являє собою суміш вуглеводнів та розчинених в них компонентів, які перебувають у рідкому стані за стандартних умов та продуктів їх переробки, і підлягає зберігання, транспортуванню та реалізації.*

Література

1. Про нафту і газ: Закон України від 12.07. 2001 р. № 2665-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №50. Ст. 262.
2. Про ринок природного газу: Закон України від 09.04 2015 р. № 329-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №27. Ст. 234.
3. Кодекс України «Про надра»: Закон України від 27.07. 1994 р. № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. №36. Ст. 340.
4. Про природні монополії: Закон України від 20.04. 2000 р. № 1682-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. №30. Ст. 238.
5. Про альтернативні види палива: Закон України 14.01. 2000 р. № 1391-XIV. Відомості Верховної Ради України. 2000. №12. Ст. 94.

6. Про газ (метан) вугільних родовищ: Закон України від 21.05. 2009 р. № 1392-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. №40. Ст. 578.

7. Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. №41. Ст. 456.

Гриценко Максим,
студент 3 курсу
факультету “Лісове господарство”
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ

У швидкому процесі соціально-економічних змін у нашій країні роль і значення наукового осмислення закономірностей суспільного розвитку з урахуванням багатовікового історичного досвіду, використання накопичених духовних цінностей та їх належне впровадження у розвиток правові регулятори трудових відносин дуже важливі. Тому не випадково трансформація правової сфери визнається найважливішою передумовою встановлення демократичного верховенства права. Це в повній мірі стосується галузі кримінального права, зокрема створення системи кримінального правопорушення, спрямованої на забезпечення ефективного контролю за проявами злочинності у суспільстві, що гальмують їх розвиток.

Як видно, покарання є одним з найважливіших, якщо не найважливіше, з кримінальних засобів впливу на злочинність, тому ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від ефективності системи кримінального правосуддя. Ефективність вироку, у свою чергу, залежить від багатьох факторів, серед яких дотримання вироку має значення не тільки від тяжкості злочину, але й від особи, яка винна (3 частини 1 статті 65 ККУ). [2]

З моєї точки зору, прогресивною є позиція, згідно з якою штрафна санкція та об'єкт злочину є двома юридичними явищами, пов'язаними між собою та водночас об'єктивно існуючими.

Розслідування зв'язку між кримінальною санкцією та об'єктом злочину має ґрунтуватися на принципі їх об'єктивного співіснування у судовій сфері з урахуванням їх взаємозалежності та обумовленості.

Таким чином, відносини між існуючими у суспільстві відносинами, кримінальним правом та його учасниками досліджуються завдяки механізму кримінального права, включаючи особливості злочинця, ставлення якого до права визначається його соціальними характеристиками та іншими істотними факторами. Цей факт зумовлює розширення кола тем кримінальних відносин. Ця тенденція пов'язана з особливостями реалізації принципу соціальної справедливості та його форм вирівнювання та розподілу, а також з характером та важливістю характеристик кримінальної відповідальності у домінуючій правовій доктрині.

У зв'язку з цим вид покарання, призначеного особі, повинен, наскільки це можливо, відповідати суб'єктивним характеристикам цієї особи. Для цього законодавець передбачає широкий спектр санкцій. Крім того, серед них є штрафні санкції, можливість яких прямо залежить від індивідуальних особливостей правопорушника. Безсумнівно, що види санкцій, які накладаються з урахуванням особливостей засудженої особи, є більш ефективними та найкращим чином сприяють досягненню цілей злочинця (ч. 2 ст. 50 КК) [2]

Усі покарання згідно зі статтею 51 Кримінального кодексу мають специфічні ознаки, що дозволяють класифікувати їх за певними критеріями, ми можемо зробити висновок, що ми лежимо в основі класифікації об'єкта злочину. [2] Таким чином, він служить критерієм розподілу штрафних санкцій загалом та спеціальним. Оскільки наука кримінального права вивчала як загальний предмет злочинів, так і покарання, що застосовуються до нього протягом багатьох століть, має значний науковий досвід та область спеціалізації, а отже, конкретні покарання вивчаються лише нещодавно і повинні прискорений розвиток суспільства і урізноманітнення суспільних відносин і зростаюча диференціація суб'єктів цих відносин, все більша увага. З нашої точки зору, тому спеціальні санкції актуальні як ніколи.

Я також хотів би звернути увагу на спеціальні санкції для військових. Особливо, коли в 425 ч. 1 ст. 536 КПК, мова йде про виправні установи, то чому відстрочення покарання не може бути застосовано до осіб, засуджених до обмеження військової служби, яке дуже близьке з точки зору обмеження до виправної установи. Різниця

полягає лише у сфері, до якої можна застосувати цей вид покарання, а саме солдатів контрактної форми військової служби. [1] У загальному сенсі спеціальні покарання, примусові заходи, які можуть бути накладені лише від імені держави за рішенням суду проти певної групи осіб, засуджених за кримінальне правопорушення, і полягають у обмеженні прав і свобод людини які передбачені законом. До спеціальних покарань ми можемо віднести: позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; службові обмеження для військовослужбовців; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

З урахуванням вище сказаного, що для правильного розвитку кримінального законодавства необхідно провести чітку межу між спеціальними та загальними санкціями, щоб відповісти на питання, які з покарань визнаються спеціальними, а які загальними, визначення спеціального штрафу та його особливості для розробки. [1]

Як відомо, накладення кримінальних санкцій має конкретні цілі - позитивні соціальні результати, яких держава може досягти, застосовуючи кримінальні санкції, лише шляхом повного, всебічного та об'єктивного вивчення обставин, умов конкретного злочину та належного розуміння кожного виду покарання.

Література

1. <https://library.nlu.edu.ua/>
2. Кримінальний кодекс України (ч. 2 ст. 50; 3 ч. 1 ст. 65; ст. 51)

Гузик Аліна,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА⁴

*Науковий керівник – доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України Долгополов А. М.

Під джерелами кримінального процесуального права України розуміють форми закріплення кримінальних процесуальних норм, що регулюють кримінальні процесуальні відносини та встановлені органами державної влади під час реалізації ними функцій у законодавчій, виконавчій і судовій сфері, а також містяться в чинних міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) [3, с.33].

Дискусійним у правовій літературі залишається питання про формальні джерела кримінального процесуального права. Формальні джерела кримінального процесуального права - форми його існування і прояви в суспільному розвитку; зовнішній образ правових норм.

Формальними джерелами кримінального процесуального права є: Конституція України. Відповідно до ст. 8 Конституції України її норми мають найвищу юридичну силу, пряму дію і застосовуються на всій території України;

Міжнародні договори. Згідно з ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. У розвиток цих конституційних положень Кримінально-процесуальний кодекс встановив, що:

порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України (ч.1 ст.1 КПК);

принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч.2 ст.8 КПК).

Кримінальний процесуальний кодекс України Кодекс являє собою систематизоване зібрання кримінальних процесуальних законів. Він містить кримінальні процесуальні норми, що підлягають застосуванню у сфері кримінального провадження;

Інші закони, що містять кримінальні процесуальні норми. Інші закони - законодавчі акти, які містять норми кримінального процесуального характеру. До них, зокрема, відносяться Закон України «Про судоустрій та статус судів», Закон України «Про прокуратуру», Закон України «Про адвокатуру» та інші.

Офіційна кримінальна процесуальна доктрина формальними джерелами кримінально-процесуального права визнає лише

законодавчі акти. Рішення Верховного Суду з окремих справ, керівні роз'яснення Пленуму Верховного Суду, а також накази, інструкції та вказівки Генерального прокурора не є джерелами права, бо вони містять не його нові норми, а лише їх глибоке тлумачення. Ними зобов'язані керуватись відповідні суди нижчого рівня, прокурори, органи дізнання та досудового розслідування [2, с. 9-10].

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 08.08.2021 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

2. Кримінальний процес : підручник Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шилю. Харків : Пр; 2013. 824 с.

3. Кримінальний процес : підруч. Бойко О.П., Гаркуша А.Г., Захарко А.В., Литвинов В.В., Рогальська В.В., Сербін М.М., Солдатенко О.А., Федченко В.М., Черняк Н.П./ кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 1. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 337 с.

Загородна Альбіна,

студентка 4 курсу юридичного факультету

Національний університет біоресурсів і природокористування

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ

Становлення інформаційного суспільства в Україні неможливо уявити без свободи масової інформації, яка є необхідним елементом демократичного режиму. Щодня люди отримують нову інформацію з різних джерел - телевізора, радіо, друкарських ЗМІ, інтернет-видань, реклами тощо. ЗМІ виступають одночасно і каналом вираження думки громадянського суспільства, і засобом її формування та інструментом контролю громадськості за владою. Право на інформацію, доступ до неї та забезпечення свободи слова має важливе значення для громадянського суспільства. Саме тому діяльність ЗМІ потребує правового регулювання. Проблема свободи масової

інформації постає досить гостро, тому адміністративно-правовому регулюванню цього питання слід приділити особливу увагу.

Свобода масової інформації (через свій потужний вплив на суспільну свідомість) повинна бути обмежена для того, щоб не допустити зловживання нею. Необхідність правового регулювання полягає в тому, щоб встановити правові форми реалізації цієї свободи і заборонити будь-які зловживання. На жаль, сьогодні стали розповсюдженими випадки, коли правоохоронні органи, під виглядом проведення оперативно-розшукових чи слідчих дій, втручаються в діяльність ЗМІ та перешкоджають такій діяльності. Таким випадкам має бути приділено більше уваги з боку політиків та законодавця, адже виникає реальна загроза реалізації свободи слова в Україні.

Громадськість не однозначно реагує на такі випадки в нашому суспільстві, що свідчить: по-перше, про нерозуміння суспільством цінності свободи слова для його подальшого розвитку; по-друге, про сприйняття цензури в нашому суспільстві як нормального явища, адже цього потребує інформаційна безпека держави; по-третє, про бажання політичних еліт «зверху» встановлювати зразки моральності для членів всього суспільства та контролювати їх дотримання у ЗМІ. Заборони ніколи не були ефективним регулятором суспільних відносин, якщо не відповідали загальним потребам суспільства та певному рівню його загальної і правової культури [1, с. 145- 150].

Правове регулювання інформаційних відносин становить теоретичну та практичну основу діяльності органів державної влади, які залучені до процесу адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. Однак важливим завданням є визначення змісту цього процесу, семантичних характеристик адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. У найбільш загальному вигляді під правовим регулюванням розуміють здійснюваний усією системою адміністративно-правових засобів вплив суб'єктів публічної адміністрації на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [2, с. 211].

І. О. Грицай адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій розглядає як вплив держави, спрямований на забезпечення ефективності та законності діяльності НПО з метою реалізації конституційно закріплених положень щодо прав громадян на свободу об'єднання у громадські організації для захисту своїх прав [4, с. 91]. Однак найбільш поширеним є

трактування адміністративно-правового регулювання як цілеспрямованого, впорядковуючого, управлінського впливу держави на суспільні відносини. Такий погляд на адміністративно-правове регулювання демонструє І. М. Миронець, Д. Є. Андрєєва та К. В. Шустрова [3, с. 20].

Ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні можна умовно поділити на загальні та спеціальні.

Загальні ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні відображають універсальні властивості адміністративно-правового регулювання цієї сфери як процесу. До загальних ознак адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні можна віднести наступні: 1) є різновидом соціального регулювання; 2) за допомогою адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні відносини між суб'єктами набувають певної правової форми, яка має державно-владний характер; 3) має конкретний характер; 4) має цілеспрямований характер; 5) здійснюється за допомогою правових засобів, які забезпечують його ефективність; 6) гарантує доведення норм права до їх виконання [4, с. 92].

Спеціальні ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні відображають як властивості процесу адміністративно-правового регулювання, так і особливості об'єкта (масова інформація, ЗМІ), який породжує цей процес. До спеціальних ознак адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні можна віднести такі як: 1) виражається у прийнятті органами державної влади нормативних актів, що встановлюють справедливі умови виготовлення та розповсюдження масової інформації зацікавленими суб'єктами; 2) проявляється у реалізації уповноваженим органом виконавчої влади від імені держави і в публічних інтересах своїх функцій щодо конкретних суб'єктів масової інформації; 3) характеризується певним динамізмом, що багато в чому зумовлено впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій для поширення масової інформації. [4, с. 92]

Свобода засобів масової інформації є невід'ємною частиною прояву принципу свободи слова людини, що підтверджується й відповідними положеннями міжнародних документів (наприклад, Декларації про засоби масової інформації і права людини 1970 р.). Для

забезпечення у діяльності друкованих ЗМІ балансу інтересів особистості, суспільства та держави, а також для належного дотримання принципу масової інформації, необхідно не тільки вдосконалити чинне адміністративне законодавство України, а й закріпити відповідні механізми реалізації адміністративних норм щодо діяльності друкованих ЗМІ.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання у сфері масової інформації в Україні можна визначати як діяльність органів державної влади, яка спрямована на впорядкування, охорону та розвиток суспільних відносин, що виникають у сфері масової інформації, за допомогою адміністративно-правових засобів.

Література

1. Пічугіна Ю. Правове регулювання цензури у сфері поширення інформації в Україні. Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. 2018. № 5. С. 95–100.
2. В. В. Галуцько, В. І. Курило, С. О. Короед та ін. Адміністративне право України : навчальний посібник. За ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон : Грінь Д. С., 2015. Т.1. Загальне адміністративне право. 211 с.
3. Миронець І. М. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» 2017. 20 с.
4. І.О. Грищай, К.Ю. Примаков. Адміністративно-правові основи регулювання у сфері масової інформації в Україні: монографія. К.: «Хай-Тек Прес». 2018. С. 91-92.

Загородна Альбіна,
студентка 4 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Актуальність вказаної теми полягає в тому що, бурхливий розвиток сучасних інноваційних платіжних засобів, що володіють рядом переваг в порівнянні з традиційними, зумовила необхідність законодавчого регулювання взаємовідносин учасників ринку електронних платежів, визначення сутності та правової природи електронних грошей.

Новітня історія української держави відзначена динамічним розвитком економіки і впровадженням в неї зовсім нових інститутів, які потребують як теоретичного осмислення, так і якісного та адекватного правового регулювання. За дуже короткий період часу економіка України пройшла шлях становлення нового економічного формату, формування принципово нових методів господарювання, зародження і розвитку концептуально інших в порівнянні з попередньою епохою економічних відносин, які в країнах з розвинутою економікою мають вікову історію.

Виклад основного матеріалу. Українська економіка тісно інтегрована зі світовою економікою, є її частиною і дуже сприйнятлива до всіх змін та новацій. Законодавство України має оперативно реагувати на впровадження в практику нових інструментів здійснення фінансово-господарських операцій, створюючи правову основу для їх регулювання. Одним з таких інноваційних для сфери економічних відносин понять і інститутів є електронні гроші, застосування яких набуло широкого поширення в розрахунках на території України і в зарубіжних країнах протягом останніх десяти років. У країнах з розвинутою економікою накопичено певний досвід правового регулювання електронних грошей та їх обігу, порядку використання в цивільному обороті [1, с. 265].

В Україні визначення поняття електронних грошей, загальних підходів до їх правового регулювання та прийняття законодавчих

актів, що регулюють цю сферу суспільних відносин, стали актуальними на початку другого десятиліття цього століття. У зв'язку з цим вивчення і використання досвіду законодавчого регулювання електронних грошей та їх обігу, є, безсумнівно, актуальними в даний час.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронними грошима є одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі [2].

За загальним визнанням електронні гроші являють собою спосіб часткового заміщення традиційних засобів платежу. Вони є невід'ємною складовою частиною національної платіжної системи будь-якої держави. На сучасному етапі розвитку української держави поставлено завдання формування самостійної і ефективно функціонуючої, стабільної і надійної національної платіжної системи, що само по собі обумовлено об'єктивними передумовами і потребами економіки.

Поява такого інституту як електронні гроші багато в чому зумовлена тими можливостями, які вони надають для учасників цивільного обороту. Перш за все, це зручність і оперативність здійснення грошових операцій і платежів в будь-який час, в будь-якому місці і доступним способом, що особливо актуально в сучасному світі, коли люди вважають за краще виключати людський фактор і все більше використовують інтернет для отримання дистанційного (тобто без безпосереднього контакту з іншими людьми) доступу до різних благ, товарів, робіт, послуг, інформації і т.д. [3, с. 1].

У той же самий час поширення електронних грошей і їх широке використання для здійснення різних розрахункових та інших фінансових операцій таїть в собі очевидні і приховані загрози, які необхідно ідентифікувати і враховувати в процесі правового регулювання цієї сфери суспільних відносин. У найзагальнішому вигляді можна виділити п'ять основних загроз, а саме:

- зниження ефективності грошової політики і додатковий інфляційний тиск;

- недостатня правова захищеність користувачів даних платіжних інструментів (наприклад, в частині запитання коштів, розміщених в платіжній системі);

- не ефективні забезпечення та відсутність гарантій конфіденційності наданих особистих даних;

- відсутність гарантій отримання компенсації в разі програмних збоїв, особливо в умовах нерозвиненості інституту страхування інформаційних ризиків і слабого його застосування суб'єктами розрахункових відносин;

- використання електронних грошових коштів в процесі легалізації (відмивання) коштів та фінансуванням тероризму.

Всі ці причини зумовлюють потребу і необхідність у формуванні ефективного законодавства в сфері обігу електронних грошових коштів. На мою думку, у вирішенні цього завдання може бути корисний досвід зарубіжних країн, і перш за все Європейського союзу і США. Також, хочу зазначити, що я цілком погоджуюсь з більшістю дослідників, щодо необхідності прийняття єдиного спеціального Закону України «Про електронні гроші». Такий нормативно-правовий акт є необхідною вимогою сучасності та стане необхідним важелем на шляху врегулювання укладання правочинів із електронними грошима [4, с. 71].

Висновки. Отже, незважаючи на те, що законодавство України в сфері регулювання відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням емісії та обігу електронних грошових коштів, почало формуватися відносно недавно, в даний час воно відрізняється високим рівнем юридичної техніки і дозволяє учасникам цивільного обороту ефективно використовувати всі переваги електронних грошових коштів при дотриманні інтересів держави, його національної та економічної безпеки. Унікальність українського досвіду регулювання електронних грошей полягає в тому, що ми розглядаємо електронні гроші як різновид грошового платежу, тобто послуги, але застосовуємо до порядку їх звернення та здійснення платежів жорсткі вимоги банківського регулювання.

Література

1. Кравчук І. С. Особливості емісії та обігу електронних грошей в Україні / І. С. Кравчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – 271 с.

2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (Дата звернення: 12.10.2021)

3. Лозовик Д. Б. Перспективи розвитку систем електронних грошей в Україні / Д. Б. Лозовик // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. – С. 1–2.

4. Іконнікова М. В. Електронні гроші в аспекті економічної глобалізації. Ринок електронних грошей України: перспективи, проблеми та шляхи вирішення / М. В. Іконнікова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. – № 4. – 130 с.

Карулін Олександр,
студент 2 курсу, юридичного факультету
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вступ. Проблема процесуальних функцій є однією з найактуальніших у науці кримінального процесу, адже з нею пов'язана характеристика найсуттєвіших сторін процесуальної діяльності, від яких залежить реалізація завдань кримінального провадження, сформульованих у статті 2 Кримінального кодексу України.

Мета роботи. В даній роботі спробуємо дослідити функції кримінального процесу, які здійснюють різні учасники кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж приступити до основного викладу матеріалу слід визначитись із поняттям «функція».

Під функціями кримінального провадження варто розуміти основні напрями діяльності державних органів та посадових осіб, а також інших учасників, які залучаються до сфери кримінального судочинства [1, с. 23].

У теорії кримінального процесу відсутня єдина думка про вичерпне поняття кримінально-процесуальної функції. Водночас, для характеристики процесуальних функцій істотно важливим є те, що: вони закріплені у законі як певні види, напрями процесуальної діяльності; виділяються з усієї процесуальної діяльності як основні, оскільки кожна з них безпосередньо пов'язана з реалізацією завдань кримінального судочинства; здійснюються суб'єктами, які уповноважені на здійснення кримінального провадження, або мають у ньому процесуальний інтерес [2, с. 17].

З урахуванням такого розуміння суті процесуальних функцій до їх числа в юридичній літературі найчастіше відносять як головні три функції - обвинувачення, захисту і судового розгляду та вирішення справи (правосуддя). Основними їх справедливо називають тому, що вони завжди обов'язково виявляються в центральній стадії процесу – судовому розгляді, і розрізнення цих функцій визначає загальну побудову судового розгляду [2, с. 17-18].

Так, відповідно до ч. 3 ст. 22 КПК під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган або службову особу [1, с. 23].

Функція обвинувачення – це діяльність державних органів і посадових осіб, а в окремих випадках і потерпілого, спрямована на викриття особи, яка притягнута до кримінальної відповідальності, і забезпечення застосування до неї справедливого покарання [1, с. 24].

Функція захисту у кримінальному провадженні полягає у реалізації сукупності процесуальних дій, передбачених кримінальним процесуальним законом, спрямованих на спростування підозр або обвинувачення, на встановлення невинуватості підозрюваного або обвинуваченого або обставин, що пом'якшують його відповідальність або звільняють від кримінальної відповідальності [1, с. 24].

Правосуддя як процесуальна функція полягає у перевірці й оцінці зібраних у кримінальному провадженні доказів та у ухваленні рішення з питання винуватості або невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення. Ця функція за своєю суттю є судовою, вона належить суду, який розглядає і вирішує справу [1, с. 25].

До кола кримінальних процесуальних функцій, окрім основних, відносять і функцію досудового розслідування, судового контролю, нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-

розшукову діяльність, досудове розслідування, а також при виконанні судових рішень у кримінальних справах (прокурорський нагляд), підтримання цивільного позову, заперечення проти цивільного позову [2, с. 18].

Якщо ж вважати функціями (основними напрямками) обвинувачення, захист та правосуддя (вирішення кримінальної справи), а неосновними напрямками (функціями) якісь інші, виконувані учасниками, діяльність яких не можна віднести до жодної із «основних» функцій, то вийде, що таке цілісне явище, яким є кримінальна процесуальна діяльність «розпадається» не лише на «основні», а й на якісь «неосновні» (факультативні, допоміжні тощо) функції.

"Тоді виникає запитання: як ці неосновні напрями «вписуються» у змагальну модель кримінальної процесуальної діяльності? Якщо вони існують самі по собі, то вони не є кримінальною процесуальною діяльністю, що виглядає нелогічно, бо ці напрями діяльності здійснюються у її просторово-часових межах. Отже, кримінальна процесуальна діяльність може «розпадатися» на напрями, які в літературі отримали назву «основних кримінальних процесуальних функцій» - обвинувачення (кримінальне переслідування), захист і правосуддя [3, с. 46-47].

Висновки. Отже, під функціями кримінального процесу варто розуміти основні напрямки діяльності учасників провадження. Також у структурі кримінальної процесуальної діяльності не може бути «неосновних» напрямів, які не входять до «основних кримінальних процесуальних функцій» (обвинувачення, захист і правосуддя).

Література

1. Кримінальний процес : підручник / Р. І. Благута та ін. ; ред.: А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 532 с.
2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий та ін. ; ред.: В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2013. 824 с. URL: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Krim-protse-Tatsiy.pdf> (дата звернення: 05.10.2021).
3. Карабут Л. В. Система кримінальних процесуальних функцій. Национальный юридический журнал: теория и практика.

Козюк Оксана,
студенка 4 курсу, спеціальності «Облік і оподаткування»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Євроінтеграційні вектори розвитку України обумовлюють необхідність реформування вітчизняної системи юридичної освіти, її закріплення у сучасному світовому та науковому просторі. Досягненню цих стратегічних цілей, оптимізації системи й структури підготовки правників та її узгодження із сучасними міжнародними та європейськими стандартами, безсумнівно, сприятиме розроблення та реалізація концепції розвитку юридичної освіти. Концепція розвитку юридичної освіти, як програмний документ стратегічного значення, безсумнівно є своєчасним та соціально обумовленим. Це програмний документ, який окреслює маркери розвитку освіти на тривалий період.

Публічне управління – це пошук найкращого способу для використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей суспільного розвитку, спільно організований урядом представницькою владою та громадянським суспільством. Сьогодні на ринку праці є потреба у фахівцях, які володіють управлінськими навичками, необхідними для надання адміністративних послуг у публічній сфері, знайомі з принципами, функціями та етикою службової діяльності в органах державної влади та місцевого самоврядування, здатні організувати та очолити громадську діяльність, спрямовану на реалізацію соціально значущих проєктів. Сталий розвиток України та її входження у світовий освітній простір можливі за умови створення демократичної стратегічної моделі системи управління в галузі освіти. Як основа соціального, політичного, економічного, духовного та культурного розвитку суспільства, освіта проголошена державним пріоритетом країни. І це є закономірним, адже інвестування в освіту є важливим чинником економічного і соціального прогресу, найефективнішим

засобом соціальних змін без зламу структури економічного фундаменту [1, с.33].

Інтеграція вітчизняної системи освіти в глобальний світовий, зокрема європейський, освітній простір, адаптація системи освіти до нових соціально-економічних відносин, необхідність забезпечення конкурентоспроможності освіти в інформаційному суспільстві, переорієнтація освітнього процесу на розвиток особистості тощо вимагають модернізації системи управління освітою. Як державний і громадський інститут, освіта передбачає відповідальність держави і суспільства за стан її функціонування. Тому саме зміна підходів до державного управління освітою є передумовою ефективного реформування національної системи освіти [3, с.24].

Насамперед слід відзначити, що управління в галузі освіти розглядається як виконавчо-розпорядча діяльність відповідних органів виконавчої влади та інших уповноважених на те суб'єктів щодо здійснення комплексу управлінських функцій, пов'язаних з регулюванням суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової та загальнокультурної підготовки громадян України [2, п. 7].

Основними характерними якостями публічного управління освітою є: наявність органів управління, наділених певними повноваженнями, діяльність яких спрямована на певні об'єкти освітньої галузі; існування управлінських зв'язків, відносин і організації як суб'єктів, так і об'єктів управління; наявність управлінських функцій, пов'язаних із забезпеченням функціонування та розвитку галузі.

У широкому розумінні управління як складний соціально-економічний процес означає вплив на процеси, об'єкти, системи з метою збереження їхньої сталості або переведу з одного стану в інший згідно з поставленими цілями.

Таким чином, державне управління освітою – це окрема галузь державного управління, яка справляє планомірний вплив на освітню сферу, що ґрунтується на законах та інших нормативних актах, і спрямована на розвиток цієї цілісної системи.

Отже, управління освітою має бути спрямованим на організацію та забезпечення оптимальних умов функціонування галузі освіти, створення системного механізму її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях та у навчально-виховних закладах і наукових установах освіти. Виходячи

з вище сказаного, державне управління освітою – це окрема галузь управління, яка забезпечує планомірний вплив держави на освітню сферу і має на меті розвиток цієї цілісної системи. Основними характеристиками державного управління освітою є: наявність органів управління, наділених певними повноваженнями, діяльність яких спрямована на певні об'єкти освітянської галузі; існування управлінських зв'язків, відносин і організації як суб'єктів, так і об'єктів управління; наявність управлінських функцій, пов'язаних із забезпеченням діяльності та розвитку галузі. Проведений аналіз дає змогу визначити основні недоліки системи державного управління освітою в Україні, зокрема: система державного управління освітою не завжди відповідає потребам, структурі та особливостям функціонування об'єкта управління; темпи розвитку системи освіти потребують нової моделі системи державного управління; реформування управління освітою має відбуватися системно, локальне провадження змін не вирішує нагальних проблем освітньої галузі в цілому. Процес реформування системи державного управління освітою потребує системного удосконалення нормативно-правового, технологічного, фінансового, кадрового забезпечення освіти, а також повинен базуватися на належному науково-методологічному підґрунті.

Література

1. Луговий В.І. Управління освітою. Навч. посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «державне управління». К.: Вид-во УАДУ, 2017. 302 с.
2. Куришко Д. Освітня реформа: як зміниться навчання. 2018. № 16. Ст. 7.
3. Про освіту: Закон України від 28 вересня 2017 року № 1060-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 34. ст.451.

Короп Ірина,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ПРИНЦИПИ: ОДНООСОБОВИЙ ТА КОЛЕГІАЛЬНИЙ РОЗГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ

Вступ. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» система судоустрою складається з трьох ланок:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Судочинство провадиться суддею, а саме принципами, одними з найголовніших принципів є одноособовий та колегіальний розгляд провадження.

Мета роботи. *В даній роботі розглядається* одноособовий і колегіальний розгляд справ.

Виклад основного матеріалу. Для початку дізнаємося, що ж таке принципи.

Принципи – це основні засади, які закріплені в законі і виражають суть кримінального процесу, також вони забезпечують однакове розуміння і застосування законів. [1. С. 60]

Перейдемо до складу суду.

У суді першої інстанції (місцеві суди):

Одноособово (завжди, крім випадків, передбачених КПК);

у складі трьох професійних суддів (щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше десяти років, здійснюється колегіально; [2. С. 192]

кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд); [3]

судом присяжних (щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально); [2. С. 192]

В апеляційному порядку:

Здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох суддів, крім випадків, при цьому кількість суддів має бути непарною. [3]

В Верховному Суді України:

Кримінальне провадження в касаційному порядку здійснюється колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду у складі трьох або більшої непарної кількості суддів.

Кримінальне провадження в касаційному порядку здійснюється судовою палатою Касаційного кримінального суду (палатою), об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду (об'єднаною палатою) або Великою Палатою Верховного Суду (Великою Палатою). [3]

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що принципи кримінального процесу – це такі основоположні засади, які закріплено в законі.

Судочинство в суді першої інстанції провадиться: одноособово, у складі трьох професійних суддів, судом присяжних. Згадаємо і про апеляційний порядок, адже там здійснюється у складі не менш як три професійних суддів, при цьому кількість суддів повинно бути непарною. Щодо Верховного Суду України - колегією суддів, палатою або об'єднаною палатою, Великою палатою.

Література:

1. Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.
2. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 08.10.2021)

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ

На сьогоднішній день, таке явище як корупція, не є новим для сучасного світу, але для того, щоб краще зрозуміти причин та умов її виникнення необхідно дослідити історичні прояви корупції та її витоки. Корупція здатна породжувати кризові стани в різних галузях державного розвитку, а в першу чергу це явище проникає в економіку, політику й державне управління та може стати однією із основних передумов виникнення організованої злочинності.

Перша згадка про корупцію міститься в одній із найстаріших пам'яток державності - архіві стародавнього Вавилону, що датується XXIV ст. до н.е. та в Законах царя Хаммурапі. Ще в часи античності Аристотель вважав, що подолання корупції призведе до стабільності в державі. Він був переконаний, що повинен бути сформований такий устрій, де за допомогою законів можна впливати на посадових осіб та забороняти незаконне збагачення. У своїй праці «Політика» Аристотель визначав, що корупція – це найважливіший фактор, який здатний призвести державу до виродження.

У Стародавніх Афінах також існував ряд законів, спрямованих на запобігання корупції. Один із таких законів зобов'язував громадян оприлюднювати джерела, за рахунок яких вони живуть. Проте слід розуміти, що в Стародавні віки поняття «корупція» дещо відрізнялось від існуючого зараз, воно мало канонічне значення, під ним розуміли такі поняття, як спокуса диявола, підлабузництво. В католицизмі корупція вважалась гріхом [1, с. 37].

Згадки про корупцію мали місце й у російських літописах XIII століття. Перше законодавче врегулювання корупції ввів Іван III, а його онук - Іван Грозний за прояви корупції започаткував смертну кару. У часи царювання Петра I були введені жорстокі покарання за корупційні діяння та створені контролюючі органи, в наслідок чого, в той час стався ряд корупційних скандалів [2].

В Указі від 18 червня 1762 року Катерина II писала про зловживання державної бюрократії владою. Україна, яка в цей період

часу входила до Російської імперії, теж не була винятком. Хабарництво відкрито грабувало суспільство та загрожувало національній безпеці, підтвердженням цього є події російсько-японської та Першої світової воєн [3, с. 6].

В період козаччини корупція набула системності, що вимагало вирішення цього питання на законодавчому рівні. Тому, в Конституції Пилипа Орлика 1710 року корупція визначається явищем, що згубно впливає на весь державний устрій. Також у ній вказаний чіткий перелік корупційних дій, покарання за них та наголошено на необхідності боротьби з ними.

Варто зазначити, що за часів Радянського Союзу, корупція також була невід'ємним явищем, але тогочасна влада не бажала визнавати існування даного явища і не висвітлювала проблеми, пов'язані з корупцією. Боротьба з корупцією радянської влади також не завершилась успіхом.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що протягом повоєнного періоду, під час перебудови та після неї, на фоні ослаблення державного апарату, відбувався зріст корупції. Це супроводжувалось певними процесами, такими як послаблення централізованого контролю, економічна стагнація, розпад ідеологічних поглядів, падіння рівня розвитку економіки і в кінці розпад Радянського Союзу та поява нових незалежних країн.

На сьогодні, проблема корупції є найактуальнішою як для нашої країни, так і для всіх сучасних країн світу. Дана проблема набула особливої гостроти водночас із здобуттям Україною незалежності. Поштовхом до прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу з корупційними діями, стала необхідність створення реального механізму попередження та протидії корупції [4].

Одним із важливих кроків в боротьбі з корупцією для сучасної України стало прийняття ВРУ 3У «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. Даний антикорупційний закон передбачав ряд нововведень: утворення Національного агентства з питань запобігання корупції, що забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики, підконтрольне ВРУ і підзвітне Кабінету Міністрів України; політичну нейтральність посадових осіб; щорічне декларування осіб, які уповноважені на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування; моніторинг способу життя суб'єктів

декларування; зміна розміру санкцій за порушення антикорупційного законодавства.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що корупція - це явище, яке розвивається протягом всього часу існування нашої держави, її можна віднести до проблем, які неможливо вирішити у відриві від економічних, політичних та соціальних проблем. Історичний досвід свідчить, що протягом існування людської цивілізації, прикладів проявів корупції є досить багато, дане явище бере свої витoki ще з давніх часів, проявляє себе в різних формах та знаходить своє відображення в реаліях сучасного світу. Раніше, корупцію можна було помітити в окремих проявах хабарництва, проте з еволюцією, вона набула складного, багатогранного, системного явища як локального так і глобального характеру. Завдяки дослідженню історичного процесу становлення та розвитку корупції, можна зрозуміти, що вона не є надбанням сучасності і притаманна нашій державі ще за довго до проголошення незалежності. Корупція є складним, багатовіковим явищем, яке існує впродовж багатьох століть та стала найбільшою проблемою та загрозою для сучасного світу.

Література

1. Сухонос В. В. Правові заходи протидії корупції в Україні в сучасних умовах: науково-теоретичні аспекти: монографія 2015 р. С. 74.
2. Боковиков Ю.В. Механізми протидії корупції 2017 р. С. 1-7.
3. Бельська Т. Корупція як фактор негативного впливу на взаємовідносини органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства 2018 р. С. 110–117.
4. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. Право та державне управління. № 1. 2021. С. 196-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf

Литвин Юлія,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Вступ. Кримінальний процесуальний кодекс вирізняє такі принципи:

Принцип верховенства права.

Здійснення правосуддя виключно судом.

Участь народу у здійсненні правосуддя.

Забезпечення права на захист.

Одноособовий і колегіальний розгляд провадження.

Законність

Рівність всіх учасників перед законом та судом.

Забезпечення доведеності вини.

Змагальність сторін та свобода у поданні ними
суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Підтримання державного обвинувачення в суді прокурором.

Незалежність суддів і підкорення їх лише закону та інші.

Мета роботи. Дана робота заключається у забезпеченні права на захист учасників кримінального процесу.

Виклад основного матеріалу. Серед конституційних прав чільне місце займає право підозрюваного, обвинуваченого та підсудного на захист у кримінальному процесі. Забезпечити його можна тільки тоді, коли таке право не просто декларовано, а гарантується, спираючись на конституційні, кримінально-процесуальні та міжнародні норми.

Принцип забезпечення обвинуваченому права на захист

Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому права на захист є необхідною умовою виконання завдань кримінального провадження. Конституція України допомагає нам з'ясувати які ж права на захист має учасник кримінального правопорушення:

Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав(ст. 59 КУ).

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням(ст. 62 КУ)[2].

Право на захист є комплексним правом, яке включає:

1) права, спрямовані на захист від кримінального переслідування (підозри, обвинувачення тощо), що здійснюються особисто особою, яка піддається такому переслідуванню;

2) права, пов'язані із захистом, що здійснюються за допомогою обраного обвинуваченим чи призначеного йому безкоштовно захисника, які, в свою чергу, як видається, можна розподілити на дві підгрупи: – права, які здійснюються обвинуваченим через свого захисника; – право на юридичну допомогу, що надається захисником безпосередньо обвинуваченому;

3) права вимоги до суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення ними відповідно до чинного законодавства права обвинуваченого на захист

Стаття 20 КПК свідчить про те, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, а також користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізувати інші процесуальні права, передбачені КПК.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.

У випадках, передбачених КПК, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави.

Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, щодо майна якого вирішується питання про арешт[1].

Тож, говорячи про забезпечення вказаного права, слід зазначити про сприяння слідчого у наданні підозрюваному, обвинуваченому можливості вільного вибору захисника своїх прав і побачення з ним до першого допиту в якості підозрюваного чи

обвинуваченого. Тому за клопотанням особи, яка утримується під вартою, слідчий чи особа, яка провадить дізнання, та суд зобов'язані надати їй допомогу в установленні зв'язку із захисником або з особами, які можуть його запросити, і вжити інших необхідних заходів, спрямованих на реалізацію цією особою права на захист [3].

Висновки. Таким чином, змістом принципу кримінального процесу забезпечення права на захист є система процесуальних гарантій, які закріплені в законі і направлені на те, щоб підозрюваний, обвинувачений, підсудний могли реалізувати надане їм право і таким чином відстоювати свої законні інтереси в ході кримінального судочинства.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012, № 4651-VI, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 08.10.2021).
2. Конституція України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96#Text> (дата звернення 09.10.2021).
3. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у криміналь; ному судочинстві // Постанова Пленуму ВСУ від 24 жовтня 2003 року № 8.

Любич Олексій,
магістр II року навчання,
факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного
торговельно-економічного університету

ГРОШОВИЙ ОБІГ ЯК САМОСТІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Обмін товару на товар без посередництва грошей завжди наражається на величезні перешкоди, однією з яких є визначення вартості продуктів, котрі обмінюються. Саме тому, в суспільно-економічних відносинах виникли гроші. Здійснення процесу виконання ними своїх функцій визначається як наразі як грошовий

обіг. У ході розвитку товарно-грошових відносин (активізації грошового обігу) у державах, як суб'єктах уособлення повноти управління суспільством, сформувалися фінансові відносини, які характеризуються як «сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП)» [1, с. 424].

Грошовий обіг у правовій науці визначається як «відносно незалежний рух грошей у процесах виробництва, розподілу, обміну і споживання національного продукту та як сукупність усіх грошових платежів і розрахунків, що відбуваються в економіці країни» [2, с. 76]. Відносини грошового обігу в державі регулюються фінансово-правовими нормами, як «встановленими державою та забезпеченими її примусовою силою загальнообов'язковими правилами поведінки суб'єктів суспільних відносин» [2, с. 112]. Тлумачення у сучасній науці «відносної незалежності грошового обігу» та «державного регулювання фінансових правовідносин» [3, с. 35], на нашу думку, формує певну колізію у межах відносин фінансово-правового регулювання, а тому викликає інтерес до більш детального дослідження даної проблематики.

Виходячи із зазначеного вище, *метою* даної статті є спроба охарактеризувати місце грошового обігу як самостійного елементу суспільно-економічних відносин в системі регулювання державою фінансових правовідносин.

У першу чергу, враховуючи обсяг викладу результатів дослідження, охарактеризуємо зміст досліджуваних категорій. Отже, рух грошей при виконанні ними своїх функцій являє собою грошовий обіг. Гроші перебувають в стані руху між різними суб'єктами економічних відносин: фізичними та юридичними особами і органами державної влади. Гроші опосередковують обіг та обмін усієї сукупності суспільного продукту, включаючи доходи громадян, суспільних груп, територіальних громад, держави.

Фінанси наразі є провідним елементом системи товарно-грошових відносини. Серед основних причин виникнення та становлення фінансів слід визначити поглиблення «суспільного розподілу праці в результаті закономірного розвитку суспільно-виробничих відносин, необхідність розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою дотримання пропорцій

відтворення та утримання невиробничої сфери, управління, оборони країни тощо» [3, с. 79].

На сучасному етапі серед основних ознак фінансів науковці визначають поряд з іншим: 1) нерозривний зв'язок з існуванням товарно-грошових відносин; 2) обмінно-розподільчий характер фінансових відносин; 3) зв'язок фінансових відносин з формуванням грошових доходів [1, с. 425].

Тобто, на нашу думку, основне призначення фінансів реалізується шляхом створення й використання різноманітних фондів фінансових ресурсів на всіх етапах діяльності держави, комерційних суб'єктів, громадян. Слід погодитися, що у системі фінансових правовідносин грошовий обіг слід визначити як «фінансовий інструмент, який здатний кількісно і якісно впливати на суспільство, оскільки забезпечує розподіл ВВП на потреби юридичних та фізичних осіб та відіграє провідну роль у системі методів управління економікою держави» [4, с. 94].

Таким чином, в сучасному економічному просторі грошовий обіг можемо вважати інструментом забезпечення всіх суб'єктів суспільного відтворення грошовими коштами, достатніми для здійснення їх діяльності тощо. Видимою стороною фінансів є грошові потоки, що рухаються між суб'єктами фінансових відносин та є предметом практичної фінансової діяльності. Внутрішній зміст фінансових правовідносин пов'язаний з тим, що грошові потоки відображають рух вартості створеного у суспільстві ВВП, тобто обмінні й розподільні відносини. Від налагодженості цих відносин залежить ефективність економічної системи держави та розвиток суспільства. Юридична складова категорії «місце грошового обігу в системі фінансових правовідносин» полягає в формуванні сукупності правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів держави й територіальних громад.

Література

1. Мушенок В.В. Економічна та юридична категорії фінансів. Роль інститутів освіти та науки у формуванні інноваційної культури суспільства: Зб. наук. праць. Ніжин. 2013. С. 423–426.

2. Бех Г.В., Дмитрик О.О., Криницький І.Є. та ін.; Фінансове право: навч. посіб.; за ред.М.П. Кучерявенка. К.: Юрінком Інтер, 2017. 320 с.

3. Кучерявенко М.П. До питання про систему фінансового права. Право України. 2003.4.С.33–37.

4. Мушенко В.В. Фінансово-правові засади державної аграрної політики України: моногр.Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 371 с.

Макаренко Юлія,
аспірант кафедри міжнародного
права та порівняльного правознавства юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

РОЗМЕЖУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Формування рівня правовою культури в державі в першу чергу залежить від утворення якісного понятійного апарату кожної галузі права. І як наслідок, забезпечується принцип правої визначеності, який є невід’ємною складовою верховенства права.

На сьогоднішній день одним із недоліків чинного українського законодавства є відсутність чіткого законодавчого розмежування двох дефініцій: нагляд та контроль та, відповідно, понять державний нагляд та державний контроль у сфері земельних ресурсів.

Контроль та нагляд виступають важливими функціональними елементами будь-якої системи влади та управління, у тому числі публічного адміністрування. За їх допомогою перевіряється не тільки законність діяльності в цілому, а й прийняті рішення, стан справ у різних сферах діяльності, у тому числі органів та посадових осіб публічних адміністрацій. Завдяки контролю та нагляду забезпечується принцип зворотного зв’язку в управлінні, підтримується дисципліна та відповідальність за доручену справу. За допомогою контролю та нагляду перевіряється стан розуміння посадовими особами та органом в цілому завдань, їхня орієнтація у стратегічних та поточних справах [1].

Помилковим є синонімічне вживання понять «контроль» і «нагляд», що спостерігається у більшості нормативно-правових актах, зокрема, у Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». У статті 1 ЗУ державний контроль вживається в такому значенні:

державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [2].

Таким чином, вбачається некоректне формулювання даної гіпотези. Законодавець ототожнює поняття нагляду та контролю. На думку Маслової, у даній нормі йдеться лише про виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства, а не про припинення протиправної діяльності чи про притягнення винних до відповідальності, відміну акту управління та ін., ми маємо всі підстави розуміти його саме як нагляд, а не контроль. Крім того, характер прав органів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, які визначені у ст. 8 цього ж Закону, належить до наглядових повноважень, і лише право «накладати штрафні санкції» є контрольним [3].

Контроль не обмежується спостереженням за правильною реалізацією обов'язкових нормативних настанов. Органи контролю отримують інформацію (спостерігають) не тільки за правомірністю діяльності підконтрольного суб'єкта, але й за тим, наскільки він правильно, ефективно та доцільно використав при цьому надані йому повноваження та ресурси. Існує також думка, що наглядові органи, на відміну від органів контролю, не мають права втручатися в оперативну діяльність піднаглядних суб'єктів [4].

Звісно, контроль та нагляд є взаємодоповнюючими категоріями правової системи та мають багато спільного. Проте, їх слід розмежовувати за наступними критеріями:

Критерій розмежування	Державний контроль у сфері земельних ресурсів	Державний нагляд у сфері земельних ресурсів
<i>За обсягом повноважень</i>	Органи контролю мають більше коло повноважень	Повноваження органів нагляду обмежені
<i>За способом вираження</i>	Активні дії	Пасивні дії
<i>За формою вираження</i>	Контроль у своєму розпорядженні має більший перелік форм реалізації своїх функцій (перевірки, виїзди на місця порушень, ревізії, складання актів реагування тощо)	Нагляд у своєму розпорядженні має менший перелік форм реалізації своїх функцій (спостереження, моніторинг тощо)
<i>За юридичною самостійністю</i>	Самостійний правовий інститут (поняття ширше на нагляд)	Нагляд є елементом контролю
<i>За можливістю застосування санкцій</i>	На наслідками контролю застосовуються санкції до порушників	За наслідками нагляду немає можливості застосувати санкцій без додаткових процедур
<i>За стадіями</i>	Включає превентивні, поточні стадій та стадію усунення порушень	Включає лише превентивну та поточну стадію реалізації своїх функцій
<i>За можливістю втручання в діяльність об'єкта</i>	За наслідками контролю можливе втручання у діяльність об'єкта	За результатами нагляду, втручання немає
<i>За можливістю самостійного усунення порушень</i>	Така можливість є	Така можливість відсутня

<i>За джерелом ініціативи проведення заходів</i>	Будь-який суб'єкт, в тому числі звернення громадян	Ініціатива з боку вищестоящего органу (посадової особи)
--	--	---

Література

1. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко, та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
2. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 05.04.2007 № 877-V. Електронний ресурс - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
3. Маслова Я. І. Співвідношення понять "нагляд" і "контроль" у державному управлінні України / Я. І. Маслова // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 62. - С. 70-77.
4. Макаренко Ю.С. Дефініція державного контролю у сфері земельних ресурсів: проблемні питання формулювання//Национальный юридический журнал: теория и практика. Рубрика адміністративне право і процес. № 3 (37), 2019. – с. 62-66.

Нанюк Юлія,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету
біоресурсів та природокористування України

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗАНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В кримінальному процесі всі необхідні обставини встановлюються за допомогою найбільш поширеного джерела доказів – це показання. Для успішного вирішення завдань кримінального провадження слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор повинні розуміти, що таке показання, а також, з якою метою воно повинно бути отримане для дослідження чи оцінки слідчого судді та суду [5, с.123].

Особливе місце у реалізації завдань кримінального провадження посідають показання підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка та експерта. Механізм реалізації кримінального судочинства, що характеризується відповідністю його результатів у кожному конкретному випадку при реальному забезпеченні призначення кримінального процесу, встановленому ст. 2 КПК України, може бути реалізовано лише при всебічному, повному й об'єктивному дослідженні обставин кримінального провадження. Пізнання цих обставин здійснюється шляхом кримінально-процесуального доказування, яке можливе лише за наявності доказів, отриманих належним способом і з встановлених законом джерел [5, с.122-123].

Показання підозрюваного – це зафіксоване у відповідній процесуальній формі повідомлення, зроблене під час допиту про обставини, які мають значення для кримінального провадження, особою, яка набула процесуальний статус підозрюваного.

Для підозрюваного давати показання – право, а не обов'язок, тому показання підозрюваного можуть бути отримані при допиті, й тільки в добровільному порядку [4, с.286].

У своїх показаннях підозрюваний може не визнавати себе винуватим та висловлювати свої міркування про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, пропонувати свою оцінку доказів, що йому відома. Оскільки показання підозрюваного є не тільки джерелом доказів, а й засобом захисту підозрюваним своїх інтересів, його показання, міркування, оцінки мають бути належним чином зафіксовані, оцінені та перевірені. Однак міркування, умовиводи, висловлені підозрюваним, доказами не є, а показання – доказ, який підлягає перевірці нарівні з іншими доказами [6, с.208].

Показання обвинуваченого визначаються як вид доказу, у якому обвинувачений повідомляє слідчому, прокурору й суду відомості про подію кримінального правопорушення, що сталося, про дії, які вчинив він чи інші учасники кримінального провадження, та про інші факти, що мають значення в процесі доказування та є одним із процесуальних джерел доказів [7, с.3].

Зміст показань обвинуваченого визначаються, по перше, необхідністю захищатись від обвинувачень у вчиненні кримінального правопорушення, тому основу показань обвинуваченого становлять пояснення з відповідних питань; по друге, презумпція невинуватості, згідно з якою на обвинувачення не може бути покладено обов'язок

доказування своєї невинуватості у вчиненні кримінального правопорушення. Тому за бажанням обвинуваченого він може вийти за межі предмета допиту обвинуваченого, який формується для сторони обвинувачення та суду змістом обвинувального акта, про що зазначалось. Обвинувачений може давати показання про обставини, що передували кримінальному правопорушенню, про відносини [4].

Показання потерпілого – це повідомлення особою, якій кримінальним правопорушенням заподіяна фізична, моральна або майнова шкода, даних про відомі їй обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні, які зроблені та зафіксовані у встановленому законом порядку під час допиту. Особливості показань потерпілого:

по-перше, вони виходять від особи, чії права були порушені кримінальним правопорушенням, а отже – заінтересованої у вирішенні кримінального провадження. Ця обставина може впливати на об'єктивність її показань;

по-друге, потерпілий, бажаючи помститися за завдану йому шкоду, може перебільшувати винність підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні кримінального правопорушення;

по-третє, на потерпілого може впливати підозрюваний (обвинувачений) або пов'язані з ним особи, які намагаються домогтися від нього дачі неправдивих показань;

по-четверте, під час оцінки показань потерпілого необхідно враховувати, що він як активний учасник кримінального процесу має право ознайомлюватися з усіма матеріалами закінченого кримінального провадження на досудовому розслідування, присутній при дослідженні обставин у суді, та у зв'язку з цим може коригувати свої показання [2, с.158].

Показання свідка – це повідомлення фізичної особи, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, і яка викликана для давання показань в усній або письмовій формі під час допиту.

Показання свідка є найпоширенішим джерелом доказів у кримінальному судочинстві. Можна однозначно стверджувати, що немає жодного кримінального провадження, у якому б не містилось показань хоча б одного свідка, отриманих під час допиту» [2, с.148]. А. Я. Вишинський зазначив, що «показання свідка – це найважливіший засіб розкриття таємниці доконаного злочину, свідок

– це найважливіше джерело формування внутрішнього суддівського переконання, основи всього сучасного судочинства» [1].

Показання свідка як джерело доказів у кримінальному провадженні характеризуються рядом властивостей до яких слід відносити такі:

1) за своїм змістом показання свідка — це інформація про обставини вчиненого кримінального правопорушення, яка надає можливість реконструювати дану подію та інформацію про особу підозрюваного обвинуваченого, яка може використовуватися при проведенні слідчих (розшукових) дій чи при винесенні рішення по справі;

2) суб'єктом надання показань є фізична особа, якій відома інформація, що має значення для кримінального провадження. При цьому не кожному особу можна допитати як свідка і це може бути пов'язано із різними факторами: професією, родинними зв'язками, віком, психічним станом;

3) процесуально закріплюються показання свідка під час допиту, який може бути проведений як під час досудового розслідування, так і судового розгляду, а отже інформація, яку надасть свідок, буде безпосередньо вивчена як слідчим, прокурором, так і судом. При цьому під час допиту свідок може надавати показання усно або письмово;

4) суб'єктивізм інформації, яку надає свідок у своїх показаннях. Ця ознака показань свідка впливає з того, що кожна людина має своє сприйняття подій об'єктивної дійсності. Це завжди повинно враховуватися слідчим, прокурором, судом під час винесення рішень у кримінальному провадженні [3, с. 216].

Висновок експерта як джерело доказів – це докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Найсуттєвіша особливість висновку експерта полягає в тому, що він відображає інформацію, яка є недоступною безпосередньому чуттєвому сприйняттю слідчого, прокурора чи суду. Ця інформація є в скритому вигляді, пізнати її можна лише за допомогою використання спеціального інструментарія (спеціальних знань, методів, технічних засобів). Тому, на відміну від інших видів доказової інформації, ця інформація спершу виявляється,

сприймається, інтерпритується спеціальним суб'єктом (експертом), який проводить дослідження представлених об'єктів [2, с. 197].

Отже, можна стверджувати, що показання як джерело доказів мають важливе значення для вирішення завдань кримінального судочинства, тому що саме на їх основі здійснюється достовірне встановлення обставин, які є предметом дослідження у кримінальному провадженні.

Література

1. Вышинский А. Я. Теория судебных доказательств в советском праве. Москва, 1950. С. 268.
2. Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
3. Задерейко С. Ю. Поняття та властивості показань свідка як джерела доказів. Правове регулювання економіки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Навч.-наук. ін-т «Юридич. ін-т» ; [редкол.: А. М. Колодій (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2018. № 17. С. 209–217.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2012. Т. 1. С. 285.
5. Рогатинська, Н. З. Характеристика показання як джерела доказів у кримінальному судочинстві // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 122–124.
6. Хижна О. Р. Показання підозрюваного, обвинуваченого як джерела доказів у кримінальному провадженні // Право і суспільство. 2015. № 4(3). С. 207-212.
7. Якуб М. Л. Показания обвиняемого как источник доказательств в советском уголовном процессе. Москва: Изд-во Москва. ун-та, 1963.

Пешков Данііл,
студент 1 курсу магістратури
юридичного факультету
Національного Університету біоресурсів і
природокористування України

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ІТ- ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Питання застосування ІТ-технологій в освітньому процесі набуло важливого значення на протязі останніх років, оскільки, стрімкий розвиток програмного забезпечення, підвищення популярності використання новітніх технологій та впровадження в освітній процес нових методів оптимізації навчального процесу, призвело до необхідності застосування інформаційних технологій для проведення занять.

В умовах всесвітньої пандемії, що виникла у зв'язку з поширення коронавірусної інфекції COVID-19 дане питання стало ще більш актуальним, оскільки, внаслідок введення карантинних обмежень та переведення навчального процесу на дистанційну форму навчання, питання застосування ІТ-технологій в освітньому процесі стало нагальним.

Використання комп'ютерних технологій у освітньому процесі на сучасному етапі є актуальним оскільки, дозволяє швидко вирішувати питання в дистанційному форматі, а також дозволяє створювати комфортні умови для проведення занять. Застосування інформаційних технологій для побудови освітнього процесу дозволяє оптимізувати роботу студентів, підвищити ефективність пошуку інформації та надати можливість студентам дистанційно виконувати самостійну роботу.

В сучасних умовах необхідно проведення модернізації освітнього процесу з подальшим використанням інформаційних технологій для проведення занять та заходів освітнього характеру, освітній процес повинен базуватися на засадах модернізації.

Впровадження ІТ-технологій в освітній процес повинно базуватися на засадах підвищення комфортності вивчення матеріалу, розширення обсягів вивчення, збільшення обсягів використання навчально-інформаційних порталів та модернізації.

Застосування ІТ для проведення занять з іноземної мови, дозволяє розширити обсяги їх використання:

Використання інформаційних технологій в процесі навчальних занять - використання електронних версій навчальних матеріалів, застосування презентацій, відеоматеріалів, можливість пошуку інформації в інформаційному просторі, використання хмарних сервісів для швидкого поширення навчальних матеріалів та інші можливості.

Використання ІТ в процесі самостійної роботи студентів. Використання інформаційних ресурсів, задля пошуку інформації, проведення аналізу та використання програмного забезпечення задля створення та редагування інформації або навчальних матеріалів.

Використання ІТ-технологій задля проведення науково-дослідницької роботи, що полягає у проведенні наукових заходів, конференцій, форумів та ін. [1]

Однією з особливих форм застосування інформаційних технологій є застосування курсів навчального призначення на навчальних платформах.

Розглядаючи дистанційне навчання, як одну з форм організації освітнього процесу, то слід зазначити, що саме використання технічних можливостей програмного забезпечення є одним з методів оптимізувати процес навчання студентів та провести модернізацію освітнього процесу.

Одним з методів проведення занять, який набув поширення під час дистанційного навчання є використання навчально-інформаційних порталів (в переважній більшості на платформі Moodle), створення навчальних курсів з подальшою організацією освітнього процесу методом виконання завдань, проведення тестувань та подальшої оцінки виконаних робіт.

В умовах дистанційного навчання досить велику популярність отримали хмарні сервіси для створення відеоконференцій (Zoom, Cisco Webex, Google Meet), а також онлайн платформи з можливістю створення онлайн-курсів – Prometheus, Khan Academy, EdX та інші платформи. [2]

Що ж стосується переваг отримання юридичної освіти дистанційно та власне формування навчального процесу в такому форматі, то ними є: диференціація процесу навчання, можливість використання інтерактивних методів, незалежність студентів та викладачів від місцезнаходження.

В свою чергу існують також недоліки, які підтверджують відсутність ідеальних платформ та методів забезпечення дистанційного навчання. Одним з найбільш важливих недоліків є складність контролю академічної доброчесності під час виконання робіт, також важливу роль відіграють – неможливість виключити непередбачувані обставини, такі як можливість виникнення проблем з мережею Інтернет, а також – виникнення проблем із серверами навчальних платформ, надважливою є проблема складнощів пов'язаних із розглядом практичних ситуацій та організації роботи студентів групами.

Висновки. Отже, питання застосування ІТ-технологій для організації процесу дистанційного навчання має дуже важливе та актуальне значення, що передбачає необхідність проведення модернізації освітнього процесу введенням нових технологій та методів.

Що ж стосується аналізу переваг та недоліків, то вони є більш-менш рівнозначними між собою, що дозволяє стверджувати, що організація дистанційного процесу навчання є можливою, проте з необхідністю вирішення вищевказаних недоліків.

Література

1. Дистанційні курси. Метод. реком. щодо підготовки веб-ресурсу дисциплін при організації навчального процесу за дистанційною формою / [укл. О.О. Новомлинець, О.П. Дрозд]. – Чернігів: ЧНТУ, 2013. – 32 с.
2. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу / [Кадемія М.Ю., Козяр М.М., Ткаченко Т.В., Шевченко Л.С.]. – Львів: СПОЛОХ, 2008. – 186 с.

Полюхович Діана,
аспірантка кафедри адміністративного
та фінансового права
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

У сучасних економіко-політичних реаліях енергетична сфера регулюється державою. І це регулювання є досить жорстким. Зумовлено це, в першу чергу, значенням галузі енергетики для подальшого розвитку економіки України, запорукою її енергетичної безпеки тощо. Водночас вектор розвитку енергетичної галузі, визначений Енергетичною стратегією України на період до 2035 року [1], орієнтований на перебудову існуючої моделі регулювання даної сфери через поступовий перехід на так звану європейську модель, що характеризується послабленням ролі держави та наданням рівних можливостей для розвитку всіх видів виробництва енергії.

Останніми роками спостерігається тенденція до послаблення імперативного характеру регулювання сфери альтернативної енергетики. Зокрема, в частині зменшення документів дозвільного характеру, необхідних для провадження такої діяльності.

Закон України «Про альтернативні джерела енергії» [2] у першій редакції (від 20.02.2003 р.) у ст. 6 «Організаційне забезпечення діяльності у сфері альтернативних джерел енергії» передбачав надання органами виконавчої влади низки дозволів заявникам. Серед яких: дозволи на виробництво електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел, а також на передачу та постачання такої енергії; дозволи на виробництво геотермальної енергії; дозволи на розміщення обладнання, яке використовує енергію сонця, вітру, прибою для створення об'єктів альтернативної енергетики; дозволи на будівництво або відновлення об'єктів малої гідроенергетики; дозволів на створення мереж для транспортування енергії, отриманої з альтернативних джерел, до споживачів. Однак такий надмірний тиск в частині регулювання альтернативної енергетики став суттєвим стримуючим фактором для розвитку цієї сфери, що зумовило перегляд позиції законодавця. В результаті в рамках реалізації

Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [3] Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» [4] ст. 6 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» було змінено. Скасовано всі вищенаведені дозволи й наразі організаційне забезпечення діяльності у сфері альтернативних джерел енергії включає: визначення джерел і напрямів фінансування заходів у сфері альтернативних джерел енергії; підключення підприємствами електричних мереж (енергопостачальних компаній) об'єктів усіх форм власності, що виробляють енергію з альтернативних джерел, до об'єднаної енергетичної системи України; створення бази статистичних даних про ресурси альтернативних джерел енергії; підтвердження відповідності енергогенеруючих об'єктів об'єктам альтернативної енергетики. Такий крок ми оцінюємо позитивно, оскільки зменшення тиску з боку держави в частині зарегульованості використання альтернативних джерел енергії спрощує провадження такої діяльності господарюючими суб'єктами.

Натомість продовжує діяти механізм ліцензування господарської діяльності у сфері альтернативної енергетики загалом та електроенергетики зокрема. Це визначено п. 5 та п. 29 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [5], ст. 8 Закону України «Про ринок електричної енергії» [6], ст. 23 Закону України «Про теплопостачання» [7].

У процесі регулювання відносин із ліцензування має місце поєднання імперативного та диспозитивного методу адміністративно-правового регулювання. Як слушно відзначає В. Юровська, домінування диспозитивного методу маємо на стадії розгляду питання про одержання ліцензії, тобто законодавчо встановлюється процедура видачі ліцензії, обсяг повноважень сторін, і разом із тим адміністративним правом регулюються лише ключові моменти взаємодії суб'єктів. Особа, яка виявила бажання отримати ліцензію, вправі відмовитись від цього на будь якій стадії процедури ліцензування. А от імперативний метод правового регулювання характерний на стадії дотримання ліцензіатом ліцензійних умов та притягнення його до відповідальності у разі їх порушень. Тут вже маємо відносини «влади-підпорядкування», і серед санкцій – адміністративні – анулювання чи призупинення ліцензії [8, с. 190].

Щодо ліцензування сфери альтернативної енергетики, то чинне законодавство «прив'язує» обов'язковість отримання ліцензії на виробництво електричної та теплової енергії з альтернативних джерел до кількох умов. Перша – мета виробництва енергії. Як Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії [9] так і Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії [10] передбачають отримання ліцензії у разі виробництва енергії з метою її продажу. Натомість не підлягає ліцензуванню виробництво теплової та електричної енергії з альтернативних джерел, якщо енергія споживається для власних потреб.

Водночас для виробників електроенергії з альтернативних джерел введено також обмеження щодо потужності генеруючих установок. Згідно ст. 58 Закону України «Про ринок електричної енергії» для генеруючих установок побутових споживачів (у своїх приватних домогосподарствах) максимальна встановлена потужність - до 50 кВт. І ці генеруючі установки призначені для виробництва електричної енергії з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру. Для інших споживачів, у тому числі енергетичних кооперативів, встановлена потужність - генеруючих установок – до 150 кВт. Але в цьому разі генеруючі установки можуть призначатись для виробництва електричної енергії не лише з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру, а й з біомаси, біогазу, з гідроенергії, геотермальної енергії. Встановлена потужність генеруючих установок таких споживачів не може перевищувати потужність, дозволена до споживання за договором про приєднання. При цьому абз. 17 ч. 1 цієї ж правової норми вказує, що без відповідної ліцензії здійснюється виробництво споживачами електричної енергії з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру.

На нашу думку, враховуючи перспективи розвитку техніки та технологій, доцільно було би викласти вищезгадане речення в такій редакції «Виробництво споживачами електричної енергії з альтернативних джерел здійснюється без відповідної ліцензії», тобто без прив'язки до окремого виду альтернативних джерел. Оскільки визначальною залишається умова щодо мети виробництва такої енергії – для задоволення споживачами власних потреб.

Література

1. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. Урядовий кур'єр. 08.09.2017. № 167.
2. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 24. Ст. 155.
3. Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: указ Президента України від 12.03.2012 р. № 187/2012. Офіційний вісник України. 2012. № 22. Ст. 825.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України від 09.04.2014 р. № 1193-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 23. Ст. 873.
5. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 23. Ст. 158.
6. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 27–28. Ст. 312
7. Про теплопостачання: Закон України від 02.06.2005 р. № 2633-IV. Відомості Верховної Ради. 2005. № 28. Ст. 373.
8. Юровська В. Метод адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 12. С. 188–192.
9. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 22.03.2017 р. № 308. Урядовий кур'єр. 2017. № 90.
10. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.12.2017 р. № 1467. Урядовий кур'єр. 2018. № 115.

Попп Андріана,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
та природокористування України

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Прокурор є одним із учасників кримінального провадження, відповідальним за забезпечення дотримання закону під час досудового розслідування шляхом процесуального керівництва (ч. 2 ст. 36 КПК). [1]

На практиці це означає, що прокурор відповідає за організацію досудового розслідування, визначення його цілей, координує проведення процесуальних дій (в т.ч. слідчих (розшукових) дій), сприяє створенню належних умов для діяльності слідчих та забезпечення дотримання законодавства України під час кримінального провадження.

Конституційний статус прокурора як державного суб'єкта в суді визначає його правовий статус у кримінальному провадженні оскільки відповідальна позиція прокурора вимагає належного правового регулювання його повноважень як під час досудового розслідування, так і на наступних стадіях кримінального провадження.

Роль прокурора як керівника полягає у наданні процесуальних вказівок органам досудового розслідування. Деякі вчені стверджують, що розрізнити нагляд прокурора від процесуальних інструкцій у досудовому розслідуванні неможливо. Більшість науковців підтримує єдину функцію прокурорського нагляду та процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Інші стверджують, що нагляд прокуратури та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням - це два окремі обов'язки.

Тому, наприклад, В.П. Комарчук зробив наступний висновок: «Законодавець помилився, визнавши процесуальне керівництво в якості форми нагляду, а не самостійної функції. Ця недосконалість законодавчої техніки повинна бути найближчим часом усунена. Наглядова функція повинна бути визначена основною» [2, с. 85].

Серед вчених-юристів є такі, які визначають процесуальне керівництво як один із засобів взаємодії прокурора зі слідчим [3, с. 50]. В. Юрчишин обґрунтовує «наявність у прокурора самостійної функції досудовому розслідуванню, що іменується процесуальним керівництвом під час про- ведення досудового розслідування кримінального правопорушення» [3, с. 179].

Прокурор повинен виконувати завдання кримінального провадження, включаючи захист прав і свобод та законних інтересів людини і громадянина, безпеку та швидке, повне та неупереджене розслідування під час процесуального керівництва розслідуванням кримінального правопорушення. Роль прокурора у кримінальному провадженні, визначена КПК України, має полегшити йому виконання покладених на нього процесуальних повноважень. Як наслідок, відповідно до закону, прокурор повинен здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. [1]

Процесуальне керівництво прокурора - це організація процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування, координація процесуальних дій, сприяння створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечення додержання в процесі розслідування вимог законів України [5, с. 66].

Як наслідок, обов'язками прокурора у досудовому розслідуванні є: захист суспільства та держави від кримінальних правопорушень; захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; та забезпечення дотримання законодавства під час надходження, реєстрації, розгляду та вирішення заяв в органах досудового розслідування; забезпечення своєчасного здійснення та повідомлення про підозру за наявності відповідних підстав; можливість вжиття відповідних заходів для усунення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Таким чином, можемо зробити висновок, що прокурор у досудовому розслідуванні є ключовою фігурою, від якого залежить виконання завдань кримінального провадження на цій стадії та досягнення поставленої мети.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України / К.: Паливода А. В., 2021.-452 с.
2. Комарчук В.П. Процесуальне керівництво прокурора як гарантія дотримання законності при досудового розслідуванні. Проблеми реформування прокуратури : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016) / редкол. : Л.М. Москвич (голова), А.В. Лапкін, І.В. Юревич та ін. Харків : Право, 2016. Т. 1. С. 84–88.
3. Тищенко С. Суб'єкти взаємодії сторони обвинувачення під час досудового розслідування / С. Тищенко // Вісник прокуратура. - 2013. - № 1.-С. 49-54.
4. Юрчишин В.М. Місцями і роль прокурора в досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві та практиці: монографія / В.М. Юрчишин. - Чернівці: Вид. дім «Родовід», 2012.-289 с.
5. Марчук Н.В. Щодо визначенням змісту діяльності прокурора зі здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням / Н.В. Марчук // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.- 2012. - № 2. -С. 369-376.

Прокончук Тімеа,
аспірант кафедри адміністративного
та фінансового права юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ТИПОВІ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЮРИДИЧНОГО СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ – РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

У тексті кримінального закону немає єдиного терміну, який позначав би предмет розголошення. Йдеться про такі терміни: інформація (ст.ст.182, 232-1, 232-3, 361-2 КК України); відомості (ст.ст.132, 381 КК України); дані (ст.387 КК України); таємниця (ст.ст.145, 159, 163, 168, 232,397 КК України); факт (ч.2 ст. 209-1 КК України). Вже на цьому етапі видно різнобарв'я термінів, однак додатково невизначеність вносять звороти «відомості, що становлять

інформацію» (ст.330 КК України) та «відомості, що становлять таємницю» (ст.ст.114,328,422 КК України).

Крім цього, є випадки, коли законодавець не зазначає у тексті диспозиції предмет свідомо (ст.111 КК України, де використано конструкцію «шпигунство», яке відсилає до ст.114 КК України) та помилково (ч. 2 ст.209-1 КК України). У останньому випадку законодавець допустився неточності, адже при переліку видів інформації, загубив слово відомості: «Розголошення у будь-якому вигляді таємниці фінансового моніторингу або факту... та її учасників, а також факту....». Буквально йдеться про розголошення учасників, однак зрозуміло, що йдеться про інформацію щодо цих учасників (їх анкетні дані чи інші ідентифікуючі ознаки).

Слід відмітити також невдачу конструкцію диспозиції ч.1 ст.132 КК України, де спочатку визначається, що предметом посягання є відомості про проведення медичного огляду, а згодом йдеться про певні «результати» (дослівно «його результатів»), однак не зрозуміло, чи ці результати досліджень є видом охоронюваних відомостей, чи самостійним предметом посягання. На нашу думку, результати досліджень однозначно мають визначатися як певні відомості, а тому слід відповідним чином уточнити диспозицію ч.1 ст.132 КК України: «Розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самочинно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД), та про його результати, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків».

Вважаємо, що у тексті кримінального закону терміни «інформація», «відомості» та «дані» вживаються як синоніми, адже всі вони по суті позначають результат пізнання суб'єкта (живого чи неживого) про певні події та явища об'єктивної дійсності, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Додатковим аргументом цьому є факт, що регулятивне законодавство також використовує різну термінологію, пропонує при цьому ряд понять без чіткого визначення їх співвідношення, що не може не вплинути на тлумачення кримінального закону. Навіть у Законі України «Про інформацію» визначення інформації дається як будь-яких відомостей та/або даних.

Однак, вирішуючи питання про адекватний термін для опису у тексті кримінального закону предмету розголошення слід розглянути обсяг відомостей, за розголошення яких повинна настати кримінальна відповідальність.

По-перше, слід вирішити питання про те, чи є предметом кримінального правопорушення-розголошення сам факт (наявність) інформації. На нашу думку, факт (наявність) відповідних відомостей не може бути універсальним (типовим) предметом кримінального правопорушення. Так, наприклад, факт проведення негласних слідчих (розшукових) дій, факт листування, факт усиновлення, факт вжиття щодо особи заходів захисту можуть бути предметами відповідних кримінальних правопорушень. Натомість, факт проходження особою тестування на ВІЛ, факт надання адвокатом правничої допомоги певного виду чи факт голосування не є інформацією з обмеженим доступом та не охороняється законом.

По-друге, слід з'ясувати, що мається на увазі під «змістом» таємниці чи іншої інформації з обмеженим доступом. Тут треба підкреслити, зміст може бути абсолютно визначений або відносно визначений. До випадків абсолютно визначеного змісту можна віднести зміст волевиявлення особи⁵, відомості про результат тестування особи на ВІЛ⁶. У цих випадках наявний чіткий набір комбінацій, а інформація стає таємною в силу зв'язку конкретного варіанту комбінації із певною особою.

Отже, типовими ознаками предмету розголошення є:

Істинність – це якісна характеристика предмету розголошення, яка притаманна усім проявам кримінально-протиправної поведінки та має відрізняти її від протиправних діянь з неправдивою інформацією. Спрощено йдеться про те, що при розголошенні інформація, що охороняється, повинна бути відтворена без викривлень її змісту. Якщо такий зміст викривляється, вона вже не є тотожною до охоронюваної;

Прихованість за допомогою відповідного правового режиму - якісна характеристика, яка вказує на обмеженість правовими нормами кола осіб, яким відома інформація з метою захисту певних благ.

⁵ Всі варіанти проставлення однієї відмітки навпроти того чи іншого кандидату (партії). Зміст зіпсованого бюлетеню не може та не становить таємниці.

⁶ Бланк довідки про результати тестування на ВІЛ, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2005 р. N 415, передбачає 4 конкретні варіанти: «виявлені/не виявлені антитіла/антигени до ВІЛ»

Предметом розголошення може стати лише інформація з обмеженим правовим режимом доступу.

Відображеність у реальному світі за допомогою матеріального (у тому числі електронного) чи інтелектуального носія (людського розуму). У цьому контексті слід наголосити на тому, що такі носії не тотожні предмету розголошення, адже передача дефектного носія за об'єктивними ознаками не утворює закінченого юридичного складу кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом. Відповідна поведінка має оцінюватися з урахуванням орієнтирів впливу фактичної помилки у предметі злочину на кримінально-правову кваліфікацію (у разі її наявності), а у разі адекватного сприйняття суб'єктом кримінального правопорушення об'єктивних ознак (особа знала, що на диску немає інформації, або що вона пошкоджена тощо) – як правомірна поведінка.

Анзор Саадулаєв,
аспірант, Національний університет
біоресурсів і природокористування України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Регулювання будь-яких відносин потребує наявності сучасної нормативно-правової бази. Саме на державу покладено обов'язок забезпечити захист прав та законних інтересів іноземців та осіб без громадянства як учасників суспільних правовідносин.

Основне місце серед нормативно-правових актів, якими регулюється правове забезпечення захисту іноземців та осіб без громадянства, належить Конституції України, відповідно до якої іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом [1].

Акцентуючи важливу роль імперативних норм Основного закону України, слід погодитися з думкою А.О. Олійника, що саме Конституції України належить чільне місце та роль у механізмі правового забезпечення основних свобод людини і громадянина [2, с. 213].

Серед значної кількості нормативних актів, покликаних врегулювати відносини іноземців та осіб без громадянства, крім Конституції, у цій сфері суспільних відносин діють спеціальні законодавчі акти. Спеціальним нормативним актом є Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09. 2011 р. № 3773-V. До законодавчих актів, що регулюють відносини іноземців та осіб без громадянства в Україні, також слід віднести закони України: «Про імміграцію» від 07.06. 2001 р. № 2491-III; «Про Збройні Сили України» від 06.12. 1991 р. № 1934-XII; «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709-IV; «Про прикордонний контроль» від 05.11. 2009 р. № 1710-VI; «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004р. № 1906-IV.

Важливу роль у регулюванні відносин іноземців та осіб без громадянства відіграють кодифіковані законодавчі акти. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття 06.07.2005 р. № 2747-IV Кодексу адміністративного судочинства України. Завданням Кодексу є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Крім КАС України Основний Закон надає можливість широкого застосування судової форми захисту, де важливу роль відіграє процесуальне законодавство.

Систему нормативно-правових актів за юридичною силою формують підзаконні нормативно-правові акти, до яких включаються укази Президента України, Постанови Верховної Ради України, постанови і розпорядження КМУ, накази центральних органів виконавчої влади, та інших органів публічної влади.

Серед значної кількості підзаконних нормативних актів, що регулюють відносини іноземців та осіб без громадянства в Україні, звернемо увагу на деякі із них. Зокрема, у питанні сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях,

важливу роль відіграє Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. №722/2019. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. №482-р було схвалено Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року.

Безпосереднє відношення до правового регулювання відносин у досліджуваній сфері має міжнародне законодавство. На це вказує ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» відповідно до якого чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Міжнародні договори, рішення Європейського суду з прав людини є джерелом права, а тому органи публічної влади зобов'язані враховувати їх у своїй практичній діяльності, зобов'язують органи державної влади України забезпечити дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами. Зокрема, ст. 8 Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. зобов'язує, що кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

З огляду на зазначене, наведена стисла характеристика загального, спеціального та міжнародного законодавства вказує, що ці та інші нормативно-правові акти відіграють важливу роль у системі правового регулювання правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Отже, правове регулювання правового статусу іноземців та осіб без громадянства — це регламентована і взаємопов'язана нормами загального, спеціального та міжнародного законодавства система дій, що здійснюють органи публічної влади шляхом реалізації юридичних засобів, спрямованих на встановлення й реалізацію прав та обов'язків усіх учасників правовідносин у сфері правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Олійник А.О. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні. Монографія. К.: Алерта, 2008. 472 с.

Стасюк Надія,
аспірант кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ КРАЇН ЄВРОПИ

Вступ. У більшості країн Європи протидія та запобігання домашньому насильству постає одним з актуальних напрямків роботи правоохоронних органів, соціальних працівників, психологів та освітян, що пов'язано насамперед із поширенням проблеми та масштабністю соціальних наслідків, до яких призводить домашнє насильство. Аналіз позитивного досвіду країн Європи може допомогти виявити найбільш кращі зразки дієвих способів впливу на правопорушників та вдосконалення засобів боротьби з домашнім насильством.

Метою є вивчення та проаналізування зарубіжного досвіду країн Європи щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Результати. Домашнє насильство має місце у всьому світі та не є географічно ізольованою проблемою, щоденно завдає шкоди найціннішим благам людини – честі та гідності, здоров'ю та життю. Таке насильство викликає не лише фізичний біль, моральні страждання, а й підриває почуття безпеки, захищеності особи, тримає її у стані постійного нервового напруження, що може призвести до розладів психіки, депресій, нервових зривів чи розвитку психічного захворювання [1].

Варто зазначити, що до середини ХХ ст. більшість із різновидів домашньої злочинності були фактично узаконені, а жінки й діти тривалий час взагалі вважалися безправними. Лише у 60–70-ті рр. ХХ ст. домашня злочинність отримала негативну оцінку з боку суспільства. Це було пов'язано насамперед з визнанням рівноправ'я чоловіків і жінок.

Сьогодні різноманітні прояви насильства в сім'ї є проблемою не лише в Україні, але й у більшості зарубіжних країн. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку за 2020 рік, законодавство жодної з країн світу не захищає повністю від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не вважається злочином.

Організація об'єднаних націй (ООН) визначає домашнє насильство, як «прояв історично нерівноправного розподілу влади в стосунках між чоловіком і жінкою».

Модельне законодавство ООН про протидію домашньому насильству визначає, що всі насильницькі дії фізичного, психологічного та сексуального характеру стосовно жінок, здійснені на підставі статевої ознаки особою чи особами, які пов'язані з ними родинними і близькими стосунками, від словесних образ та погроз до важких фізичних побоїв; погрози каліцтвом; залякування; примус; словесні образи; сексуальне насильство; зґвалтування в шлюбі; насильство, пов'язане з посагом або викупом нареченої; каліцтва геніталій; насильство, пов'язане з експлуатацією через проституцію та спроби здійснити такі акти мають розглядатися як домашнє насильство.

Зрозуміло, що ООН у Модельному законодавстві по протидії домашньому насильству передбачає в якості жертв домашнього насильства тільки жінок, не враховуючи чоловіків, дітей та пенсіонерів [2].

У Європі було проведено опитування щодо домашнього насильства щодо жінок, відтак 74 % опитаних зазначають, що даний вид насильства є поширеним у їх країні. Проте лише 2 % респондентів вважали його невисоким [3].

Північні держави-члени ЄС, незважаючи на значну гендерну рівність, виділяються на порівняльних рейтингах поширеності насильства між партнерами. Дані Агентства з основних прав Європейського Союзу показують, що Швеція, Фінляндія та Данія мають значно більший рівень насильства, спрямованого на партнерів-жінок, ніж середній в ЄС.

Дослідження ООН свідчить про те, що побутове насильство зі смертельним наслідком становить 28 % всіх умисних вбивств у Європі. Жінок частіше, ніж чоловіків, вбивають їх близькі: при тому, що домашнє насильство є причиною 18 % вбивств серед чоловіків, ця

цифра зростає до 55 %, коли йдеться про жінок. Ці показники в різних країнах різняться, проте це явище існує у всій Європі [4].

У Європі за допомогою міжнародно правозахисних організацій останніми роками істотно розширилися уявлення про дотримання прав людини, зокрема, змінилося розуміння відповідальності держави за вчинення особою кримінального правопорушення у сфері домашньої злочинності.

Наприклад, досвід англосаксонських країн із запобігання домашній злочинності, який демонструє постійний контроль з боку держави, а тому саме держава забезпечує належне фінансування для спеціалістів місцевих служб підтримки і національних телефонів довіри, які відповідають на всі види домашньої злочинності і надають будь-яку допомогу та підтримку жертвам.

Під тиском громадськості у більшості країн Європи розпочалось державне субсидювання кризових центрів для жертв домашнього насильства. Через те що, попередні закони не враховували специфіку та складність цього виду злочинності, то пропонувалися різні додаткові заходи і поправки до цивільного, адміністративного та кримінального законодавств, а більшість держав стали розробляти спеціальні закони, мета яких полягала у створенні правової бази для реалізації комплексного підходу до вирішення проблем домашнього насильства. На сьогодні такі закони діють у більшості Європейських держав [5].

Висновки. Дослідивши проблему домашньої злочинності в різних країнах Європи наслідками виникнення цього насильства є: загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає особистості дитини, яка стала його свідком чи жертвою.

Зауважимо, що правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству у Європі, є не лише прагненням реалізувати положення Стамбульської конвенції, а й спільними соціальними цінностями, що поставлені під охорону – здоров'я та життя особи, спокій та благополуччя родини тощо.

Розглянуті позитивні заходи країн Європи повинні бути вивчені та проаналізовані у нашій державі з метою уникнення можливих помилок і впровадження корисних напрацювань. Тому, пропонуємо створити у кожному регіоні України центри надання допомоги жінкам, приховані сайти чи онлайн-магазини (які будуть приймати

інформацію від жертв домашнього насильства і за потреби сповіщати правоохоронні органи), внесення змін до нормативно-правових актів, які регулюють відносити у сфері запобігання та протидії домашнього насильства, а саме збільшити відповідальсть кривдника за вчинене ним діяння.

Література

1. Ковальова О.В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 237 с.
2. Возна Т.І. До проблеми попередження насильства в сім'ї. Вісник Національного університету внутрішніх справ України. 2002. N 18. С. 55–60.
3. Public perception of domestic violence against women in the European Union (EU) in 2016. URL: <https://www.statista.com/statistics/665758/perception-of-frequency-of-domestic-violence-against-women-in-eu/> (дата звернення: 23.09.2021).
4. Борьба с насилием в отношении женщин должна стать главным приоритетом. URL: Режим досту- пу: https://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/fighting-violence-against-women-must-become-a-top-priority/pop_up?_101_INSTANCE_ugj3i6qSEkhZ_viewMode=print&_101_INSTANCE_ugj3i6qSEkhZ_languageId=ru_RU (дата звернення: 23.09.2021).
5. Statsyk N. Правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в країнах Європи. Visegrad journal on human rights-2021.-vol.2.-P.170-174.

Тарасова Марина,
магістр 2 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Важливим чинником ефективної антикорупційної діяльності в державі є достатня чітко визначена нормативно-правова база, яка містить більше сотні законів, указів, розпоряджень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, галузевих нормативних документів. Однак за роки незалежної Української держави не вдалося досягти реального функціонування в Україні загальновизнаних державно-правових принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини порівняно з іншими цінностями [1, с. 100].

Корупційні правопорушення у діяльності юридичних осіб є досить поширеним явищем, яке викликає серйозні моральні, економічні і політичні проблеми, перешкоджає розвитку і спотворює конкуренцію. Вони надзвичайно негативно впливають на систему правоохоронних і контролюючих органів, руйнують незалежне правосуддя. Корупція збільшує витрати на ведення бізнесу, збільшує вартість товарів і послуг та знижує їх якість, зменшує визначеність у комерційних відносинах, руйнує довіру до державних інститутів та перешкоджає чесній та ефективній діяльності на ринку. Відтак норми цілої низки міжнародних договорів, учасницею яких є і Україна, вимагають від урядів встановити відповідні стандарти доброчесності не лише у публічному, а й у приватному секторі, зокрема шляхом покладення обов'язку на керівництво юридичних осіб формувати корпоративну культуру, засновану на чесності, відкритості та прозорості.

14 жовтня 2014 року був прийнятий безпрецедентний для нашої держави пакет антикорупційних законів, щоправда, норми яких, протягом часу існування таких, все ж, парламентарі намагались викривити, внесенням відповідних змін. Антикорупційне законодавство в Україні має свої недоліки та переваги. Базовим серед цілої низки зазначених нормативно-правових актів є Закон України

«Про запобігання корупції», що набув чинності 24 квітня 2015 року. Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [2].

З ухваленням Закону України «Про запобігання корупції» [3] Україна зробила суттєвий крок вперед на шляху запровадження законодавчих антикорупційних стандартів, в тому числі у приватному секторі. Але очевидно, що одного лише Закону недостатньо, щоб вирішити цю проблему. Оскільки юридичні особи приватного сектору несуть суттєву частину відповідальності за практичний внесок у протидію корупції, самостійно створюючи відповідну атмосферу нетерпимості до корупції.

Цим Законом визначені такі юридичні терміни: «антикорупційна експертиза», «корупція», «неправомірна вигода», «подарунок» та ін., а також визначений статус Національного агентства з питань запобігання корупції (далі - НАЗК), яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [5].

З метою впровадження в Україні кращих міжнародних практик з питань побудови системи доброчесності у приватному секторі, в Законі України «Про запобігання корупції» був передбачений спеціальний блок антикорупційних механізмів, цілеспрямованих на запобігання корупції в діяльності суб'єктів господарювання як державної, так і приватної форми власності. Розд. X Закону України «Про запобігання корупції» встановлює загальні засади запобігання корупції в діяльності юридичних осіб.

Згідно зі ст. 18 ЗУ «Про запобігання корупції» засади антикорупційної політики (антикорупційної стратегії) визначаються Верховною Радою України. Національним агентством розробляється антикорупційна стратегія на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. У ст.ст. 22-27 указані обмеження, які мають запобігати корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням. Наприклад, особам, що вповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані із цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб,

зокрема використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах. Також у цих статтях наведені заходи, які мають ужити ці особи в разі надходження їм пропозицій щодо неправомірної вигоди або подарунка. Також визначені шляхи запобігання та врегулювання конфлікту інтересів осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, вимоги до їхньої поведінки під час виконання службових обов'язків. Особлива увага Національного агентства приділяється фінансовому контролю таких осіб [3].

Відтак, наразі перед науковою спільнотою, практичними працівниками та свідомою громадськістю гостро постала потреба у внесенні змін до базового антикорупційного закону та розробки низки нормативно-правових актів підзаконного характеру, необхідність яких передбачена або ж самим Законом України «Про запобігання корупції», або практичною доцільністю задля мінімізації юридичних колізій, пов'язаних з практичним застосуванням основного антикорупційного закону [4, с. 71].

Література

1. Гулак О. В., Павленко В. І. Окремі проблемні питання застосування закону України «Про запобігання корупції». Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 1. С. 69–71. URL: http://lsei.org.ua/1_2018/21.pdf
2. Антикорупційне законодавство в Україні. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavamkorupts/antikoruptionsiyne-zakonodavstvo-ukraini/>
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Купрійчук В. Проблеми та суперечності реалізації антикорупційної політики в Україні. Вісник Національної академії державного управління. 2011. Вип. 3 (15). С. 97-103.
5. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. Право та державне управління. № 1. 2021. С. 196-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/31.pdf

СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Взагалі, кожна діяльність має певні етапи, під час яких необхідно виконувати дії, що обумовлені специфікою певного виду цієї діяльності. Відповідно до цього всі провадження у кримінальній справі проходить ряд послідовних етапів, іменованих стадіями кримінального процесу. Під стадіями кримінального процесу прийнято розуміти відносно самостійні, але тісно взаємопов'язані частини кримінального процесу, кожна з яких закінчується складанням певного, властивого тільки їй процесуального документа. Кожна стадія має свої завдання, встановлене законом коло учасників, порядок (форму) процесуальної діяльності.

Таким чином, відповідно до чинного законодавства кримінальне провадження складається з певної кількості стадій, сукупність яких утворює систему стадій кримінального процесу, а саме: 1) досудове розслідування; 2) підготовче провадження; 3) судовий розгляд; 4) апеляційне провадження; 5) виконання судових рішень; 6) касаційне провадження; 7) провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Тепер розглянемо кожную стадію окремо.

1) Досудове розслідування – згідно пункту 5-го частини першої статті 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Досудове розслідування має дві форми: досудове слідство та дізнання.

Досудове слідство – згідно пункту 6-го частини першої статті 3 КПК України це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів.

Дізнання – згідно пункту 4-го частини першої статті 3 КПК України це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

На даній стадії приймаються такі процесуальні акти, як обвинувальний акт, постанова, протокол, окреме доручення тощо. Учасниками цієї стадії є органи дізнання, слідчі, начальники слідчих відділів та управлінь, прокурори, слідчі судді.

2) Підготовче провадження – з допомогою частини першої та другої статті 314 КПК України можна зрозуміти, що це стадія кримінального провадження на якій здійснюється перевірка суддею/судом обвинувального акту, клопотань про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або про звільнення особи від кримінальної відповідальності з метою вирішення питання про призначення судового засідання для їх розгляду по суті. По закінченню розгляду суд виносить відповідну ухвалу.

Згідно частини третьої статті 314 КПК, за результатами розгляду суддя може ухвалити одне з таких рішень: 1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку; 2) закрити провадження у випадку встановлення підстав; 3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору; 4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження; 5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; 6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

3) Судовий розгляд – це центральна, стадія кримінального провадження, на якій суддя одноособово або суд колегіально у складі двох суддів і трьох присяжних у відкритому (закритому) судовому засіданні за участю сторін кримінального провадження, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача,

його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, а також інших осіб розглядають і вирішують матеріали кримінального провадження по суті, тобто питання про винуватість або невинуватість осіб, притягнутих до відповідальності, про застосування покарання та інші питання [2, с. 20].

Також слід зазначити, що судовий розгляд складається з 5 частин: 1) підготовча частина; 2) судове слідство; 3) судові дебати; 4) останнє слово обвинуваченого; 5) постанова і оголошення судового рішення.

Вирішуючи питання по суті, суддя, суд здійснює правосуддя. За результатами судового розгляду в суді першої інстанції може бути ухвалено одне з таких рішень: вирок (обвинувальний або виправдувальний); про закриття кримінального провадження; про застосування або незастосування примусових заходів медичного характеру; про застосування або незастосування примусових заходів виховного характеру [2, с. 20–21].

4) Апеляційне провадження або провадження в суді апеляційної інстанції – це стадія кримінального провадження на якій суд вищого рівня (апеляційної інстанції), перевіряє по скаргах рішення судів першої інстанції, що не вступили в законну силу. Якщо протягом 30 днів, скарг на рішення суду першої інстанції не було, то рішення вступає в законну силу.

Згідно частини першої статті 407 КПК України за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право: 1) залишити вирок або ухвалу без змін; 2) змінити вирок або ухвалу; 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок; 4) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу; 5) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження; 6) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

Процесуальними актами є ухвала, окрема ухвала, вирок. Учасники даної стадії це судді, прокурор, захисник, потерпілий, обвинувачений тощо.

5) Виконання судових рішень – це стадія кримінального провадження, на якій суд, що ухвалив рішення, вирішує питання, які виникають під час його виконання вироку, а інколи – після його виконання. Вирок, на який не подано апеляції у встановлений законом строк – 30 днів, набуває законної сили і звертається до виконання судом, що його постановив [2, с. 21].

Процесуальними документами є ухвала, журнал судового засідання. До учасників цієї стадії відносяться: суддя, прокурор, захисник, засуджений та інші.

б) Касаційне провадження або провадження в суді касаційної інстанції – це стадія кримінального провадження, в якій суд касаційної інстанції переглядає судові рішення суду першої та апеляційної інстанції у зв'язку з поданою на них касаційною скаргою. Відповідно до пункту 21-го частини першої статті 3 КПК України судом касаційної інстанції є Верховний суд.

Згідно частини першої статті 436 КПК України суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право: 1) залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу - без задоволення; 2) скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції; 3) скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження; 4) змінити судові рішення.

Процесуальними документами є постанова, ухвала. Учасники даної стадії є суд, прокурор, засуджений, захисник та інші.

в) Провадження за нововиявленими або виключними обставинами – це стадія кримінального провадження, в якій судові рішення, що набрало законної сили, переглядається у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами, тобто такими обставинами, які не були відомі суду на час судового розгляду під час винесення судового рішення і які самі собою або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку або ухвали, що належить переглянути [2, с. 22].

Такими обставинами, зокрема, визнаються штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження та ін. За наслідками такого провадження суд має право скасувати вирок чи ухвалу і прийняти новий вирок чи ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення [3]. Учасниками є суд, прокурор, засуджений, захисник, законний представник, потерпілий, позивач, відповідач та їхні представники тощо.

Також, слід зазначити, що провадження у кримінальній справі переходить в наступну стадію лише після того, як були виконані

завдання попередньої стадії, проте не кожна справа проходить усі стадії кримінального процесу. Послідовність стадій кримінального процесу в їх зв'язку один з одним і утворює систему кримінального процесу.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. За ред. від 04.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.10.2021).

2. Кримінальний процес / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

3. Тема № 1. Поняття, суть і завдання кримінального процесу. Система стадій кримінального процесу. НАВС : веб-сайт. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lection1_3.html (дата звернення: 12.10.2021).

Ухаль Данило,
студент 2-го курсу юридичного
факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Дослідженням сутності виконавчої влади та системи її органів присвячено чималу кількість наукових розробок провідних науковців. Зокрема, йдеться про праці В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, І.Б. Коліушка, С. Стеценка, Н.Р. Нижник, Т.О. Коломосьць та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання дослідження сутності та особливостей виконавчої влади залишається актуальним.

Щодо розуміння категорії «виконавча влада» як різновиду державної влади у науковій літературі існують різні підходи. Відповідно до поглядів Ю. Битяка, В. Гарашука та В. Богущького, сутність виконавчої влади розкривається у наступних твердженнях: 1) є відносно самостійною гілкою єдиної державної влади в Україні; 2) є

самостійною лише у зв'язку з практичною реалізацією Конституції, законів України в загальнодержавному та функціонально-компетенційному масштабах; 3) має державно-правову природу; 4) наділена владними повноваженнями, що виявляється в таких можливостях: по-перше, впливати на поведінку та діяльність людей їх об'єднань, по-друге, підпорядковувати собі волю інших; 5) здійснюється на засадах поділу державної влади на гілки не на всіх рівнях; 6) не може ототожнюватися з виконавчою діяльністю, оскільки остання є формою реалізації виконавчої влади, видом державної діяльності відповідної компетенційної та функціональної спрямованості; 7) здійснюється системою спеціально створених суб'єктів – органами виконавчої влади різних рівнів, наділених виконавчою компетенцією, що не властиве органам законодавчої та судової влади [1, с. 409].

На думку Авер'янова В., основним призначенням виконавчої влади є забезпечення практичного виконання законів та інших правових актів шляхом використання задля цього усіх засобів так званого розпорядництва – нормотворчих (прийняття нормативно-правових актів) і правозастосовчих (прийняття правових актів індивідуального характеру) [2, с. 9].

Сутність виконавчої влади, згідно поглядів С. Стеценко, полягає в тому, що виконавча влада в Україні призначена здійснювати контрольні повноваження, управління державним майном, антимонopolну діяльність та низку іншої діяльності. Як зазначає автор, фактичне виконання законів не є домінуючим призначенням виконавчої влади. Це скоріше засіб, аніж мета, аніж призначення у його традиційному розумінні [3, с. 67-72].

Н. П. Тиндик вирізняє чотири головні підходи щодо визначення поняття виконавчої влади: як вольових відносин; як органу держави; як функції; як сукупності повноважень [4, с. 108].

В. М. Шаповал розглядає виконавчу владу як сукупність державних органів і установ, які здійснюють владно-політичні і владно-адміністративні функції [5, с. 3].

Варто зазначити, що вчені-адміністративісти виконавчу владу, як правило, розглядають у двох значеннях: вузькому і широкому. Так, К.С. Бельський формулює визначення виконавчої влади в широкому сенсі як систему органів державного управління, побудованих ієрархічно, наділених владними повноваженнями для реалізації їх з метою забезпечення нормального функціонування суспільства. У

вузькому сенсі - «це право і можливість посадової особи ухвалювати рішення, яке реалізує підлеглий працівник (весь персонал) під контролем і відповідальністю цієї посадової особи» [6, с. 76].

Пізніше, в іншій публікації, К.С. Бельський пропонує розглядати виконавчу владу як систему органів державної влади, що здійснюють в процесі виконання законів практичне керівництво суспільством і використовують для цього в передбачених законом випадках адміністративний примус [7, с. 31].

Ю.Н. Старілов зазначає, що виконавча влада - це діяльність з управління державою і суспільством, підпорядкована контролю з боку інших гілок влади і полягає в здійсненні спеціально створеними органами державної влади особливих функцій і встановленої законом компетенції [8, с. 89].

В свою чергу, О. Хоменко під виконавчою владою розуміє сукупність державно-владних повноважень по виконанню законів, розробці і здійсненню державної політики, що реалізуються розгалуженою ієрархічною спеціалізованою сукупністю державних органів на принципах оперативності, адміністративної підлеглихості, підзаконності, підзвітності перед представницькими органами та поєднанні динамізму і стабільності [9, с. 9].

Виконавча влада є відносно самостійною формою державної влади України, яка має притаманні лише їй функції, що здійснюються системою органів виконавчої влади на підставі визначеного правового механізму реалізації законів та інших нормативно-правових актів за допомогою державного управління з метою реалізації прав і свобод людини і громадянина [10, с.30].

Сутністю виконавчої влади є: 1) реалізація та виконання законів на території всієї держави; 2) публічне забезпечення прав і свобод людини та громадянина; 3) сприяння задоволенню життєвих потреб населення, коли забезпечити їх за рахунок приватної ініціативи неможливо; 4) публічне адміністрування в різних сферах суспільного життя, зокрема соціально-культурній, фінансово-економічній, адміністративно-політичній. Зовнішнім виразом реалізації юридичної діяльності виконавчої влади є публічне адміністрування [11, с.18-19].

Отже, на основі аналізу наукових підходів до трактування поняття «виконавча влада» можна дійти висновку, що виконавчу владу розглядають як самостійну гілку державної влади, що здійснює виконавчо-розпорядчу діяльність; виконавча влада здійснюється системою спеціально створених суб'єктів – органів виконавчої влади

різних рівнів шляхом реалізації спеціальних нормативно закріплених функцій, державно-владних повноважень методами і засобами, передбаченими законодавством. Виконавча влада, як одна з гілок державної влади має ряд особливостей, які власне і визначають її сутність і основні риси.

Література

1. Адміністративне право: підручник; за заг. ред. Ю. Битяка, В. Гаращука, В. Зуй. Х.: Право, 2012. 624 с.
2. Авер'янов В. Б. Необхідність удосконалення деяких нових дефініцій у Кодексі адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] / В. Авер'янов // Вісник Національної академії прокуратури України. 2010. № 1. С. 5-11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2010_1_3 (дата звернення: 05.10.2021).
3. Стеценко С. Виконавча влада та роль Конституції України в організації її діяльності. Юридична наука і практика. 2011. № 2. С. 67–72
4. Тиндик Н. П. Правова природа виконавчої влади в Україні. Митна справа. 2011. № 1. Ч. 2. С. 106–111.
5. Шаповал В. М. Виконавча влада в розвинутих країнах (конституційно-правовий аспект) : навч. посіб. Київ, 1996. 60 с.
6. Бельский К. С. Разделение властей и ответственность в государственном управлении (политологические аспекты) : учеб. пособ. Москва : ВЮЗИ, 1990. 169 с.
7. Бельский К. С. Феноменология административного права. Смоленск : Смол. гуманитар. ун-та, 1995. 144 с.
8. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. Москва : Норма, 2002. 728 с.
9. Хоменко О. Виконавча влада: соціально-правова природа, особливості: автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.01. Х., 2005. 20 с.
10. Шевчук Н. В. Виконавча влада: поняття, основні недоліки діючої моделі в Україні та шляхи їх подолання. *Сучасний стан та перспективи розвитку науки* : матеріали міжнародної студентської конференції (Т. 5), 18 груд. 2020 р. Ужгород : Молодіжна

11. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. – Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

Федорович Анна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування

ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КАРАНТИННИХ УМОВ: ПРОЦЕДУРНО- ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

З виникненням та широким розповсюдженням COVID-19, у тому числі, на території України, почала діяти низка обмежень, які регулюються нормативно-правовими актами задля того, щоб зменшити поширення зазначеного вірусу. Водночас, з метою дотримання профілактичних та безпекових заходів було запроваджено відповідальність за недотримання встановлених обмежень – адміністративну та кримінальну.

Так, положеннями ст. 44-3 КУпАП передбачена відповідальність за порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, визначених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [5], іншими актами законодавства, а також рішеннями органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами.

Зокрема, КУпАП доповнено статтею 44-3 лише у 2020 році у зв'язку із прийняттям Закону України № 530-IX від 17.03.2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [3] та із змінами, внесеними згідно із Законом України № 1000-IX від 06.11.2020 р. [4].

Адміністративна відповідальність, за порушення вищезгаданої статті, полягає у накладенні штрафу на громадян у розмірі від 17 000

до 34 000 гривень; а для посадових осіб – від 34 000 до 170 000 гривень.

Власне, відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» на рівні Кабінету Міністрів України прийнято постанову «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 09.12.2020 р. № 1236, що встановлювала ряд обмежень, які поширювались по всій території України задля охорони здоров'я населення.

З часу прийняття і до сьогодні дана Постанова Кабінету Міністрів України зазнавала чисельних змін та доповнень. Останні зміни, зокрема, передбачають, виходячи із нинішньої епідситуації та динаміки вакцинування населення України, наступне: «щоб обмеження «жовтої» та «червоної» зон епідемічної небезпеки не поширювалися на ті заклади господарювання, у яких колектив і відвідувачі мають COVID-сертифікат, що засвідчує вакцинацію чи дійсний протягом 72 годин негативний ПЛР-тест або довідку про перенесену протягом останніх кількох місяців коронавірусну хворобу» [6].

До введення карантину та внесення зазначених вище змін ст. 325 ККУ можна було б назвати «бланкетною статтею» – до кримінальної відповідальності притягали в основному через харчові отруєння, які відбувалися під час велелюдних святкувань у ресторанах: весілля, дні народження тощо. Відповідно, ще донедавна ця стаття була не вельми популярною.

Однак вже через кілька днів після карантинних обмежень у березні 2020 року, дію статистика різко пішла вгору. Зокрема за декілька днів, що працівниками Національної поліції України склали 1415 адмінпротоколів щодо порушення правил карантину, а також розпочато 9 кримінальних проваджень [9].

Відмінність між кримінальною та адміністративною відповідальністю полягає лише в настанні негативного наслідку – поширення захворювання, відповідно до ст. 325 ККУ. Проте, для настання адміністративної відповідальності достатньо лише факту протиправного діяння. Проте якщо порушуються карантинні норми – наслідки не настають.

При вчиненні адміністративного правопорушення, а саме, порушення карантинних умов, відповідно до ст. 44-3 КУпАП, складається протокол уповноваженим на це суб'єктом. До числа таких суб'єктів, відповідно до ст. 255 КУпАП [1] віднесено: Національну поліцію; органи державної санітарно-епідеміологічної служби; посадових осіб, уповноважених на те виконавчими комітетами місцевих рад (за порушення, вчинені у місцях, що є заборонені рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради); працівників органів охорони здоров'я (у разі завідомо неправдивого виклику швидкої медичної допомоги).

Протокол про вчинення адміністративного правопорушення, складається не пізніше ніж 24 годин з моменту виявлення особи, котра вчинила таке правопорушення. Протокол обов'язково оформляється у двох формах, один - під розписку вручається особі, яка вчинила правопорушення. Цей процесуальний документ підписується посадовою особою та «правопорушником», якщо є потерпілі або свідки – їх підпис також потрібен.

Якщо особа, вчинивши адміністративне правопорушення, відмовляється від підпису на складеному протоколі, то посадова особа зобов'язана занотувати цю інформацію в власне в самому протоколі. Водночас, важливо наголосити на правах особи, стосовно якої складається протокол про вчинення адміністративного правопорушення. Зокрема, така особа має право подати пояснення та зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до нього, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання.

Насамперед зауважимо, що на практиці, у переважній більшості випадків, суб'єктами, що складають адміністративні протоколи щодо порушення карантинних умов на підставі ст. 44-3 КУпАП, є уповноважені представники Національної поліції України. І, відповідно, при аналізі процесуально-процедурних аспектів будемо виходити саме з цієї тези.

Після належного оформлення адмінпротоколу, уповноважений суб'єкт направляє його до суду, у якому й буде розглядатись справа про адміністративне правопорушення та який буде приймати рішення про притягнення або непритягнення особи до адміністративної відповідальності.

У разі наявної інформації про те, що особа, щодо якої складено адмінпротокол про правопорушення, була своєчасно сповіщена про місце і час розгляду справи, і за умови, що від неї не надійшло

клопотання про відкладення розгляду, власне судовий розгляд справи може відбутись і за її відсутності.

Розглядаючи справу про адміністративне правопорушення карантинних умов, суддя повинен, зокрема, з'ясувати: чи належним чином складено протокол про адміністративне правопорушення та чи є можливим за допомогою такого протоколу й доданих до нього матеріалів встановити наявність в діях відповідної особи складу адміністративного правопорушення, передбаченого власне статтею 44-3 КУпАП.

Таким чином, критерій відмінності у визначенні рівня юридичної відповідальності за порушення карантинних норм, які встановлені Постановою Кабміну України № 1236, полягає насамперед у «настанні негативного наслідку». Оскільки для трактування правопорушення власне «адміністративним правопорушенням» необхідно лише порушення карантинних норм, без настання наслідків. Також кожна особа має право ознайомитися з протоколом про вчинення адміністративного правопорушення, який, в свою чергу, повинен бути належно та правильно оформлений суб'єктом, що уповноважений на це. Окрім того, кожна особа має право і на оскарження неправомірних дій чи бездіяльності по відношенню до неї, вчинених суб'єктом владних повноважень, як у судовому, так і позасудовому порядку.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України № 8073-X від 07.12.1984 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Кримінальний Кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України № 530-IX від 20.08.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України № 1000-IX від

06.11.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-20#Text>

5. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України № 1645-III від 06.04.2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>

6. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236 і від 29 червня 2021 р. № 677 : Постанова Кабінету Міністрів України № 954 від 13.09.2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-9-grudnya-2020-r-1236-i-vid-29-cherhvnya-2021-r-677-i130921-954>

7. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України № 1236 від 09.12.2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantinu-ta-zaprovadzheniya-obmezhuvalnih-protiepidemichnih-zahodiv-1236-091220>

8. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Х. :ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

9. Поліцейські склали більше ніж 1400 адмінпротоколів за порушення норм карантину. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/politseyskie-sostavili-1415-adminprotokolov-1584868666.html>

Філоненко Владислав,
студент 2 року магістратури юридичного
факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВІСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО ПРИ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Стаття 118 КК України містить склад привілейованого умисного вбивства – вбивства в разі перевищення меж необхідної

оборони або перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, відповідальність за яке настає лише за умови, що здійснений винним захист явно не відповідав небезпечності посягання чи обставинці, яка склалася.

Кримінально-правове вивчення привілейованих видів вбивств в Україні, зокрема, вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця стало предметом дослідження таких вчених-криміналістів, як: О. В. Авраменко [1], Ю. В. Бауліна [2], М. П. Берестового [3], В. І. Борисова [4], С. В. Бородіна [5], В. М. Козака [6], А. Ф. Коні [7] тощо.

Метою даної роботи є аналіз праць вчених, які займались дослідженнями теми кримінальної відповідальності за вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця.

Опрацювавши праці сучасних українських учених, в яких розглядалися питання кримінальної відповідальності за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, можна констатувати:

а) усі дослідники, які аналізували окреслені питання на дисертаційному рівні дійшли висновку про недосконалість ст. 118 КК України;

б) як шляхи підвищення ефективності українськими дослідниками пропонується: - замінити поняття «злочинець» поняттям «особа, що вчинила суспільно небезпечне посягання»; - диференціювати відповідальність за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та умисне вбивство у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила суспільно небезпечне посягання; - на нормативному рівні обмежити коло посягань, при захисті від яких, та кола злочинів, при затриманні особи за вчинення яких, за дотримання інших умов, може бути правомірно заподіяно смерть посягаючому чи особі, яка вчинила суспільно небезпечне посягання;

в) низка питань відповідальності за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин, залишаються дискусійними або не вирішеними взагалі [1, с. 226].

Якщо звернути увагу на дослідження зарубіжного досвіду науковці виділяють такі положення, які заслуговують на увагу, з

позицій можливого використання для вдосконалення українського законодавства в частині встановлення відповідальності [2, с. 28] за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила суспільно небезпечне посягання:

- у законодавстві розвинутих європейських держав право необхідної оборони, як правило, обмежується: самообороною; захистом іншої особи та захистом майна, включаючи житло, а заподіяння смерті посягаючому дозволяється лише при захисті від загрози життю та здоров'ю;

- у законодавстві окремих європейських держав провокація посягання виключає право на необхідну оборону;

- у сучасному зарубіжному законодавстві держав англосаксонської правової сім'ї принцип співрозмірності посягання і захисту визначається у вигляді двох законодавчих форм його вираження:

- 1) за допомогою перелікової казуальної системи; та 2) за допомогою оцінкової вказівки «розумна необхідність» на певну співрозмірність якихось ознак захисту та посягання.

Таким чином передбачення відповідальності за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, з огляду на суспільну небезпеку таких діянь, їх відносну поширеність, доцільність протидії таким посяганням кримінально-правовими засобами, традиції вітчизняної законодавчої практики боротьби з такими посяганнями, зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії таким діянням як за привілейований склад злочину є цілком обґрунтованим.

На моє переконання, необхідна оборона шляхом заподіяння право-охоронюваним інтересам іншої особи шкоди, окрім тяжких тілесних ушкоджень та смерті, є допустимою при захисті будь-яких охоронюваних законом прав та інтересів своїх, іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави. У той же час стосовно заподіяння посягаючому в процесі захисту тяжких тілесних ушкоджень та смерті слід установити більш жорсткі правила.

Література

1. Авраменко О. В. Питання кваліфікації умисного вбивства, вчиненого одночасно при перевищенні меж необхідної оборони та у стані сильного душевного хвилювання / О. В. Авраменко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3–4. – С. 226–230.
2. Баулин Ю. В. Основания необходимой обороны / Ю. В. Баулин // Проблемы законности / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – 1992. – Вип. 26. – С. 26–31.
3. Берестовой Н. П. Обстоятельства, исключают общественную опасность и противоправность деяния, и их значение в деятельности органов внутренних дел / Н. П. Берестовой. – М.: Академия МВД СССР, 1989. – 67 с.
4. Борисов В. И. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации / В. И. Борисов, В. Н. Куц. – Харьков: НПКФ «КОНСУМ», 1995. – 104 с.
5. Бородин С. В. Квалификация преступления против жизни / С. В. Бородин. М.: Наука, 1977. – 387 с.
6. Козак В. Н. Право граждан на необходимую оборону / В. Н. Козак. – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1972. – 162 с.
7. Кони А. Ф. О праве необходимой обороны / А. Ф. Кони // Приложения к Московским университетским известиям. – М., 1865. – Т. 1. – С. 195 – 296.

Хархан Леся,
студентка 1 курсу магістратури
факультету харчових технологій та управління якістю АПК

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Освіта – найвища цінність людини та суспільства, яка постійно перебуває в центрі уваги. Освіта виступає основою інтелектуального, духовного, соціального та економічного розвитку, тому чим вищий освітній рівень особистості, тим ширші її можливості. Зокрема, від якості освіти безумовно залежить з якими знаннями, світоглядом та принципами буде формуватися сучасне інформаційно обізнане молоде покоління. Сформувати особистість в умовах соціокультурної невизначеності і є головним завданням освіти, яке повинно

базуватися не лише на знаннях, а й на вмінні творчо їх застосувати. Кожна країна повинна постійно нарощувати фінансування витрат на освіту, адже це найбільш ефективна інвестиція в людський капітал.

В.Г. Кремель підкреслює, що «університетська освіта забезпечує майбуття шляхом формування нового покоління професіоналів або іншими словами, виробляє високоякісний людський (освіта, здоров'я) та соціальний (культура, загальні цінності, сильне громадське суспільство) капітал».

Щоб чітко розуміти ефективність системи вищої освіти необхідно проаналізувати її законодавчу базу. Згідно до статті 53 Конституції України: «Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі».

Закон України «Про вищу освіту» був прийнятий Верховною Радою в 1996 році, доповнений нормативно-правовими актами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України - базова законодавча основа для вищої освіти в Україні. Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [2].

Прийнявши у 2005 році до Болонського процесу та уклавши угоду про асоціацію з Європейським Союзом Україна зобов'язалася адаптувати власне законодавство у сфері вищої освіти до європейського, реформувати вищу школу та підвищити якість освіти, модернізувавши усі її складові із застосуванням сучасних загальноєвропейських принципів та механізмів [3]. Цей крок став важливим стимулом для досягнення поставлених цілей. На законодавчому рівні було вперше визначено поняття «якість вищої освіти», як рівень організації освітнього процесу у закладах вищої освіти, що забезпечить здобуття особами якісної вищої освіти на основі нових знань. Для забезпечення якості вищої освіти створено

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

Солоденко, А. К., Погребняк, В. П., Дашковська, О. В. зазначають, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, як новий орган управління у сфері вищої освіти відіграє визначальну роль у створенні ефективної Системи якості, розвитку ринку якісних освітніх послуг, впровадженні механізму здорової конкуренції у вищій школі [4].

У зв'язку з впровадженням Болонських домовленостей у вітчизняну систему освіти серед науковців набули поширення визначення "стандарт вищої освіти" та "стандартизація вищої освіти". Зокрема, когорта науковців: В.І. Байденка, М.М. Білинської, А.І. Валицької, К.В. Корсака, Ж.В. Таланова висвітлюють питання стандартизації вищої освіти.

Основою оцінки якості вищої освіти, професійної підготовки, діяльності вищих навчальних закладів є стандарти освіти. Згідно до ст.10 ЗУ «Про вищу освіту» стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності [2]. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ).

Систему стандартів вищої освіти складають державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів (перелік спеціалізацій за спеціальностями; варіативні частини освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів; варіативні частини освітньо-професійних програм підготовки; варіативні частини засобів діагностики якості вищої освіти; навчальні плани; програми навчальних дисциплін) [2].

Згідно з Постановою Кабміну України №215 від 11 березня 2020 року на всій території України введено карантин. У навчальних закладах активізується процес переходу на дистанційну форму навчання, а система освіта зазнає значних змін. Заклади не були готові до довготривалого карантину, постала реальна загроза щодо їх функціонування. Особливо гостро постала проблема підготовки кадрів, компетентні здібності яких слід розвивати під час

лабораторних занять із залученням спеціальних приладів та засобів. Онлайн-навчання дало чітко зрозуміти, що начитка матеріалу лектором – не ефективно і такий підхід уже не працює. *Small talk* викладача зі студентами на початку лекції про вихідні, результати спортивних змагань чи погоду або пропозиція ігрового формату заняття — це нові реалії комунікації між викладачами та студентами [5].

Провідні країни світу достатньо давно впроваджують модель дистанційного навчання, обумовлюючи це не тільки його перевагами, а й тим, що в розробку навчальних програм активно залучилися найбільші технологічні компанії світу, такі як Novel, Microsoft, IBM, Apple, DEC, Sun. А це свідчить про затребуваність ринку дистанційної освіти.

Зокрема, у США зростає кількість студентів, які віддають перевагу навчатися offline. Дистанційна освіта надає можливість студенту навчатися в будь-якому місці, практично необмежено в часі, не відриваючись від роботи.

Цікавим є досвід колишнього члена Радянського Союзу, а на теперішній час, члена ЄС, Естонії, в якій активно розвивається сфера освітніх технологій, а освіта – найважливіша сфера суспільства, де постійно відбуваються зміни.

Вища освіта Естонії ґрунтується на відповідному законодавстві: Закон про освіту (прийнятий у 1992 р.) зі змінами і доповненнями, Закон про університети (1995 р.), Закон про університет Тарту (2001 р.), Закон про прикладні вищі навчальні заклади (2009), Закон про приватну школу (оновлений 2013 р.), Стратегія освіти Естонії на 2012-2020 роки [1].

Для модернізації освіти в Естонії держава виділяє значну частину коштів і тому, безперечно якість освіти цієї країни знаходиться на досить високому рівні. Дипломи естонських вишів визнають, як країни-члени ЄС, так і за його межами. Завдяки програмі Erasmus Mundus проводиться обмін викладачів та студентів між європейськими вузами.

Отже, слід модернізувати університетську освіту в Україні, а в якості еталону опиратися на найкращі зарубіжні зразки освітніх систем, з урахуванням національного досвіду.

Література

1. Борисов И. В., Волкова Н. В. Особенности правовой политики Эстонской Республики в сфере образования [Электронный ресурс] // Огарев-online. Раздел "Юридические науки". – 2014. – Спецвыпуск. – URL: <http://journal.mrsu.ru/arts/osobennosti-pravovojj-politiekhstonskojj-respubliki-v-sfere-obrazovaniya>
2. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 р. – Електронний ресурс. Режим доступу: vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrainypro-vyschu-osvitu.
3. Дашковська, О., & Погребняк, В. (2020). УДК 378:37.014. 5 ЯК ІМПЛЕМЕНТУЄТЬСЯ ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ». *Нові технології навчання*, (93), 76-82.
4. Солоденко, А. К., Погребняк, В. П., & Дашковська, О. В. (2019). Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти–довгий шлях створення.
5. Тодріна, І. В. (2021). Актуальні аспекти організації дистанційного навчання.

Чухно Валерія,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАКРІПЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «СВОБОДИ» У ВІТИЗНЯНОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ

Мільйони років еволюції та історичний досвід показали, що будь-яке обмеження прав, які були надані нам природою, призводить до деградації та занепаду суспільства. Яскравим прикладом слугує Середньовіччя, коли масово знищувалися надбання епохи Античності, а людина розглядалася як невідале створіння Бога, цілком від нього залежне. Ті часи прозвали «темні віки», які розвіялися лише тоді, коли суспільство усвідомило факт звужування рамок свободи, який слугував інструментом для запуску процесу вдосконалення в зворотній бік.

Кожен індивід, як писав Гегель, бореться за власне «розпізнання і престиж», використовуючи природні права, притаманні йому з народження. Саме свобода застосування цих прав є тим самим рухомим механізмом, що в далекому минулому

перетворив тварин на людей. Маємо усвідомити, що лише свобода допомагає рухатися вперед! З нагоди 25 річниці прийняття Конституції України ця тема є досить актуальною. Адже за весь час чинності Основного нормативно-правового акту нашої держави і нині залишається поза нормативним регулюванням базова й основоположна «правова по суті» категорія - «свобода».

Зокрема, найбільш поширений погляд на право полягає в тому, що воно є нормою свободи. Таке розуміння права походить з твердження, що для суспільства в такій же мірі характерна свобода, в якій для природи характерна необхідність. Право є сукупністю правових норм, які, з одного боку, надають, а з іншого – обмежують зовнішню свободу осіб у їх взаємних стосунках [1, с. 191]. Тобто, навіть введення свободи в певні рамки здійснюється з метою її захисту. Звідси випливає принцип: дозволено все, що не заборонено законом. Саме таке тлумачення забезпечує якісну реалізацію індивідами суб'єктивних прав, які сприяють всебічному розвитку держави.

Варто відзначити, що у статті 1 Загальної декларації прав людини закріплюється положення: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства» [2, ст. 1]. Одразу згадується стаття 1 Конституції: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [4, ст. 1]. Виникає слушне питання: «Чи може вважатися Україна повноцінно демократичною державою, тоді як категорія «свобода» відсутня у вітчизняному законодавстві?

З приводу зазначеного, досить чітко й слушно вказує В. В. Речицький: «Відтак, сутність конституціоналізму становить нормативний захист свободи в її найширшому розумінні. Саме через це органічна конституція є ключовою умовою існування розвиненого суспільства. При цьому економічна, політична і особиста свобода спираються на демократію, не будучи її безпосереднім продуктом. В генетичному плані свобода є ключовою умовою, а не наслідком народоправства» [3, с. 19].

Після розпаду СРСР Україна обрала демократичний напрям розвитку, відступившись від комуністичних ідей, що довела на практиці приєднанням до Ради північноатлантичного співтовариства. Не зважаючи на перетворення, які відбувалися в державі протягом 1991-2014 років, народ України змушений був захищати свою

свободу та можливість визнання провідними країнами світу. Погодьтеся, після такої кількості революцій, відсутність категорії «свобода» в вітчизняній конституції є не те що «нелогічною», але й «недопустимою».

Не зважаючи на сухе нормативне закріплення прав і свобод, значну роль відіграє і правова доктрина, адже саме сукупність поглядів на державу і право зумовили появу кодифікованих актів. Однією з найцікавіших протистоянь в проблематиці «правопізнання» є полеміка між теоріями позитивізму і природного права.

Карлу Марксу та Фрідріху Енгельсу належать слова: «Право є лише зведена в закон воля» [5, с. 440]. І, безумовно, вони не помилялися, хоч і тим самим критикували буржуазний клас, але варто відзначити, що саме «воля», тобто «свобода», є превалюючим елементом над нормотворчим процесом, який створений лише з метою охорони і захисту суб'єктивних органічних прав. Такої точки зору притримується природна теорія правопізнання.

Позитивісти ж ототожнюють поняття «право» і «закон». Тобто закон виступає єдиним джерелом права, тому поведінка суб'єктів повинна чітко регламентуватися текстом кодифікованого акту. На наш погляд, такий підхід до правопізнання є наближеним до тоталітарного режиму та суперечить сучасним стандартам побудови демократичної держави. Саме відсутність критерію «свободи» у вітчизняному законодавстві є доказом того, що Україна підтримує позитивістські настрої.

Певно, найкращою і найвідомішою з цитат Авраама Лінкольна є наступна: «...government of the people, by the people, for the people, shall not perish from the earth» [6]. І з цією думкою неможливо не погодитися, адже основна задача держави — це забезпечення процвітання шляхом реалізації унікальних розумових здібностей своїх громадян. Багаторічна історія розвитку людської особистості довела її багатогранність та надзвичайно високі інтелектуальні здібності, обмеження яких приводить до деградації та становить загрозу для подальшого розвитку. Розумовий процес перетворив тварину на створіння, яке зайняло провідне місце на планеті, а саме тому відсутність нормативного закріплення критерію «свободи» може виступати інструментом, що дозволяє державі маніпулювати свідомістю кожного з нас. Яскравим прикладом підтвердження вищесказаного є цитата зі знаменитого твору Дж. Оруелла «1984»: «У партії є дві мети: завоювати всю земну кулю і назавжди знищити

можливість незалежної думки. Тому вона стурбована двома проблемами. Перша – як всупереч бажанню людини дізнатися, про що вона думає, і друга – як за декілька секунд, без попередження, вбити декілька мільйонів людей» [7].

Отже, на нашу думку, без нормативного закріплення категорії «свободи» неможливо уявити демократію, яка передбачає здійснення державної влади через народ. Логічним є включення норми, закріпленої в статті 1 Загальної декларації прав людини в Конституцію України, адже при такій взаємодії буде чітко відстежуватися закономірність з нормою статі 5 Основного закону: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ».

Література

1. М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. Загальна теорія держави та права: Підручник. К.: Кондор, 2006. 477 с.
2. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.
3. Речицький В. В. Конституційне АБВ. Харків. Видавництво «Права людини». 2016. 408 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. Соч. 2-е изд. Т. 4. Москва : Гос. изд-во полит. лит., 1955. С. 419–459.
6. U.S. President Abraham Lincoln, The Gettysburg Address, November 19, 1863.
7. Джордж Орвел. 1984. Віктор Шовкун. Київ. Видавництво Жупанського, 2015. 312 с.

Шпак Оксана,
аспірантка Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ ГЕОДЕЗІЇ, КАРТОГРАФІЇ ТА КАДАСТРУ

У будь-якій сфері суспільних відносин суб'єкти публічної адміністрації під час своєї діяльності повинні дотримуватися вироблених юридичною наукою принципів, які незважаючи на спеціально-галузеву діяльність публічної адміністрації у сфері геодезії, картографії та кадастру, походять із вихідних положень Конституції України.

У загальній теорії права принципи права розглядаються як основні (керовані) ідеї, вихідні положення, які характеризують зміст права, суть та призначення в суспільстві. З одного боку, вони виражають закономірності права, а з іншого – є найбільш загальними нормами, які діють у всій сфері правового регулювання і поширюються на всіх суб'єктів. Ці норми або прямо сформульовані в законі, або виводяться із загального змісту законів [1, с. 237].

Аналіз норм Конституції України дає підстави констатувати, що загальні принципи, що випливають із змісту Конституції, впливають на формування галузевих принципів, зокрема, адміністративного права. Основні ознаки, притаманні адміністративному праву, пов'язані з його принципами, на яких здійснюється правове регулювання виконавчої діяльності [2, с. 84].

Конституційні принципи в повній мірі можна віднести до принципів діяльності публічної адміністрації у сфері геодезії, картографії та кадастру.

До загальних принципів, що випливають із положень Конституції України, ми відносимо такі основні принципи: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України; кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону; земля є основним національним багатством, що

перебуває під особливою охороною держави; держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2].

Наведені принципи не в повній мірі відображують повний спектр загальних принципів, але зазначені можуть стосуватися як всіх суб'єкти публічної адміністрації, так і тих учасників правовідносин, які мають безпосереднє відношення до сфери геодезії, картографії та кадастру. Серед значної кількості суб'єктів публічної адміністрації, одним із провідних суб'єктів у цій сфері відносин є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, яка відповідно до Положення, основними завданнями якої є реалізація державної політики у сфері національної інфраструктури геопросторових даних, топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів [3].

Отже, крім загальних принципів, посадові особи Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, повинні керуватися спеціальними принципами. До таких спеціальних принципів публічної адміністрації у сфері геодезії, картографії та кадастру ми відносимо:

принцип забезпечення проведення земельної реформи; дотримання всіма суб'єктами земельних відносин державних стандартів, норм і правил у сфері земельних відносин; принцип забезпечення встановленого порядку проведення моніторингу земель; принцип здійснення державного геодезичного нагляду;

принцип забезпечення ведення та адміністрування Державного земельного кадастру; принцип охорони земельних ресурсів; принцип веденням державного обліку і реєстрації земель; принцип забезпечення надання достовірної інформації про наявність та використання земель; принцип використання земель; принцип координації публічної адміністрації у сфері земельних ресурсів;

принцип організації ведення державного земельного кадастру; принцип державного контролю за використанням і охороною земель

та здійснення землеустрою; принцип дотриманням органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства; принцип гаратування використанням земельних ділянок відповідно до цільового призначення; принцип пріоритету вимог екологічної безпеки.

Наведені спеціальні принципи повинні стати гарантом правового забезпечення діяльності посадових осіб публічної адміністрації у їх відносинах із всіма учасниками відносин у сфері геодезії, картографії та кадастру.

Література

1. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов./Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Первалова. М.: Норма-Инфра-М, 1999. 559 с.
2. Світличний О.П. Адміністративні правовідносини у сфері земельних ресурсів України: проблеми теорії та практики правозастосування: монографія. Донецьк: Державне видавництво «Донбас», 2011. 410 с.
3. Конституції України : Закон України від 28.06. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01. 2015 р. № 15. (в редакції постанови № 532 від 26.05.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-p> (дата звернення 14.10.2021)

Яценко Вікторія,
помічниця-консультантка депутата
Київської міської ради, юрисконсульт громадської організації
"ЄВРОПЕЙСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ МІСЦЕВИХ
ГРОМАД"

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ: ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Актуальність. Місцеві податки та збори є основою фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. Контроль за надходженнями місцевих податків до бюджетів, належна реалізація місцевими органами своїх повноважень у цій сфері як відображення реального здійснення податкової децентралізації є необхідною передумовою для налагодження ефективного механізму функціонування системи місцевого оподаткування та податкового адміністрування взагалі. Місцеві податки і збори формують дохідну базу місцевих бюджетів, щодо якої центральні органи влади не мають жодних повноважень, у зв'язку з чим наявною є необхідність дослідження зарубіжного досвіду та акцентування уваги на наявних проблемах у цій сфері з метою їх подальшого вивчення та врегулювання.

Існування системи місцевого оподаткування та налагодження ефективного механізму наповнення місцевого бюджету сприяє забезпеченню інтересів громадян на рівні територіальних громад та є важливою передумовою для соціально-економічного розвитку територій, оскільки отримані платежі стають основною фінансовою базою для належного функціонування та виконання завдань, що покладені на органи місцевої влади.

В той же час, якщо розглядати відсоткову частину місцевих податків, що сплачують органи місцевого самоврядування, то наприклад Київ, столиця України сплачує 60% податків на доходи фізичних осіб, а Одеса лише 40 %. У зв'язку із чим посадові особи Київської міської ради досить часто звертаються до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з проханням залишати місту більше коштів. Таким чином виникає об'єктивна необхідність у здійсненні такого аналізу.

Аналіз останніх досліджень вказує на зацікавленість наукової спільноти щодо питання місцевих податків та зборів, що можливо відслідкувати у працях таких науковців, як П.М. Годме, М.М. Злобіна, М.П. Кучерявенка, А.Й. Іванського, О.А. Музики-Стефанчук, В.В. Письменного, В.І. Скоробогача та інших.

Результати. Поняття місцевих податків та зборів в Україні врегульовано на законодавчому рівні досить детально та широко.

Так, статтею 143 Конституції України визначено, що органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки та збори (Конституція України, 2021). В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначено, що місцеві бюджети мають бути достатніми щодо здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень для забезпечення мешканців відповідних громад якісними публічними послугами (Закон України №).

Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із головних завдань фінансово-бюджетної політики держави.

Статтею 10 Податкового кодексу України встановлено перелік місцевих податків та зборів, виходячи з якого, кожна сільська, селищна чи міська рада приймає рішення щодо встановлення на своїй території тих чи інших місцевих податків та зборів. До місцевих податків належать: податок на майно (який складається із плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, транспортного податку); єдиний податок.

До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір. Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Місцеві ради в межах повноважень, визначених Податковим кодексом, вирішують питання відповідно до вимог, визначених Кодексом щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Установлення місцевих податків та зборів, не передбачених Податковим кодексом, в Україні забороняється.

Основним джерелом надходжень місцевих бюджетів мають стати власні доходи, у тому числі місцеві податки і збори. Тому підвищення ролі саме місцевих податків та зборів і збільшення їх

частки у складі доходів є головним напрямком зміцнення місцевих бюджетів та розширення фінансової автономії відповідних територій.

З огляду на це, ОМС мають забезпечити підвищення ефективності бюджетно-податкового планування та сприяти виявленню резервів зростання податкового потенціалу. Реалізація цих завдань можлива насамперед через обґрунтоване і зважене встановлення місцевих податків і зборів на території відповідної територіальної громади.

Система місцевого оподаткування повинна не лише забезпечувати потреби місцевих бюджетів у надходженні коштів, а й враховувати рівень платоспроможності потенційних платників податків та зборів. Відтак, при встановленні розміру ставок місцевих податків і зборів, а також при запровадженні пільгових умов їх справляння слід одночасно враховувати обидва аспекти у їх нерозривному зв'язку.

Висновки.

Місцеві податки та збори є одним із дієвих механізмів формування ресурсного потенціалу органів місцевого самоврядування та джерелом соціального та економічного розвитку територій громад.

Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із пріоритетних завдань для органів місцевого самоврядування. Це, в свою чергу, сприятиме посиленню фінансової стійкості та самостійності місцевих бюджетів, ефективності використання наявного фіскального потенціалу відповідних територій і, як наслідок, покращання рівня та якості послуг, що надаються жителям громад.

При цьому, що стосується столиці України, то органу законодавчої та виконавчої влади варто враховувати потребу міста у зменшенні частки ПДФО, що сплачується до державного бюджету, що сприятиме збільшенню дохідної частині фінансування соціально-важливих об'єктів міста.

Література

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про місцеве самоврядування: закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

СЕКЦІЯ 3

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА

Дейнега Марина,

д. ю. н., доцентка, доцентка кафедри аграрного,
земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Проблема розвитку відновлюваної енергетики набуває усе більшої суспільної ваги. Актуальність завдань з розвитку відновлюваної енергетики для України зумовлюється як загальносвітовими тенденціями, так і євроінтеграційним курсом держави та міжнародними зобов'язаннями, що впливають з підписаної Україною Угоди про асоціацію з ЄС і низки міждержавних документів, які регламентують сучасну енергетичну політику та визначають конкретні рубежі розвитку відновлюваної енергетики у нашій країні. Досягнення встановлених орієнтирів неможливе без активного залучення інструментів публічно-приватного партнерства у реалізацію завдань з розвитку відновлюваної енергетики, що потребує пошуку і застосування найбільш дієвих механізмів як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях.

Відновлювана енергетика – це одна з глобальних та ключових цілей людства. Це екологічно чисте невичерпне джерело енергії, що не змінює функціональну структуру Землі та надає можливість зменшити навантаження на ресурсну базу і знизити загальну ресурсозатратність. При зазначеному мінімальному втручанні у природні функціональні процеси використання відновлюваних

джерел енергії мінімально, подекуди взагалі не впливає на зміну клімату та забезпечує збереження екології.

Країни члени – ЄС визначили дуже оптимістичні прогнози щодо генерації енергії шляхом використання відновлювальних джерел у майбутньому: так до 2020 р. частка відновлювальних джерел енергії у структурі загального виробництва електроенергії мала б становити 20 %, а до 2030 р. – всі 50 %. Темпи розвитку відновлювальної енергетики в Україні незначні порівняно зі світовими. Відповідно до Енергетичної стратегії України частка відновлювальних джерел енергії у структурі виробництва електроенергії до 2020 р. мала складати 7 %, а до 2025 р. – 13 %. Але, загалом, щорічно в Україні збільшується частка запровадження відновлювальних джерел енергії.

У грудні 2019 р. ЄС презентував Європейський зелений курс. Це амбітний план дій, який ставить за мету досягнення нульових викидів парникових газів уже в 2050 р. У цей час, на початку 2020 р. Кабінетом Міністрів України було презентовано проєкт Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р., яка загалом ставить перед собою цілі, близькі до цілей Європейського зеленого курсу. Зокрема, Концепція передбачає досягнення частки відновлювальних джерел енергії у виробництві електроенергії в Україні на рівні 70 % та скорочення викидів парникових газів таким чином, щоб наша держава досягла середнього рівня країн ЄС за показником вуглецеємності ВВП до 2050 р. Втім, Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р., яка мала стати вітчизняним зеленим курсом, ще не затверджена. А відновлювальна енергетика в Україні у 2020 р. склала 7,3 % вітчизняної генерації. Перегляду підлягає також Енергетична стратегія України на період до 2035 р., оскільки вона не ставить перед собою чітких цілей з досягнення вуглецевої нейтральності, і наприкінці 2020 р. Кабінет Міністрів України анонсував намір її оновити.

Збільшення частки виробництва відновлюваної енергії потребує залучення інвестицій. Стратегічні документи України часто залишаються лише програмними планами та завмирають на етапі реалізації запропонованих політик шляхом зміни законодавства чи підзаконних актів. Водночас прийнятий стратегічний документ дасть можливість інвесторам оцінити, наскільки їх проєкти відповідають напрямам розвитку вітчизняної енергетики, та залучати інвестиції. Як свідчить світова практика, сучасним підходом, який набув

популярності в останні роки, є залучення інвестицій через публічно-приватне партнерство.

Починаючи із Саміту в Ріо, що відбувся у 1992 р., і після зустрічі в Йоганнесбурзі на вищому рівні в 2002 р. та конференції з питань сталого розвитку «Ріо+20» у 2012 р., а також ухвалення Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» у 2015 р., одним із найважливіших інструментів імплементації сталого розвитку у різних сферах, у тому числі у сфері відновлювальної енергетики, визначено публічно-приватне партнерство. Необхідність застосування концепції партнерства полягає у тому, що, незважаючи на виняткову роль держави у регулюванні процесів на шляху до сталості, все ж вона самотійно не може забезпечити реалізацію благ сталого розвитку без підтримки з боку інших сфер суспільства. Така форма співробітництва передбачає, що державний і приватний сектори можуть отримати вигоду шляхом об'єднання їх досвіду, технологій, фінансових та інших ресурсів.

З огляду на це, Стратегією державної екологічної політики України на період до 2030 р. і Енергетичною стратегією України на період до 2035 р. основними засадами державної екологічної і енергетичної політики визначено міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін, що дасть змогу залучити до планування і реалізації державної політики в окресленій сфері усі заінтересовані сторони (органи державної влади та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, приватний сектор, науковців, громадськість), а з метою формування в суспільстві цінностей і засад сталого споживання та виробництва, необхідним вбачається розвиток партнерства між секторами суспільства з метою залучення до планування і реалізації державної політики у сфері відновлювальної енергетики усіх заінтересованих сторін.

Правові засади публічно-приватного партнерства в Україні визначені Законом України «Про державно-приватне партнерство», прийнятим 16.12.2010 р. Однак, Закон неодноразово критикувався, з одного боку, як такий, що має «занадто загальний характер», а з іншого – за надмірну регламентацію, передачу зовеликої частини ризиків на приватного партнера, обмежений перелік форм державно-приватного партнерства, декларативність низки статей, включаючи питання джерел фінансування. На думку експертів, Закон не лише не

стимулює, а й уповільнює розвиток державно-приватного партнерства в Україні. З огляду на це, у травні 2016 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні», яким внесено зміни до п'яти законів – «Про концесії», «Про державно-приватне партнерство», «Про управління об'єктами державної власності», «Про міжнародне приватне право», «Про оренду державного та комунального майна». Зміни до Закону розширили сфери застосування публічно-приватного партнерства, були надані нові права приватним партнерам щодо власності на об'єкти публічно-приватного партнерства та запроваджені застереження, які забезпечують захист інвесторів від регулятивних змін.

Діяльність органів публічної влади та бізнесу у сфері відновлюваної енергетики є взаємозалежною, оскільки владні структури не володіють достатніми коштами для інвестування у відновлювану енергетику на рівні, який забезпечував би виконання Україною взятих на себе зобов'язань щодо збільшення частки відновлювальної енергетики в енергобалансі, а бізнес без підтримки влади не може реалізовувати свої проекти. Отже, використання механізмів публічно-приватного партнерства у сфері відновлювальної енергетики України є перспективним напрямом розвитку досліджуваної сфери суспільних відносин.

Краснова Юлія,

д.ю.н., доцент,

доцент кафедри аграрного, земельного та
екологічного права імені академіка В.З. Янчука,

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

Екологічний облік – це сукупність врегульованих правовими нормами еколого-управлінських, природоохоронних та антропоохоронних відносин, спрямованих на збір, обробку і подання зведеної статистичної звітності про обсяги викидів та скидів

забруднюючих речовин, розміщення відходів, а також розробку, розгляд, аналіз та оцінку техніко-нормативних документів – екологічного паспорту підприємства, декларації безпеки чи паспорту відходів тощо, що дозволяє встановити рівень екологічного ризику різних видів речовин і об'єктів, відповідність вимогам екологічної безпеки та занесення їх до спеціальних державних (галузевих) реєстрів України, які виступають одним із інструментів попередження настання надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру [1, с. 176].

Сучасне законодавство встановлює вимогу щодо цифровізації такого обліку [2; 3; 4], зокрема, шляхом створення аналітичної системи, інтегрованої до європейської онлайн-системи Shared Ecology Infrastructure System (SEIS) для аналізу забруднення середовища, погодних умов та еволюції екосистем, а також для планування заходів щодо запобігання шкідливим змінам.

В свою чергу, такі нормативні акти як [5; 6] відносять створення мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, що включає, в тому числі й реєстри викидів та перенесення забруднюючих речовин, до основних завдань такої стратегічної цілі розвитку держави, як підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, де такий облік виступає ще й одним з основних інструментів реалізації національної екологічної політики України.

Сьогодні таку загальнодержавну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему забезпечення доступу до екологічної інформації запропоновано називати «Відкрите довкілля» [7].

Загальнодержавна автоматизована система «Відкрите довкілля» (далі – ЗАС «Відкрите довкілля») має амбітну мету досягти у діалозі з громадськістю та заінтересованими сторонами такого рівня модернізації державного екологічного управління, щоб не тільки забезпечити громадськості всебічний і гарантований доступ до екологічної інформації, даних про екологічні ризики для безпечної життєдіяльності, потенційну екологічну перспективу стану довкілля, а й всебічно відчуту і побачити реальне покращення стану довкілля [8].

ЗАС «Відкрите довкілля» виступає: 1) інструментом електронного врядування; 2) ключовим каналом комунікації із

міжнародною спільнотою, громадянами та бізнесом; 3) електронним сервісом [8].

Реалізація загальнодержавної системи «Відкрите довкілля» включає в себе: а) модернізацію процедури збору та аналізу первинної екологічної інформації; б) впровадження комплексного моніторингу стану довкілля; в) ефективне та оперативне прийняття рішень з питань екологічної безпеки та управління екологічними ризиками на території України та у транскордонному контексті; г) електронний формат процедури надання адміністративних природоохоронних послуг на Порталі адміністративних послуг і державних екологічних реєстрів; д) відкриті екологічні дані у рамках виконання Україною зобов'язань Міжнародної хартії відкритих даних; е) платформу для прозорого діалогу влади з громадськістю; є) стимули для участі, ініціативності та залучення громадян, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання; ж) механізми превентивного запобігання корупції та забезпечити мінімізацію корупційних ризиків; з) еколого-цифровий імідж України та Мінприроди у міжнародних переговорах з питань охорони навколишнього природного середовища [9].

Відповідно до даних Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України у 2019 році в Україні стартувала геоінформаційна система «Відкрите довкілля» з пілотними мапами «Водні ресурси», «Атмосферне повітря» та «ЕкоФінанси» [10]. Офіційне загальнодержавне застосування цієї системи та її структура допоки відсутні.

Ці питання могли б бути вирішені за допомогою [11], однак вказаний Закон врегульовує лише питання формування єдиної бази державних кадастрів природних ресурсів, правове регулювання яких передбачено статтею 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також поресурсовими нормативно-правовими актами, що не входить у тематику нашого дослідження.

Хоча саме на підставі вищезазначеного Закону на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України розроблено Національну онлайн-платформу, що містить актуальну інформацію про стан довкілля – «ЕкоСистема» [12]. Зазначена платформа, окрім безпосередньо даних про природні ресурси, розміщує такі електронні сервіси, як: е-Відходи; е-Ліс; е-ОВД; е-Контроль; е-Повітря; е-ПЗФ; е-СЕО; е-Надра; е-Вода; е-Пестициди; е-

Довкілля, а також реєстраційні бази даних: «Мисливець»; спеціальних дозволів на користування надрами; відомості Державного лісового кадастру; дані екомоніторингу; дані державного балансу запасів корисних копалин; родовищ проявів корисних копалин; родовищ підземних вод; моніторингу лісів; даних про видані ліцензії і т. ін. При цьому, електронний сервіс е-Довкілля містить лише дані моніторингу атмосферного повітря та не включає інформацію, яка має обліковуватися в загальнодержавній системі «Відкрите довкілля», зокрема, характеристики впливу кожного підприємства на природні ресурси (хімічні, фізичні, біологічні фактори та їх особливості), отримання ним екологічних дозволів та сплату екологічних платежів.

Отже, виходить, що відомості, які містяться в базі «ЕкоСистема» хоч і є ширшими ніж безпосередньо інформація про кадастри природних ресурсів, однак все одно не включають необхідну інформацію про специфіку забруднення довкілля різними галузями промисловості, транспорту та сільського господарства.

На підставі цього, ми приходимо до висновку, що екологічний облік є відмінним від обліку природних ресурсів. Він, фактично, поширюється на усі об'єкти, діяльність яких є екологічно ризикованою, усі шкідливі для навколишнього природного середовища та здоров'я людини речовини, фізичні та біологічні впливи на довкілля та здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища. У зв'язку з цим вважаємо, що законодавець, при формуванні електронних баз даних про стан довкілля має чітко розмежовувати таку інформацію, тобто створити окремо базу кадастрів природних ресурсів і окремо базу підприємств – забруднювачів довкілля.

Література

1. Щиглов Є.О. Еколого-правове регулювання обліку об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища: Дис... доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». Київ: НУБіП України, 2021. 221 с. (С. 176).
2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від

15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.

3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

4. Цифрова адженда України – 2020. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.

6. Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року: постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 222. Офіційний вісник України. 2019. № 24.

7. Про схвалення Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите довкілля»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 р. № 825-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2018-%D1%80#Text>.

8. Зелена книга. Проблеми та можливості створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи сфери охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку. Київ: ГО «Фундація «Відкрите Суспільство», 2018. 30 с. (С. 9).

9. Open Access Environment. Старт роботи нової онлайн бази екологічних даних «Відкрите довкілля». URL: <https://openaccess.org.ua/news/view/1008>.

10. В Україні стартувала геоінформаційна система «Відкрите довкілля» з пілотними мапами «Водні ресурси», «Атмосферне повітря» та «ЕкоФінанси». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-startovala-geoinformacijna-sistema-vidkrite-dovkillja-z-pilotnimi-mapami-vodni-resursi-atmosferne-povitrya-ta-ekofinansi>.

11. Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>.

12. Національна онлайн-платформа, яка містить актуальну інформацію про стан довкілля. URL: https://eco.mepr.gov.ua/?fbclid=IwAR0JJBIFg-lc5NBiVtPFp87IviCwRTBWJBjLJgdw_NVGE0oKuNPU7dcwFo.

Лебідь Інна,
асистентка кафедри цивільного
та господарського права, юридичний факультет,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ БУРШТИНОВОГО ПРОМИСЛУ ЯК ОБ'ЄКТА СПЕЦІАЛЬНОГО НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Відомо, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року № 827, бурштин внесений до переліку корисних копалин загально-державного значення як сировина ювелірна (дорогоцінне каміння). За запасами бурштину Україна є одним з європейських лідерів. Потенційні запаси бурштину лише у Дубровицькому, Сарненському та Володимирецькому районах Рівненської області становлять понад 1400 т., а видобувається компаніями, які мають державні ліцензії, всього близько 4 т. цього каменю в рік. Поряд з цим такі масштаби незаконного видобутку бурштину породжують проблему дотримання законів охорони природи та використання природних ресурсів [1].

Надра є одним з основних природних ресурсів, при здійсненні спеціального використання якого, з одного боку, задовольняється економічний інтерес щодо отримання корисних властивостей відповідного природного ресурсу, а з іншого - може порушуватись екологічна безпека та завдаватися шкода життю або здоров'ю людей.

Відповідно до ст. 13 Кодексу України про надра, “Користувачами надр можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи. Користувачами надр на умовах угод про розподіл продукції можуть бути громадяни України, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи України або інших держав, об'єднання юридичних осіб, створені в Україні чи за межами України (інвестори), що відповідають вимогам законодавства України. Об'єднання юридичних осіб, що не є юридичною особою, може бути користувачем надр відповідно до угоди про розподіл продукції за умови, що учасники такого об'єднання несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, передбаченими угодою про розподіл продукції” [3].

Як бачимо, законодавець не обмежує в цілому, фізичних та юридичних осіб у користуванні надрами.

Чинний Кодекс України про надра не оперує поняттями «загальне» або «спеціальне» використання надр. При цьому, у його ст. 14 наведеного перелік видів надрокористування, на які вимагається отримання дозвільних документів – спеціального дозволу (який за загальним правилом надається переможцю аукціону з його продажу) та гірничого відводу, крім випадків, передбачених законодавством.

Важливим для дослідження правового становища бурштинового промислу є також зазначення ст. 14 Кодексу України про надра, де зазначено, що “надра надаються у користування для: геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення; видобування корисних копалин; будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов’язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод; створення геологічних територій та об’єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам’ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.); виконання робіт (здійснення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції; геологічного вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промисловою розробкою родовищ)” [3].

Ключовою у цій статті є норма яка звичайно стосується можливості вивчати бурштиноносні надра з подальшим видобутком бурштину, яка до речі, була доповнена лише у 2019 році.

Як, було зазначено раніше, 19 грудня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання видобутку бурштину”, метою якого стало правове регулювання відносин щодо користування надрами з метою видобування бурштину, припинення незаконного видобування бурштину, а також створення сприятливих умов для розвитку в Україні галузі економіки, залучення у цю галузь інвестицій та нових технологій, зростання рівню життя населення в місці видобування бурштину, забезпечення охорони навколишнього

природного середовища під час видобування бурштину та рекультивації порушених земель [5].

Також, цим Законом було внесено відповідні зміни до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу України про надра, які в цілому стосувалися посилення відповідальності за незаконне видобування бурштину.

За переконаннями науковців, причинами незаконного видобутку, скуповування, зберігання, транспортування, переробки й реалізації бурштину є:

- високий відсоток безробіття й тяжке матеріальне становище населення сіл після проведення аграрної реформи;

- неглибоке залягання від денної поверхні продуктивних шарів бурштину та наявності неподалік водних об'єктів;

- значна віддаленість від густонаселених сіл і містечок, бездоріжжя, залісненість і висока заболоченість території;

- недосконалість або недієздатність законів про охорону корисних копалин і нормативно-правового забезпечення трудової діяльності в сфері видобутку, переробки й використання бурштину;

- неефективна протидія незаконному видобутку та обороту бурштину в державі з боку посадових осіб сільських, районних, обласних адміністрацій і рад, Кабінету Міністрів та Верховної Ради України;

- наявність на території країни корумпованих працівників правоохоронних органів, прокуратури та судів;

- потурання зі сторони країн ЄС контрабандному переміщенню бурштину видобутому в Україні;

- відсутність контролю за обґрунтуванням дозволів на затвердження промислових запасів бурштину [4, с. 123].

У розрізі дослідження даного питання, варто також згадати про важливі проекти закону, які на жаль так і не були прийняті парламентом України, хоча могли б суттєво вирішити деякі проблеми правового становища бурштинової промисловості.

Народними депутатами України робилися неодноразові спроби врегулювати питання видобутку бурштину. Так, на розгляді Верховної Ради України перебувало декілька законопроектів, серед яких

Проект Закону «Про бурштин» № 5497 від 29.12.2009;

Проект Закону «Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і проявах, які не мають промислового значення» від 02.08.2011 № 9041;

Проект Закону «Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і проявах, які не мають промислового значення» № 1351 від 10.12.2014;

Проект Закону «Про видобування та реалізацію бурштину» № 1351-1 від 26.12.2014 [6, с. 125] .

Доцільним буде, здійснити більш детальний аналіз саме Проекту

Закону «Про видобування та реалізацію бурштину», адже саме він був відхилений народними депутатами у другому читанні. Серед переваг законопроекту варто відмітити те, що право видобування бурштину за договором пропонується надати старательській артілі; введення категорії місцевого старателя; надання права місцевим громадам на видачу дозволів із видобутку бурштину. До недоліків названого законопроекту, можливо віднести: складність процедури на отримання дозволів з метою видобутку бурштину, відсутність законодавчого підґрунтя для створення державних пунктів з видобутку бурштин [7] .

Гулак О.В. зазначила, що основними недоліками проекту закону були: 1. не відповідає принципу системності у регулюванні суспільних відносин, який має покладатися в основу будь-якого нормативно-правового акту; 2. запровадження певного монополізму у сфері видобування бурштину. У якості основних суб'єктів відносин з користування бурштиноносними надрами закріплюються лише комунальні підприємства, що визнаються первинними надрокористувачами, яким надаються спеціальні дозволи на користування надрами для видобутку бурштину, та старательські артілі, які укладають договір про видобування бурштину з відповідними комунальними підприємствами. 3. У проекті досить суттєво корегується правовий режим поводження з бурштином як корисною копалиною загальнодержавного значення у порівнянні з іншими корисними копалинами такого значення. Роль держави щодо видобутку бурштину за проектом зводиться до надання за запитом спеціалізованого комунального підприємства певної інформації та спеціального на користування бурштиноносними надрами. 4. Проект зачіпає предмети регулювання інших законів України, але не

передбачає внесення змін до них, чим порушує систему законодавства про надра [8, с. 186] .

В той же час, незважаючи на недоліки названого законопроекту його прийняття значною мірою сприяло б подоланню кризи у сфері видобутку бурштину, дозволило б зробити перші кроки для подолання самовільного видобутку бурштину, створило б передумови для видачі дозволів.

Така увага з боку законодавчого органу до питання бурштинового промислу, безумовно, є показником того, що вирішення проблем правового становища такого об'єкту надрокористування є пріоритетним для вирішення.

Адже, неможливо з цілковитою впевненістю сказати, що правове становище бурштинового промислу в Україні, як об'єкту спеціального надрокористування є вирішеним виходячи із того, що до сих пір не прийнято єдиного законодавчого акту, який би врегулював проблему дозволів про які згадувалося у дослідженні.

Таким чином на основі викладеного вище можливо сформулювати певні висновки.

Бурштиновий промисел в Україні розвивається швидкими темпами, про що свідчать статистичні дані з його видобутку. Правове забезпечення бурштинового промислу як об'єкта спеціального надрокористування в Україні характеризується значною кількістю нормативно-правових та підзаконних нормативно-правових актів, якими визначено його особливості. Серед основних таких актів, варто назвати: Конституцію України, Кодекс Законів про надра, Постанову Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами”, Постанову Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами”, Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин” та інші.

Література

1. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: постанова КМУ від

12.12.1994 № 827. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-п#Text> (дата звернення 05.12.2020 р.)

2. Конституція України: закон України від 28.06.2020 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 05.12.2020 р.)

3. Кодекс України про надра: закон України від 27.07.1994 № 132/ 94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр#Text> (дата звернення 05.12.2020 р.)

4. Євстігнєєв А.С. Проблеми правового забезпечення екологічної безпеки у сфері спеціального природокористування в Україні. дис. к.ю.н. 2019 р. с. 228

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання видобутку бурштину: закон України від 19.12.2019 р. № 402-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text> (дата звернення 05.12.2020 р.)

6. Цимбалюк В.І. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ «Young Scientist» • No 12.1 (76.1) • December, 2019 71-73. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/12.1/17.pdf> (дата звернення 05.12.2020 р.)

7. Про видобування та реалізацію бурштину: проект Закону України від 26.12.2014 р. № 1351-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53194 (дата звернення 05.12.2020 р.)

8 Гулак О. В. Проблемні питання організаційно-правового упорядкування видобутку бурштину в Україні: виклики сьогодення. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія. Право. 2015. Вип. 218. С. 183-188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2015_218_30 . (дата звернення 05.12.2020 р.)

Новак Тамара,
к.ю.н., доцент кафедри аграрного,
земельного та екологічного права ім. В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1 липня цього року набув чинності Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [4] у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [2], який започаткував впровадження в нашої державі нового виду цінних паперів – зелених облігацій - вже визнаного у світі перспективного способу залучення фінансування в «зелені», «екологічні» проекти.

Згідно ч. 5 ст. 11 згаданого закону, зелені облігації – це облігації, проспект яких передбачає використання залучених коштів виключно на фінансування екологічного проекту або окремого його етапу. У свою чергу, за ст. 18 цього ж нормативного акту, надає визначення поняття «проект екологічного спрямування» - це проект у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного землеробства, збереження флори і фауни, водних і земельних ресурсів, адаптації до змін клімату, а також інший проект, спрямований на захист навколишнього природного середовища, впровадження екологічних стандартів, скорочення викидів у навколишнє природне середовище. Зважаючи на обмежений обсяг даної роботи, ми хотіли б зупинитись на доцільності вживання терміну «органічне землеробство» в якості одного із видів/напрямів проектів екологічного спрямування.

Завважимо: динаміка розвитку світового ринку в секторальному розрізі показує, що на даний час пріоритетними напрямами «зелених» проектів є енергоефективність будівель (37% від усього обсягу випущених зелених облігацій з 2007 року), відновлювальні джерела енергії (26%), чистий транспорт (16%),

управління водними ресурсами (12%), поводження з відходами (4%), інше (5%) [6]. Як бачимо, органічне землеробство входить саме до останньої, найменш вагомої категорії. Однак для України з її перспективами розвитку аграрної сфери, проблемами в царині використання природних ресурсів, налагодження належного фінансування проектів, пов'язаних саме із сільськогосподарським виробництвом, є вкрай актуальним та своєчасним завданням і, на нашу думку, не має обмежуватись лише органічним землеробством. Тай саме вживання даної дефініції викликає низку заперечень, про що піде мова нижче.

Справа в тому, що за визнаними світом стандартами емісії зелених облігацій (Green Bond Principles (GBR)), до основних принципів зелених облігацій належить цільове використання надходжень від їх розміщення [1]. Для цього проект, що фінансується, повинен приносити екологічну користь, яка може бути оцінена емітентом за якісними, та, якщо можливо, кількісними показниками. У разі ж нехтування принципами GBR, тобто при введенні в оману інвесторів, державних органів тощо щодо напрямів використання коштів, отриманих від емісії зелених облігацій, матиме місце так званий «зелений камуфляж» («greenwashing»), навіть одиничний випадок якого, наголошують фахівці, може коштувати Україні втрати довіри та запустити невідворотний процес виходу інвесторів [5, с. 285]. Звідси українське законодавство має максимально чітко окреслити, які ж саме проекти можуть входити до вищезгаданих.

Однак на даний час термін «органічне землеробство» не визначений нормативно і наукові пошуки у цьому напрямі тривають. Не маючи на меті детально досліджувати цей аспект дозволимо собі навести узагальнення, отримані Р.А. Цилюрик у її дисертаційному дослідженні правового регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства. Отож, авторкою було доведено, що органічне землеробство є «виробничою діяльністю, нерозривно пов'язаною із безпосереднім обробітком сертифікованих сільськогосподарських угідь, призначених для конкретно визначеного цільового призначення – виробництва органічної продукції рослинного походження, яка відповідає встановленим вимогам». Тобто органічне землеробство по суті, входить до поняття «органічне рослинництво», яке, у свою чергу, є складовою органічного виробництва [7, с. 16].

Аналізуючи особливості органічного виробництва та вимоги до нього, в першу чергу визначені базовим Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [3], видно, що органічне рослинництво, тваринництво, аквакультура повною мірою відповідають категоріям екологічних проєктів, передбачених принципами GBR. Приміром, таким як: екологічно стале сільське господарство, тваринництво та аквакультура; сільськогосподарські технології, що не шкодять клімату та ін. [1].

Звичайно, невичерпний перелік проєктів екологічного спрямування (за Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки») надає можливість використання зелених облігацій для фінансування органічного сільськогосподарського виробництва. Однак, на нашу думку, доцільніше було б прямо передбачити цей напрям для спрощення практичної реалізації законодавчих приписів. Важливим є й те, що оперування вже закріпленою в нормативному полі категорією «органічне виробництво» суттєво полегшить роботу як в частині підготовки проєктів, що фінансуватимуться за кошти, отримані від розміщення зелених облігацій, так і в частині контролю за цільовим використанням таких фінансових ресурсів, оскільки на даний час українське законодавство у сфері органічного виробництва вже є достатньо розвиненим, відповідає в цілому міжнародним вимогам та забезпечує належний рівень правового регулювання відповідних відносин.

Отже, пропонуємо викласти абзац перший ч. 2 ст. 18 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» в такій редакції: «проєкт екологічного спрямування - це проєкт у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного виробництва, збереження флори і фауни, водних і земельних ресурсів, адаптації до змін клімату, а також інший проєкт, спрямований на захист навколишнього природного середовища, впровадження екологічних стандартів, скорочення викидів у навколишнє природне середовище».

Література

1. Green Bond Principles. URL: <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Green-Bond-Principles-June-2021-140621.pdf>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 р. № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
3. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 36. Ст. 275
4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. Відомості Верховної ради України. 2006. № 31. Ст. 268.
5. Фролов А. Формування державної політики організації та розвитку ринку «зелених» облігацій в Україні. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. К.: Центр Разумкова, 2019. С. 281–294.
6. Фролов А. Зелені облігації як інструмент залучення фінансування в проекти екологічного спрямування. URL: https://saee.gov.ua/sites/default/files/SAEE_Frolov_25_09_2020.pdf
7. Циліорик Р.А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства: автореф. дис. ... к.ю.н. Х., 2019. 23 с.

Петлюк Юрій,
доцент кафедри права
та правоохоронної діяльності,
Хмельницький інститут
Міжрегіональної академії управління персоналом

ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНА ТВАРИННОГО СВІТУ: ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Унаслідок ведення державного кадастру тваринного світу та здійснення його моніторингу здійснюється реалізації інформаційної

функції у сфері використання, відтворення й охорони тваринного світу

Ведення державних кадастрів природних ресурсів є важливим напрямом екологічного управління та інформаційною системою, що покликана забезпечити облік кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання.

Державні кадастри природних ресурсів на території України ведуться з метою їх ефективної організації охорони та захисту, раціонального використання, відтворення, здійснення систематичного контролю за якісними й кількісними змінами природних ресурсів. Вони призначені для забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, зацікавлених підприємств, установ, організацій і громадян достовірною та об'єктивною інформацією щодо природного, господарського стану та правового режиму використання природного потенціалу України [1, с. 24].

У науково-практичному коментарі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що основною метою ведення державних кадастрів природних ресурсів: облік кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання. Такі обліки необхідні насамперед для забезпечення раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища, прийняття еколого-управлінських рішень та визначення їх ефективності, забезпечення необхідною інформацією органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зацікавлених підприємств, установ і організацій, а також громадян [2, с. 201].

Одним із видів державних кадастрів природних ресурсів є Державний кадастр тваринного світу України як систематизоване зведення відомостей про географічне розповсюдження видів (груп видів) тварин України, їх чисельність і стан, характеристики середовища їх існування й сучасного господарського використання, а також інших даних, необхідних для забезпечення охорони та раціонального використання тваринного світу України.

Державний кадастр тваринного світу ведеться на всій території України, її континентальному шельфі та у виключній (морській) економічній зоні за окремими видами (групами видів) тварин із застосуванням єдиних, установлених для кожної конкретної групи

методології та уніфікованих форм звітної кадастрової документації. Інструкції щодо ведення державного кадастру тваринного світу, які встановлюють вимоги до виконання кадастрових робіт, склад кадастрової документації та даних, які вона повинна містити, розробляються і затверджуються Мінприроди за участю центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері лісового господарства та рибного господарства України й Національної академії наук України.

Ведення кадастрових робіт на територіях, що не перебувають під юрисдикцією України, здійснюється відповідно до укладених міжнародних договорів.

Законодавчим підґрунтям ведення державного кадастру тваринного світу, крім Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», є Закон України «Про тваринний світ» (ст. 56) і постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 1994 р., якою затверджене Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу.

Ведення Державного кадастру тваринного світу передбачає виконання таких кадастрових робіт: визначення конкретних територій (акваторій), де будуть проводитися кадастрові роботи; проведення експедиційних робіт (спостереження і вивчення чисельності, стану та інших характеристик тваринного світу безпосередньо в природному середовищі); аналіз даних, отриманих під час проведення експедиційних робіт, а також даних, що містяться в матеріалах державного лісовпорядкування, впорядкування мисливських угідь, державному лісовому, водному та земельному кадастрах, державній та відомчій статистичній звітності, про стан тваринного світу, чисельність і обсяги господарського використання диких тварин; оброблення, аналіз і узагальнення отриманої інформації, її підготовка до розгляду в Мінприроди і видання Державного кадастру тваринного світу.

Організація ведення Державного кадастру тваринного світу, координація діяльності, пов'язаної з виконанням кадастрових робіт, а також державний контроль за якістю та достеменністю даних, що включаються до кадастру, здійснюються Мінприроди та його органами на місцях.

Спеціальні нормативно-правові акти щодо регулювання правовідносин у сфері здійснення моніторингу тваринного світу відсутні. Поняття державного моніторингу об'єктів тваринного світу

визначено ст. 15 Модельного закону про тваринний світ, прийнятого на дев'ятому засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД, згідно з яким державний моніторинг тваринного світу – це система регулярних спостережень за поширенням, чисельністю, фізичним станом об'єктів тваринного світу, структурою, якістю та площею середовища їхнього перебування [3, с. 217].

Моніторингом тваринного світу, як зазначає Н. Р. Малишева, є система спостережень, збирання, обробки, передавання та аналізу інформації про стан об'єктів тваринного світу, прогнозування його змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендації для прийняття управлінських рішень [4, с. 419].

У процесі проведення моніторингу тваринного світу відбувається втілення прогностичної функції у вигляді своєчасного попередження, виявлення та усунення наслідків негативних явищ і процесів з метою забезпечення науково обґрунтованого використання об'єктів тваринного світу, зокрема, та збереження біологічного різноманіття, у цілому.

Моніторинг тваринного світу здійснюється за дикими тваринами, що відносяться до об'єктів полювання, та середовищем їх перебування; дикими тваринами, що відносяться до об'єктів рибальства, та середовищем їх перебування; дикими тваринами, включеними до Червоної книги України, та середовищем їх перебування; дикими тваринами, що відносяться до об'єктів міжнародно-правової охорони, та середовищем їх перебування.

Щодо здійснення моніторингу тваринного світу, то можна стверджувати про те, що його правове забезпечення, на думку С. В. Шарапової, є недосконалим і має узагальнений та опосередкований характер [5, с. 188], адже в основному акті фауністичного законодавства – Законі України «Про тваринний світ» зазначено лише те, що моніторинг є засобом забезпечення охорони тваринного світу (ст. 37) і складовою частиною моніторингу навколишнього природного середовища та здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 55).

Наявність таких проблемних питань в означеній сфері правовідносин обумовлює необхідність прийняття Кабінетом Міністрів України постанови про затвердження Положення про моніторинг тваринного світу, в якому мають відображатися усі проблемні аспекти проведення цього виду екологічного моніторингу.

Література

1. Кадастр природних ресурсів : навч. посіб. / за заг. ред. Р. М. Панаса. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. 436 с.
2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н. Р. Малишева, М. І. Єрофєєв. Харків : Право, 2017. 416 с.
3. Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / за ред. Г. І. Балюк. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
4. Малишева Н. Р. Основні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Екологічне право України. Академічний курс : підруч. 2-ге вид. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Виробництво «Юридична думка», 2008. С. 187–241.
5. Шарапова С. В. Екологічний моніторинг у правовідносинах використання природних ресурсів. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 85. С. 185–188.

Бакай Тамара,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Проблема незаконного видобутку корисних копалин з кожним роком набуває великих масштабів. Наслідком незаконного та неконтрольованого видобутку є екологічне лихо: знищення лісових масивів, опустошення надр, деградація земель та їх опустелювання.

Відповідно до ст. 1 Гірничого закону України корисні копалини – це природні мінеральні речовини, які можуть використовуватися безпосередньо або після їх обробки [1].

За своїм значенням поділяються на корисні копалини загальнодержавного і місцевого значення. Корисні копалини

належать до невідновлювальних природних ресурсів, період утворення яких є меншим, ніж швидкість їх видобування людиною.

Родовища корисних копалин – це нагромадження мінеральних речовин в надрах, на поверхні землі, в джерелах вод та газів, на дні водоймищ, які за кількістю, якістю та умовами залягання є придатними для промислового використання [2].

У сфері надрокористування в Україні існують системні проблеми, що становлять реальну загрозу екологічній безпеці держави. Головними чинниками негативного впливу є нелегальне видобування корисних копалин (зокрема бурштину у значних масштабах, що призвело до порушення екосистем) [3].

Україна знаходиться у списку тих держав де нелегальний видобуток корисних копалин не викорінено.

Зокрема згідно з даними офіційного порталу Державної екологічної інспекції України у 2020 році тільки в одному Києві було нараховано збитків через незаконний видобуток надр 54,6 мільйона гривень.

Крім того згідно з інформацією офіційного порталу МВС станом на 2020 рік було виявлено понад 400 фактів порушення правил охорони або використання надр. Фактично в кожному третьому кримінальному правопорушенні фігурантам повідомлено про підозру, а сума збитків сягає майже 900 мільйонів гривень.

Впродовж 2020-го року було розпочато майже 130 кримінальних проваджень стосовно незаконного видобутку бурштину. Як наслідок із незаконного обігу вилучено майже чотири тонни дорогоцінного каміння. Нововведення дозволили суттєво підвищити ефективність боротьби із незаконним видобутком корисних копалин [5].

В той же час, щодня продовжує наноситись шкода довікллю по всій Україні. Значної шкоди завдають не тільки великі підприємства, а й фізичні особи. Протиправна діяльність по видобутку копалин знижує рівень підземних вод, створює небезпеку для життя та здоров'я людей.

Слід наголосити що до 2018 року не передбачалось кримінальної відповідальності за незаконний видобуток корисних копалин місцевого значення. Фактична безкарність стала причиною великомасштабної шкоди довікллю. Більшість справ закривалась у зв'язку з тим, що предметом кримінального правопорушення були корисні копалини місцевого значення.

Масштаби проблеми потребували внесення змін до законодавства та встановлення чіткого механізму врегулювання питань пов'язаних з незаконним видобутком корисних копалин. Відновлення стану земель до нормального придатного стану потребує великих зусиль, часу та ресурсів.

На законодавчому рівні було:

1) посилено кримінальну відповідальність у статті 240 Кримінального Кодексу України [4] якою передбачено порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин місцевого значення у значному розмірі передбачає штраф у сумі 8,5 – 13,6 тисяч гривень або обмеження/позбавлення волі на строк до двох років;

2) доповнено Кримінальний Кодекс України статтею 240-1 ККУ Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину.

Отже на сьогоднішній день саме законність, прозорість та відповідальність виступають основними факторами вирішення проблем незаконного видобування корисних копалин.

Для захисту та збереження надр в державі має існувати злагоджений правовий механізм, посилення ролі державних органів, що здійснюють контроль-наглядову діяльність у сфері надрокористування та посилені заходи не лише кримінальної відповідальності, а й дисциплінарної, адміністративної та цивільно-правової (майнової) відповідальності за незаконне видобування корисних копалин, здійснення ефективної роботи по стягненню збитків та пред'явленню претензій у питаннях самовільного користування надрами.

Література

1. Гірничий Закон України від 06.10.1999 р. № 1127-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14#Text> (дата звернення 12.10.2021).
2. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.10.2021).

3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 12.10.2021).

4. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20211004#Text> (дата звернення 12.10.2021).

5. Данні з офіційного порталу МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/U_2020_roci_Nacionalna_policiya_Ukraini_viyavila_mayzhe_4_500_kriminalnih_pravoporushen_protiv_dovkilliya_vgen_Koval_39849 (дата звернення 14.10.2021).

Братушенко Ірина,
студентка 1 курсу факультет тваринництва
та водних біоресурсів Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ВЕКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ЕКОПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПОСУШЛИВОГО СТЕПУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПРИКЛАДІ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ- НОВА» ІМ. Ф.Е.ФАЛЬЦ-ФЕЙНА⁷

У зв'язку із значним розвитком економічного прогресу людство все більшою мірою стає залежним від кількості біоресурсів на нашій планеті, а сучасна економіка теж цілковито залежить від біоресурсів, їх кількісного та якісного складу.

Збереження біорізноманіття та відновлення природних екосистем є основною гарантією подальшого розвитку нашої цивілізації, тому цьому питанню приділяється значна увага [1. с.72].

Збереження біорізноманіття є складною та комплексною програмою. Їх успішне вирішення в повній мірі залежить від багатьох

⁷ Науковий керівник – доцент кафедри теорії та історії держави і права, НУБіП України, к.ю.н. О.В. Попова

наукових, правових, екологічних, організаційних, фінансових, етичних, виховних заходів тощо, ці завдання входять до складу глобальної концепції стратегії і тактики виживання людства [1. с.72].

Реалізація Міжнародної програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» є одним з напрямів формування оптимальної системи взаємодії сучасної цивілізації з оточуючим її середовищем, виконання якої покладено на мережу біосферних заповідників, розміщених в різноманітних кліматичних зонах планети [2. с.3].

На території Херсонської області розташовано та функціонує багато об'єктів і територій природно – заповідного фонду.

Природно-заповідний фонд Херсонської області станом на 1 січня 2021 року налічував 84 об'єкти загальною площею 319315,9841 га. Відсоток заповідності складає 11,22%.

ПЗФ області представляють: біосферні заповідники Чорноморський та Асканія - Нова (площа – 139821,4 га); національні природні парки – 5 (площа – 166692,7441 га); заказники загальнодержавного значення – 8 (площа – 34607 га) та місцевого значення – 15 (площа – 29548,74 га); пам'ятки природи місцевого значення – 30 (площа – 26,1 га); дендрологічний парк загальнодержавного значення – 1 (площа – 167,3 га); парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення – 13 (площа – 175 га); заповідні урочища – 10 (площа – 902 га) [3.с.73].

У 2021 році заплановано створити 3 об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею 164287,44 га, що дозволить збільшити природно-заповідний фонд області на 5,77 % від площі області [3.с.73].

Із Біосферним заповідником «Асканія-Нова» імені Ф.Фальц-Фейна пов'язано багато починань, які в подальшому мали поширення в природоохоронній, науковій, еколого - просвітницькій та навчальній практиці на національному і світовому рівнях [2 с.52].

Слід наголосити, що сучасна система природокористування в Асканії – Нова існувала з 1898 року [4].

Зоопарк “Асканія-Нова” – найбільший в Україні центр збереження і відтворення зникаючих, рідкісних і цінних видів копитних та птахів; база для проведення наукових досліджень з удосконалення методів утримання та реінтродукції в природу диких тварин; регіональний центр еколого-просвітницької роботи; об'єкт екскурсійної та туристичної діяльності; член Євроазіатської

регіональної асоціації зоопарків і акваріумів; учасник Європейських програм по збереженню рідкісних видів тварин [5].

За давністю заповідання це найстаріший заповідник Землі (ділянка “Стара” під охороною з 1898 р.). На території заповідника локалізуються унікальні ландшафти, що поєднують природні та штучні екосистеми [5].

Дендрологічний парк “Асканія-Нова” загальнодержавного значення є об’єктом природно-заповідного фонду України [5]. Дендрологічний парк набуває все більшого значення як осередок збереження рідкісних та малопоширених деревних рослин на крайньому півдні степової зони України та екологічного просвітництва. Це унікальний природоохоронний об’єкт, пам’ятка садово-паркового мистецтва кінця 19 століття, найбільший ландшафтний зрошуваний парк на півдні України [5].

Асканія – Нова є центром екологічної освіти, базою практики студентів, географія якої суттєво розширилася і стала міжнародною [2.с.52].

Сучасна екопросвітницька діяльність заповідника базується на співпраці з органами місцевого самоврядування та широким колом навчальних закладів, туристичних фірм і включає наступні напрямки діяльності:

- екскурсії пізнавального і науково – пізнавального характеру за 5-ма різними маршрутами;

- робота Малої академії наук;

- практика студентів вищих навчальних закладів;

- викладання фахівцями заповідника курсу «Заповідна справа» в університетах та використання матеріалів заповідника у навчальних процесах інших закладів освіти;

- науково – практичні конференції з вивчення та ознайомлення з еколого – господарською спадщиною Ангальтів та Фальц – Фейнів;

- дні відкритих дверей, присвячені пам’ятним датам заповідника, державним і міжнародним екологічним подіям тощо;

- робота з делегаціями національного і міжнародного рівнів [2.с.52] та ін.

Питання збереження біорізноманіття та відновлення природної екосистеми мають тісний зв’язок з питаннями, які відносяться до підтримки стійкого розвитку соціально-економічної системи, адже збереження біорізноманіття та природної екосистеми залежить саме

від збалансованого розвитку економічних систем, екологічних та соціальних [1,с.81]

Тому один із головних і найдієвіших методів збереження біорізноманіття – створення природоохоронних територій. Саме ці території забезпечують умови, необхідні для зменшення шкідливого антропогенного впливу, на біологічні об'єкти, сприяють збереженню цілісності екосистем [6], а екопросвітницька діяльність в громадянському житті суспільства сприяє підвищенню рівня правової культури особистості про знання місця, завдання та ролі заповідників в системі територіальних структур природокористування, їх вплив на збереження та відновлення окремих рідкісних видів природних ресурсів в Україні.

Література

1. Попова О.В. Збереження біорізноманіття та відновлення природних екосистем на території Херсонської області: правові проблеми і шляхи їх вирішення . *«Право.Людина.Довкілля»*. 2019. Вип.10. №4. С.72-84.
2. Охорона, дослідження та пропаганда збереження біорізноманіття в Біосферному заповіднику «Асканія – Нова». атлас-альбом. Національна академія аграрних наук України Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е.Фальц-Фейна. Асканія –Нова, 2017. 63с.
3. Аналіз площ природно – заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік / Інформаційно-Аналітичні матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua>.
4. Залесский К. Заповедная степь Фальц-Фейна в Аскании – Нова/ *Бюл.Харьковского об-ва любителей природы*. 1915. №5. С.15-32.
5. Гавриленко Н., Моргун Є., Поліщук І., Шаповал В., Ясинецька Н. Біосферний заповідник «Асканія-Нова» *Рідна Природа Науково-популярний екологічний журнал*. URL: ridnapriroda.wordpress.com
6. Андросов В.І. Екологічні проблеми збереження біорізноманіття на території Херсонської області. *Zoocenosis — 2015*

Бузунко Олена,
аспірантка, Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

В останні десятиріччя суспільство все більше турбує стан навколишнього середовища, тому що людина як біологічна істота не може існувати без чистого довкілля. Основною причиною виникнення глобальних екологічних проблем є нераціональне природокористування.

За даними щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав людини і

громадянина в Україні за 2020 рік» омбудсменом розглядалися питання щодо екологічних прав. Зокрема, у 2020 році до Уповноваженого надійшло 292 повідомлення громадян про порушення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, здійснено 29 моніторинрів, зокрема щодо права людини на безпечні для життя та здоров'я поверхневі води та атмосферне повітря. У значній частині повідомлень до Уповноваженого заявники зазначали про неефективність виконання органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них повноважень. Уповноваженим скеровані відповідні рекомендації до Держекоінспекції, спрямовані на поновлення прав громадян на безпечне довкілля. З інших питань направлені рекомендації Верховній Раді, Кабінету Міністрів, Міндовкілля та іншим органам на усунення порушень екологічних прав громадян [1, с. 112].

Отже, питання захисту екологічних прав громадян, охорони довкілля вимагає дієвих кроків української держави щодо впровадження різноманітних форм і методів у боротьбі із кризовою екологічною ситуацією, що склалася у нашій державі та загалом у світі.

Останнім часом в експертному середовищі на обговорення дедалі частіше виносяться такі загрози безпеці розвитку, як проблеми

забезпечення водою, продовольством та енергією, поступово проголошується необхідність докорінних змін світової економічної системи. Разом з трансформацією глобального світу змінюються наші уявлення про нього та модифікуються системи цінностей. Цінності особистості, самореалізації, людського здоров'я та життя, соціальної стабільності, збереження природних ресурсів та біорізноманіття вже усвідомлені багатьма лідерами суспільної думки і їх, безумовно, можна віднести до категорії безпекових [2, с. 38-39].

Наведене свідчить, що науковці звертають увагу як на існуючі проблемні питання кризової екологічної ситуації в Україні, шляхи їх вирішення, так і систему правових заходів, спрямованих на охорону екологічних прав громадян. На впровадження в державі нових форм і методів, пов'язаних із охороною довкілля, захистом екологічних прав, вказують кроки, що вживає держава, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Складність екологічної ситуації в Україні та її регіонах спонукає як науковців, так і органи публічної влади вживати додаткові заходи щодо забезпечення дотримання громадянами та юридичними особами екологічного законодавства шляхом створення екологічної поліції; посилення державного екологічного контролю; вести мову створення екологічних судів.

Оскільки охорона довкілля та захист екологічних прав неможливе без здійснення правосуддя, ідеї організації та функціонування екологічних судів та їх можливість запровадження в судовій системі України, привертає увагу дослідників. Посилаючись на зарубіжний досвід діяльності екологічних судів, все більше науковців звертають увагу на різноманітні форми та моделі діяльності екологічних судів. Зокрема, це може здійснюватися шляхом запровадження спеціалізації суддів з розгляду екологічних справ. Така спеціалізація може здійснюватися в місцевих судах, укрупнення яких передбачається.

На першому етапі запровадження екологічних судів, необхідно спочатку визначити коло підвідомчості і підсудності екологічних справ, вирішення яких повинно бути віднесено до спеціалізації суддів, які повинні захистити екологічні права та навколишнє природне середовище, як законодавчо визначену можливість у короткий термін вирішити екологічну справу по суті.

Наступним кроком вбачається можливість поступового переходу до створення в апеляційних судах палат із розгляду екологічних справ.

Окреслені особливості дослідження екологічних справ передбачають володіння суддями спеціальних знань. На це вказують норми ст. 12 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. Відповідно до норм цього закону судді можуть розглядати справи, що виникають з екологічних правовідносин, повинні володіти спеціальними знаннями, що випливають із екологічних правовідносин.

Проте перспективи впровадження екологічного суду в Україні є довгостроковою перспективою, а питання судового захисту усіх учасників екологічних правовідносин на сьогодні залишається проблемним питанням.

Отже, стислий огляд перспективи впровадження екологічного суду в Україні свідчить про доцільність їх створення з відповідним реформуванням законодавства про судоустрій, це потребує, зокрема оновлення процесуального законодавства, доопрацюванням організаційно-правових засад діяльності судів задля забезпечення гармонійного поєднання приватних і публічних інтересів в галузі екологічних правовідносин.

Література

1. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: наукове видання / М.В. Краснова, Ю.А. Краснова. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021. 148 с.
2. Потапенко В.Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія. [за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова]. К.: НІСД, 2012. 360 с.

Главацька Анастасія,
студентка 4 курсу Економічного факультету
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ПРО РОЛЬ І ЗАВДАННЯ АГРАРНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогодні в Україні відбуваються трансформаційні процеси, що знаходять своє відображення майже в усіх сферах життєдіяльності наших громадян, у тому числі і у правовій. Все це зумовлює якісні зміни у соціальних інститутах. Останні покликані належним чином врегулювати відносини ринкового характеру, придати їм стабільності. Необхідними умовами становлення України як правової, соціальної держави, розвитку демократії, зміцнення правопорядку і законності, реалізації на практиці (а не декларація) прав та свобод громадян, в тому числі селян, є суттєве удосконалення всього механізму правового регулювання різноманітних відносин в усіх сферах життя.

Реформи, що відбуваються в аграрному секторі економіки, об'єктивно обумовлюють необхідність удосконалення правового регулювання аграрних відносин. У зв'язку з цим, існує потреба в перегляді ролі і соціального призначення аграрного права. Нині аграрне право повинно формуватись на нових принципах. Останні мають відображати правову аксіологію, юридичною наукою якого створено порівняно відокремлений напрямок. Він тісно пов'язаний із філософсько-правовим напрямом і являє собою його частину. Аналіз юридично-аксіологічних проблем не є самоціллю, він покликаний з'ясувати сутність права, його специфічну природу (Н. Неновські).[3,с.137] Тому на сьогодні аграрне право, формуючись з урахуванням нових принципів, повинно відображати не тільки реальний стан, який склався в аграрному секторі економіки внаслідок здійснення аграрної реформи, а також сприяти формуванню ціннісно-нормативної орієнтації у сфері самого права і законності. Важливо щоб аграрне право забезпечило б належне регулювання поведінки пов'язаної з практичною сільськогосподарською діяльністю людей, а також органів державної влади і місцевого самоврядування.

Головне завдання аграрного права в сучасних умовах полягає в забезпеченні прав і свобод селянина, з однієї сторони, а з іншої сторони, в забезпеченні конституційного права громадян України на повноцінне, екологічно безпечне, і відповідно до медичних показників, харчування. Право добровільного вибору селянами форм і напрямів трудової і господарської діяльності; рівність учасників аграрних правовідносин; розширення системи юридичних гарантій для свободи аграрного підприємництва; закріплення за державою регулюючих функцій в аграрній сфері; демократизації системи управління (контролю, інспекції) аграрним виробництвом. Ці та інші принципи є базовими при формування аграрного права як повноцінної (Б.О. Воронін) і самостійної галузі в системі галузей права України. [1, с.8]

Аграрне право наповнюється і повинно наповнюватися нормами права, які регулювали б ефективне функціонування сучасного аграрного виробництва і всього сільського господарства. Формування дійсного аграрного права – нової галузі права, вільної від односторонніх тверджень і висновків, які ґрунтуються на системі наукових знань – головне завдання аграрно-правової науки (Б.О. Воронін).[3, с.144]

Аграрно-правова наука є наукою об'єктивного відображення оптимальних форм правового забезпечення реалізації аграрної політики в державі, основою якої є всебічне знання про перебудову сільського господарства, реструктуризацію аграрного виробництва. Завданням аграрноправової науки є переосмислення теорій, концепцій, підходів у вирішенні практичних питань правового регулювання відносин щодо виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції з урахуванням досвіду зарубіжних країн, вимог законодавства ЄС, СОТ тощо.[2, с.87]

В аграрному секторі економіки, в центральній його ланці – в сільському господарстві, повинні бути використані наукові правові підходи до вирішення значної кількості проблем. Тому наука аграрного права повинна виробити пропозиції, рекомендації щодо невтручання держави в господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників, в організацію аграрного виробництва. Разом з тим, важливим напрямом наукових досліджень є переосмислення концепції державного регулювання сільським господарством, особливо його підтримки (протекціонізму). В сучасних умовах, як ніколи, повинен бути використаний науково-

правовий підхід до вирішення питань екологізації аграрного виробництва, соціального розвитку села, диверсифікації сільських територій та ін.[5, с.60]

На сьогодні важливим аспектом досліджень аграрно-правової науки вбачається у пошуках і розробці справедливих гарантій селянам самостійно визначати свою долю, пов'язуючи із можливістю в різних формах використовувати належні їм земельні ділянки.

Виходячи із предмета науки аграрного права, який включає в себе: норми аграрного права; аграрне законодавство; суспільні відносини, що регулюються аграрним правом (аграрні правовідносини); практику застосування норм аграрного права; аграрно-правової теорії зарубіжних держав; міжнародне аграрне право (Б.О. Воронін), доцільно наведений предмет розширювати за рахунок порівняльно-правового аналізу форм аграрного підприємництва, технологічного вирощування сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження, її переробки, зберігання у країнах-членів ЄС і України. [6, с.43]

Роль і завдання аграрно-правової науки не повинні бути обмежені політичною кон'юнктурою, а обумовлені тільки інтересами селян. Головне призначення науки аграрного права полягає у формуванні такого аграрного законодавства, яке оптимально забезпечило б ефективне функціонування в цілому аграрного сектора економіки, і, зокрема, його важливої складової – сільського господарства.

Література

1. Погребняк С. Втілення принципу рівності в юридичних актах. Вісник Академії правових наук України. 2016. № 3. С. 8–19.
2. Аграрне право України : Підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти. Харків : Право, 2013. 240 с.
3. Аграрне право України : Підручник. Київ : Істина, 2006. 448 с.
4. Сидор В. Д. Про земельне законодавство і проблеми його вдосконалення в сучасних умовах. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. 4 (квіт.). С. 65–71.

5. Третяк А. Основні напрями змін та удосконалення державної земельної політики в Україні. Національна безпека і оборона. 2009. 3 (107). С. 58–63.

6. Коваленко Т. О. Проблеми законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні, Київ, 2014

Зуйкова Марина,
студентка 1 курсу магістратури,
юридичний факультет
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЧЛЕНІВ СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

Основним нормативно – правовим актом, яким регулюються трудові відносини працівників є Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України). Згідно з ч. 1 ст. 3 КЗпП України «законодавство про працю регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами» [1]. Разом з тим, трудове законодавство передбачає, що особливості праці членів кооперативів та їх об'єднань, колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, працівників підприємств з іноземними інвестиціями визначаються законодавством та їх статутами (ч. 2 ст. 3 КЗпП України). Як слушно зазначає В.М. Єрмоленко, КЗпП України «не може охопити своїм впливом конкретні особливості трудових відносин у різних галузях економіки України, що дає змогу виділяти специфіку умов праці у окремих різновидах трудових відносин, зокрема у аграрному секторі» [2, с.57].

Тож, аналізуючи норми КЗпП України, можна дійти висновку, що законодавством України передбачена необхідність в особливому правовому регулюванні трудових відносин в сільському господарстві. А тому існують різні думки з приводу галузевої належності норм, що регулюють трудові відносини в цій сфері.

Представники науки аграрного права доводять існування окремого виду внутрішніх аграрних правовідносин – аграрних трудових правовідносин [3, с.322], натомість окремі фахівці у сфері трудового права обґрунтовують необхідність врегулювання трудових відносин за участю членів фермерських господарств та кооперативів виключно трудовим законодавством [4, с. 8].

Відносини із застосування праці членів сільськогосподарських кооперативів не є трудовими, а являються похідними від них, для врегулювання яких допускається застосування норм трудового права. Цей висновок можна зробити зі змісту ч. 2 ст. 3 КЗпП України, за якою особливості праці членів кооперативів визначаються законодавством та їх статутами з обов'язковим дотриманням встановлених законодавством про працю гарантій щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, молоді, осіб з інвалідністю.

Основу ж трудових відносин складають відносини між працівником та роботодавцем, що регулюються нормами трудового права, які виникають в результаті укладення трудового договору.

Трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, та повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (ст.24 КЗпП України) [1]. Виходячи з цього, член сільськогосподарського кооперативу, як працівник, не може бути допущений до роботи, адже щодо нього не здійснюються зазначені вище обов'язкові дії. Такий висновок можна зробити, проаналізувавши чинне законодавство.

15 листопада 2020 року був введений в дію новий Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», який скасував поділ сільськогосподарських кооперативів на виробничі та сільськогосподарські й ввів розмежування цих суб'єктів за ознакою прибутковості (ст. 5 Закону). І що найважливіше – відмінив обов'язковість трудової участі членів сільськогосподарського кооперативу у його діяльності. Згідно ч. 7 ст. 5 цього Закону питання щодо обов'язкової трудової участі членів сільськогосподарського

кооперативу, що діє з метою одержання прибутку, вирішується на рівні локальної нормотворчості – у статуті такого кооперативу.

Що ж до оформлення таких відносин, то це питання теж не вирішується. Такого висновку можна дійти, аналізуючи ст. 26 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», в якій вказано, що «трудова участь члена сільськогосподарського кооперативу, що здійснюється на підставі трудового договору або цивільно-правового договору з кооперативом, не враховується при визначенні розміру патронажних дивідендів такому члену кооперативу» [5].

Як зазначає Новак Т.С. з такого формулювання можна вважати, що трудова участь члена кооперативу може здійснюватися: 1) за трудовим договором; 2) за цивільно-правовим договором; 3) в якійсь іншій формі. Проте жодної вказівки, як оформити трудову участь члена кооперативу за третім варіантом, закон не містить [6, с. 90-91]. Проблема ускладнюється й тим, що п. 5 ч. 3 прикінцевих та перехідних положень цього Закону унеможливило застосування до трудових відносин за участю членів кооперативу норм Закону України «Про кооперацію», внаслідок внесення змін до ст. 5 – цю норму доповнено частиною 2 в такій редакції: «правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування сільськогосподарської кооперації, порядок утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських кооперативних об'єднань визначаються Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Проте в новому Законі взагалі відсутні норми, які б регулювали трудові відносини. А тому єдиним шляхом врегулювання трудових відносин членів наразі є локальні нормативно – правові акти. Проте на практиці в статутах сільськогосподарських кооперативів, як правило, містяться кілька загальних норм про трудові відносини. Тому можна стверджувати про відсутність чіткого регламентування способу та порядку юридичного оформлення відносин щодо трудової участі членів сільськогосподарських кооперативів. Така відсутність чіткого регулювання відносин щодо трудової участі членів сільськогосподарських кооперативів без укладання з ними трудових чи цивільно-правових договорів може призвести до нових проблем у частині відповідальності кооперативів за неналежне оформлення таких відносин.

Так, відповідно до ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення фактичний допуск працівника до роботи без

оформлення трудового договору (контракту) є адміністративним правопорушенням. Крім того, не можна погодитись з позицією законодавця щодо можливості оформлення трудової участі членів сільськогосподарських кооперативів шляхом укладання з ними цивільно-правових договорів. Адже цивільно-правовий договір має строковий характер, оскільки метою договору є отримання певного результату й після цього відносини між сторонами припиняються, а членські відносини є безстроковими за своєю природою, що було доведено О. В. Гафуровою [7, с. 513]. Не підійде і варіант систематичного укладання цивільно-правових договорів, бо така діяльність фізичної особи може бути визнана підприємницькою з відповідними правовими наслідками щодо юридичного її оформлення, оподаткування тощо. Окрім того, укладаючи цивільно-правові договори з членами сільськогосподарських кооперативів обов'язково треба враховувати їх розмежування з трудовими договорами, щоб уникнути ситуації «приховування трудових відносин» та ризику притягнення до юридичної відповідальності [6, с. 92].

Отже, аналізуючи норми КЗпП України, можна дійти висновку, що законодавством України передбачена необхідність в особливому правовому регулюванні трудових відносин в сільському господарстві. Проте, наразі в законодавстві відсутні норми, які б регулювали особливості регулювання праці членів сільськогосподарських кооперативів, а також чітке регламентування способу та порядку юридичного оформлення відносин щодо трудової участі членів сільськогосподарських кооперативів. Вбачається, що найбільш прийнятним варіантом оформлення таких відносин є укладання з такими особами трудових договорів.

Література

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 13.10.2021 р.).
2. Єрмоленко В. М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин: монографія / В. М. Єрмоленко. – К. : Магістр - XXI сторіччя, 2008. – 188 с.

3. Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія. – Х.: Харків юрид., 2007. – 496 с.
4. Мірошніченко О.А. Правове регулювання трудових відносин у галузі сільського господарства: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.А. Мірошніченко; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2008. — 18 с.
5. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 р. №819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#top> (дата звернення: 13.10.2021 р.).
6. Новак Т.С. До питання правового регулювання трудових відносин у сільськогосподарських кооперативах / Т.С. Новак, В.О. Мельник // Право. Людина. Довкілля. 2020. № 11 (3). С. 86–96.
7. Гафурова О.В. Особливості правового регулювання трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах. Аграрне право України: підруч. за заг. ред. В.М. Єрмоленка. Київ: Юрінком Інтер, 2010. С. 509–529.

Зуєв Ростислав,
студент 1 курсу магістратури, юридичний факультет
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Сьогодні постає особливо гостро питання відповідальності уповноважених фізичних осіб всередині юридичних осіб. Даному питанню в науковому співтоваристві приділена значна увага, при цьому, розібрана ця тема, здебільшого з більш загальних сторін, і саме тому слід приділити практичній частині більш детальний розгляд.

У ст. 2 КК України зазначено, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом. [1]

До порушень земельного законодавства, за котрі настає кримінальна відповідальність є: самовільне зайняття земель (ст. 197); порушення порядку зайняття господарською діяльністю (ст. 202); порушення правил екологічної безпеки (ст. 236); забруднення або псування земель (ст. 239); порушення законодавства про захист рослин (ст. 247); безгосподарне використання земель (ст. 254) [2, с. 189].

Розглядаючи питання притягнення особи до кримінальної відповідальності необхідно зазначити, що об'єктами злочинів у сфері сільськогосподарського товаровиробництва можуть виступати:

- 1) трудові права громадян;
- 2) майно, речі, майнові об'єкти;
- 3) встановлені правила здійснення господарської діяльності;
- 4) довкілля, насамперед земля як основа товарного сільськогосподарського виробництва;
- 5) безпека виробництва, а також безпека руху та експлуатації транспортних засобів;
- 6) службова діяльність.

За ці злочини на винних осіб може накладатися мінімальний штраф до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 247 КК України), максимальний штраф у розмірі до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 202 КК України) [1].

Тобто, із всього переліченого слід взяти до уваги найголовніше, а саме те, що кримінальна відповідальність - це у першу чергу відповідальність індивідуальна і притягується за нею фізичні особи. таким чином подібна норма мала була б утримати подібних осіб від вчинення недобросовісних дій, що в свою чергу покликані були б знищити будь-які осередки сумнівів щодо дотримання умов договору та добросовісності при їх виконанні.

Одним із прикладів такої недобросовісності можна віднести випадки, коли керівниками умисно вносяться зміни до договорів оренди земель сільськогосподарського призначення, з метою отримання неправомірної вигоди шляхом зменшення процентної плати за надану в оренду землю. Серед таких і вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 28.05.2012 р. [3]. За вчинення таких дій особу визнано винною за ст. 364-1 та 366 КК України та призначено покарання у виді штрафу в розмірі 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (5100 грн). [4]

Отже з описаної наукової статті можна прослідкувати чітку лінію проблематики, що полягає в недостатньому розгляді питань, котрі стосуються практичної частини відповідальності в агросекторі. особливо тих питань, котрі стосуються недобросовісних контрагентів та їх виявленню. Проблема притягнення до кримінальної відповідальності в агросекторі є спільною із проблемами, які стосуються господарської діяльності в цілому. Та враховуючи факт, що агропромисловість в Україні є однією із провідних галузей господарської діяльності можна зрозуміти значущість приділення додаткових зусиль зі сторони законотворців, як головних суб'єктів, що здатні виключити чи включити до потенційного переліку небезпек ті, що можуть спіткати добросовісних підприємців від недобросовісних. Виконавча та судова гілка влади має забезпечити належне виконання чинних нормативно-правових актів та недопущення двоякого трактування норм передбачених ним.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
2. Аграрне право України: підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В.Гребенюк та ін.; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К.:Юрінком Інтер, 2015 //URL.: <http://bit.do/fPVN6>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 1604/1153/2012 // URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24432102>
4. Сидоренко О., Мироненко В. Кримінальна відповідальність в агробізнесі // Юридична газета онлайн / №18-19. - с. 516-517. // URL.: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo- ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-v-agrobiznesi.html>

Кобиш Олена,
магістр юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Серед стратегічних реформ, які проголошені Кабінетом Міністрів України у 2014 р. та практична реалізація яких розпочалася у 2015 р., найпомітнішою та найрезультативнішою є реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації. В основних положеннях реформи декларується, що об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ) є лейтмотивом формування та реалізації нової політики сталого розвитку територій, і саме їм належить домінуюча роль у забезпеченні інтересів громадян в усіх сферах життя і життєдіяльності [1].

Реформа децентралізації спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, що забезпечать місцевий економічний розвиток, надання населенню високоякісних та доступних публічних послуг [3]. Роль об'єднаних територіальних громад у забезпеченні інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території має стати ключовою.

Земля та інші природні ресурси, що розміщені на території об'єднаних територіальних громад (ОТГ), є їх матеріальною і фінансовою основою (ст. 142 Конституції України). На сьогодні значна кількість територіальних громад об'єдналися і створили нову адміністративно-територіальну одиницю – об'єднана територіальна громада. Незважаючи на досить активне формування ОТГ наразі залишаються невизначеними межі територій ОТГ, і як наслідок на таких територіях відсутній землеустрій, що може призвести до малоефективного використання земель та інших природних ресурсів, адже саме землеустрій є інструментом регулювання земельних відносин та раціоналізації землекористування.

На вирішення окреслених проблем Верховною Радою України 17 червня 2020 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін

до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» [2], який набув чинності 24 липня 2021 р. Законом пропонується врегулювання питань встановлення меж громад; комплексного просторового планування територій громад, що скасовує необхідність розроблення декількох, споріднених за змістом, видів містобудівної документації та документації із землеустрою; унормування питань, пов'язаних із її затвердженням; нормування формування електронної картографічної основи для планування території; забезпечення реального зв'язку програм соціально-економічного розвитку із документацією із просторового планування, а також створення прозорого та неконфліктного механізму врахування громадських та приватних інтересів через прозорі громадські обговорення.

Прийняття Закону дозволить забезпечити сталий розвиток територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів; удосконалити управління у сфері містобудівної діяльності та землеустрою; спростить виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт для потреб просторового планування; сприятиме розвитку автоматизованих систем управління ресурсами, комплексному збереженню повноцінного життєвого середовища, довкілля та культурної спадщини

Відповідно до Закону основним суб'єктом місцевого самоврядування в Україні є територіальна громада. Водночас, до прийняття цього нормативно-правового акту, законодавство не передбачало розроблення спеціальної містобудівної документації, що поширювала б свою дію саме на територію громади. Це не дозволяло територіальній громаді визначати орієнтири щодо планування та забудови власної території.

Закон вирішує зазначену проблему шляхом запровадження нового різновиду містобудівної документації – комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади. Комплексний план визначатиме планувальну організацію, функціональне призначення території, межі функціональних зон, дорожню мережу, інженерно-транспортну інфраструктуру тощо у межах території територіальної громади. Строк дії Комплексного плану не обмежуватиметься. Положення іншої містобудівної документації на місцевому рівні (генеральних планів та детальних планів території) повинні узгоджуватися з Комплексним планом.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» має забезпечити ефективне використання та охорону всіх земель у межах території ОТГ, залучати інвесторів, задовольняти земельні потреби своїх громадян тощо.

Література

1. Боклаг В.А. Формування територій та встановлення меж об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Electronic scientific publication «Public Administration and National Security». 2019. № 5. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15731992649960.pdf> (дата звернення: 12.09.2021 р.).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України від 17.06.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 46. Ст. 394.
3. Формування об'єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/formuvannya-obednanikh-teritorialnikh-gromad-stan-problemni> (дата звернення: 12.09.2021 р.).

Козленко Марія,
студенка 4 курсу, спеціальності «Облік і оподаткування»
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ПОНЯТТЯ, ЮРИДИЧНІ ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАВО

Основні напрями державної політики України у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та екологічної безпеки встановлені ст. 16 Конституції України, де зазначено, що забезпечення екологічної безпеки та збереження екологічної рівноваги в Україні, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є обов'язком держави [1].

Сьогодні екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, оскільки було надано пріоритет розвитку сировинно-видобувним галузям, які є найбільш екологічно небезпечними [2, р. 1].

За останні двадцять років світ зазнав великих політичних змін. Широке використання природи поступово витісняється принципами гармонізації людських та екологічних відносин, пошуком стратегії сталого розвитку суспільства та біосфери. Екологія стає сферою політичних інтересів і прийняття рішень, а політика все частіше враховує фактори навколишнього середовища [3, с. 50].

Політичні та соціально-економічні чинники мають бути вирішальними для обмеження негативного антропогенного впливу на природне середовище України. Політико-правовий механізм побудови екологічної безпеки країни - це, з одного боку, співпраця різних органів влади, а з іншого - діяльність самого суспільства [4, с. 5]. Порушення основних принципів екологічної політики з точки зору цієї взаємодії часто призводить до значних збоїв у досягненні мети.

Надзвичайно важливо, щоб прийняття та реалізація державної екологічної політики поважала екологічні, соціальні, гуманітарні, екологічні та правові принципи захисту, відтворення та покращення безпечного та сприятливого середовища для здоров'я та життя громадян України.

Розробка принципових засад екологічної політики держави в частині забезпечення екологічної безпеки в значній мірі ускладнюється неоднорідністю та неоднозначністю підходів щодо виявлення змісту останньої [5 с. 5-6].

При формуванні основ державної екологічної політики в частині правового забезпечення екологічної безпеки доцільно враховувати, що чинне екологічне законодавство України в якості юридичних критеріїв безпечного навколишнього природного середовища передбачає спеціальні нормативи екологічної безпеки, а саме: гранично допустимі концентрації забруднених речовин у природному середовищі; гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на середовище; гранично допустимий вміст забруднюючих речовин у продуктах харчування.

Ця законодавча модель призводить до дещо ширшого розуміння безпечного середовища, в межах якого повинна забезпечуватися екологічна безпека [6, с. 6-7].

Екологічна політика як сукупність інструментів та заходів, спрямованих на захист та відновлення навколишнього середовища та забезпечення належного функціонування громадян, має два виміри: нормативний та регуляційний. Перший - це система правил і норм, другий - конкретні заходи щодо захисту навколишнього середовища.

В Україні метою екологічної політики на сучасному етапі має стати збалансування потреб людини, можливостей природи та виробничих технологій шляхом систематичного формування довкілля, якість якого забезпечила б можливість сталого розвитку суспільства.

Основним завданням екологічної політики є покращення якості життя з точки зору оптимального використання та відтворення природних ресурсів. Екологічна політика має на меті узгодити соціальні та екологічні цілі суспільства як основу для вирішення проблеми глобальної екологічної кризи.

Основні принципи екологічної політики України містяться у ст. 3 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища". На прикладі вітчизняного та зарубіжного досвіду формування механізмів вирішення соціальних та екологічних проблем були визначені основні принципи екологічної політики України у перехідний період: першість екології над економікою, поступовий перехід до нових механізмів державного управління у сфері екологічної політики; відповідність механізму державного управління з питань екологічної політики фактичному стану розвитку суспільства; узагальнення позитивного національного та зарубіжного досвіду з метою вирішення екологічних проблем; участь країни у фінансуванні екологічних проблем; гарантоване стале та невичерпне природокористування; навчання протягом усього життя, екологічна освіта та збір екологічної інформації [7, с. 8-9].

Головним суб'єктом екологічної політики має бути держава, оскільки реалізація екологічної політики, як і будь-якої іншої політики, неможлива без підпорядкування волі окремих людей спільним інтересам. Відповідні міністерства, державні комісії та інші центральні органи виконавчої влади держави відіграють ключову роль у прийнятті рішень на національному рівні. Вони регулюють використання, відновлення та розподіл природних ресурсів, забезпечують екологічне підтвердження економічних проєктів, організацію постійного екологічного моніторингу, екологічних компетенцій, екологічного контролю, екологічної освіти та ін.

Ключовими методами реалізації екологічної політики є економічні (податки, санкції, пільги), адміністративно-правові (закони, укази президента та уряду, укази міністрів тощо), освітні та інформаційні (преса, радіо, телебачення).

Екологічна політика - це окрема сфера державного управління та державного управління. Державне управління – це діяльність, спрямована на реалізацію законів та інших нормативних актів шляхом використання різних організаційних форм впливу на суспільні явища та процеси [8, с. 9].

Можна зробити висновок, що для забезпечення впровадження ефективної екологічної політики в Україні необхідно базувати підготовку фахівців у всіх сферах діяльності (економічній, правовій та екологічній) на основних системних принципах сталого розвитку. А для того, щоб створити правильну екологічну політику, важливо знати та дотримуватися основних екологічних законів.

Література

1. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-vp#Text> (дата звернення: 06.10.2021).

2. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-vp#Text> (дата звернення: 06.10.2021).

3. Гюсле В. Політична філософія в сучасному світі. 2003. 248 с

4. Самчук З. Ф. До питання про значення політичного чинника в розв'язанні екологічних проблем. Філософія. Антропологія. Екологія. Альманах. 2000. 356 с.

5. Андрейцев В. І. Політика. Інновації. Приватизація. Екологічна безпека. Право. 1996. 140 с.

6. Андрейцев В. І. Політика. Інновації. Приватизація. Екологічна безпека. Право. 1996. 140 с.

7. Лазор О. Я. Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні. :

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня. доктора наук з державного управління. 2004. 30 с.

8. Лазор О. Я. Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні. : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня. доктора наук з державного управління. 2004. 30 с.

Кокошко Євгеній,
аспірант 2-го року навчання юридичного факультету,
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ВИКОРИСТАННІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Станом на сьогодні Україна як держава, що активно долучається до світового процесу освоєння та ефективного впровадження в економіку альтернативних джерел енергії та щороку підвищує темпи діяльності у даній сфері, створила належне законодавче регулювання цих питань шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Історія законодавчого регулювання впровадження та використання відновлюваної енергетики розпочалась з 1 липня 1994 року з прийняттям Закону України «Про енергозбереження». Незважаючи на те, що комплексним та досконалим з точки зору юридичної техніки в контексті регулювання цього питання даний закон назвати складно, втім, саме він вперше закріпив легальні дефініції альтернативної енергії, нетрадиційних джерел енергії; визначив основні напрямки регулювання діяльності осіб (як фізичних, так і юридичних), що здійснюють діяльність у галузі будівництва та/або реконструкції об'єктів нетрадиційної (альтернативної) енергетики; передбачив право суб'єктів господарювання, що займались виробництвом енергозберігаючого обладнання, техніки, вимірювальних засобів, матеріалів та ін. на додаткові пільги, зокрема при оподаткуванні. Такі ж пільги були поширені на підприємства, виробництво яких базувалося на поновлюваних енергетичних

джерелах. Таким чином, всього лиш по сплину декількох років після здобуття незалежності Україна уже активно займалась розробкою такого важливого та прогресивного питання, як відновлювана енергетика, тим самим демонструючи готовність відповідати передовим світовим економічним тенденціям та стандартам. [1]

Якісно новий крок у законодавчій розробці питань альтернативних джерел енергії було зроблено в 2003 році, коли Верховна Рада України ухвалила та прийняла основоположний, стрижневий у даній галузі законодавчий акт – Закон України «Про альтернативні джерела енергії». Даним актом законодавства закладено економічні, правові, екологічні й організаційні підґрунтя, якими визначено основи діяльності, пов'язаної із залучення альтернативних джерел енергії у виробничу чи іншу господарську діяльність. Цим джерелом були вперше закріплено визначення та складові поняття альтернативної енергетики; надано перелік відновлюваних джерел, до яких віднесено вітрову, сонячну, геотермальну та інші види енергії; визначено інституційні основи забезпечення використання альтернативних джерел енергії, компетенцію уповноважених органів у даній сфері, засади фінансування та стимулювання тощо. [2]

Зрозумілим під час розробки законодавчого регулювання цього питання було те, що в контексті державного планування, регулювання сфери енергетики навіть найбільш досконале законодавство буде неефективним, якщо його не запроваджувати у певній послідовності та відповідності з метою досягнення цілей держави. Тому 15 березня 2006 року Кабінетом Міністрів України була розроблена та впроваджена «Енергетична стратегія України на період до 2030 року». Не оминув даний нормативно-правовий акт і питань відновлюваних джерел. Так, їх освоєння та розробка визначаються Стратегією як важлива та необхідна передумова підвищення якісного рівня національної безпеки, зокрема екологічної та власне енергетичної, та, безперечно, як фактор зниження антропогенного впливу класичних (не відтворювальних) видів енергетичних джерел для навколишнього природного середовища. [3]

Шляхи та напрями стратегічного розвитку національної галузі відновлюваної енергетики повинні відповідати загальносвітовій та, зокрема, європейській тенденції розвитку даної галузі. Деякі з цих тенденцій у вигляді керівних, основоположних принципів знайшли своє закріплення у Зеленій книзі під назвою «Європейська стратегія

сталої, конкурентоздатної та безпечної енергетики», що була прийнята у Брюсселі 8 березня 2006 року. [4]

Цей документ передав національній стратегії такі основоположні вектори розвитку на вдосконалення галузі альтернативної енергетики як прагнення мінімізації використання традиційних джерел енергії за рахунок впровадження відновлюваних, з подальшою метою редукування викидів шкідливих та парникових газів, покращання стану навколишнього природного середовища та забезпечення національної та міжнародної екологічної безпеки. [5]

Іншим досягненням українського законодавства в галузі електроенергетики є законодавче закріплення положень про «зелений тариф». Перша легальна дефініція цього поняття з'явилась у 1997 році. Навесні 2009 р. Національна комісія регулювання електроенергетики України закріпила механізм його функціонування у своїй Постанові «Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу для суб'єктів господарської діяльності». Після такої новели законодавства та його міжнародного порівняльно-правового дослідження експертні оцінки показали, що за рівнем розробки це найбільш прогресивний на території Європи нормативно-правовий акт, що регулює зелений тариф. Сума, що підлягає сплаті за «зеленим тарифом», розраховується за спеціальними формулами; при чому, для кожного з чотирьох основних джерел енергії (вітрової, сонячної, водної та енергії біомаси) застосовуються різні коефіцієнти). Серед основоположних моментів закону – встановлення зобов'язань для інвесторів, що претендують на встановлення для них зеленого тарифу, які полягають у тому, щоб з 2012 року частка сировини, матеріалів, основних фондів, робіт і послуг українського походження у вартості будівництва відповідного об'єкта» становила не менше 30%, а з 2014 р. – 50%. На таке формулювання безперечно вплинув досвід ЄС, де національні виробники підняли протест проти стрімкого зростання частки імпортного обладнання. [6]

Продовження нормативного закріплення положень про альтернативну енергетику, зокрема, «зелений тариф» було здійснено у червні 2015 року, із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії». Базові зміни торкнулися саме Закону України «Про електроенергетику» в частині спеціальних ставок «зеленого тарифу» для об'єктів, що

застосовують відновлювані джерела (вони зазнали суттєвих змін по відношенню до попереднього акту), зобов'язань оптового ринку у кожному розрахунковому періоді купувати у суб'єктів господарювання, яким встановлено "зелений" тариф, та здійснювати повну оплату вартості електричної енергії, виробленої на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії та інші. Таким чином було не тільки в черговий раз урегульовано особливе правове становище використання альтернативних джерел енергії, а й закладено підвалини для майбутнього формування ринку відновлюваної енергетики. [7]

Таким чином, як висновок до викладеного вище, слід зазначити, що нормативний та законодавчий початок для активного розвитку відновлюваної енергетики в Україні вже покладено, а міжнародний досвід цієї галузі мають допомогти Україні триматися правильного курсу на шляху до енергетичної незалежності та дотримання найвищих економічних, виробничих, екологічних стандартів. [8]

Проте, незважаючи на достатньо стрімкий та системний розвиток національного законодавства в галузі альтернативної енергетики, обумовлені зміни впроваджувалися досить повільно. Тому, на даному етапі, в контексті стрімкого розвитку світової енергетики та міжнародного енергетичного ринку, нашій державі необхідно ще більше стимулювати відновлювану енергетику для синхронізації з передовими досягненнями енергетичних галузей зарубіжних країн, а також зменшення ролі традиційних енергоносіїв.

Прийняття нормативно-правових актів, які закріплюють, зокрема, поняття альтернативної енергетики, її джерел та порядку їх використання, «зеленого» тарифу тощо є безсумнівним кроком до створення ефективного та сучасного механізму регулювання відновлюваної енергетики в Україні, проте, орієнтуючись на закордонний досвід та енергетичні потреби станом на сьогодні, конкретні правові механізми експлуатації таких джерел, фінансової політики щодо них (надання пільг, субсидування), створення умов для залучення інвестицій в цю галузь потребують подальшої розробки.

Література

1. Закон України "Про енергозбереження" // Постанова Верховної Ради. України №75/94-ВР від 01.07.1994.

2. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» № 555-IV від 20 лютого 2003 року.
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. // Інформаційно – аналітичний бюлетень «Відомості Міністерства палива та енергетики України». Спеціальний випуск. – 2006. – 113 с. – С. 28.
4. Павлович Р. Розвиток альтернативної енергетики в Україні.
5. Постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України від 22 січня 2009 р. № 32 «Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу для суб'єктів господарської діяльності».
6. Закон України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» від 04.06.2015 р. – Відомості Верховної Ради (ВВР) № 33. – 2015 р. – ст. 324
8. Гайдаєнко І. Альтернативна енергетика в Україні: стан та перспективи розвитку. Наукові записки з української історії. - 2014 - Вип. 34. - С. 146-151.

Лазаренко Марина,
студентка 4 курсу економічного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ

Еколого-правові дослідження в Україні відбуваються відповідно до чинного законодавства та спираються на європейський досвід по регулюванню відносин в сфері використання та відтворення природних ресурсів, захисту довкілля та підтримання балансу екологічної безпеки.

Екологічне право виступає частиною багатогранної юридичної науки України. Юриспруденція складається з системи знань стосовно закономірностей розвитку екологічного права, досліджень сутностей

та механізмів дії норм, інститутів та підгалузей цього права, суперечностей у співвідношенні національного екологічного права з міжнародним правом навколишнього природного середовища. Екологічне право давно закріпилося в суспільстві, і його історія розвитку тягнеться від терен існування колишньої радянської держави до сьогодні. На своєму шляху розвитку екологічне право пережило багато змін та вдосконалень. У зв'язку з цим стало мати важливий вплив на законотворчу діяльність та зв'язки у модернізації правничої освіти та формуванні наукових шкіл [3].

Сучасний етап розвитку екологічного права відзначається розгалуженою системою законодавчих та нормативно-правових актів. Ці документи регулюють відносини суб'єктів господарювання у сфері використання природних ресурсів, їх відновлення та збереження екології довкілля. Верховна Рада України постійно оновлює екологічне законодавство шляхом прийняття нормативних документів щодо кожного з природних ресурсів у розрізі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Такий правовий механізм сприяє створенню сталої екологічної політики, знижує ризики та запобігає негативному прояву екологічної небезпеки. На основі цього закону були проведені наукові дослідження, які сформували основні принципи охорони довкілля. Ці принципи тісно переплітаються з ефективним природокористуванням та екологічними стандартами. Крім цього, були розроблені засади екологічних прав і свобод громадян та людей, які проживають на території України [1].

Вагомий внесок в еколого-правові дослідження внесли потужні освітянські центри України – Київ, Харків, Одеса, Львів. Саме тут було проаналізовано та вивчено екологічну безпеку в різних сферах господарювання: екологічність продуктів харчування, радіаційну безпеку країни, вплив авіації на оточуюче середовище, екологічну безпеку у плануванні та забудові міст. Розглядалася також відповідальність за користування об'єктами тваринного та рослинного світу, а також корисними копалинами, які добуваються з надр землі. Переглядалося екологічний апарат управління: екологічний контроль, екологічний аудит, екологічне прогнозування, екологічний моніторинг, екологічне ліцензування, – на який покладено функції збереження навколишнього середовища [2]. Майбутні напрями розвитку екологічно-правової науки постійно знаходяться в дослідженнях провідних юридичних центрів нашої

держави. На протязі минулих років було проведено науково-практичні конференції та з'їзди «круглих столів», на яких піднімалося питання раціонального природокористування, охорони довкілля, збереження екологічної безпеки держави.

Законотворча діяльність та юридична практика тісно переплітається механізмом ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони природного середовища. Таке законодавство чітко відповідає Конституції України, сприяє наближенню до відповідних директив Європейського Союзу, дозволяє впровадження багатосторонніх екологічних угод, однією із сторін яких виступає Україна. Законодавство повинно дозволяти використовувати економічні інструменти заради стимулювання у використанні інноваційних екологічних технологій, які сприяють вирішення екологічних проблем на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Основними формами впливу науковців на законодавчу діяльність та юридичну практику є створення законопроектів у складі робочих груп за державним замовленням. Фахівці з екологічного права формують національну базу з питань біобезпеки, вдосконалюють її відповідно до положень законодавства Європейського Союзу. Крім цього, проводиться робота стосовно озеленення та створення всіх умов задля підвищення якості питної води, розглядаються варіанти безпечної утилізації та захоронення ядерного палива, пошук шляхів зменшення викидів із стаціонарних джерел[2].

Підводячи підсумок, Україна багата науковцями, які займаються пошуком вирішення екологічних проблем на основі правового регулювання. Сьогодні екологія стала темою дослідження не лише природничих наук, а й гуманітарних. Проблеми стосовно екології довкілля, біосфери, атмосфери породили окремі незалежні галузі знань у сфері комплексних екологічних досліджень. У зв'язку з недостатністю правових норм, які регулювали б використання природних ресурсів відповідно до норм міжнародного права, триває робота по створенню та вдосконаленню нормативно-правової бази.

Специфіка, важливість, багатогранність, винятковість взаємовідносин суспільства і природи визначили потребу в самостійному правовому регулюванні екологічних відносин у рамках певної галузі права.

Література

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991р. № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 03. 10. 2021р.)
2. Про найважливіші та найбільш проблемні завдання екологів підприємств Ecobusiness: веб-сайт URL: <https://ecolog-ua.com/news/pro-nayvazhlyvishi-ta-naybilsh-problemni-zavdannya-ekologiv-pidpryyemstv> (дата звернення 03. 10. 2021р.)
3. Становлення та розвиток екологічного права *StudFiles*: веб-сайт URL: <https://studfile.net/preview/7900335/page:4/> (дата звернення 03. 10. 2021р.)

Лебедько Альона,
4 курсу студентка економічного факультету,
спеціальності «Облік і оподаткування»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПРАВА

У наш час існує нагальна необхідність проаналізувати чинну систему, структуру та зміст сільськогосподарського законодавства, а також інші джерела правового регулювання у сфері виробництва сільськогосподарської продукції та умови їх гармонізації з Конституцією України, аналіз систематизації та гармонізації із законодавством Європейського Союзу. Виникнення цієї потреби є наслідком аграрної та земельної реформ в Україні, а також з урахуванням активних євроінтеграційних процесів, що відбуваються в нашій країні.

Самостійність аграрного права України в правовій системі нашої держави зумовлена наявністю унікальних джерел у цій сфері. З філологічної точки зору поняття «джерело» - це об'єкт, сутність, що породжує щось, з чого бере свій початок або зароджується певний процес чи явище. У галузі права - це перший пункт, з якого вона

починається, слідує як за законом в цілому, так і за окремими його галузями.

У цілому, право походить від об'єктивної потреби встановити певні правила та рамки поведінки, необхідні для належного функціонування суспільства, закріплені у відповідній формі, що доступна та зрозуміла для всіх. У сфері права ці правила поведінки спрямовані на регулювання якісно однорідних суспільних відносин. Джерела аграрного права - це форми зовнішнього вираження та закріплення правових норм, що регулюють аграрні відносини [1].

Ще в радянські часи науковці активно цікавились правовою природою нормативних джерел у сфері регулювання аграрних відносин. На сьогодні ця тема не втратила свого значення, а набуває лише більшої актуальності в сучасному розвитку аграрних відносин, зокрема правового регулювання в аграрному секторі України.

Осередки аграрного права мають власні характерні риси, які притаманні кожній з галузей:

їхній офіційний та публічний забезпечується двома способами: за законом, коли нормативні акти видаються уповноваженим органом державні, тобто походять від держави, і з дозволу, коли державні органи затверджують соціальні норми (звичаї, корпоративні норми), надають їм юридичної сили;

прийняті державою або санкціоновані нею в чітко затвердженому порядку (прийняття "указів" законодавством Президента, санкції митниці тощо);

мають чітко визначений та шаблонний документальний характер;

призначені для багаторазового використання та поширюються на невизначену кількість осіб, тобто мають регуляторний характер. До джерел аграрного права відносяться не окремі правові акти, які не містять правових норм, а результати окремих дій з тих чи інших питань;

державна контролює, щоб всі вимоги щодо них були дотримані.

Разом з тим, осередки аграрного права мають, окрім загальних, унікальні й відмінні риси, що точно вирізняють його серед інших галузей права, а саме:

існування єдиних актів аграрного законодавства, на яких ґрунтується аграрне право;

єдиний кодифікований акт у цій галузі відсутній;

важливе значення місцевих законодавчих актів;

збереження рекомендаційного законодавства;

в аграрному праві можуть використовуватись правові норми інших галузей права таких, як: земельне, економічне, фінансове тощо; підвищення ролі міжнародного права, уніфікація національного сільськогосподарського законодавства відповідно до вимог міжнародного права, умов участі у СОТ та її пристосування до законодавства Європейського союзу.

Суб'єктами сільського господарства виступають фізичні та юридичні особи. Правовідносини, що містяться в основах аграрного права, здійснюють регулювання відносини у сфері вироблення, перероблення та збуту сільськогосподарської продукції, а також відносини у сфері ефективного сільськогосподарського виробництва суб'єктами сільського господарства.

Проаналізувавши розвиток аграрного права України за останні роки, можна зробити висновки, що ця галузь прагне до створення окремих стандартів правового статусу для фізичних та юридичних осіб, що фігурують у цій сфері. Також можна виділити те, що потрібно звернути увагу на розподіл та ускладнення правового статусу окремих видів виробництва сільськогосподарської продукції.

Наразі в Україні для регулювання реалізації окремих видів сільськогосподарського виробництва існує понад 30 законів та 80 підзаконних актів.

Пропозиції вчених щодо необхідності прийняття окремого Закону України про товарне сільськогосподарське виробництво [3] залишаються нереалізованими. Те ж саме відбувається й із внесенням змін до Господарського кодексу України з метою регулювання аграрного підприємництва, що передбачає для нього окремий пільговий режим.

Сьогодні в Україні існує бажання включити спеціалізоване аграрне право до нормативних актів, які раніше не враховували специфіку сільськогосподарської діяльності. Ці тенденції позитивно впливають на механізм правового регулювання аграрних відносин, оскільки диференціюють правове регулювання з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва.

Визначаючи вид та напрями систематизації аграрного законодавства, потрібно особливу увагу приділити сучасному стану та перспективам розвитку аграрного права в Україні. У теорії права звертається увага на той факт, що систематизація аграрного сектору законодавства, предмет регулювання якого ще недостатньо

визначено, раціонально здійснюється шляхом включення та закріплення існуючих нормативних актів.

Враховуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що в Україні необхідно проводити поступову систематизацію аграрного законодавства у кілька етапів. Аграрний сектор є провідною сферою в нашій країні, тому необхідно робити все задля його вдосконалення в усіх його сферах, галузях та ланках. Першим має стати інкорпорування аграрного законодавства щодо кожного окремого інституту аграрного права, після чого має відбутись кодифікація аграрного законодавства відповідно до цих інститутів. Не менш важливим кроком є реформа аграрного законодавства шляхом прийняття окремого закону, який би визначав загальні принципи, принципи, напрями регулювання аграрних відносин а також приділяв більше уваги вдосконаленню аграрно-правових відносин в Україні.

Велику увагу слід приділити галузі аграрного законодавства в Аграрному кодексі України за умови формування предмета та системи аграрного права, стабілізації процесу нормотворення, завершення реформи аграрних відносин.

Література

1. Єрмоленко В. М. Аграрне право України: навчальний посібник / В. М. Єрмоленко., 2015. URL: <http://mego.info/матеріал/аграрне-право-україни-в-м-єрмоленко-2012p>
2. Корнієнко В. М. Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій. – Харків, 2018. – 412 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/480/3_Agrarnepravo_Pidruchnik_2018_vnutri.pdf
3. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні: монографія / С. І. Марченко., 2010. – 199 с.

Мазій Віталій,
аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЗАЙНЯТИХ СТИХІЙНИМИ (НЕОФІЦІЙНИМИ) СМІТТЄЗВАЛИЩАМИ

Незважаючи на чітко визначений вектор розвитку нашої країни, який був закріплений в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та ставив на меті впровадити в Україні європейські стандарти життя та її вихід на провідні позиції у світі [1], ми так і не змогли подолати проблему розриву між кількістю накопичення відходів та обсягами щодо їх утилізації (переробки). Більшість українських земель, незалежно від їх цільового призначення, форми власності та місця розташування є забрудненими твердими побутовими (промисловими) відходами. Більшість з цих земель не є офіційними сміттєзвалищами, хоча візуально тотожні першим та навіть мають більші масштаби. Попри намагання влади нашої країни змінити ситуацію на краще шляхом посилення відповідальності за забруднення земель та запуску проєкту «інтерактивна мапа стихійних сміттєзвалищ»[2] за допомогою якого кожен громадянин може повідомити про місце стихійного сміттєзвалища, яке йому відоме та відповідальні органи державної влади (місцевого самоврядування) зобов'язані відреагувати та усунути його, ситуація щодо зменшення кількості стихійних сміттєзвалищ не змінилась. Відсутність чіткого правового механізму виявлення та ліквідації цих стихійних сміттєзвалищ призводить до стрімкого збільшення масового забруднення земель навіть на території природоохоронних зон.

По-перше, проблема масового забруднення сміттям українських земель має ряд причин, зокрема, як слушно відмічає у своїй науковій праці Н.П. Попович «рівень екологічної небезпеки побутових відходів зростає внаслідок низької соціальної та культурної поведінки людей та призводить до низького рівня використання вторинних ресурсів»[3, с.158]. Ми абсолютно переконані, що підвищення правової та екологічної культури серед

населення, шляхом запровадження соціальних роликів, приділення уваги школярів до цієї проблеми та інше, може значно вплинути на зниження кількості утворення стихійних сміттєзвалищ.

По-друге, варто зазначити, що чинне законодавство України не містить визначення терміну «стихийне сміттєзвалище». А, як відомо, для того щоб щось ліквідувати потрібно його виявити та схарактеризувати. На наше глибоке переконання, стихійне сміттєзвалище – це земельна ділянка (або її частина) на якій розміщуються продукти життєдіяльності людини в формі твердих побутових (промислових) відходів та яка не має статусу спеціально обладнаного місця для зберігання та утилізації твердих побутових (промислових) відходів – полігону ТПВ. Однією з основних ознак стихійного сміттєзвалища є те, що земельна ділянка на якій розміщуються відходи має цільове призначення інше ніж «для розміщення полігону твердих побутових (промислових) відходів». Хоча, необхідно звернути увагу на те, що при дослідженні правового режиму земель під офіційними сміттєзвалищами у нашій статті «Деякі проблемні питання правового режиму земель під сміттєзвалищами», ми дійшли висновку, що чинне земельне законодавство не визначає землі під сміттєзвалищами, і лише доктринально вони включаються до земель іншого призначення, які також на сьогоднішній день невизначені [4, с 71]. З цього випливає, що в першу чергу, необхідно нормативно закріпити субкатегорію земель «землі для розміщення полігону твердих побутових (промислових) відходів». Другою головною ознакою стихійного сміттєзвалища є його масштаб, тобто площа земельної ділянки на якій знаходяться тверді побутові (промислові) відходи. Як правило, неофіційного статусу стихійного сміттєзвалища воно набуває при розміщенні на земельній ділянці відходів більш ніж 0.03 гектари від її площі. Ми переконані, що належне визначення класифікації стихійних сміттєзвалищ за їх масштабом, допоможе при створенні справедливої системи штрафних санкцій.

По-третє, наразі відсутній дієвий правовий механізм запобігання, виявлення та ліквідації стихійних сміттєзвалищ, а більше, відсутнє належне фінансування з державних та місцевих бюджетів проєктів які спрямовані на створення (розвиток) підприємств, що займаються збиранням, транспортуванням та переробкою твердих побутових (промислових) відходів. Так, на нашу думку, необхідно посилити відповідальність власників

(землекористувачів) земельних ділянок на яких розміщуються стихійні сміттєзвалища або які тим чи іншим чином містять на собі достатню кількість відходів, не лише шляхом застосування до них матеріальних санкцій, а й направлення відповідних коштів на усунення цих порушень. Так, зокрема, грошові кошти, які були стягнуті з володільця земельної ділянки або іншої винної особи мають бути зараховані на рахунок контролюючого органу з подальшим переведенням їх на рахунок підприємств з вивезення та утилізації твердих побутових (промислових) відходів. Відповідні підприємства мають обиратися шляхом проведення прозорих тендерних процедур в кождих містах обласного значення з урахуванням площ стихійних сміттєзвалищ.

Таким чином, враховуючи усе вищевикладене, слід зазначити, що наразі проблема правового регулювання земель зайнятих стихійними (неофіційними) сміттєзвалищами є невирішеною та потребує уваги. Відсутність правової та екологічної культури наших громадян, неналежне правове регулювання чинним екологічним та земельним законодавством України земель під сміттєзвалищами та недостатнє фінансування механізму виявлення та ліквідації стихійних сміттєзвалищ є одними з основних проблем, які стають «каменем спотикання» при розв'язанні більшої проблеми – наявності та масового розповсюдження стихійних сміттєзвалищ. Ми абсолютно переконані, що дана проблема потребує значної уваги з боку законотворців, науковців та практиків різного галузевого спрямування з метою недопущення глобальної екологічної катастрофи в нашій державі.

Література

Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення 15.10.2021 року)

Інтерактивна мапа стихійних сміттєзвалищ. URL : <https://www.kmu.gov.ua/service/zvernennya-pro-stikhiyne-smittezvalishche> (дата звернення 15.10.2021 року)

Попович Н.П. Екологічно безпечний збір, транспортування та знешкодження твердих побутових відходів: дис. ... канд. тех. наук: 21.06.01/ Нац.універ. «Львівська політехніка». Львів, 2019. 209 с.

Мазій В.С. Деякі проблемні питання правового режиму земель під сміттєзвалищами. Право. Людина. Довкілля. 2020. Том 11. №3. С. 65-73.

Яковенко Роман,
магістр юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У СФЕРІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Екологізація аграрного виробництва – це цілеспрямований процес впровадження еколого-економічних методів господарювання в сільськогосподарську практику з метою забезпечення екологічної рівноваги в природному середовищі, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття, відтворення природних ресурсів і забезпечення гарантій виробництва екологічнобезпечної продукції та сировини [1, с. 78].

Одним із найбільш ефективних засобів запровадження та реалізації принципу екологізації аграрного виробництва в Україні вбачається органічне сільське господарство. Органічне сільське господарство – це система виробництва продуктів харчування, що використовує методи, які базуються на принципах використання поновлювальних ресурсів; збереження енергії, захисту та збереження ґрунтів й води, врахування вимог добробуту домашньої худоби, відмови від використання штучних добрив або синтетичних хімікатів [2, с. 229].

Нині спостерігається загальносвітова тенденція до зростання попиту на якісні та безпечні продукти харчування, особливої популярності у цьому сенсі набувають так звані органічні продукти. За оцінками Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху, світовий ринок споживання органічних продуктів складає близько 51 млрд доларів США і характеризується стійкою тенденцією до зростання [3, с. 99].

Загалом органічне агровиробництво ґрунтується на принципах, які були ухвалені в 2005 р. на Міжнародному Конгресі в Аделаїді

IFOAM за участі Федерації органічного руху України. У чотирьох принципах органічного сільського господарства – принцип здоров'я, принцип екології, принцип справедливості і принцип турботи – враховуються економічні, екологічні, соціальні аспекти [4, с. 161–162]. Причому вони пов'язані не тільки з безпосереднім виробництвом в фермерських господарствах, але також з переробкою і подальшими стадіями руху товару. Істотна увага приділяється і турботі про майбутні покоління, що робить можливим розглядати органічне сільське господарство, органічну агропродовольчу систему в цілому як фактор сталого розвитку.

Названі принципи знайшли відображення в ст. 6 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [5]. Втім, слід відмітити, що в зазначеному документі визначені лише принципи та напрями державної політики у цій сфері, а не принципи виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Управління органічним сільським господарством має бути адаптованим до місцевих умов, середовища, культури та масштабів. Вплив має бути зменшений через повторне використання, утилізацію та ефективне управління матеріалами й енергією з метою підтримки та поліпшення екологічної якості продукції і ресурсів, що охороняються. Органічне сільське господарство має досягати екологічного балансу проектуванням систем землекористування, створенням і підтримкою територій генетичного та сільськогосподарського різноманіття. Виробники, переробники, торговці, споживачі органічних продуктів мають захищати та охороняти навколишнє середовище, включаючи ландшафти, клімат, середовище перебування, біологічне різноманіття, повітря й воду [1, с. 81].

Враховуючи географічне положення України, можна стверджувати, що наша країна має всі передумови та чинники для успішного розвитку органічного сільськогосподарського виробництва. Доволі важливою конкурентною перевагою України перед рештою країн є наявність великої кількості екологічно чистих та родючих земель (близько 8 млн га), що дає змогу отримувати більшу кількість якісної продукції. Важливу роль відіграє також сприятливий клімат для ведення сільського господарства та, звісно ж, надзвичайно тривала історія українських сільськогосподарських

виробників, що засвідчує їхній рівень експертності та неабияку кваліфікованість у зазначеній галузі [6, с. 83].

Зараз Україна посідає 20-те місце у світі та 11-те місце в Європі за площею сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом. Але при цьому темпи зростання українського органічного виробництва в 5,4 рази вищі, ніж у країнах Європи, та майже в 5 разів вищі, ніж у світі. До того ж в Україні виробляється широкий спектр органічної продукції, при чому під зерновими перебуває 45,4 % загальної площі органічних угідь. Майже все вирощене з України експортується, адже рівень споживання на внутрішньому ринку невисокий – близько 0,68 євро на душу населення, у порівнянні з 10–11 євро у світі [7]. У той же час розвиток ринку органічної сільськогосподарської продукції серед країн світу сягає: в США (40 011 млн. євро), в Німеччині (10 040 млн. євро) та Франції (7 921 млн. євро), тобто глобальна органічна статистика показує внесок органічного сільського господарства в цілі сталого розвитку [8, с. 64].

На думку науковців, виробництво екологічно чистої продукції дає змогу вирішити одразу три екологічно детерміновані і соціально значимі проблеми: 1) охорона навколишнього природного середовища від забруднення синтезованими хімічними речовинами, які застосовуються в процесі сільськогосподарської діяльності людини; 2) попередження деградаційних процесів у ґрунтах, які виникають через інтенсивне ведення сільського господарства; 3) покращення стану здоров'я населення внаслідок вживання екологічно чистої та біологічно повноцінної продукції [9, с. 139].

Таким чином, органічне сільськогосподарське виробництво є важливою галуззю розвитку аграрного сектору економіки України і необхідною умовою екологізації сільськогосподарського виробництва.

Література

1. Терещенко В.К., Милованов Є.В. Розвиток органічного сільського господарства як фактор прискорення екологізації агровиробництва. Вісник аграрної науки. 2018. № 10. С. 75–83.

2. Берlach Н.А. Правове визначення органічного сільського господарства в Україні. Держава і право. 2009. Вип. 46. С. 225–230.
3. Романко С.М. Органічне виробництво в Україні: законодавчі підстави. Проблеми розвитку аграрного та земельного права України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25.05.2011 р.). Київ, 2011. С. 99–102.
4. Ігнатенко І.В. Деякі правові питання органічного виробництва в контексті концепції сталого розвитку агросфери. Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери: зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20.11.2020 р.). Харків, 2020. С. 160–164.
5. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення: 09.10.2021 р.).
6. Гвоздь О.М. Державне регулювання розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні: дис. ... докт. філософії. Львів, 2021. 216 с.
7. Органічне виробництво в Україні зростає в 5 разів швидше, ніж у ЄС. URL: <https://agropolit.com/news/12556-organichne-virobnitstvo-v-ukrayini-zrostaye-u-5-raziv-shvidshe-nij-v-yes> (дата звернення: 09.10.2021 р.).
8. Бурляй А.П., Бурляй О.Л. Зарубіжний досвід екологізації сільського господарства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 2. С. 61–71.
9. Оверковська Т.К. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 136–141.

СЕКЦІЯ 4

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ У СФЕРІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Світличний Олександр,
професор кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий розвиток сучасного світових наукових технологій зумовлює постійний та динамічний інтерес до правових галузей, завданнями яких є належне юридичне забезпечення відповідних відносин. На сьогодні інтелектуальне право є тією галуззю, норми якої покликані забезпечити належне та перспективне функціонування суспільних відносин як у сфері творчої діяльності людини, так і у новому просторі їх прояву – харчових технологіях.

Сьогодні харчова промисловість є однією з найбільших та найважливіших галузей промисловості України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки та безпека держави, розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків, а також рівень життя населення. Харчова промисловість має складну структуру. До її складу входить більше двадцяти галузей.

Науково обґрунтоване забезпечення населення будь-якої країни продовольством високої якості є глобальною проблемою розвитку міжнародної спільноти. Особлива роль у розв'язанні продовольчої проблеми на регіональному, національному та світовому рівнях належить харчовій індустрії, що є не лише завершальною функціональною ланкою виробництва продовольчої продукції, а й реальним організатором та інтегратором ефективного, раціонального і збалансованого функціонування продовольчого підкомплексу кожної держави [1, с. 38].

Безумовно, кожне наукове рішення у сфері харчових технологій, будучи придатним для споживання, має певну споживчу

вартість, через здатність задовольнити потреби інших людей є товаром. Враховуючи специфічність харчових технологій як результатів інтелектуальної розумової діяльності людини, вони не можуть отримати правової охорони доти, доки не будуть об'єктовані, тобто виражені своїм творцем.

Здійснюючи охорону прав інтелектуальної власності у сфері харчових технологій, виконувати відповідні патентні дослідження, готувати документи на отримання патентів на винаходи і корисні моделі, все це потребує нових підходів у процедурі формування та подачі заявки на отримання патенту. Після того як технологічне вирішення в галузі харчових технологій, є новим, має винахідницький рівень і придатне для промислового використання, винахідник має право на отримання авторського свідоцтва.

Водночас в практичній діяльності непоодинокі випадки невідповідності запатентованого винаходу, корисної моделі умовам правової охорони, є підставою визнання недійсності патенту, що веде до анулювання правової охорони об'єкта харчових технологій, котрий, як з'ясувалося після видачі патенту, не відповідає умовам. Відповідно до ст. 459 ЦК України таким умовами для винаходу є новизна, винахідницький рівень, промислова придатність, а для корисної моделі (ст. 460 ЦК України) – новизна, промислова придатність [2].

Наведене вище в цілому відповідає положенням ст. 27 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та ст. 28 Угоди, відповідно до якої патент повинен надавати його власнику такі виключні права:

а) коли об'єктом патенту є продукт, – завадити третім сторонам, які не мають дозволу власника, виробляти, використовувати, пропонувати на продаж, продавати або імпортувати для цих цілей зазначений продукт;

б) коли об'єктом патенту є процес, – завадити третім сторонам, які не мають дозволу власника, використовувати процес або: використовувати, пропонувати на продаж, продавати або імпортувати для цих цілей принаймні продукт, який було безпосередньо отримано шляхом цього процесу [3].

Недосконалий захист прав інтелектуальної власності від порушень, у разі вирішення судового спору стосовно порушень прав власників згідно з пунктом I б) ст 28, якщо змістом патенту є спосіб отримання продукту, органи судової влади повинні мати право

наказувати відповідачу довести, що спосіб для отримання ідентичного продукту відрізняється від запатентованого способу. Однак необхідно передбачати, що принаймні за однієї з наступних обставин, що будь-який ідентичний продукт, коли він виробляється без дозволу власника патенту, повинен, за відсутності доказу протилежного, вважатися отриманим в результаті запатентованого способу:

а) якщо продукт, отриманий запатентованим способом, є новим,

б) якщо існує суттєва імовірність, що ідентичний продукт був виготовлений із використанням цього способу, а власник патенту був не в змозі визначити шляхом докладання прийнятних зусиль спосіб, який фактично використовувався.

Будь-який член повинен мати можливість передбачати, що «обов'язок доведення», про який ідеться в пункті 1, повинна існувати тільки для порушника, який підозрюється, якщо виконуються умови, передбачені в підпункті (а), або тільки, якщо виконуються умови, передбачені в підпункті «б».

При наведенні доказів протилежного слід враховувати законні інтереси відповідача у захисті його виробничих та комерційних таємниць [3].

Отже, закріплення у вітчизняному і міжнародному законодавстві підстав охорони та захисту прав інтелектуальної власності, полягає в забезпеченні законодавцем відповідних вимог охорони суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності.

Література

1. Сичевський М.П. Стан та пріоритетні напрямки розвитку харчової промисловості в Україні. Економіка АПК. 2004. № 1. С. 38–40.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44, ст.356.
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018

Горіславська Інна,
к. ю.н., доцентка, доцентика кафедри цивільного та
господарського права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

Українська Конституція гарантує у ст. 49 право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Право людини на медичну допомогу знайшло своє відображення і у нормах ЦК України (ст. 284) та в ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи).

Проблематика у гарантуванні будь-якого права безпосередньо пов'язана із з низкою категорій, зокрема, цивільно-правовою відповідальністю та судовим захистом. На розуміння та застосування обох категорій впливає прагнення соціуму до ідеї громадянського суспільства. Втілення права на медичну допомогу можна проаналізувати через призму судових рішень, як Європейського суду з прав людини, так національних судів.

У рішенні ЄСПЛ у справі «Релігійна громада Свідки Єгови м. Москва та інші проти РФ» (*Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia*) (2010) [1] встановлено: свобода погодитись чи відмовитись від конкретного методу лікування або обрати альтернативний метод лікування має первинне значення для принципів самовизначення та особистої автономії. Відтак особа може самостійно приймати рішення про проведення операційного втручання, способу лікування. Певного роду «виключенням» для свободи вибору може стати необхідність забезпечити захист третіх осіб, зокрема, через запровадження примусової вакцинації громадян в умовах пандемії.

Свобода погоджуватись або відмовлятись від призначеного лікування є надзвичайно важливим принципом самовизначення та особистої незалежності, такого висновку дійшов ЄСПЛ у справі «Арская проти України» (*Arskaya v. Ukraine*) (2013) [2]. У сфері медичної допомоги відмова від певного лікування може очевидно призвести до летального результату, але нав'язування лікування без

згоди психічно здорової дорослої людини є нехтуванням фізичною недоторканністю людини таким чином, що це може порушити права, закріплені в п. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Аналіз статті 284 ЦК України та статті 43 Основ дає можливість зробити висновок, що свобода вибору особи не «дотримується» за наявності реальної загрози життю фізичної особи, а медична допомога надається без згоди самої фізичної особи або її батьків (усиновлювачів), опікуна, піклувальника.

Здебільшого національна судова система не «стає на бік» пацієнта. Наприклад, справа Турійського районного суду про визнання лікаря винним у ненаданні доньці заявника медичної допомоги, але одночасно звільнив лікаря від відповідальності через закінчення строків давності, знайшла своє вирішення у рішенні ЄСПЛ *Справа «Марчук проти України»* (Заява № 65663/12) [3], державу зобов'язали відшкодувати моральну шкоду заявнику.

«Показовою» є інформація, що за період з 2019 до 2021 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень відсутні вирoki за ненадання медичними працівниками допомоги. Найбільш поширеними підставами пред'явлення позову є наявність матеріальної та/або моральної шкоди внаслідок неналежного надання медичної допомоги, що призвело до завдання шкоди здоров'ю, втрати працездатності або смерті пацієнта [4].

Дієвий захист права на медичну допомогу сприятиме не лише задоволенню матеріальних та моральних вимог тих, хто постраждав, але буде превентивною мірою для усієї сфери охорони здоров'я та кожного лікаря, зокрема.

Література

1. *Справа «Релігійна громада Свідків Єгови в м. Москва проти Російської Федерації»* (Заява № 302/02) Страсбург, 10 червня 2010 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-145420%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-145420%22]}) (дата звернення 18.10.2021).
2. *Рішення Справа «Арская проти України»* (Заява № 45076/05) Страсбург, 05 грудня 2013 року. URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/SOO00617> (дата звернення 18.10.2021).

3. Справа «Марчук проти України» (Заява № 65663/12) СТРАСБУРГ

28 липня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b59#Text (дата звернення 18.10.2021).

4. Українські апеляційні суди за останні 3 роки розглянули 281 справу за позовами пацієнтів до клінік. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/pharmacy/755407.html> (дата звернення 19.10.2021).

Канарик Юлія,
к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільного та
господарського права,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

В сучасних умовах, дистанційне навчання розглядається в декількох ракурсах, адже єдиного трактування поняття категорії «дистанційне навчання» не вироблено дотепер. На думку Т. І. Білоус-Осінь дистанційне навчання у сфері вищої освіти може розглядатись як:

- 1) спосіб навчального процесу;
- 2) педагогічна технологія;
- 3) спосіб управлінського впливу у сфері освіти;
- 4) форма навчання [2].

В першу чергу це є реальна необхідність застосування дистанційного навчання, як для юристів так і для інших спеціалістів, через об'єктивні обставини, які склалися на даний момент. Вимушене дистанційне навчання застосовується через небезпеку для життя та здоров'я студентів, в умовах пандемії COVID-19, та інших спалахів епідемій. За таких обставин усе більшої уваги набуває актуальне питання розвитку дистанційного навчання в Україні.

Так, науковці Стів Браммер і Тімоті Кларк у статті щодо COVID-19 та управління освітою зазначають, що найбільш вразливим складником пандемії стали студенти, саме їхні інтереси стали першими в центрі уваги університетів при розробці та запровадженні відповідних програм, тренінгів і заходів у процесі навчання [1].

З точки зору самого процесу навчання та реальних результатів, актуальною характеристикою сучасного стану дистанційного навчання в галузі юридичної освіти є наявність як позитивних аспектів, так і невирішених проблем. З одного боку, онлайн спілкування певним чином ускладнює діалог між суб'єктами навчання, але з іншого – дає можливість для спілкування людей, позбавлених безпосередньої взаємодії.

Зокрема, Смокович М. виділяє труднощі та переваги впровадженого дистанційного навчання, серед недоліків якого:

1. Технічні питання. Реальність показала, що не всі заклади вищої освіти технічно підготовлені, викладачі не мають досвіду використання освітніх платформ.

2. Психологічні проблеми. Студенти зазначили відсутність живого спілкування й обмежений доступ до комп'ютера, оскільки батьки (брати/сестри) теж переведені на віддалену роботу (навчання) [6].

Окремі автори вказують, що дистанційне навчання – це лише ілюзія реального процесу, хоча й кожен студент-юрист, використовуючи комп'ютерні навчальні програми (що забезпечує індивідуалізацію навчання), може практично застосовувати отримані знання для розв'язання проблемних ситуацій [4, с. 240].

На загальнодержавному рівні України, створення системи дистанційного навчання визначено важливим завданням інформатизації освіти у Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 р. (Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року») [7]. У Положенні про дистанційне навчання (2013) зазначено, що дистанційна освіта реалізується як окрема форма навчання або через використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання у різних формах (Наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 № 466) [5].

В процесі розробки нової концепції, яка розрахована на період після 2022 року, 5 лютого 2021 року, подібна проблема розглядалася

в рамках платформи Асоціації правників. Було відзначено, що поточна форма дистанційного навчання, у вигляді існування форми заочного здобуття освіти, себе вичерпала. Так, радник Президента України А. Бойко, відзначив, що «Більшість студентів-заочників просто не змогли підтвердити необхідний обсяг знань та компетенцій, що свідчить про низьку якість навчального процесу. Наразі починають роботу так звані змішані форми навчання, та будь-яка з них має забезпечувати належну якість підготовки юриста. Потрібно змінювати підходи до «заочки», очевидно, що наразі вона не забезпечує повноцінного навчання» [3]. Але, нова концепція розвитку юридичної освіти не передбачає відмову від заочного здобуття освіти, а лише є механізмом пошуку нових рішень, в тому числі шляхом удосконалення існуючих технічних рішень.

Тому, можна стверджувати, що інформаційно-комунікативні технології сьогодні можуть забезпечити освітню діяльність різноплановими, компактними й оперативними засобами, що слугують активному пізнавально-творчому розв'язанню студентом-юристом суттєвих суперечностей у теорії і практиці. Проте сучасні технології не замінять викладача та його функції організатора навчальної діяльності, експерта, консультанта, який створює психолого-педагогічні умови для тих, хто навчається [4, с. 258].

Використання дистанційної форми навчання фахівців-юристів з елементами очного навчання (проведення на початковому етапі навчання оглядових лекцій, короткострокових курсів тощо) є нині найбільш ефективною моделлю.

Зокрема, для підготовки юристів необхідним є проведення з основних, базових, навчальних дисциплін з юриспруденції очних лекцій. Передусім ідеться про теорію держави і права, конституційне, цивільне, адміністративне та кримінальне право тощо. Студенти юристи зможуть доступно сприймати й ефективно засвоювати навчальний матеріал з інших юридичних дисциплін уже у формі дистанційного навчання тільки після отримання фундаментальних знань із цих навчальних дисциплін у форматі оф-лайн. При цьому бажано, щоб саме дистанційне навчання проводилося з використанням різноманітних тематичних відео- та аудіоматеріалів, добре обладнаного віртуального навчального порталу.

Ефективне й динамічне навчальне середовище буде створено виключно у випадку, коли дистанційне навчання не лише проходитиме на основі спеціально розроблених навчальних

матеріалів, а й включатиме проведення відеолекцій, семінарів, практикумів, презентацій та уроків тощо. Віртуальний навчальний портал обов'язково має забезпечувати студентів, що проходять дистанційне навчання, цілодобовим доступом до навчальних матеріалів, які містять лекції викладачів і завдання для індивідуальної роботи. Переводити навчання студентів-юристів на дистанційну основу в повному обсязі недоцільно, оскільки специфіка підготовки фахівців у згаданій сфері передбачає формування особистості правозахисника-юриста, підвищення таких його людських якостей, як моральність, порядність, чесність, гідність, що можливе тільки в процесі безпосереднього спілкування при викладанні таких дисциплін.

В нашому навчальному закладі для студентів існує широкий спектр доступу до матеріалів та бібліотек, в тому числі реалізоване дистанційне навчання, відповідно до існуючих рекомендацій Міністерства освіти України. На Навчально-інформаційному порталі НУБіП доступно декілька хмарних сервісів:

Хмарний сервіс Cisco Webex Meetings: організація доступу, онлайн наради, онлайн заняття;

Хмарні онлайн сервіси для групової роботи: Microsoft Teams – розміщення навчального контенту, комунікація, групова робота;

Google Hangouts Meets вебіари;

Хмарний сервіс Discord: поради для проведення онлайн лекцій;

Хмарні сервіси для он-лайн навчання: Zoom – в тому числі, інструкції викладачам, приклади використання.

Більшість курсів юридичних дисциплін вже є доступні в цифровому варіанті. Серед плюсів слід відзначити, що електронні ресурси НУБіП це є рішення декількох проблем. Вирішується проблема дистанціювання, у випадку існування реальної загрози. Також, надається доступ до навчання для студентів з обмеженими можливостями, удосконалюється процес навчання для заочного відділення та індивідуальних студентських планів.

Таким чином, вважаємо, що основні проблеми у вигляді режиму карантину та доступу до навчання для людей з обмеженими можливостями на базі університету вирішено у достатньому обсязі. Дискусійним, на рівні наукових досліджень, залишається доцільність існування заочного навчання юристів. Втім, це є проблематика концепції юридичної освіти, яка буде вирішуватись на урядовому рівні. Тим більше, для усунення заочної форми для юристів,

необхідно залучення законодавчої процедури, оскільки така форма прямо передбачена законом про вищу освіту. На даний момент, юридичний факультету НУБіП України, в повній мірі готовий до змін та має гнучку інтегровану систему цифрової освіти.

Література

1. COVID-19 and Management Education: Reflections on Challenges, Opportunities, and Potential Futures. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1467-8551.12425> (дата звернення: 06.10.2021).
2. Білоус-Осінь Т. І. Адміністративно-правове забезпечення дистанційного навчання у сфері вищої освіти. Знання європейського права, №4, с. 112-116. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i4.139>
3. Впровадження Концепції розвитку юридичної освіти: підсумки дебатов. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8248/> (дата звернення: 06.10.2021)
4. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія / за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
5. Наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 № 466 (із змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 06.10.2021)
6. Смокович М. Юридична освіта в умовах дистанційного навчання. Підприємництво, господарство і право №2 2021, с.181-184. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.33> (дата звернення: 06.10.2021)
7. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/2013 (із змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 06.10.2021)

Бажанова Вікторія,
к. ю. н., старша викладачка кафедри цивільного та
господарського права
Національного університету біоресурсів та
природокористування України

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ ТА ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ

В сучасних умовах реформування юридичної освіти в Україні важливого значення набуває аналіз досвіду прогресивних країн світу стосовно підходів до підготовки фахівців-юристів.

Оскільки захист прав та свобод особи є одним з пріоритетних напрямів розвитку багатьох інституцій більшості країн світу, фахова підготовка юристів є важливим фактором, що впливає на забезпечення досягнення необхідного результату в цій області. Країни Західної Європи та Сполучені Штати Америки, які приділяють підготовці юристів особливу увагу – є важливим орієнтиром для здійснення реформування в цій області.

До різних рейтингів найкращих юридичних університетів світу включаються, переважно, вищі навчальні заклади Західної Європи та Сполучених Штатів Америки.

Зокрема, згідно рейтингу «QS World University Rankings by Subject 2021 – Law» до провідних юридичних університетів належать:

1. Гарвардський університет (Сполучені Штати Америки);
2. Оксфордський університет (Велика Британія);
3. Кембриджський університет (Велика Британія);
4. Єльський університет (Сполучені Штати Америки);
5. Університет імені Ліленда Стенфорда-молодшого (Стенфордський Університет) (Сполучені Штати Америки)
6. Лондонська школа економіки та політичних наук (Велика Британія);
7. Колумбійський університет (Сполучені Штати Америки)
8. Нью-Йоркський університет (Сполучені Штати Америки);
9. Каліфорнійський університет, Берклі (Сполучені Штати Америки);

10. Національний університет Сингапура (Сингапур) [1].

Для порівняння згідно того ж рейтингу «QS World University Rankings by Subject 2020 – Law» до провідних юридичних університетів належать:

1. Гарвардський університет (Сполучені Штати Америки);
2. Оксфордський університет (Велика Британія);
3. Кембриджський університет (Велика Британія);
4. Єльський університет (Сполучені Штати Америки);
5. Університет імені Ліленда Стенфорда-молодшого (Стенфордський Університет) (Сполучені Штати Америки)
6. Лондонська школа економіки та політичних наук (Велика Британія);
7. Каліфорнійський університет, Берклі (Сполучені Штати Америки);
8. Колумбійський університет (Сполучені Штати Америки)
8. Нью-Йоркський університет (Сполучені Штати Америки);
10. Університет Мельбурну (Австралія).

Тобто, ми можемо побачити, що провідні навчальні заклади, які отримали світове визнання, майже не втрачають своїх позицій, а тільки конкурують один з одним.

Згідно статистичних досліджень найбільш престижними юридичними вищими навчальними закладами Європи у 2021 році були:

1. Оксфордський університет (Велика Британія);
2. Кембриджський університет (Велика Британія);
3. Лондонська школа економіки та політичних наук (Велика Британія);
4. Університетський коледж Лондона (Велика Британія);
5. Кінгс-коледж, Королівський коледж Лондона (Велика Британія);
6. Паризький університет (Сорбонна) (Франція);
7. Лейденський університет (Нідерланди);
8. Единбурзький університет (Шотландія);
9. Лондонський університет королеви Марії (Велика Британія);
10. Левенський (Льовенський) католицький університет (Бельгія) [2].

Серед випускників вказаних університетів можна відзначити багатьох відомих вчених, громадських діячів та політиків, зокрема:

Франклін Рузвельт (32-й президент Сполучених Штатів Америки), Джон Кеннеді (35-й президент Сполучених Штатів Америки), Барак Обама (44-й президент Сполучених Штатів Америки), Марк Цукерберг (засновник соціальної мережі Facebook) – випускники Гарвардського університету; Томас Гоббс (філософ), Джонатан Свіфт (письменник), Тоні Блер (прем'єр-міністр Великої Британії), Девід Кемерон (прем'єр-міністр Великої Британії), Маргарет Тетчер (прем'єр-міністр Великої Британії) – випускники Оксфордського університету; Дені Дідро (філософ).

На підставі аналізу наведених статистичних даних можна зробити висновок, що в країнах Західної Європи та в Сполучених Штатах Америки зусилля, що докладаються до організації набуття необхідних знань в сфері здобуття юридичної освіти приділяється особливо багато уваги, їй відведена одна з провідних ролей у підготовці майбутніх юристів.

Щодо Сполучених Штатів Америки необхідно зазначити, що освітні нормативи в цій країні, у порівнянні з Україною, не мають точної регламентації.

Серед особливостей порядку набуття юридичної освіти в Сполучених Штатах Америки виділяють достатньо вузьку спеціалізацію та практичну спрямованість підготовки юристів [4, с. 3].

Наприклад, імперативно встановлюється тільки перелік дисциплін, що повинні бути опановані студентами на першому курсі навчання, на наступних курсах визначається тільки мінімальна кількість годин на тиждень, які повинен прослухати студент. До обов'язкових курсів, зокрема, належать: конституційне право, адміністративне право, кримінальне право, майнове та деліктне право та цивільний процес [4, с. 3].

Навчання на старших курсах має вузькоспрямований характер та складається зі спеціальних курсів, перелік яких визначається в залежності від обраної студентом спеціалізації [5, с. 2-3].

В Сполучених Штатах Америки юридична освіта вважається другою вищою, так як вступити в юридичний коледж можна після закінчення коледжу з будь-якої спеціальності. Навчання в американських вишах ведеться за трьома основними рівнями: бакалаврату, магістратури і докторантури.

Стосовно надання освітніх послуг юридичного спрямування європейськими університетами, то варто зазначити, що структура

юридичної освіти в даних країнах є досить різноманітною, визначається автономією навчальних закладів.

У деяких країнах навчання на напрямі здобуття юридичної освіти поділяється на певну кількість курсів, зокрема, в Іспанії та Бельгії тривалість навчання складає 5 років, у Франції, як правило, 4-5 років.

Інша модель юридичної освіти полягає не в поділі на курси, а в наявності певної кількості кредитів або залікових одиниць. За такої моделі студент протягом навчання, тривалість якого може різнитися, повинен отримати певну кількість залікових одиниць, після чого має скласти кваліфікований державний іспит або захистити так звану підсумкову роботу, дослідницького характеру [6, с. 1].

У Німеччині, яка є однією з провідних країн Західної Європи у сфері підготовки юристів, юридична освіта складається з двох рівнів: університетського навчання та практичного стажування.

На початковому етапі навчання, який зазвичай складається з чотирьох семестрів, студенти вивчають обов'язкові дисципліни такі, як: цивільне право, кримінальне право, публічне процесуальне право, методологія правової науки та ін. Після початкового етапу відбувається спеціалізація студентів [7, с. 2]. Кількість спеціалізацій залежить від університету, проте, як правило, їх, приблизно, десять, зокрема: історія права, кримінальне право, адміністративне право, цивільне право, трудове право, міжнародне приватне право, порівняльне право тощо.

По завершенні теоретичного етапу студенти повинні скласти державний іспит, який носить комплексний характер та складається з письмової та усної частин. Зміст письмових завдань полягає у підготовці експертних висновків щодо різних ситуацій у сфері цивільного, кримінального та інших галузей права. Кожна письмова робота оцінюється викладачем та практикуючим юристом. У свою чергу, усна частина іспиту складається із тривалих виступів студентів перед екзаменаційною комісією у складі двох викладачів та двох практикуючих юристів [7, с. 2-3].

Основна мета другого рівня підготовки юристів – отримання практичних навичок у різних сферах юриспруденції. Як правило, другий рівень складається з чотирьох етапів: робота в судовій канцелярії; робота в прокуратурі або в кримінальній палаті суду; стажування в муніципальних органах; стажування в якості помічника адвоката або помічника юриста в комерційній організації. По

завершенні другого рівня, який зазвичай триває протягом двох років, студенти складають другий державний іспит, що складається із декількох письмових тестів та усної відповіді. Після здачі другого державного іспиту випускники мають право працювати майже на будь яких посадах юридичної спеціалізації [7, с. 3].

В університетах Республіки Польща навчання на правничій спеціальності складає 3-3,5 роки на бакалавраті та 2 роки у магістратурі. У частині вишів напрям «Право» належить до неподільної магістерської освіти, навчання на якій триває 5 років. Випускники юридичних факультетів часто є працівниками великих корпорацій, наприклад, у галузі торгівлі чи банківських послуг. Або ж засновують власні юридичні фірми, де надають консультаційні послуги.

Ми можемо зробити висновок, що в країнах Західної Європи та в Сполучених Штатах Америки юридична освіта, спрямована не лише на теоретичну, а також, і на практичну підготовку студентів, їй відведена одна з провідних ролей у підготовці майбутніх фахівців найвищої кваліфікації.

Література

1. QS World University Rankings by Subject 2021 – Law. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subject-rankings/2021/law-legal-studies>

2. Business insider UK. These are the 15 most prestigious law schools in Europe. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.mastersportal.com/articles/2738/best-universities-for-law-in-europe-law-school-rankings-2021.html>

3. Парижский университет. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.unipage.net/ru/university_of_paris

4. Ильина Т.Н. Юридическое образование в США: История и современность // Ученые записки: электронный научный журнал Курского государственного университета. – Курск, 2010. – № 3 (15). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.scientific-notes.ru/>

5. Лапшина И. Е., Аркадьева Т. А., Валеева М. А. Юридическое образование за рубежом (опыт США и ФРГ) //

Концепт. – 2014. – № 12 (декабрь). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://e-koncept.ru/2014/14366.htm>

6. Антуан Лион-Кан. Проблемы юридического образования. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://docplayer.ru/31412420-Problemny-yuridicheskogo-obrazovaniya-doklad-antuana-lion-kana-professora-universiteta-parizh-10.html>

7. Захаров В.В. Современные модели юридического образования: традиции и новации // Актуальные проблемы российского права. – 2014. – № 10 (47). [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://aprp-msal.ru/netcat_files/493/657/apmag-10-2014-3-2130.pdf

Кондратюк Тетяна,
старша викладачка кафедри аграрного,
земельного та екологічного права
НУБіП України, м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

За інформацією Міністерства соціальної політики на кінець 2020 року близько 70 тисяч осіб перебуває на обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Ці діти, після завершення перебування у інтернатних закладах, дитячих будинках сімейного типу, прийомних сім'ях чи за віком завершення періоду піклування потребують забезпечення їх житлом [1].

Серед основних причин відсутності житла у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначаються: відсутність житлової площі у батьків на час позбавлення їх батьківських прав; відмова від дитини в пологовому будинку; відсутність правовстановлюючих документів на житло; відсутність постійного місця проживання батьків [2]. Обов'язок забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування покладено на державні місцеві адміністрації та органи місцевого самоврядування. Вони зобов'язані забезпечити збереження житлового приміщення, на яке є право власності чи користування у зазначеній категорії дітей чи надати їм нове житло. Обов'язок і право

на збереження житла закріплено в законах України: «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про охорону дитинства», Сімейному кодексі України та Цивільному кодексі України. У разі відсутності такого житла, на період тимчасового перебування, діти повинні забезпечуватися соціальним житлом, в якому мають право перебувати до надання житлового благоустроєного приміщення для постійного проживання. При цьому особа повинна перебувати одночасно на квартирному обліку і на соціальному квартирному обліку громадян.

Соціальний квартирний облік і забезпечення соціальним житлом регулюється «Порядком взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього» та Законом України «Про житловий фонд соціального призначення». Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, беруться на соціальний облік відповідними органами місцевого самоврядування за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, інтернатні заклади. Особи із зазначеної категорії дітей, після досягнення 23 років не втрачають право на позачергове отримання соціального житла, за умови їх перебування на такому обліку на момент досягнення 23 років [3].

Ведення квартирної обліку і забезпечення осіб житлом, які потребують поліпшення житлових умов регулюється Житловим кодексом Української РСР та Правилами обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм житлових приміщень в Українській РСР. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування ставляться на соціальний квартирний облік та квартирний облік за заявою Служби у справах дітей; керівництвом установи, де проживає дитина; опікуном чи піклувальником; прийомними батьками або батьками-вихователями.

З метою виконання вимог законодавства та належного забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, органами місцевого самоврядування приймаються відповідні строкові регіональні та місцеві програми.

Отже, на законодавчому рівні визначені умови і особи, які зобов'язані дбати про захист житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Проблемним залишається питання стану житла яке надається для постійного проживання

особам з числа даної категорії дітей. Не поодинокі випадки, коли таке житло надається формально, і фактично являється не придатним для проживання. У цьому напрямку потрібно ще працювати і встановлювати вимоги до такого житла та їх обов'язкового дотримання.

Отже, підводячи підсумок, слід відмітити, що пріоритетним напрямком соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування являється забезпечення їх належним житловим приміщенням. Це являється основою адаптації до самостійного життя і подальшого їх формування особистості та побудови власної сім'ї. Дане питання потребує подальшого детального розгляду.

Література

1. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січня 2005 року № 2342- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15?find=1&text=%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%BE#Text>

2. Програма забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб та молоді з їх числа на 2020-2022 роки, затверджена рішенням Чорноморської міської ради Одеської області від 20.12.2019 року № 518-VII. URL: <http://cmr.gov.ua/gromadyanam/programms/programma-zabezpechennya-zhitlom-dtey-sirt-ta-dte/>

3. Про житловий фонд соціального призначення : Закон України від 12 січня 2006 року № 3334- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>.

4. Порядок взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього : постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 року № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/682-2008-%D0%BF#Text>

Мачуський Володимир,
к.ю.н., фахівець Центру академічної мобільності
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ЦИФРОВЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЦИФРОВІ ПОСЛУГИ ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ

Активне формування шостого технологічного укладу обумовлює прискорену цифрову трансформацію суспільних відносин. Цифрове суспільство та цифрові технології відкривають нові можливості для реалізації прав фізичних та юридичних осіб, шляхом виходу за межі фізичного спілкування, географічного розташування та соціального становища.

Оголошене в ЄС цифрове десятиліття [1] передбачає впровадження орієнтованого на людину цифрового суспільства для розширення можливостей громадян та бізнесу, подолання цифрового розриву та встановлення ефективних правил для захисту громадян від нових цифрових правопорушень.

Європейська Комісія запропонувала дві законодавчі ініціативи щодо оновлення правил, що регулюють цифрові послуги в ЄС: Закон про цифрові послуги [2] (Digital Services Act) та Закон про цифрові ринки [3] (Digital Markets Act). Зазначені нормативні акти формують єдиний набір нових правил, що застосовуються у всьому ЄС для створення більш безпечного та відкритого цифрового простору.

Закон про цифрові послуги та Закон про цифрові ринки мають дві основні цілі: 1) створити більш безпечний цифровий простір, в якому будуть захищені основні права всіх користувачів цифрових послуг; 2) встановити рівні умови для сприяння інноваціям, зростанню та конкурентоспроможності як на Єдиному європейському ринку, так і в усьому світі.

Закон про цифрові послуги ЄС встановлює відповідні нові правила, що сприяють інноваціям, зростанню і конкурентоспроможності, а також сприяють розширенню невеликих цифрових платформ, малих і середніх підприємств та стартапів. Обов'язки користувачів, платформ і державних органів збалансовані відповідно до європейських цінностей, в центрі уваги яких перебувають громадяни.

Закон про цифрові ринки встановлює набір вузько визначених об'єктивних критеріїв для кваліфікації великої онлайн-платформи (“gatekeeper”). Це дозволяє вказаному нормативному акту залишатися добре орієнтованим на проблему, яку вона має намір вирішити стосовно великих, системних онлайн-платформ.

Компанія буде відповідати встановленим критеріям, якщо: 1) має міцну економічну позицію, має значний вплив на внутрішній ринок і діє у кількох країнах ЄС; 2) має сильну посередницьку позицію, тобто пов'язує велику базу користувачів з великою кількістю підприємств; 3) має (або збирається мати) міцну позицію на ринку, що означає стабільність такої компанії з плином часу.

Вказані Закони ЄС мають на меті забезпечити всебічну основу для нинішнього і майбутнього правового регулювання всіх цифрових послуг і будуть поширювати свою дію на всі цифрові послуги, включаючи соціальні медіа, онлайн-ринки та інші онлайн-платформи, які працюють у Європейському Союзі.

Нові нормативні акти створять більш безпечний і відкритий цифровий простір для всіх користувачів, де їх основні права будуть ефективно захищені. Вони також призведуть до створення більш чесних та відкритих цифрових ринків для всіх, сприяючи інноваціям, зростанню та конкурентоспроможності. Розвиток малих платформ, малих та середніх підприємств та стартапів буде підтримуватися шляхом належного доступу до клієнтів на всьому єдиному ринку. Крім того, нові акти заборонять недобросовісні умови, викладені на деяких онлайн-платформах. Це стосується недобросовісних умов, які вже запроваджені і діють, так і умов, які можуть бути впроваджені в майбутньому.

Онлайн-платформи працюють в дуже динамічному середовищі. З цієї причини Комісія створила Обсерваторію ЄС з моніторингу економіки онлайн-платформ для відстеження еволюції онлайн-платформ та виявлення проблем, що виникають у зв'язку з їх діяльністю.

Література

1. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0118>.

2. Proposal on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?qid=1608117147218&uri=COM%3A2020%3A825%3AFIN>.

3. Proposal on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act). URL: <https://www.businesslaw.org.ua/proposal-on-contestable-and-fair-markets-in-the-digital-sector-digital-markets-act/>.

Панькова Лілія,

к.ю.н., доцентка кафедри цивільного та господарського права,
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО: НОВИЙ ЦИКЛ РОЗВИТКУ

Рекодифікація Цивільного кодексу України відбувається таким чином, що самоціллю є скасування Господарського кодексу України. Одним із аргументів на підтримку скасування ГК є відмова від дуалізму приватного права.

Незважаючи на успішну «дуалістичну» практику багатьох держав системи континентального права (Франція, Бельгія, Іспанія, Німеччина, Польща, Чехія) українські цивілісти прагнуть позбавитись Господарського кодексу України.

Уникаючи зайвої полеміки щодо реальної мети скасування ГК, варто зосередитись на перспективах модернізації чинного господарського законодавства, яке складається, окрім кодексу, з величезної кількості нормативно-правових актів.

Звичайно формат доповіді не дозволяє розкрити всі напрямки подальшої модернізації, але тезисно можна виділити наступні.

Законодавство про підприємницьку діяльність. Нині стаття 42 ГК дає визначення поняття підприємництва, його ознаки та мету такої діяльності. Крім цього кодекс містить поняття фіктивного підприємництва. У якому вигляді дані положення увійдуть до оновленого ЦК залишається питанням. Також варто звернути увагу на Закон України «Про підприємництво» (1991р.) Закон втратив

чинність з 01.01.2004 року, крім статті 4, яка встановлює обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності. Залишати єдину чинну статтю у законі є нелогічним. Саме з таких нормативних актів має початись ревізія законодавства, яку анонсував спікер Верховної Ради України Р. Стефанчук [1].

Положення про статус фізичної-особи підприємця мають набути нового вигляду, адже ні ЦК ні ГК не приділяє нині належної уваги даній організаційно-правовій формі. Реалізація цього пункту можлива лише у поєднанні з переформатуванням норм про організаційно-правові форми в цілому.

2) *Питання обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції* на відміну від ГК не регламентуються ЦК взагалі. А закони «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції» давно потребують змін та доповнень.

3) *Законодавство про спеціальні режими господарювання*. Лише Господарський кодекс України оперує узагальненим поняттям «спеціальні режими господарювання» - це концесія, спеціальні (вільні) економічні зони, виключна (морська) економічна зона України, режим здійснення господарської діяльності на державному кордоні України, у Збройних Силах України, в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, територіях та об'єктах, що особливо охороняються; спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства; території пріоритетного розвитку; спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; спеціальний режим господарювання в умовах воєнного стану.

Світова пандемія стала яскравим прикладом, як у найкоротший строк звичайний режим господарської діяльності може докорінно змінитись. Адже заборона та обмеження роботи суб'єктів господарювання під час перебування у певних зонах, обмеження щодо невакцінованого персоналу та підвищені вимоги до дотримання протиепідемічних заходів яскраво ілюструють появу нового виду спеціальних режимів господарювання – режим здійснення господарської діяльності в умовах пандемії.

При цьому, важко уявити як у Цивільний кодекс будуть вживлені норми про обмеження у здійсненні господарської діяльності з метою забезпечення правопорядку у сфері економічних відносин у особливий час чи за особливих обставин. Передбачаючи відповідь

опонентів про закріплення всіх норм, що не увійдуть у ЦК в законах варто зазначити наступне.

Є.А. Гетьман справедливо зауважує: «...найбільш досконалою формою систематизації, як вбачається, є прийняття кодексів (тобто кодифікація), що свідчить про високий рівень розвитку тієї чи іншої галузі права, про чітко визначені предмет, метод, спосіб, завдання і принципи регулювання законодавства в її межах.» [2, 236].

Невже українське суспільство не потребує впорядкованого, логічного та сучасного кодифікованого нормативного акту, який регулює сферу економічних відносин? А відповіді на повсякденні питання, що вирішує підприємець, бизнесмен та інші економічно активні громадяни мають шукати у надрах Цивільного кодексу України, замість зручного і зрозумілого формату окремого кодексу.

Зважаючи на вищевказане, вбачаємо за необхідне відмовитись від скасування Господарського кодексу України та модернізувати господарське законодавство на базі оновленого кодифікованого нормативного акта.

Література

1. Стефанчук розповів, який «старий хлам» треба відсікти із законодавства. Сайт Укрінформ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3195274-stefancuk-rozpoviv-akij-starij-hlam-treba-vidsikti-iz-zakonodavstva.html>

2. Гетьман Є. А. Кодифікація як форма систематизації законодавства України // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2008. Вип. 99. С. 228–236.

Пушкар Марина,
к. ю. н., доцентка, доцентка кафедри цивільного та
господарського права, юридичний факультет
Національний університет біоресурсів та
природокористування України

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для всього світу та України 2020-2021 роки стали роками змін не лише в суспільних відносинах, а й у сфері державного управління та судочинства. В умовах пандемії судочинство здійснювалось в незвичний для України спосіб. Перед законодавчою владою та судовою системою стало питання, як якісно забезпечити захист прав людини, оскільки це право передбачено статтею 55 Конституції України та вберегти громадян від розповсюдження інфекції. [1]

Проблематику здійснення цивільного судочинства в своїх працях порушували такі вчені як О.І. Антонюк, Ю.В. Білоусов, О.А. Баранов, Л.М. Белкін, Н.В. Блажівська, Ю.В. Бовсуновська, О.Т. Боннер, К.Л. Брановицький, І.В. Булгакова, О.П. Вершинін, С.П. Ворожбит, А.С. Глащенко, Н.Ю. Голубева, М.В. Горелов, О.Ю. Гусев, К.Б. Дрогозюк, С.С. Єсімов, І.М. Зайцев, О.Ф. Клейнман, О.М. Лазько, Е.М. Мурядьян, Є.О. Нефедьєв, В.С. Петренко, В.П. Писаренко, Н.О. Пронь, В.К. Пучинський, І.В. Решетнікова, М.С. Строгович, П.А. Тосунов, С.Я. Фурса, Р.Є. Халіков, Т.В. Цюра, Д.М. Цехан, Н.О. Чечина, К.С. Юдельсон, О.С. Чорний. та ін. Дослідженню проблемам господарського судочинства в Україні присвячує свої праці Світличний О.П.

27 квітня 2021 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». Законом передбачено поетапне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) - організаційно-технічна система, що забезпечує функціонування електронного судочинства в Україні після прийняття нових процесуальних кодексів 2017 року. Однак парадокс полягає в тому, що вказаний закон не передбачає існування електронної справи як такої. Тобто через «Електронний суд» сторони

можуть надавати документи до суду, але на цьому процес «електронної комунікації» практично завершується. Слід зауважити, що весь тягар формування та зберігання судових справ покладено на місцеві суди – першу ланку судочинства. А от чи прийме суд апеляційної чи касаційної інстанцій для перегляду процесуальні документи у тій формі, яку обрав суд першої інстанції – не відомо. Судова практика в цьому питанні різна, адже, як зазначають в Державній Судовій Адміністрації України, «Електронний суд» працює в тестовому режимі, тому місця для «експериментів» вдосталь [2].

Нагадаємо, що з 5 жовтня 2021 року адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки зобов'язані зареєструвати офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку [3]

Окрім всього зазначеного, ініціатори діджиталізації не працюють над тим, аби підвищити довіру до такої форми взаємодії між судом та сторонами. Так, наприклад, судді ігнорують вказану систему, документи часто не надсилаються, або у зв'язку з тим, що система постійно висне, документи не прикріплюються, так само і зацікавлена сторона у затягуванні процесу зачасто умисно не реєструється у вказаній системі.

Події, які відбуваються в судовому діловодстві та називаються розробниками "діджиталізацією", насправді, важко віднести до процесів впровадження новітніх технологій у судочинство України. На впровадження ЄСІТС за попередні роки розробниками було витрачено чималі кошти, однак, у підсумку ми маємо лише «електронне вікно» для подачі сторонами документів. У 2021 році на ЄСІТС у бюджеті не передбачено жодної гривні, тож всі проблеми залишаються «законсервованими». А прагнення до зручності комунікації для сторін процесу та зменшення рутинної роботи в судах залишаються на тому ж місці [2].

В 2021 році в Україні запрацював «Електронний кабінет судді». Відтепер, кожен суддя у власному електронному кабінеті має змогу:

- дистанційно переглядати матеріали всіх розподілених на нього справ;

- отримувати повідомлення на електронну пошту щодо нових документів, які подані по справах судді, або щодо надходження нових розподілених справ.

Наразі, це лише початковий (базовий) функціонал Електронного кабінету судді. На жаль, наступні заплановані до реалізації функції кабінету (календар судових засідань та можливість дистанційної підготовки проектів судових рішень) залишаються поки нереалізованими, через відсутність на це коштів в державному бюджеті. Отже, ми бачимо, що використання суддями Електронного кабінету покликане на стимулювання роботи апарату суду в частині сканування матеріалів судових справ, що надходитимуть в паперовому вигляді, для можливості їх дистанційного перегляду в кабінеті судді [4].

Тенденція недопущення надмірного формалізму при вирішенні судом питань, пов'язаних із реалізацією особою свого права на доступ до правосуддя, прослідковується у правових висновках Верховного Суду, зокрема, у постановах Верховного Суду від 26 грудня 2019 року у справі № 367/8573/17, від 18 грудня 2018 року у справі № 761/5894/17, від 9 липня 2019 року у справі № 826/6479/18.

Альтернативою звернення учасників справи до суду із позовними заявами, скаргами та іншими визначеними законом процесуальними документами, оформленими в паперовій формі та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником, є звернення з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи та подання такого документу через Електронний кабінет [5].

Отже, пандемія covid-19 зробила хоча й негативний внесок в суспільство, але допомогла судочинству, в тому числі і цивільному, запровадити в роботу новий напрямок у вирішення справ, що дозволить зменшити навантаження на судову систему та захистить осіб, що приймають в них участь в умовах карантину від розповсюдження коронавірусної інфекції. Однак ЄСІТС потребує суттєвого доопрацювання як з боку суддів, які часто ігнорують вказану систему, так з боку і учасників судового процесу, а, головне, з боку розробників вказаної системи.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 №254. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.10.2021).

2. Руслан Арсірій Діджиталізація не може починатись там, де закінчуються марки. URL: https://sud.ua/ru/news/blog/189553-didzhitalizatsiya-ne-mozhe-pochinatis-tam-de-zakinchuyutsya-marki?fbclid=IwAR2pKfWGMiXw5dpvgTkRwD7vBq1n9Kvvr2ugBgPu5ZaaF0b5oG_Oko1VO10 (дата звернення: 04.10.2021).

3. Адвокати, нотаріуси, держоргани мають зареєструватися в електронних кабінетах в обов'язковому порядку, – Рада суддів України URL: https://sud.ua/ru/news/publication/215738-advokati-notariusi-derzhorgani-mayut-zare-yestruvatisya-v-elektronnikh-kabinetakh-v-obovyazkovomu-poryadku-rada-suddiv-ukrayini?fbclid=IwAR0dCt2i3H_cbwjUO7CfbzjNZM4ghdx3Pi4BWzEpBv_Heetsfg2GnkDsPYM (дата звернення: 05.10.2021).

4. Вячеслав Хрипун Запрацював електронний кабінет судді: що відомо URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/188005-zapratsyuvav-elektronniy-kabinet-suddi-scho-vidomo?fbclid=IwAR2lIbCfBpZa3qo18I1hXl6uhnHXJVDXYGKu6dVi3vmbWrfVlNapIcnLABw> (дата звернення: 06.10.2021).

5. Євгеній Морозов Правильність засвідчення копії документів доданих до позовної заяви URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/36514> (дата звернення: 06.10.2021).

Шовкун Юлія,
к. ю.н., старша викладачка кафедри аграрного, земельного та
екологічного права імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКІВ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ У ТРУДОВИХ СПОРАХ

Право людини і громадянина на захист своїх прав, гарантується ст. 55 Конституції України, шляхом оскарження у судовому порядку, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Аналогічне право у працівника – суб'єкта трудового права, на звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, знаходить своє закріплення в абз. 2 ст. 2 Кодексу законів про працю України (надалі – КЗпП України). В рамках судового оскарження порушених прав працівника уповноваженими судовими органами які розглядають трудові спори, відповідно до п. 2 абз. 1 ст. 221 КЗпП України, визначаються: районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди [2].

Однією з гарантій забезпечення прав і свобод учасників трудових правовідносин, як слушно зазначає Конституційний Суд України в одному із своїх рішень, є така складова механізму реалізації права на судовий захист, як строки звернення працівника до суду за вирішенням трудового спору [3]. Час від часу спірні питання щодо строків звернення до суду у трудових спорах, є предметом для роз'яснень здійснених Верховним Судом, тому вважаємо за актуальне теж зупинитися на аналізі суттєвих аспектів по даній темі.

Справи, що виникають з трудових правовідносин, як наголошується у ст. 19 Цивільного процесуального Кодексу України розглядаються у порядку цивільного судочинства [4]. Цивільним Кодексом України визначено, що його положення застосовуються до врегулювання в тому числі серед інших перерахованих в ст. 9 відносин й тих, що виникають у трудовій сфері, з приміткою, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства [5].

В Цивільному Кодексі України, визначенню та обчисленню строків і позовній давності присвячений окремий розділ V, але конкретні строки звернення до суду за вирішенням трудових спорів (ст. 233), їх поновлення, якщо вони пропущені з поважних причин (ст.234) та правила їх обчислення (ст. 241¹) визначає КЗпП України.

З аналізу вказаних систематизованих законодавчих актів, на предмет досліджуваного питання, слідує що звернення до суду за вирішенням трудових спорів може здійснюватися у межах встановленого строку, який в рамках цивільного судочинства визначений як строк позовної давності. В КЗпП України зміст поняття позовної давності не визначений, натомість в ст.256 Цивільного Кодексу України під позовною давністю розуміється строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [5]. Крім того, згідно ч.ч. 3, 4 ст. 267 ЦК України передбачено, що позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові. Натомість, в КЗпП України, посилання на те, що позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі – відсутнє.

Здебільшого, практика застосування строків позовної давності у трудових спорах є вже усталеною, однак певні труднощі під час розгляду справ зазначеної категорії все ж мають місце. Заслуговуючими на увагу, з піднятого питання, є винесені Верховним Судом роз'яснення у Постанові від 02.12.2020 р. по справі № 751/1198/18 про те, що перевірка дотримання вимог закону щодо строків звернення до суду за вирішенням трудового спору здійснюється судом за принципом *ex officio*, незалежно від того, чи заявляє відповідач про пропуск позивачем строку звернення до суду, на відміну від застосування позовної давності при вирішенні судом цивільного спору, коли застосування позовної давності судом здійснюється тільки за заявою сторони у спорі (частина третя ст. 267 ЦК України) [6]. Вказані висновки суду були зроблені виходячи з того, що при розгляді справи в першій та апеляційній інстанції, судами не було дотримано принципу *ex officio* та не встановлено коли для позивача почався перебіг строку на звернення до суду із позовом щодо порушених трудових прав.

Етимологія слова, *ex officio* означає - в політичному та юридичному мовному користуванні, що в силу займаної посади особа

повинна мати або виконувати певні функції, повноваження, або що орган чи суд здійснює певний акт з власної ініціативи без застосування або інших дій. В перекладі термін *ex officio*, означає – в силу займаної посади (лат.) [7]. Таким чином, суд не чекає пред'явлення відповідачем заяви про застосування строків позовної давності, а в силу займаної посади самостійно, шляхом визначення початку перебігу строку на звернення до суду встановлює, чи дотримані вимоги ст. 233 КЗпП України, щодо строків звернення позивачем до суду за вирішенням трудового спору.

Що стосується питання поновлення строків у разі пропуску з поважних причин установлених статтею 233 КЗпП України згідно з вимогами статті 234 КЗпП України, такими повноваженнями наділений міський чи міськрайонний суд. Однак Верховний Суд також слушно наголошує, що оскільки у статті 234 КЗпП України не наведено переліку поважних причин для поновлення строку звернення з заявою про вирішення спору, їх поважність має визначатися в кожному випадку, залежно від конкретних обставин. При цьому поважними причинами пропуску строку, встановленого в частині першій статті 233 КЗпП України, мають кваліфікуватися ті, які об'єктивно перешкождали чи створювали труднощі для своєчасного звернення до суду та підтверджені належними доказами [6].

Крім того, при визначенні початку перебігу строків звернення до суду, встановлених статтею 233 КЗпП України важливо відштовхуватись у першу чергу від виду та змісту позовних вимог.

Зазначена правова позиція знаходить своє відображення у Постанові Верховного Суду від 03.02.2021 року у справі № 682/2782/18 [8]. Зміст справи полягав у наступному, позивачка звернулась до суду з вимогою щодо виконання колишнім роботодавцем зобов'язання із її працевлаштування та стягнення середнього заробітку. На обґрунтування своїх вимог зазначала, що її було звільнено, у зв'язку із закінченням строку трудового договору всупереч повідомлення з приводу її вагітності. За результатами розгляду справи судом першої та апеляційної інстанції у задоволенні позовних вимог позивачці було відмовлено. Відмовляючи у задоволенні позову, суди виходили з того, що за закінченням строкового трудового договору у власника виник обов'язок працевлаштувати позивачку як вагітну, однак остання без поважних причин пропустила визначений ст. 233 КЗпП України місячний строк

з дня видачі їй трудової книжки для звернення до суду із заявленим позовом. За результатами розгляду справи, не погодившись з судами попередніх інстанцій Верховний Суд чітко пояснив, що виходячи зі змісту частини першої статті 233 КЗпП України, важливо розрізняти початок перебігу строку для звернення до суду залежно від виду позовних вимог: вимог у справах про звільнення та інших вимог працівника. Спір про звільнення - це спір за позовом про поновлення на роботі. [8]. Предметом позову у справі, що переглядалася, була вимога не про поновлення на роботі, а про зобов'язання із працевлаштування. Отже, в разі звернення до суду із позовом про зобов'язання із працевлаштування діє тримісячний строк з дня, коли працівниця дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права.

Вартує уваги та аналізу на предмет піднятого питання й Постанова Верховного Суду від 21.04.2021 р. по справі № 461/1303/19 в якій визначено, що

вимога про виплату середнього заробітку за час затримки виконання рішення про поновлення на роботі не є спором про оплату праці, тому строк звернення до суду обмежено трьома місяцями [9]. Суди попередніх інстанцій в мотивувальній частині оскаржуваних рішень посилались на те, що вимога про оплату середнього заробітку на час затримки виконання рішення про поновлення на роботі є спором про оплату праці, а тому працівник має право звернутися до суду з позовом з такими вимогами без обмеження будь-яким строком. Верховним Судом, натомість наголошено на помилковості зроблених висновків судами попередніх інстанцій, а саме: звернуто увагу на те, що середній заробіток за час затримки виконання судового рішення про поновлення працівника на роботі не входить до структури заробітної плати, а є спеціальним видом відповідальності роботодавця за порушення трудових прав працівника і виходячи з цього визначено, що строк пред'явлення до суду позовних вимог про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення про поновлення на роботі обмежуються трьома місяцями з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права.

Дані висновки, на нашу думку, є влучно підсумованими, тому потрібно ретельно звертати увагу на те, які строки звернення до суду застосовуються до позовних вимог: строки звернення до суду з заявою про вирішення трудового спору у справах про звільнення

(спорах про поновлення на роботі) обчислюються місячним строком з дня вручення копії наказу (розпорядження) про звільнення; стосовно інших вимог (наприклад: зобов'язання з працевлаштування, про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду, видачі довідки про заробітну плату та інші) – строком у три місяці, з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права; з причин порушення законодавства про оплату праці – без обмеження будь – яким строком.

Наведені приклади судової практики застосування норм трудового та цивільного законодавства України свідчать про важливість правильного їх тлумачення судовими органами, діяльність яких має сприяти забезпеченню належному регламентуванню відповідних суспільних відносин.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

3. Справа за конституційним зверненням громадянина Стріхаря Володимира Васильовича щодо офіційного тлумачення положень статті 233 Кодексу законів про працю України у взаємозв'язку з положеннями статей 117, 237-1 цього кодексу: рішення Конституційного Суду України від 22.02.2012 р. № 4-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-12#Text> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top> (дата звернення: 08.10.2021р.).

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93404971> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

7. Словник Educalingo URL: <https://educalingo.com/uk/dic-de/ex-officio> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94803225> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96501675> (дата звернення: 08.10.2021 р.).

Бараненко Вікторія,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПОЗИЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО РИМУ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Сім'я становить одну з найважливіших людських цінностей. Вона є важливим соціальним інститутом, який досліджувався науковцями різних галузей: філософами, соціологами, психологами та юристами. Сім'я має велике значення, як для окремої людини, так і для суспільства в цілому.

В Стародавньому Римі сім'єю вважали засноване на шлюбі чи кровній спорідненості невелике об'єднання людей, пов'язаних спільним побутом, взаємною допомогою та моральною відповідальністю [4, с. 284].

За Сімейним кодексом України сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Особа яка досягла шлюбного віку має право на створення сім'ї [2].

Давньоримська сім'я перебувала під владою *pater familias*. Він був головою сім'ї, тобто вся влада в родині належала йому. Всі хто входив до сім'ї – жінка, діти, інші родичі, які проживали разом і вели

спільне господарство, а також слуги та раби всі вони були залежними від домовладки. Його влада була безмежною щодо всіх домочадців. Домовладика міг піддавати їх будь-якому покаранню, продавати в рабство і навіть позбавити життя. Це стосувалось також і дружини, адже її становище прирівнювалось до становища дітей. Така структура римської сім'ї зумовила поділ громадян за їх сімейним станом на самотійних і підвладних, або на осіб власного права - *persona sui juris* і на осіб чужого права - *persona alieni juris*. Самотійним був лише домовладика, який володів власними правами. Усі інші члени сім'ї були особами чужого права [3,с.45].

Як було сказано вище, сім'я у Римі утворювалася за допомогою шлюбу. Римський юрист Модестин дає таке визначення шлюбу: “Шлюб - це союз чоловіка і жінки, поєднання всього життя, спільність божого і людського права”. Але це визначення не відповідало дійсному стану. Дружина ніколи, впродовж існування рабовласницької держави, не мала рівного становища з чоловіком. Вона завжди залежала від батька, брата, чоловіка або опікуна [4,с.287].

В історії римського сімейного права розрізняли два види шлюбу: законний римський шлюб, тобто шлюб між особами, які володіли правом *jus connubii* – між римськими громадянами та шлюб між особами, які цим правом не володіли – між переселенцями та іншими вільними. Своєю чергою законний римський шлюб історично поділявся на два види: *cum manu* – з повною владою чоловіка над жінкою та *sine manu* – без такої влади. Вирізняли ще третій вид шлюбу, але вже незаконний – це так званий конкубінат, де жінка та чоловік спільно проживали і мали намір створити сім'ю. Законний римський шлюб укладався у відповідності з нормами *jus civile* [1,с.63].

Перебуваючи у шлюбі *cum manu* – жінка підпадала в повну особисту і майнову залежність від чоловіка, а якщо він сам був під владою свого батька, то й від домовладки. Жінка була на становищі дочки у батьків свого чоловіка. Вона втрачала агнатичні родинні зв'язки зі своїми батьками, братами і сестрами та іншими родичами. Отож влада чоловіка в цьому шлюбі була безмежна [1,с.64].

Згодом на зміну шлюбу *cum manu* приходить новий шлюб *sine manu* в якому вже не було влади чоловіка над жінкою. За своїми принципами цей шлюб був повною протилежністю шлюбу *cum manu*. Вступ у такий шлюб не тягнув за собою зміни правоздатності жінки. Вона або зберігала за собою статус *persona sui juris* (якщо мала його),

або продовжувала підпадати під владу батька. Кровні зв'язки з попередньою сім'єю не переривалися, не виникало й агнатське споріднення між жінкою та сім'єю чоловіка. Чоловік за умов шлюбу *sine manu* не мав жодної влади над жінкою. Подружжя в особистому відношенні вважалися рівноправними суб'єктами і хоч здебільшого питання сімейного життя остаточно вирішував чоловік, його влада зовсім не була подібною до *manus* [1,с.64].

За законодавством України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя. Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення до органів державної реєстрації актів цивільного стану. Право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку [2].

Укладанню шлюбу передували заручини (*sponsalia*), які здійснювалися *pater familias*. Перед тим як укласти шлюб, нареченими вимагалось дотримання певних умов. Існували такі умови укладення шлюбу: 1) досягнення нареченими шлюбного віку (для чоловіків — 14 років, для жінок — 12 років); 2) вільне виявлення згоди наречених на укладення шлюбу (згода надавалася тільки *pater familias*); 3) наявність у наречених права укладати римський шлюб (*jus conubii*); 4) відсутність близького споріднення; 5) відсутність нерозірваного шлюбу в будь-кого з наречених на момент укладення шлюбу [3,с.47].

В Україні, так само як і в Римі, право на шлюб мають особи, які досягли певного шлюбного віку, відрізняється лише сам вік подружжя: шлюбний вік для жінки та чоловіка встановлюється у вісімнадцять років, це пояснюється тим, що роль жінки у суспільстві, на відміну від римської жінки, збільшується, розширюються її права, вона має можливість мати освіту, займати різні посади тощо.

Припинення римського шлюбу відбувалось в разі смерті одного з подружжя; втрати свобод або громадянства одного з подружжя; розлучення. Утрата римського громадянства відбувалась частіше з утратою свободи особи, що спричиняло втрату правоздатності. Відсутність правоздатності унеможливлювала укладання шлюбу чи збереження існуючого. Розлучення у шлюбі *cum manu* здійснювалося тільки за волею чоловіка. Шлюб *sine manu* розривався за бажанням подружжя [3,с.48].

За Сімейним кодексом України підстави припинення шлюбу є такими: шлюб припиняється в наслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; шлюб припиняється в наслідок його розірвання [2].

Аналізуючи, можемо зазначити, що умови розірвання римського та українського шлюбу є схожими, а саме: розлучення та смерть одного з подружжя.

Ми можемо спостерігати та стверджувати те, що право Стародавнього Риму запозичене в українське законодавство і містить рецепційовані положення сімейного права Стародавнього Риму, що відображаються у Сімейному кодексі України.

Література

1. Орач Є. М., Тищик Б. Й. Основи римського приватного права: навч. посіб. Львів, 2000. 238с.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III: сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Борисова В. І. Основи римського приватного права: підручник за заг. ред. Борисова В. І., Баранова Л. М. Харків. Право, 2008. 224с.
4. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: підручник. 4-те вид. Київ, 2014. 528с.

Будімірова Дар'я,
студентка 3 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

СЕКРЕТНИЙ ЗАПОВІТ - НОВА ПРАВОВА КОНСТРУКЦІЯ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Інститут секретного заповіту - принципово нова правова конструкція в сучасному цивільному праві. Не була вона відома і дореволюційному законодавцеві. Водночас норми цивільних кодексів багатьох країн Європи (Франції, Іспанії, Італії, Угорщини) вже протягом тривалого часу надають можливість спадкодавцеві розпорядитися своїм майном на випадок смерті шляхом складання секретного (таємного або закритого) заповіту.

Зважаючи на певну неадаптованість до вітчизняних правових традицій, він не отримав широкого застосування на практиці. Попри загалом схвальну ідею законодавця щодо розширення прав за рахунок надання додаткових гарантій збереження таємниці заповіту, даний інститут не позбавлений недоліків.

Передусім проблематичною у контексті чинного ЦК видається можливість вчинення секретного заповіту особою, яка у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може або не вміє писати. У ч. 4 ст. 207 ЦК записано: «Якщо фізична особа у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписатися власноручно, за її дорученням текст правочину у її присутності підписує інша особа». Причому підпис іншої особи на тексті правочину, що посвідчується нотаріально, повинен бути засвідчений нотаріусом із зазначенням причин неможливості його самостійного підписання [1].

Специфіка секретного заповіту, зрозуміло, значно ускладнює застосування даних вимог. Перш за все, одним із складних теоретико - прикладних питань є можливість підписання тексту секретного заповіту іншою особою. Власне, правова природа даного заповідального розпорядження таку можливість виключає. Втім, у правильності даного висновку засумніватися змушують ряд положень чинного законодавства.

Суттєвим є і те, що ні ЦК, ні Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [4] не містять чіткої позиції щодо обов'язковості складання ологографічного (власноручного) секретного заповіту. Так, російське цивільне законодавство (ст. 1126) зобов'язує дотримуватися даної вимоги під загрозою недійсності закритого заповіту. Відтак закономірно виникає питання: чи допускається складення секретного заповіту машинописним способом? По суті, індиферентне ставлення вітчизняного законодавця до даної проблеми не мало б вагомої юридичної значимості, якби не спірні питання, що можуть виникнути на практиці. Зрозуміло, в умовах складення тексту заповіту не у присутності нотаріуса значно зменшується можливість довести авторство заповідача, а надто тоді, коли останній при цьому послуговується лише технічними засобами. За таких умов пропонується передбачити можливість складення заповіту у формі відео - чи звукозапису в якості винятку для осіб з обмеженими фізичними можливостями [5, с. 153].

Нарешті, відкритим залишається питання стосовно правової природи секретного заповіту. Зокрема, Ю. О. Заїка доводить, що

укладання секретного заповіту спростовує імперативну вимогу щодо нотаріальної форми заповіту, оскільки нотаріус вчиняє посвідчувальний напис на конверті, який передається йому на зберігання, відтак, - не посвідчує правочин, а вчиняє нотаріальну дію, суть якої полягає лише в прийманні на зберігання документу, тобто, фактично законодавець визнає дійсними заповіти, складені у простій письмовій формі [6, с. 14]. Погоджуючись із даним твердженням, приходимо до висновку, що нотаріальне засвідчення підпису сторонньої особи на тексті секретного заповіту зовсім необов'язкове. Резюмуючи викладене, необхідно констатувати необхідність подолання окреслених прогалин та недоліків правового регулювання складання секретного заповіту.

Отже, така форма заповіту, як секретний, завдяки спеціальному порядку складання, скасування, зміни, посвідчення, зберігання і оприлюднення секретного заповіту має на меті максимальне збереження конфіденційної інформації та таємниці волевиявлення громадянина щодо розпорядження своїм майном на випадок його смерті. Це безумовно позитивний фактор для обрання саме такого виду заповіту.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 06.10.2021 р. № 435-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Заїка Ю. О. Посвідчення «Секретного заповіту» / Юрій Заїка // Підприємництво, господарство і право. - 2002. - № 1. - С. 42-47.
3. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 № 20/5 // Офіційний вісник України. - 2004. - № 15.
4. Рябоюнь Є. О Проблеми правового регулювання інституту секретних заповітів за новим Цивільним кодексом України / Євген Рябоконт // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка Юридичні науки. - 2004. - № 56-59. - С. 151-154. 103
5. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук:

спец. 12.00.03 - «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю. О. Заїка - К., 2007. - 25 с.

Бутіна Марія,
студентка 4 курсу юридичного факультету Національного
університету біоресурсів і природокористування України

ЩОДО ПИТАННЯ ДОЛУЧЕННЯ ТА РОЗГЛЯДУ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРСЬКУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСАХ

На сьогоднішній день питання долучення доказів як у кримінальному, господарському чи будь-якому іншому процесі є доволі важливим. Більше того, в кримінальному праві існує презумпція невинуватості. Особа вважається невинуватою, доки її вина не буде доведена. Однак, в господарському процесі існує презумпція вини. Тобто особа вважається винною, доки вона не доведе відсутність своєї вини.

Насамперед, слід розкрити поняття доказів, у відповідності до господарського процесу доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [1].

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [2].

Тобто, з наведених вище понять ми бачимо, що в двох процесах докази можуть підтвердити факти та обставини.

Відмінність долучення доказів полягає у процедурі їх подачі та розгляді судом таких доказів.

Наприклад, у господарському процесі ми можемо долучати докази лише на стадії підготовчого засідання (бувають виключення), а в кримінальному – збираються під час досудового розслідування, зокрема, як стороною захисту так і стороною обвинувачення, та досліджуються судом на стадії дослідження доказів після того, як обвинувальний акт надійшов до суду.

Так, особливості розгляду судами доказів є доволі цікавими, зокрема:

суд при розгляді доказів у господарському та кримінальному процесах, звертає увагу на їх достовірність та вірогідність;

дає свою оцінку;

вирішує питання щодо застосування таких доказів під час винесення рішення, тобто обставини, які ці докази підтвердили бере до уваги.

Питання допустимості доказів є одних із найпроблемніших та найважливіших у кримінальному процесі. Адже саме від вирішення даного питання залежить законність доведення вини особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення.

Хочу звернути увагу на те, що адвокат і прокурор є рівноправними суб'єктами доказування у плані перевірки доказів на стадії судового розгляду, які здійснюють перевірку доказів шляхом аналізу змісту і форми доказів, зіставлення їх з іншими доказами, наявними у кримінальній справі, а також встановлення їх джерел, що підтверджують або спростовують доказ, який перевіряється [3].

Аналіз доказів дає можливість зробити висновок про те, що кожна кримінальна стадія має свої особливості доказів. Докази реалізуються на різних етапах у формах і методах, які залежать від особливостей кожного етапу.

Отже, докази та порядок їх розгляду у господарському та кримінальному процесах є доволі складним та потребує «креативного» підходу сторін, оскільки існує безліч судовою практики, яка вказує на особливості долучення доказів та їх розгляд. Сторонам необхідно бути уважними та робити все «процесуально», оскільки висновки Верховного суду можуть бути прикладом такого недотримання сторонами процесу та визнавати такі докази недопустимими.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n2074/>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Крет Г. Р. Стандарти доказування у системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 4. С. 43–53.

Ватуліна Тетяна,
магістрка 2-го року навчання юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМ У СФЕРІ НОТАРІАТУ УКРАЇНИ

За період існування незалежної України правовий статус інституту нотаріату зазнав еволюційно послідовного удосконалення. Це позитивно позначилося на їхній діяльності щодо забезпечення стабільності цивільного обороту, зниження навантаження на суддів завдяки зменшенню кількості суперечок про нікчемність та заперечність операцій, вирішення правових конфліктів без звернення до суду.

В Україні основним законодавчим актом, яким визначено правовий статус нотаріусів, мету, завдання, функції та організацію нотаріальної діяльності, є Закон України «Про нотаріат» [1].

Проблематику здійснення нотаріального процесу у своїх працях порушували наступні науковці В. В. Баранкова, Г. Ю. Гулевська, Н. В. Ільєва, Н. В. Карнарук, В. В. Комаров, Л. К. Раздівська, Л. С. Сміян, К. І. Федорова, С. Я. Фурса, П. Г. Хоменко, В. М. Черниш, Л. Е. Ясінська та інші.

10 червня 2021 року за реєстрійним № 5644 на розгляд Верховній Раді України подано проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності»[2]. Основні положення проекту Закону покликані на:

- збереження за Міністерством юстиції України контрольних функцій, а саме повноважень щодо розгляду скарг, нормативного регулювання діяльності Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, видачі та анулюванню свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, тощо;

- перехід до саморегулювання у нотаріаті;

- запровадження електронного нотаріату, складовими частинами якого є, зокрема, електронний нотаріальний архів, електронний реєстр нотаріальних дій, електронне робоче місце нотаріуса; створення можливості електронного документообігу; перехід до єдиного нотаріату; створюються механізми забезпечення доступності нотаріальних дій у віддалених та малонаселених регіонах країни та інше.

Традиційно реєстри ведуться в паперовій формі, що у поєднанні зі спеціальними вимогами законодавства до порядку ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій становило надійне джерело зберігання інформації. Однак розвиток технологій призводить до відмови від паперових носіїв інформації в різних сферах суспільного життя [3].

В рамках новелізації нотаріального законодавства Е-нотаріат розглядається як єдина інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збору, накопичення, обробки, зберігання, захисту та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення всіх видів інформаційної взаємодії (обміну). Вказана система призначена для накопичення відомостей про вчинені нотаріальні дії, відомостей і примірників документів, поданих у паперовій формі, або документів в електронній формі, на підставі яких вчиняються нотаріальні дії та інші відомості, передбачені законодавством. При цьому програмне забезпечення системи Е-нотаріату повинно надавати можливість електронної інформаційної взаємодії в режимі реального часу з електронними інформаційними системами та мережами, які становлять державні інформаційні бази (реєстри), інформаційні ресурси органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів надання інформації, необхідних для вчинення нотаріальних дій і здійснення нотаріальної діяльності. Передбачається, що після набрання чинності змін до законодавства про нотаріат існуватиме можливість ведення реєстру для реєстрації нотаріальних дій у паперовій формі та/або в електронній формі, а з часом усі нотаріуси перейдуть на використання електронного реєстру з огляду на істотні переваги в його використанні.

Серед інших аспектів застосування електронних технологій у нотаріальному процесі слід вказати на розширення можливостей нотаріуса щодо посвідчення електронних правочинів чи посвідчення електронних копій документів. Зокрема, серед розроблених спільно Нотаріальною палатою України і Міністерством юстиції України

пропозицій до чинного законодавства пропонується доповнити процесуальне законодавство положеннями про можливість використання електронних копій довіреностей.

Передбачається, що електронна копія нотаріально посвідченої довіреності, виготовлена нотаріусом, який її посвідчив, з використанням кваліфікованого електронного підпису нотаріуса може бути подана в електронній формі. Також пропонується доповнити ст. 58 Закону «Про нотаріат» нормою, згідно з якою за бажанням особи, яка звернулася за посвідченням довіреності, нотаріус додатково виготовляє її електронну копію з використанням кваліфікованого електронного підпису нотаріуса одночасно з вчиненням нотаріальної дії у порядку, визначеному законодавством [3].

Оскільки електронний документообіг з використанням ключів захисту набуває все більшого застосування, такі пропозиції допоможуть спростити підтвердження повноважень повіреного на представництво інтересів без формальних ускладнень, пов'язаних із необхідністю надавати паперовий екземпляр довіреності. Крім того, одним із перспективних напрямів розвитку нотаріату є посвідчення нотаріусом за допомогою електронного підпису електронних договорів, коли сам договір укладатиметься шляхом узгодження волі контрагентів і підписуватиметься електронними підписами сторін і нотаріуса.

Основна мета електронного нотаріату – не звести функції нотаріуса до механічних, а зробити нотаріат максимально доступним і зручним для осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій.

Враховуючи активні реформаційні процеси у сфері нотаріату України є всі підстави сподіватися на швидке прийняття проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності» та запровадження системи Е-нотаріату у найкоротші строки.

Література

1. Про нотаріат: Закон України від редакції від 01.07.2021 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 27.09.2021).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності: проект Закону України від 10.06.2021 № 5644. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72191 (дата звернення: 20.07.2021).

3. Марченко В. М. Окремі питання впровадження в Україні системи Е-нотаріату. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. № 1 (30). С. 42-46.

Габрільчук Діана,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБ У СПРАВАХ ДІТЕЙ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В ОТГ

Трансформація суспільного устрою, що відбувається в Україні в останні роки, впливає і на систему опікунської роботи з дітьми і молоддю, вимагає її пристосування до нових суспільних реалій. Призначення опіки й опікуна, піклування та піклувальника одним із засобів охорони прав та інтересів дітей, які є сиротами або з інших причин були позбавлені батьківського піклування. [1, с 403]. Особливої ваги в умовах сучасної економічної кризи набуває також опікунська діяльність різноманітних громадських організацій. Є потреба залучення до коштів не лише місцевого бюджету, а також і інших джерел фінансування та надання матеріальної допомоги особам, яким призначені опікуни чи піклувальники, що її потребують.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН «Про права дитини» [2], яка, ґрунтуючись на першорядності загальнолюдських цінностей і гармонійного розвитку особистості, визнає пріоритет інтересів дитини в суспільстві, наголошує на її недискримінації і на необхідності особливої турботи держави та суспільства про сиріт та інвалідів. Питання ролі держави, а в умовах децентралізації, це питання перекладається на органи місцевого самоврядування, зокрема на об'єднані територіальні громади. Ще від прийняття Національної програми «Діти України» у 1996, де пропонувалось

впровадити нові виховні системи, форми і методи виховання, які відповідали б потребам розвитку особистості дитини та сприяли розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей, і до сьогодні, відповідно до ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», законів України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи у справах дітей», «Про охорону дитинства», постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 року № 1068 «Про затвердження Типових положень про службу у справах дітей», наказу Міністерства соціальної політики України від 14.06.2018 №890 «Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей», для більш ефективної діяльності створюються служби у справах дітей.

До повноважень таких служб відносяться, зокрема, забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні та патронатні сім'ї; здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності; та влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку, піклування [3].

Служби у справах дітей також надають висновки щодо доцільності позбавлення батьківських прав та призначення опікунів чи піклувальників. Прикладом реалізації відповідних повноважень можна навести рішення судів, зокрема, справа № 545/2674/21, що розглядалась Полтавський районний суд Полтавської області, містить у собі положення: «згідно із п.8 Постанови КМУ від 24.09.2008 року (зі змінами та доповненнями) «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», якщо протягом року після прийняття судом рішення про відібрання дитини у батьків не усунені причини, які перешкоджали належному вихованню дитини її батьками, служба у справах дітей за місцем походження дитини, позбавленої батьківського піклування, зобов'язана вжити заходів до позбавлення їх батьківських прав.

Згідно висновку служби у справах дітей В/К Тершківської сільської ради Полтавського району Полтавської області від 14.09.2021р., встановлено, що комісія з питань захисту прав дитини вважає за доцільне позбавити батьківських прав» [4].

Існує проблема щодо функціонування відповідних служб у новостворених ОТГ, які не завжди «йдуть» на делеговані повноваження та їх не створюють. Проте, наявність служби у справах дітей в районній державній адміністрації не дає право громадам не створювати таку службу та не брати на себе відповідні повноваження. Такого висновку дійшов Адміністративний Суд (справи № 620/3802/19). Окрім того, Суд зобов'язав раду ОТГ створити у складі виконавчих органів ради службу у справах дітей [5].

Винесення відповідного рішення та позиція Асоціації міст України сприятимуть всебічному захисту прав дітей, що потребують опіки та піклування. Вочевидь є потреба і законодавчого закріплення обов'язку ОТГ утворювати відповідні служби.

Література

1. Сімейне право України. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf> (дата звернення 18.10.2021).
2. Конвенція про права дитини : ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 18.10.2021).
3. Про створення Служби у справах дітей Червоненської селищної ради. URL: <https://chervonenska-gromada.gov.ua/8-sklikannya-2-sesiya-pro-stvorenniya-sluzhbi-u-spravah-ditej-chervonenskoj-selischnoi-radi-1611044972/> (дата звернення 18.10.2021).
4. Справа № 545/2674/21 Полтавського району Полтавської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100446452> (дата звернення 18.10.2021).
5. Чим зумовлені функції місцевого самоврядування в сфері захисту прав дітей. URL: <https://auc.org.ua/novyna/chym-zumovleni-funkciyi-miscevogo-samovryaduvannya-v-sferi-zahystu-prav-ditey> (дата звернення 18.10.2021).

Дере Ясін,
студент 3 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ВІДПУСТКА ДЛЯ ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ ДО ДОСЯГНЕННЯ НЕЮ ТРИРІЧНОГО ВІКУ: НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ⁸

У травні цього року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» [1], яким були внесені зміни до Кодексу Законів про працю України, Закону України «Про відпустки» в частині удосконалення правового регулювання надання відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку батьку дитини. Дані зміни спрямовані на усунення так званого «дискримінаційного підходу», сутність якого заключається у тому, що «право батька на відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку розуміється як похідне від права матері на таку відпустку, тобто лише мати може делегувати право на відпустку батькові чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною» [2].

Національне законодавство декларує рівні права для жінок та чоловіків у всіх сферах суспільного життя, проте при реалізації своїх прав громадяни зіштовхуються із системною нерівністю. Зокрема, це стосується трудових відносин в частині поєднання професійної діяльності із сімейними обов'язками та вихованням дітей.

З одного боку, як Конституція України, так і низка законів закріплюють принцип рівності жінок та чоловіків у трудових та шлюбно-сімейних відносинах.

Так, відповідно до статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі,

⁸ Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. В.З. Янчука Новак Т.С.

етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [3].

Згідно з ч. 2 ст. 17 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» роботодавець зобов'язаний створювати умови праці, які дозволяли б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі, а також забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками [4]. Проте, з іншого боку, у чинному законодавстві зберігались норми, які закріплювали та посилювали гендерний дисбаланс і на основі яких сформувалася негативна правозастосовча практика. Мова йде про окремі положення трудового законодавства, а саме: Кодексу законів про працю України та Закону України «Про відпустки».

Хоча вказані законодавчі акти й містять норми, що формально закріплюють право жінки і чоловіка на відпустку для догляду за дитиною, на практиці чоловіки зіштовхувались із перешкодами у реалізації такого права. Це підтверджується наступним.

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про відпустки» та ст. 179 Кодексу законів про працю України до змін, про які ми вели мову вище, відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку могла бути використана повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною, або особою, яка усиновила чи взяла під опіку дитину. Згідно з ч. 4 ст. 20 Закону України «Про відпустки» підставою для надання такої відпустки зазначеним вище особам слугувала довідка з місця роботи (служби, навчання) матері дитини про те, що вона вийшла на роботу до закінчення строку відпустки для догляду за дитиною і виплата їй допомоги по догляду за дитиною припинена [5]. Отже, право батька дитини, бабусі чи інших родичів, які фактично доглядають за дитиною, на отримання такої відпустки могло бути реалізовано виключно за умови надання довідки з місця роботи матері дитини про те, що вона вийшла на роботу до закінчення терміну цієї відпустки і виплату допомоги по догляду за дитиною їй припинено.

Зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» було усунуто вищеописані законодавчі прогалини, а також започатковано новий вид відпустки - відпустку при народженні дитини. Причому

застосовано дуже прогресивний підхід в частині визначення кола осіб, які мають право на таку відпустку: це не лише чоловік, дружина якого народила дитину, а й батько дитини, який не перебуває у зареєстрованому шлюбі з матерію дитини (єдиною умовою тут є спільне проживання такої жінки та чоловіка, пов'язаність їх спільним побутом, наявність взаємних прав і обов'язків).

При розробці таких законодавчих змін було враховано міжнародні вимоги. Зокрема, Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи №2079(2015) «Рівність і спільна батьківська відповідальність: роль батька», рекомендацій «Партнерства Біарріц» з утвердження гендерної рівності в частині реформування законодавства у сфері соціальних відпусток, пов'язаних із народженням дитини та доглядом за нею, а також імплементовано окремі положення Директиви 2010/18/EU від 8 березня 2010 р. про імплементацию переглянутої рамкової угоди щодо батьківської відпустки (Ст. 424, Додаток XL Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) [6].

Таким чином, оновлення трудового законодавства в частині правового регулювання соціальних відпусток сприяє утвердженню гендерної рівності у сфері трудових та шлюбно-сімейних відносин; забезпечує можливості для поєднання трудової діяльності із сімейними обов'язками працівникам обох статей; усуває обмеження, що порушують права чоловіка на відпустку для догляду за дитиною; створює передумови для посилення ролі батька у процесі виховання дітей та розвитку відповідального батьківства в Україні.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною: Закон України від 15.04.2021 р. № 1401-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 27. Ст. 230.
2. Право чоловіків на декретну відпустку: роз'яснення від Держпраці. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100025207-pravo-cholovikiv-na-dekretnu-vidpustku-rozlyasnennya-vid-derzhpratsi>.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.

5. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 2. Ст. 4.

6. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 40. Ст. 2021.

Галушка Аліна,

студентка 2 р.н. магістратури юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Історію виникнення особистих селянських господарств (ОСГ – далі) можемо прослідкувати з часів виникнення сім'ї та землеробства, коли у людей з'явилося право власності на земельну ділянку, яка була засобом виробництва сільськогосподарської продукції. Активно прототипи такої організаційної форми почав розвиватися уже після селянської реформи 1861 року, проте на законодавчому рівні таке поняття знайшло закріплення лише у 1990 році, з прийняттям Земельного кодексу.

У Земельному кодексі України від 1990 року згадувалось про особисте підсобне господарство, але не було визначено його поняття чи описано порядок діяльності. У 2002 році Державний комітет України із земельних ресурсів у своєму листі ототожнив поняття особистого підсобного господарства та особистого селянського господарства [1].

У 2003 році діяльність таких господарств була врегульована спеціальним Законом України «Про особисте селянське господарство» де зазначається, що особистим селянським господарством є господарська діяльність, яка проводиться без

створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Тобто, діяльність таких господарств не є підприємницькою, проте у разі надлишків продукції особа може продавати її на ринках чи іншим особам [2].

З визначення можна виокремити такі ознаки особистого селянського господарства: а) відсутність статусу юридичної особи; б) ведення такої діяльності власне фізичною особою чи особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають; в) діяльність ведеться з метою задоволення особистих потреб; г) предметом діяльності є виробництво, переробка і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна такого господарства [3].

У Законі закріплений перелік прав членів особистих селянських господарств, таких як: самостійно господарювати на землі, передавати належні їм земельні ділянки в оренду, укладати угоди, реалізовувати надлишки продукції, відкривати рахунки в банках, отримувати дорадчі послуги, вільно розпоряджатися власним майном, виробленою та переробленою продукцією, тощо. До обов'язків членів особистих селянських господарств входить: використовувати земельну ділянку за цільовим призначенням, дотримуватися вимог законодавства, підвищувати родючість ґрунтів, дотримуватися правил добросусідства, своєчасно сплачувати земельний податок чи оренду, тощо [2].

Для ведення особистого селянського господарства особам виділяється земельна ділянка, яка за обсягом не повинна перевищувати 2 гектара та може використовуватися для ведення фермерського господарства чи товарного сільськогосподарського виробництва. Оскільки не існує заборони щодо переходу особистих селянських господарств до інших форм господарювання, було б доцільно закріпити у Законі можливість та порядок переходу таких господарств до фермерського господарства чи інших форм підприємництва.

Діяльність ОСГ не реєструється, а підлягає обліку сільськими, селищними та міськими радами за місцем розташування земельної

ділянки. Існує порядок обліку таких господарств, де вказано лише форми документації для ведення особистих селянських господарств, проте немає порядку такого обліку, а саме порядку звернення до сільських, селищних чи міських рад, у який термін здійснюється облік особистих селянських господарств, процедура їх зняття з обліку, тощо [4].

Перегляду підлягає стаття 8 Закону України «Про особисте селянське господарство» де сказано, що члени таких господарств належать до зайнятого населення, якщо робота в особистому селянському господарстві є для них основною. Якщо така діяльність буде для осіб основною, то головною метою діяльності членів особистого селянського господарства буде отримати дохід для того, щоб задовольнити свої базові потреби, тому така діяльність вважатиметься підприємницькою.

У визначенні особистого селянського господарства згадується поняття сільського зеленого туризму, як виду таких господарств та одного з найефективніших шляхів зайнятості сільського населення. Позитивний вплив сільського зеленого туризму на поліпшення умов життя селян полягає передусім у тому, що він розширює сферу зайнятості сільського населення і дає селянам додатковий заробіток. Проте, на сьогоднішній день в Україні немає спеціального нормативно-правового акта, який регулював би відносини у сфері сільського туризму, хоча у 2004 році був внесений проєкт Закону «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність» [5]. Тому було б доцільно або розробити нові нормативно-правові акти, або доповнити Закон України «Про особисте селянське господарство» положеннями, щодо поняття та порядку здійснення діяльності у галузі сільського зеленого туризму.

Отже, в Україні існує Закон, який регулює діяльність особистих селянських господарств, та який прийнятий ще у 2003 році. У ньому дане чітке визначення поняття особистих селянських господарств, визначені права та обов'язки членів таких господарств, склад майна, інформація щодо обсягу виділених ділянок для ведення особистого селянського господарства. Проте законодавство застаріло і потребує оновлення, оскільки у ньому є положення, які ставлять під сумнів те, що діяльність особистих селянських господарств не є підприємницькою, також необхідна конкретизація порядку обліку таких господарств. Крім того важливим напрямом розвитку законодавства про особисті селянські господарства є прийняття

нормативно-правових актів, які визначатимуть порядок та особливості надання послуг у сфері сільського зеленого туризму та ведення їх обліку. Особливої актуальності питання щодо правового становища ОСГ набуває у світлі рекодифікації цивільного законодавства. Положення щодо ОСГ мають обов'язково зайняти відповідне місце у оновленому Цивільному кодексі України.

Література

1. Щодо тотожності термінів «особисте підсобне господарство» та «особисте селянське господарство»: Лист Державного комітету по земельних ресурсах від 05.04.2002. №14-22-4/2080. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2080219-02#Text> (дата звернення: 23.09.2021).
2. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text> (дата звернення: 23.09.2021).
3. Уркевич В. Ю. Актуальні правові проблеми функціонування особистих селянських господарств. *Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства*. 2015. С.216-218 .
4. Про затвердження Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами: Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 14.04.2017. № 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-17#Text> (дата звернення: 24.09.2021).
5. Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність: проект Закону. 2004. URL: <http://ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9> (дата звернення 24.09.2021).

Голубей Марія,
здобувачка вищої освіти
1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ ОХОРОНОЗДАТНОСТІ ПОРОДИ ТВАРИН ЯК ОБ’ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Одним із можливих об’єктів права інтелектуальної власності, передбаченому на законодавчому рівні в Україні, є порода тварин, про що вказано в ст. 420 Цивільного кодексу України [1]. Однак легальне визначення терміну «порода тварин» відсутнє, так само як і критерії охороноздатності даного об’єкта та інші суттєві аспекти його правового регулювання.

Така законодавча невизначеність вимагає вирішення, для чого доцільним є врахування досвіду інших країн, де теоретичні та практичні основи реалізації прав інтелектуальної власності на породи тварин наявні. Світова практика виходить з того, що патентуванню підлягають ті породи тварин, які були винайдені людиною і не існували до цього в природі. Тобто це ті тварини, геном яких підлягав видозмінам та маніпуляціям і поєднувався з ДНК іншої тварини/тварин [2].

Практика захисту прав інтелектуальної власності на породи тварин існує у багатьох європейських країнах, зокрема, в Болгарії та Чехії. Відповідно до Закону Чехії «Про захист нових сортів рослин та порід тварин» порода тварин - це популяція тварин з однаковим походженням та проявом характерних морфологічних та фізіологічних властивостей, яка здатна до самовідтворення, включаючи гібриди тварин та поголів’я птиці (стаття 1) [3].

Охоронним документом для даного об’єкту інтелектуальної власності є сертифікат («Breeder’s Certificate»), який підтверджує, що нова порода тварин має відрізняльні риси від будь-якої іншої принаймні за однією суттєвою ознакою. Більше того, порода має бути однорідною та мати адекватний рівень стабільності. Також вона має відповідати критерію новизни. Нарешті, порода має бути достатньо

великою по кількості для можливості її подальшого розмноження (стаття 5) [3].

Закон Республіки Болгарія «Про охорону нових сортів рослин та порід тварин» також визначає сертифікат охоронним документом на породу тварини. Критеріями охороноздатності породи тварин відповідно до цього акту є (за аналогією до правового регулювання Чехії): новизна, відрізняльна здатність, однорідність та стабільність (ст. 7) [4].

Аналіз законодавства пострадянських держав про інтелектуальну власність на породи тварин є цікавим з позиції його еволюції. Так, породою тварини вважається група тварин, яка наділена генетично обумовленими генетичними та морфологічними властивостями і ознаками, при чому деякі з них специфічні для даної групи і відрізняють її від інших груп тварин. Порода може бути представлена жіночою чи чоловічою особиною або племінним матеріалом, тобто бути призначеною для відтворення породи тваринами (племінними тваринами), їх гаметами чи зиготами (ембріонами) (ч. 3 ст. 1412 Цивільного кодексу Російської Федерації) [5]. Ідентичне визначення міститься в Законі Республіки Киргизстан «Про охорону селекційних досягнень» (ст. 1) [6].

Охоронюване сертифікатом право на породу тварин є невідчужуваним, виключним правом на комерційну експлуатацію та дозвіл/заборону такого використання породи тварин протягом строку чинності прав (ст. 48-51) [6].

Досить деталізованим з цього питання є правове регулювання Республіки Казахстан. Відповідно до Закону Республіки Казахстан «Про охорону селекційних досягнень» порода тварин – це група сільськогосподарських тварин однієї групи, які мають спільне походження, розроблені під впливом людської діяльності з метою певних економічних та природних цілей, достатні в своїй кількості для подальшої культивуації, і, які мають економічну та племінну цінність. До обсягу правової охорони породи тварин належить: тип, схрещення, рід (п. 19 ст. 2) [7].

Аналіз вище згаданих норм вказує на те, що критерії охороноздатності порід тварин є подібними до критеріїв охороноздатності сортів рослин за законодавством України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» сорт вважається придатним для набуття права на нього як на об'єкт інтелектуальної власності, якщо за проявом ознак, породжених

певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним та стабільним [8].

Таким чином, зважаючи на міжнародний досвід правового регулювання прав інтелектуальної власності на породи тварин можна виокремити такі суттєві ознаки даного об'єкту: порода тварини має бути новою; її геном підлягав видозмінам і поєднувався з ДНК іншої тварини/тварин; порода тварин наділена відрізняльною здатністю від інших порід принаймні за однією суттєвою ознакою; порода тварин має бути однорідною та стабільною. Саме такі критерії мають бути враховані при формуванні спеціалізованого нормативно-правового регулювання в Україні.

Література

1. Цивільний кодекс України від від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.10.21).
2. «Bioethics and Patent Law: The Case of the Oncomouse» WIPO Magazine (2006). URL: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2006/03/article_0006.html (last visited October 7, 2021).
3. Czech Law on the Legal Protection of New Varieties of Plant and Breeds of Animals. URL: <https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwecze.htm> (last visited October 7, 2021).
4. Law on the Protection of New Plant Varieties and Animal Breeds of Republic of Bulgaria. URL: <https://wipo.lex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/bg/bg004en.pdf> ((last visited October 7, 2021).
5. Гражданский кодекс РФ (ГК РФ) от 30.11.1994 N 51 [Електронний ресурс]. URL: http://abc-consalt.ru/kodeksy/article_post/grazhdanskiy-kodeks-rf-gk-rf-ot-30-11-1994-n-51-fz-chast-1 (дата обращения: 07.10.21).
6. Law of the Kyrgyz Republic on the Legal Protection of Selection Achievements (Laws of the KR, February 27, 2003, No. 46, March 31, 2005, No. 58, August 8, 2006, No. 155). URL: <http://atan.kg/en/node/195> (last visited October 7, 2021).

7. Law of the Republic of Kazakhstan on the protection of selection achievements dated July 13, 1999, № 422-I. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1033151#pos=2;-67 (last visited October 7, 2021).

8. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII [Електронний ресурс]. URL: https://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/zakoni/zakon-ukraini-pro-okhoronu-prav-na-sorti-roslin (дата звернення: 07.10.21).

Гутман Яна,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ РАБІВ

У Давньому Римі з часів його заснування і до розпаду Римської імперії незмінними були такі положення, що «людина вмирає у рабі» і «раб є річчю» (res). Відомий римський юрист Варрон (І ст. до н. е.) класифікував знаряддя виробництва на: ніякі (наприклад, візок); ті, що вимовляють нерозбірливі звуки (тварини) та знаряддя, що говорять (раби).

Насамперед, якщо звернутися до інтернету чи літератури, то можемо визначити, що рабство — це знаходження деяких людей (званих рабами) у власності у інших людей (рабовласників). Рабовласник цілком володіє особою свого раба на правах власності. Будучи власністю іншого, раб не належить самому собі і не має права собою розпоряджатися без дозволу свого господаря [3, с. 43].

Правове становище рабів не було завжди однакове. У ранній період історії їх правове становище впливало з наявності так званого домашнього патріархального рабства. Рабство в цей час ще не було прямою основою виробництва. Раб на правах молодшого члена входив до складу великої патріархальної сім'ї [2, с. 52].

У кінці республіканського періоду і з початком принципату раб з члена великої патріархальної сім'ї, хоч і обмеженого в правах, перетворюється в просту власність, зачислюється до інвентаря, майна рабовласника. Його правове становище визначається формулою: «раби є речами» - servi res sunt [1, с. 27]. З того часу раб уже не суб'єкт,

а об'єкт права, його дії не мають юридичного значення. Тепер раб не міг за своєю волею мати сім'ю, власність, право звертатися до суду, служити в армії. Фактично становище рабів було надзвичайно важким. Усім добре відомий сенатусконсульт, прийнятий при Августі (10 р. н.е.), за яким усі раби, котрі в момент убивства їх господаря перебували на відстані, що дає змогу почути крик, і не прийшли йому на допомогу, піддавалися тортурам і смертній карі. Влада рабовласників над рабами була безмежна і характеризувалася повним свавіллям.

Жорстока експлуатація рабів призводила до повстань, які розхищували економічні устої римського рабовласницького суспільства. Це змусило державу, особливо в післякласичний період, під впливом філософії стоїків, а також християнської релігії вживати заходів щодо визнання за рабами хоч якоїсь подоби на правоволодіння. Державою встановлюються певні рамки відносин між рабовласниками і рабами, зокрема: за безпідставне вбивство власного раба рабовласник ніс таке ж покарання, як за вбивство чужого раба; віддати раба в гладіатори рабовласник міг лише з дозволу магістрату; раб, якого покинув власник через старість або хворобу, набував свободи; від нестерпної жорстокості рабовласника раб міг знайти притулок у храмі, і якщо така жорстокість підтверджувалась, то власника змушували продати раба іншому господарю [2, с. 54].

Говорячи про поширення правоздатності рабів, важливо брати до уваги й те, що ставлення деяких рабів до засобів виробництва поступово змінюється. Уже в II - I ст. до н.е. в середовищі міських рабів відбувається диференціація. У привілейованому становищі перебувають раби 83 цінних професій, освічені раби, наприклад, висококваліфіковані кухарі, педагоги, ювеліри, поети, художники, юристи і ін. Перелічені професії майже повністю були монополізовані греками. Володарі цих рабів їх оберігали, оскільки вартість їх була дуже високою [1, с. 53].

Раби перебували у приватній і державній власності. Способи встановлення рабства були такі: військовий полон або захоплення чужої людини, належної до общини-міста чи держави, не пов'язаної з Римом жодним договором. Рим, як зазначалося, вів зі сусідами та іншими країнами постійні війни, причинами яких серед інших було захоплення рабів, котрі користувалися великим попитом на внутрішньому ринку. Продавались вони великими партіями і за кордон — для поповнення державної скарбниці; народження від

рабині, навіть якщо батько був вільним (окрім випадку усиновлення ним цих дітей); купівля рабів за кордоном; у стародавньому праві — продаж римського громадянина у рабство (за межі Римської держави) у випадку скоєння особливо тяжких злочинів або віддання в рабство при несплаті боргів. У період монархії віддача у рабство іноді заміняла присуд до смертної кари, а також пов'язувалась з присудженням до праці у рудниках. Такі раби називались хегуі ропае (рабство як покарання) [4, с. 40].

Якщо говорити за покарання, то карали невольників за все, при цьому часто використовувалися превентивні заходи. Наприклад, в пекарнях на шию надягали жорна, щоб зголоднілі раби не могли їсти тісто. На роботах в шахтах і каменоломнях робітників підганяли батогами і сильно били, якщо вони не справлялися з роботою. Навіть покалічених людей змушували продовжувати працювати, поки вони не вмирали від виснаження. Покаранням також могла бути страта за випадково розбитий посуд, з'їдену без дозволу їжу, або якщо невольник перейшов дорогу кортежу жриць з храму. Ще людей вбивали заради забави. У в'язницях важливих державних службовців перебували нещасні, які були нібито викриті в різних гріхах, а це вимагало відповідного покарання — смерті. У розпал бенкету на потіху запрошеним приводили невольника і показово відсікали голову.

Також було популярне домашнє знущання. Власники часто знущалися над ні в чому не винними людьми, а господині могли колоти своїх служниць довгими голками. Для прочуханки застосовували особливі пристосування: батого з вузлами на кінцях. Рабів, які сильно провинилися “одягали” в швейні, ручні або ножні кайдани, випалювали на обличчі клеймо ганьби або ж садили на ланцюг замість сторожової собаки. Покарання невольника рабовласником в люті іноді закінчувалося справжнім членоушкодженням. Господар міг абсолютно безкарно зламати рабу кістки або облили голову смолою і зняти скальп. Якщо пану потрібно було отримати чергового євнуха, то молодого невольника відразу ж оскопляли. Якщо господареві здалося, що раб дуже балакучий, йому тут же відрізали язик.

Якщо звернутися до теми публічних страчень, то майже будь-яка людина, потрапивши в рабство, усвідомлювало, що її чекає неминуча загибель. Римські жителі вимагали хліба і видовищ, а найпопулярнішою розвагою були публічні страти. Знайти засуджених було не складно. Щодо показових страт для натовпу, то цей перелік

досить значний: перемелювання жорнами; побиття до смерті батогами, камінням і палицями; перепилювання навіпіл; відсікання голови; розтерзання тваринами або натовпом; відсікання вух, носа, рук, ніг, губ; поховання живцем; спалення в печах або на багатті; скидання зі скелі; утоплення в мішку; розп'яття на хресті, підвішування на гачках. Чим болісніша страта, тим більше радів натовп.

Отже, в Стародавньому Римі правове становище рабів було досить тяжким, тому що їх вважали лише знаряддям праці, яке виконує найважчу роботу. У порівнянні з правами та можливостями інших категорій населення рабам майже нічого не дозволялося. У більш пізню епоху імперії під впливом стоїцизму та християнства в законодавстві та юриспруденції спостерігається тенденція до покращання правового становища всього суспільства, проте раби завжди відрізнялися від вільних громадян Риму.

Література

1. Вовк В. М. Тіло раба як феномен правової дійсності (на прикладі Древнього Риму). *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1 С. 25-29. URL: <https://is.gd/uFhvm1>
2. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Навчальний посібник : Львів: Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту. 2000. С. 52-55. URL.: <http://194.44.152.155/elib/local/sk625013.pdf>

Загородна Альбіна,
студентка 4 курсу Юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИНЕСЕННЯ ЗАОЧНОГО РІШЕННЯ

Процесуальний інститут заочного розгляду цивільної справи не є новелою в українському законодавстві, саме він спрямований на ефективне та швидке здійснення процедур судочинства. Необхідність введення даного інституту було зумовлено тим, що потрібність розглядати цивільні справи в разі відсутності однієї із сторін (відповідача) у судовому засіданні з часом зростало.

Інститут заочного розгляду цивільної справи покликаний забезпечити реалізацію права позивача на справедливий судовий розгляд справи у визначені законом терміни в разі несумлінної процесуальної поведінки відповідача, зокрема при ухиленні його від явки в судові засідання, умисному затягуванні провадження у справі.

Сутність та значення заочного розгляду цивільної справи у різних аспектах вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: Горбонос Ф., Нижній А., Червоний Ю., Шевелуха М. та інші.

Аналізуючи цивільно-процесуальне законодавство, можна визначити, що заочний розгляд і вирішення справи в порядку можливе при наявності умов, що зазначені в ст.280 ЦПК України [1]. При розгляді питання щодо призначення заочного розгляду справи суд повинен перевірити не тільки факт належного повідомлення відповідача про час і місце судового засідання, а й поважність причин неявки відповідача у судові засідання, якщо вони відповідачем були повідомлені.

В юридичній літературі різні науковці виокремлюють різні умови для застосування заочного розгляду справи, одні виокремлюють п'ять умов інші чотири, наприклад, Нижній А.В. вважає, що заочний розгляд буде можливим за сукупності наступних умов: повідомлення відповідача належним чином про строк подання відзиву, неподання відповідачем відзиву, не заперечення позивача проти такого вирішення справи [4].

Тому, враховуючи позицію Нижнього А.В., судочинство скорочується за часом і кількістю стадій, так як в ході судового засідання з усіх необхідних етапів зберігаються три: підготовча частина, дослідження обставин і розгляд справи по суті (зі змінами та вилученнями) і оголошення рішення, внаслідок чого відбувається значна процесуальна економія.

Надалі після врахування та наявності всіх умов, що необхідні для заочного розгляду, суд переходить до розгляду справи по суті та ухвалює заочне рішення. Заочне рішення по своєму змісту та структурі не відрізняється від звичайного рішення, тобто воно повинно відповідати загальним нормам, що встановлені в ст. 285 ЦПК України.

У своєму Узагальненні Верховний Суд вказав, що у судів немає єдиної практики щодо процесуально-документального оформлення заочного рішення. Суди по-різному формулюють саму назву рішення, яке ухвалюється в порядку заочного розгляду [3, с. 3].

Зупинимося на порядку оскарження заочного рішення, оскільки ЦПК України передбачено особливий порядок його оскарження. Так, відповідно до ст. 228 ЦПК України заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, на підставі заяви відповідача. У випадку залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення не виключається можливість оскарження заочного рішення відповідачем у загальному порядку шляхом подання апеляційної скарги [5, с.53].

Так, в заочному рішенні від 18.05.2021 по справі №607/2761/21 Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області встановив, що у судові засідання позивач не з'явилася, хоча про час та місце була повідомлена у встановленому законом порядку. Попередньо позивач подала заяву про слухання справи без її участі, не заперечила щодо заочного розгляду справи. Відповідач у судові засідання не з'явився, хоча про час та місце судового засідання був неодноразово повідомлений, шляхом направлення рекомендованого повідомлення за адресою місця реєстрації та розміщення повідомлення на сайті судової влади. Попередньо не повідомив суд про причини своєї неявки, заяви про відкладення та відзив на позов не подавав.

В резолютивній частині рішення суд вказав, що відповідач має право подати до Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області заяву про перегляд заочного рішення протягом тридцяти днів з дня його проголошення. Учасник справи, якому повне заочне рішення суду не було вручене у день його проголошення, має право на поновлення пропущеного строку на подання заяви про його перегляд - якщо така заява подана протягом двадцяти днів з дня вручення йому повного заочного рішення суду. Крім цього, рішення може оскаржити його у загальному порядку безпосередньо до Тернопільського апеляційного суду або через Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області шляхом подання апеляційної скарги протягом тридцяти днів з дня складення повного судового рішення [2]. Таким чином, є два шляхи оскарження заочного рішення, відповідно кожен на свій розсуд визначає, яким з двох варіантів йому раціонально скористатися.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що на сьогодні правове регулювання проведення заочного розгляду є не досконалим. Для його покращення необхідно внести зміни, щонайменше, до умов ухвалення заочного рішення, а також

запровадити чітке розмежування випадків застосування окремих положень ЦПК України. Хоча, даний інститут можна вважати додатковою гарантією що розширює засади диспозитивності в цивільному процесі. Проте можна підготувати комплекс ефективних позицій щоб вдосконалити заочний розгляд справи. Наприклад, дослідження умов заочного розгляду з дотриманням вимог судової практики, також можливо контролювати порядок вручення та отримання повідомлень щодо розгляду справ, фіксувати процедури отримання даних повідомлень.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Єдиний державний реєстр судових рішень: Заочне рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 18.05.2021 по справі №607/2761/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97086006> (Дата звернення: 11.10.2021)
3. Лист Верховного Суду України від 01.05.2007 «Практика ухвалення та перегляду судами заочних рішення у цивільних справах». URL: <https://docs.dtki.ua/download/pdf/1077.1851.1> (Дата звернення: 11.10.2021)
4. Нижній А. В. Заочне рішення у спрощеному провадженні без повідомлення сторін. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/113924-zaochnerishennya-u-sproshchenomu-provazhenni-bezpovidomlennya-storin>
5. Трипольська М.І. Проблемні аспекти заочного провадження в цивільному судочинстві. Вісник НААУ. Серія: «Цивільні справи». 2015. № 7-8 (15). С. 52-55.
6. Шевелуха М. Заочний розгляд справи в цивільному провадженні. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5.С.73-78

Коцюба Дар'я,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

Багато питань виникає у суспільстві, особливо у людей похилого віку, щодо укладання договорів довічного утримання (догляду), а саме щодо реалізації цього договору, юридичної природи та сутності інституту довічного утримання. У зв'язку з цим виникає необхідність у цілісному дослідженні сукупності питань, пов'язаних з правовідносинами по інституту довічного утримання (догляду).

Проблематиці договору довічного утримання присвячено наукові праці Брагінського М.І., Вітрянського В.В., Великороди О.М., Майданчика Р.А., Нестерової І.В., Яворської О.С. та інших вчених-цивілістів.

Відповідно до положень Цивільного кодексу України за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно, або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно [1].

Утримання та догляд є суттєвими умовами договору довічного утримання та повинні бути конкретно визначені у тексті договору. Утримання (догляд) може полягати як у матеріальному (натуральному чи грошовому) забезпеченні, так і наданні догляду. Сторони вправі самостійно визначати в договорі розмір, обсяг та періодичність надання матеріального забезпечення, види і зміст догляду (наприклад, надання житла, придбання продуктів харчування, одягу, побутових товарів, виплати грошових сум, медичне обслуговування тощо) [2].

Слід зазначити, щоб правова природа будь-якого договору визначається його основною метою, а не супровідними елементами. В договорі довічного утримання (догляду) основним є довічне одержання відчужувачем певного утримання від набувача, а передача майна у власність є необхідним, але супроводжувальним елементом

цього договору. Метою даного договору є встановлення утримання (догляду) відчужувачу взамін переданого ним у власність набувачеві майна [3, с. 199].

Перехід права власності від відчужувача до набувача слугує основній цілі договору довічного утримання і не повинен бути вирішальним при визначенні його місця у системі договорів. Так, одержання відповідного догляду, утримання від особи, яка може його надати як за матеріальними, так і за моральними критеріями - основна мета договору для відчужувача. Проте, прагнення набувача отримати у власність майно з позицій набувача його прагнення отримати майно у власність не може бути реалізоване без вияву волі та ініціативи відчужувача. Мета набувача в такому випадку не є визначальним, спонукальним мотивом для укладення договору. Отримавши майно у власність, набувач виконує свої обов'язки щодо надання догляду та утримання відчужувачу. Тобто, з переданням майна у власність набувачеві ще не буде досягнуто основної мети договору. Вона досягається з пливом часу, упродовж якого відчужувач виконує свої зустрічні зобов'язання [4, с. 59].

Відповідно до ст. 734 Цивільного кодексу України договір довічного утримання укладається в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню. У випадку недодержання встановленої форми укладення договору довічного утримання (догляду) він вважається нікчемним [1].

Учасниками договору довічного утримання (догляду) виступають відчужувач та набувач. Відчужувачем за договором може бути будь-яка фізична особа, тобто незалежно від віку та стану здоров'я. Набувачем може бути повнолітня дієздатна фізична особа або юридична особа, а можуть бути кілька фізичних осіб. Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, вони стають співвласниками майна, переданого їм договору довічного утримання (догляду), на праві спільної сумісної власності. Їх обов'язок перед відчужувачем є солідарним [1].

Аналізуючи норми, що регулюють даний договір, необхідно надати юридичну характеристику договору довічного утримання.

Договір довічного утримання, безумовно, є оплатним, оскільки набувач отримує у власність за ним певне майно, а відчужувач – необхідне утримання та догляд у виді грошових сум, надання приміщення та інших матеріальних благ і послуг. Договір довічного утримання є реальним договором, оскільки момент укладення

договору довічного утримання пов'язаний з передачею майна. Даний договір є одностороннім, оскільки за ним лише одна сторона – набувач наділений обов'язком, а друга сторона – відчужувач має лише права. Він є тривалим, оскільки набувач зобов'язаний утримувати відчужувача довічно, тобто до його смерті, то строк договору є невизначеним. Зазначений договір має особисто-довірчий (фидуціарний) характер, оскільки відчужувач одержує від набувача житло, догляд, харчування та ін., тобто стосунки між ними повинні ґрунтуватися на особистій довірі. Також, необхідно звернути увагу, на те, що цей договір можна віднести до алеаторних (ризикованих) договорів, оскільки на момент його укладення не можна визначити, що буде більшим – вартість житла чи остаточна вартість зустрічного надання. Адже період життя відчужувача на момент укладення договору не є відомим.

Договір довічного утримання (догляду) має складний предмет: по-перше, ним виступає майно, яке відчужував передає набувачеві взамін утримання та (або) догляду; по-друге, предметом є матеріальне забезпечення та (або) догляд, якими набувач повинен забезпечувати відчужувача [5, с. 393].

Проаналізувавши всі аспекти даної теми, можна зробити висновок, що договір довічного утримання (догляду) є реальним, односторонньо зобов'язуючим, відплатним, алеаторним, триваючим, з особливо довірчим характером. Цей договір є оптимальним варіантом для обох сторін даних правовідносин, оскільки він спрямований на передання майна у власність і разом з тим поєднує в собі й задоволення інтересів сторін, пов'язаних з доглядом. Цей договір дає можливість набуту у власність житла чи іншого цінного майна без залучення значних грошових коштів, які компенсуються втраченими зусиллями на утримання відчужувача.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Соболівський А. Договір довічного утримання / А. Соболівський // Юридична колегія «Центр реалізації права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://crp.in.ua/ua/articles/id-61/>

3. Колісніченко А. Правова природа договору довічного утримання [Електронний ресурс] / А. Колісніченко // Онлайн публікації Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Режим доступу: <http://www.readera.org/article/pravova-priroda-dohovoru-dovichnoho-utryemannya-10154673.html>

4. Лаптош М. В. Договір довічного утримання: питання теорії / М. В. Лаптош, А. О. Куртакова // Трипільська цивілізація. - 2012. - № 8. - С. 58-62.

5. Козир О.В. Проблемні питання договору довічного утримання: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті» 22 травня 2014 р. / О.В. Козир. – Київ: Національний авіаційний університет, 2014. – С. 393-395.

Каменєва Валентина,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДО ПИТАННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Вивчення історії спадкового права пройшло довгий шлях свого становлення. Цікаво знати, що дехто з науковців стверджує, що саме у Римській імперії представлено сучасний вигляд спадкового права. Адже сучасне спадкове право у дечому відображало римське приватне право, взяло основні положення, поняття і принципи, які ми застосовуємо у сьогоденні. Варто зауважити, що ще в давнину у Римі почало формуватися поняття спадкування, тобто переходу майна, прав і обов'язків померлої особи до інших осіб. Підставами для виникнення спадкування у Римі були закон і заповіт. Основним типом спадкування все-таки залишалося спадкування за заповітом. Припускалось, що спадкування за заповітом з'явилося після спадкування за законом і одразу набуло в Римі важливого значення і поступово значення заповіту щоразу зростало.

Не завадить зауважити, що давньоримський юрист Ульпіан у свій час зазначав, що заповітом являлося правомірне виявлення волі, роблене урочисто для того, щоб воно діяло після смерті. З його появою

виникло правило, що спадщина одного і того самого спадкодавця не може бути водночас успадкована на законі, і на заповіту. Тому пріоритет мали заповітні спадкоємці, а законні залишалися без спадщини. Наприклад, якщо спадкодавець з тої чи іншої причини не назвав у заповіті всього майна, яке становило його власність, а лише частину, то спадкоємець, зазначений у заповіті, отримував усе майно, належне спадкодавцеві, а спадкоємці, не вказані у заповіті, до спадкування не закликалися [2, с. 203].

Отже, заповіт у римському праві називають не будь-яке розпорядження особи на випадок смерті, а лише те, що містить значення для спадкоємця [3, с. 436]. Або ж більш зрозумілими словами, заповітом являлося виражене в законній формі розпорядження власника своїм майном на випадок смерті та з призначенням спадкоємця, тому завдяки цьому, можна зрозуміти, що заповіт був одностороннім волевиявленням [4, с. 218].

Безперечно, щоб заповіт визнали чинним, він повинен відповідати певним вимогам. Вимоги до форми заповіту змінювалися протягом історії самого римського спадкового права. У давню епоху дійсними були заповіти, зроблені публічно: у народних зборах, перед фронтом війська тощо. Це відбувалося в усній формі з проголошенням певних визначених слів. З часом з'явилася ще одна форма – приватний заповіт, який здійснювався через манципацію [1, с. 358]. Скласти заповіт могла тільки фізична особа, наділена в момент складення заповіту загальною правоздатністю і дієздатністю. Однак, загальновідомо, що заповіт могли складати лише римські громадяни. Вони мали бути *persona sui iuris*, тобто ні раби, ні підвладні особи, ні душевнохворі, ні неповнолітні, жінки, ні марнотратники, ні глухонімі, ні інші не могли виразити своєї волі загальнодоступним способом, оскільки були неправоздатні [4, с. 220].

Як було сказано вище, заповіт мав бути складений у визначеній йому формі. Згідно з цим, римське приватне право розрізняло дві основні форми заповіту: приватні і публічні [2, с. 204].

Приватні заповіти здійснювалися без участі органів державної влади. Залежно від форми волевиявлення приватні заповіти могли бути письмовими і усними. Проте укладання заповіту у будь-якій формі відбувалося за присутності семи або восьми свідків. За свідків брали тільки вільних та дієздатності осіб. [4, с. 219].

Порядок із приватними, були і публічні заповіти, які укладалися за участю органу державної влади шляхом внесення усної волі

заповідача до протоколу суду; шляхом передачі до імператорського архіву на зберігання письмового заповіту (заповіт, який подавався імператору)[4, с. 220].

Але і відомі й інші форми заповіту за свідченнями відомо давньоримського юриста Гая. За його словами, існували заповіти, засвідченими народними зібраннями та заповіти у поході [1, с.357]. Обидві форми були виявленням волі спадкодавця перед римським народом. Але порядок та умови здійснення цих заповітів були різними [2, с. 205].

Заповіти, засвідчені народними зібраннями здійснювалися на народних зборах, куріях, що відбувалися під голосування жерців. Збори скликалися двічі на рік. У присутності всього народу спадкодавець усно оголошував свою волю і визначав спадкоємця, а потім звертався до присутніх із проханням засвідчити цей факт. Друга форма стародавнього заповіту-in procinctu здійснювалися перед фронтом війська під час походу або перед боєм, тобто знову-таки перед народом. Загалом, обидві форми давньоримського заповіту були публічними і гласними. Воля спадкодавця мала виявлятися у голос перед народом, тому ставала відома кожному [2, с. 205].

У зв'язку з цим, невдовзі, в епоху тлумачення Законів 12 таблиць був установлений заповіт, що здійснювався через *mancipatio*. Спадкодавець за допомогою манципаційного заповіту передавав своє майно довірній особі, яка зобов'язувалася виконати всі розпорядження спадкодавця [1, с. 357]. Цікаво знати, що у присутності зазвичай п'яти свідків довірена особа, тримаючи в руках шматок міді, виголошувала певну формулу, заздалегідь підготовлену для конкретного випадку. Потім, довірений кидав мідь на ваги і передавав спадкодавцеві. Після цього спадкодавець усно викладав свої розпорядження. Проте вона могли бути замінені письмовими, написаними на таблицях. Але згодом значення акту *mancipatio* поступово втрачалося й зводилося до простої формальності [1, с. 358].

Певна річ, щоб набути певного права на складання заповіту, треба дотримуватися не лише дотримуватися установленної форми, а й відповідати іншим умовам. Таким чином, для здійснення заповіту вимагалася спеціальна здатність-активна і пасивна заповідальна правоздатність. Активна заповідальна правоздатність передбачала наявність загальної правоздатності в галузі майнових відносин або ж спроможність бути спадкодавцем. Активна заповідальна правоздатність повністю залежить від загальної цивільної

правоздатності. Пасивна заповідальна правоздатність-це здатність особи бути саме спадкоємцем. Цей вид правоздатності виникав під час укладання заповіту; смерті заповідача; прийняття спадщини. Він визначався методом виключення, тобто визначали тих осіб, які цим правом не користувалися. Скажімо, раби могли приймати спадщину тільки разом із відпущенням на волю.

Безсумнівно, що одним із головних положень заповіту мало бути обов'язкове призначення спадкоємця. У тому випадку, коли призначений спадкоємець з будь-яких причин не одержить спадщину, спадкодавець з метою попередити спадкування за законом міг умовно призначити іншого спадкоємця. Така дія призначення нових спадкоємців називається субституцією [3, с. 439]. Власне, римське право розрізняло два види субституцій: звичайну субституцію та дитячу субституцію. Звичайна субституція вважалася призначенням іншого спадкоємця на випадок, коли перший відмовляється від спадщини. Дитяча субституція використовувалася, якщо під владою спадкодавця на момент його смерті перебуває неповнолітня дитина, то він міг призначити цій дитині спадкоємця на випадок її смерті до виповнення повноліття. Формулювалося це, зокрема, так: "Призначаю спадкоємцем свого неповнолітнього сина Павла. Якщо Павло помре до повноліття, то спадкоємцем буде Петро" [1, с. 361]. Різниця між звичайною субституцією і дитячою полягала в тому, що в разі звичайної субституції спадкоємець призначався після спадкодавця, а за дитячої - спадкоємець дитини спадкодавця. Якщо дитина досягала повноліття, то субституція втрачала силу.

У той же час, для визнання заповіту дійсним у ньому повинна була чітко визначитися особа спадкоємця [3, с. 438]. У зв'язку з цим, заповіт не мав чинності за таким умов: спадкоємець помирає раніше, ніж спадкодавець; заповіт був анульований самим спадкодавцем через заяву до суду або в присутності трьох свідків; спадкодавець укладав новий заповіт; спливання 10 років від дня складання не було відкрито спадщину, то заповіт втрачав свою силу; негідна поведінка спадкоємця; виявлялася суттєва помилка, скажімо, заповіт не відповідав тим умовам, які були указані вище [3, с. 223].

Отже, все вищезгадане дає змогу дійти висновку, що, безумовно, інститут спадкового права являється одним із найдавніших та найцікавіших інститутів цивільного права. Також ми дізналися, які існують форми заповіту, умови його укладання, види заповіту тощо.

На нашу думку, спадкування за заповітом можна ще досліджувати і знаходити ще більш вражаючу інформацію. Адже саме в Римській імперії зародився чіткий порядок спадкового наступництва, покладений в основу сучасного спадкового права.

Література

1. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Римське приватне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2012. 392с.
2. Борисова Б.І., Домашенко М.В., Борисова Л.М. Основи римського приватного права: підручник. Харків, 2008. 224с.
3. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римська право: підручник. Вид. 4-ге. Київ, 2014. 528с.
4. Підопригора О.А. Основи римського приватного права: підручник. Київ, 1995. 267с.

Роман Коваль,

студент 4 курсу юридичного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ СУТНОСТІ ТА ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМОЇ УХВАЛИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Внесення змін до деяких процесуальних актів України стало безумовним еволюційним сплеском розвитку національного законодавства. Проте, наявні й позиції, що висловлюють занепокоєння окремими положеннями оновлених кодексів, виходячи з їх контраверсійності та некоректній юридичній техніці. Однією з новел процесуального права стала докорінна зміна такого процесуального акту, як окрема ухвала, щодо якої і буде проведено дослідження у даній праці.

Деякі аспекти окремої ухвали суду в цивільному процесі розглядали у своїх дослідженнях О. Перунова, Ю. Чуйков, С. Морозова, М. Балюк, К. Гусаров, Д. Луспенник, М. Гарієвська, Ю. Дорохіна, М. Жушман, В. Заборовський та інші.

Регламентування окремої ухвали, її порядку винесення, реалізації в цивільному судочинстві зазначені в статті 262 Цивільного процесуального кодексу. Так, за відсутності чіткої дефініції у законодавстві, наведемо доктринальне визначення такого акту. Відповідно до Юридичної енциклопедії, окрема ухвала в цивільному судочинстві – це ухвала (постанова) суду, що встановила в порядку цивільного судочинства порушення закону або інші істотні недоліки в діяльності державних органів, організацій (установ) і посад, осіб, неправомірну поведінку окремих громадян або порушення ними громад, обов'язків і виноситься відповідно до чинного законодавства [1]. Тобто, як ми можемо зрозуміти, правова сутність окремої ухвали визначається як певний інструмент контролю судом за дотриманням законодавства як в межах, так і поза судовим процесом та, безпосередньо, вирішенням справи. Проте, стаття 124 Конституції України визначає, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення [2]. Таким чином, ми можемо відмітити наділення суддівській владі повноважень, що прямо їм не передбачені.

Така думка повністю узгоджується із висновками, викладеними в постанові Великої Палати Верховного Суду по справі № 560/4030/18, якою надавалася оцінка питанню підсудності справи за позовом про зобов'язання виконати окрему ухвалу суду. Під час розгляду цієї справи ВП ВС фактично розмежувала правовідносини між сторонами спору та правовідносини щодо виконання окремої ухвали суду. ВП ВС було зазначено таке: «у спірних правовідносинах орган державної влади не реалізовує владні управлінські функції щодо позивача, між сторонами у справі не виникли відносини влади і підпорядкування, адже суб'єкт владних повноважень діє або допускає бездіяльність щодо виконання вимог судового рішення, а не у правовідносинах із позивачем». Як наслідок ВП ВС дійшла висновку, що спір про зобов'язання виконати окрему ухвалу суду в позовному порядку вирішенню судами не підлягає, що також робить більш особливу суть окремої ухвали, як процесуального акту [3].

Відсутня, законодавчо встановлена ознака дієвості цього механізму. Надсилання судом окремої ухвали органам, до повноважень яких, входить притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності, органу досудового розслідування чи прокурору – не забезпечує результату, без закріплення вимоги про необхідність їх чіткої, зворотної реакції [4, с. 66]. Навіть встановлення строків для

надання відповіді суду про вжиті заходи, не змінить недбалого відношення будь-якої посадової особи за відсутності алгоритму зворотнього інституційного зв'язку.

Важливим фактором є також динаміка кількості постановлення окремих ухвал суддями в цивільному судочинстві. Зокрема, протягом 2018 року було винесено 309 окремих ухвал в цивільному судочинстві, 2019 – 254, а за період 2020 року – 558, що практично співставно з кількістю таких ухвал за період з 01.01.2021 по 29.09.2021 (482) [5]. Тому, враховуючи наявні правозастосовчі помилки, які припускають і судді, все ж таки, варто констатувати, що практика винесення окремої ухвали стає дедалі більш поширеною, що дійсно може закріпити за суддівською гілкою влади такий особливий інструмент контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина, як у межах, так і поза судовим процесом.

Суттєвим питанням є також відсутність окремої ухвали серед переліку судових рішень, що також виявляє недостатню правову врегульованість цього акту, та особливий статус, порівняно з іншими рішеннями. Зокрема, у тексті Закону України «Про доступ до судових рішень» окремої ухвали також не передбачено у переліку судових рішень, ухвалених судами загальної юрисдикції, до яких має забезпечуватися доступ [6, с. 69].

Отже, окрема ухвала в сучасному цивільному судочинстві є ключовими елементом судового контролю за дотриманням законодавства в межах, та поза судовим розглядом. Проте, актуальними залишаються питання щодо процедури винесення окремих ухвал, порядку їх здійснення та забезпеченні дієвого механізму контролю за їх виконанням, та особливих умов, що можуть виникати при винесенні окремої ухвали із зазначенням ознак кримінального правопорушення. Таким чином, дане питання є затребуваним для подальшого дослідження, оскільки його опрацювання приведе до модернізації цивільного судочинства.

Література

1. Юридична енциклопедія. НАН України: у 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. Том 4. 720 с.

2. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 26 червня 1996 р. за № 254К - 96 ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі №560/4030/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87826891> (Дата звернення: 30.09.2021).

4. Дорохіна Ю.А. Окрема ухвала суду як інструмент забезпечення законності: сутність, правові підстави, наслідки. Вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. №2. 2020. С. 65-69.

5. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (Дата звернення : 30.09.2021).

6. Морозова С.О. Окрема ухвала суду: нові підходи до правового регулювання у цивільному судочинстві. Право України. 2017. № 8. С. 65–75.

Лівінська Марія,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

ПОНЯТТЯ ШЛЮБУ ТА ЙОГО ВИДИ В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Римський юрист Модестін писав: «Шлюб — це союз чоловіка й жінки, спільність всього життя через єднання божественного і людського прав» (D.23.2.1). Жінка в шлюбі ніколи не була рівною в правах з чоловіком, вона завжди підкорялася йому.

Шлюб – як суспільно визнана та підтверджена державою форма співжиття чоловіка та жінки пройшов тривалий історичний розвиток. Римське приватне право розробило особливу концепцію розуміння шлюбу як договору, що покладено в основу розуміння поняття шлюбу в багатьох країнах.

Римське право розрізняло два види шлюбу:

1. Законний (правильний) римський шлюб (*matrimonium iustum*), який укладався відповідно до норм цивільного права і допускався лише між римськими громадянами, які володіли *jus conubii* (право вступати в шлюб). Цей шлюб укладався в спеціальних,

визначених законом формах і породжував усі передбачені правом особисті та майнові відносини між подружжям.

2. Незаконний (неправильний) шлюб. Неправильним шлюбом визнавався союз між партнерами різного права (між римським громадянином і жінкою іншого громадянства, між перегринами).

Римський правильний шлюб у свою чергу історично поділявся на два види:

шлюб з чоловічою владою (*cum manu mariti*);

шлюб без чоловічої влади (*sine manu mariti*).

Законний римський шлюб укладався у невідворотній відповідності з нормами *jus civile*. Він допускався лише між римськими громадянами, які володіли *jus connubii*. Шлюб між римським громадянином, з одного боку, а з іншого - негромадянином (перегрином, вільновідпущеником, деякими латинами) категорично заборонявся. Перегрини вступали в шлюб між собою відповідно до норм *jus gentium* - права народів. Латини, вільновідпущеники, колоні вступали в шлюб між собою згідно зі своїм правовим статусом. Діти від таких шлюбів не ставали римськими громадянами.

Розглянемо більш конкретно шлюб *cum manu*. За цим шлюбом жінка підпадала в повну залежність чоловіка чи *pater familias*, якщо чоловік сам перебував під владою батька. Вона займала становище дочки батьків свого чоловіка, абсолютно позбавляючись агнатських зв'язків зі своїми батьками, братами, сестрами та іншими близькими родичами. Влада чоловіка фактично була необмеженою. Проте вже Закони XII таблиць допускали можливість укладення шлюбу, за яким дружина не підпадала під повну владу чоловіка. Жінка мала право перешкодити встановленню влади чоловіка, ночуючи поза домом три доби наприкінці кожного шлюбного року, цим самим перериваючи перебіг давності. Таким чином вона зберігала незалежність.

Згодом влада чоловіка послабилася. Це пов'язано з розвитком індивідуальної приватної власності. Дружина набуває певних прав на сімейне майно і водночас певну особисту незалежність від чоловіка.

Шлюб *sine manu* вже в класичний період остаточно витісняє шлюб з чоловічою владою. За своїми принципами цей шлюб був повною протилежністю шлюбу *cum manu*. Вступ у такий шлюб не тягнув за собою зміни правоздатності жінки. Вона або зберігала за собою статус *persona sui juris* (якщо мала його), або продовжувала підпадати під владу батька.

Отже, кровні зв'язки з попередньою сім'єю не переривалися, не виникало й агнатське споріднення між жінкою та сім'єю чоловіка. Чоловік за умов шлюбу *sine manu* не мав жодної влади над жінкою. Подружжя в особистому відношенні вважалися рівноправними суб'єктами і хоч здебільшого питання сімейного життя остаточно вирішував чоловік, його влада зовсім не була подібною до *manu*. Із запровадженням шлюбу *sine manu* стався великий переворот в історії римського сімейного права. Жінка виходить з-під влади чоловіка і формально стає незалежною особою. Разом з тим важливо зазначити, що запровадження цього шлюбу призвело й до негативних наслідків.

Незалежність жінки, свобода розлучень негативно вплинули на сімейно-моральні устої римського суспільства. Римським імператорам довелося вжити рішучих заходів, скерованих на зміцнення шлюбних відносин.

Для того, щоб вступити в шлюб, потрібно було дотримуватися певних умов. Від наречених вимагалось володіти *jus conubii* (право вступати в шлюб), мати *affectio maritalis* (намір подружжя жити саме у шлюбі), бути статевозрілими та укласти шлюб у передбаченій правом формі.

Римський шлюб могли укласти тільки особи, за якими було визнано право вступати в шлюб (*jus conubii*) як необхідний елемент цивільної правоздатності. Цим правом були наділені лише римські громадяни.

Римський шлюб міг укладатися тільки тоді, коли союз чоловіка і жінки створювався з наміром жити у шлюбі. У давньому праві *affectio maritalis* це не було обов'язковим для наречених, достатньо було, щоб цей намір виявив домоволоділець відповідної сім'ї. У класичному праві наявність *affectio maritalis* було необхідним і нареченим, і домоволодільцям їх сімей, а у посткласичному праві такий намір був обов'язковим лише для осіб, які вступали до шлюбу.

Римський шлюб могли укласти тільки особи, які спроможні були здійснювати природну мету шлюбу, тобто особи, які були статевозрілими: жінки з 12 років, а чоловіки з 14 років.

Щоб здійснити всі правові дії, шлюб повинен був укладатися у формі, передбаченій законом: *coemptio, confarreatio usus*.

Література

1. Основи римського приватного права: курс лекцій / Р. А. Калужний, Ю. В. Ящуринський. К. : ДП «Вид. дім «Персонал». 2011. 184 с.

2. Римське право. Шлюб та його види. URL: http://www.biglib.com/book/1_Rimske_pravo/109__3_Shlub_ta_iogo_vidi

3. Сімейне право за римським правом. URL: <https://lawcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Lektsiia-sim-ia-dopovnena.pdf>

Носінський Владислав,
студент магістратури 2 року навчання
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАЧУ НОУ-ХАУ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ

Ноу-хау, як особливий об'єкт права інтелектуальної власності, характеризується певними особливостями розпоряджання правами на нього, що зумовлюється його конфіденційним характером. Вказаному питанню присвячено чимало наукових досліджень і праць, але разом з тим правова природа договору про передачу залишається недостатньо дослідженою. Слід зазначити, що порядок укладання, виконання та розірвання такого договору наразі належним чином не врегульований законодавством України. Це пов'язано, зокрема, із невизначеністю правового статусу ноу-хау як об'єкта цивільних прав. З одного боку є вигідним визначення ноу-хау до правової категорії комерційної таємниці, адже одночасно із правовим захистом, такий інтелектуальний продукт отримує необмежені можливості ринкової інертності. Такий стан характеризується відсутністю обтяжуючих процедур державної реєстрації та широким спектром застосування у зв'язку із свободою договору.

Якщо звернутися до наукової літератури, то в залежності від позиції науковців щодо статусу ноу-хау, підходи щодо можливості передачі ноу-хау на використання іншій стороні також відрізняються. О. С. Яворська визначає договір про передання ноу-хау як непоіменний договір з такими характеристиками: консенсуальний, взаємний та відплатний та визначає, що за ним «передаються майнові права на особливий об'єкт (певний секрет)» [1, с. 435-436]. Вона

зазначає, що договір про передавання ноу-хау має певні спільні риси ліцензійного договору, однак відмінність в тому, що за ліцензійним договором передаються права на запатентовані об'єкти, а за договором про передавання ноу-хау – незапатентовані рішення [1, с. 396]. З цих передумов Т. І. Бегова має іншу позицію з вказаного питання. Оскільки вона визначає ноу-хау як самостійний об'єкт цивільних прав і вважає, що належна договірна конструкція з розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на ноу-хау є саме договір на передачу ноу-хау, а не ліцензійний договір [2, с. 62]. Однак в літературі зазначається про допустимість передачі ноу-хау із використанням договірної конструкції ліцензійного договору і передача ноу-хау за ліцензійним договором визначається найпоширенішою [3, с. 100; 4, с. 95].

О. С. Яворська припускає можливість використання комерційної таємниці на підставі ліцензії або ліцензійного договору [1, с. 371]. Оскільки йдеться про секретну інформацію, то зміст таких договорів має включати умови нерозголошення секретності такої інформації та адекватні правові випадки у разі їх порушення. Так, з рішення Господарського суду м. Києва від 21.04.2020 р. у справі № 910/11127/19 [5] випливає, що судом розглядався спір, коли передача ноу-хау здійснювалась за ліцензійним договором, відповідно до якого ліцензіар надав невиключну ліцензію на ноу-хау на території України з метою виробництва, використання та продажу певної продукції на певний строк. Варто звернути увагу, на те, що в даному випадку сторонами були погоджені всі істотні умови, встановлені для ліцензійного договору. Таким чином, варто визнати, що чинне законодавство не містить умов, які б визнавали ліцензійний договір на використання ноу-хау недійсним, що підтверджується судовою практикою.

Інформація про ноу-хау може передаватися іншим особам за договором з володільцем інформації. Як правило, це відбувається шляхом укладення спеціального договору про передачу ноу-хау. Порядок укладання таких договорів не регулюється, проте він використовується досить часто на практиці. У договорі про передачу ноу-хау повинні бути узгоджені умови про предмет (яка інформація передається), термін передачі, розмір винагороди, умова про право на подальшу передачу та збереження конфіденційності з мірами відповідальності.

Договір про передачу ноу-хау відрізняється від аналогічного для патенту. В основі надання права використання ноу-хау лежить не виключне право, а фактична монополія на об'єкт договору. Ноу-хау на відміну від запатентованого винаходу не можна використовувати, не отримавши його від власника. Наслідком цього є необхідність не тільки надання за договором права використання, але і передача самого ноу-хау у повному обсязі. Ноу-хау можуть бути передані як у матеріальній формі (у вигляді різного роду документації, зразків тощо), так і в нематеріальній формі (у вигляді надання технічної допомоги, навчання, управлінських послуг). Як правило, інформація передається у формі документів (технічні описи, формули, методики і т.д.). На додаток до них можлива також передача дослідних зразків виробів. Іноді договори про передачу ноу-хау передбачають, що передавальна сторона зобов'язана надавати іншій стороні допомогу у налагодженні виробництва з використанням ноу-хау.

Що стосується розміру та строків виплати винагороди, то тут можуть застосовуватися дві системи – одноразова виплата або відрахування залежно від обсягів виробленої продукції або обсягів продажів.

У договорі на передачу ноу-хау необхідно вирішити питання, чи має право особа, яка передає це право, використовувати (продовжувати використовувати) його у власній діяльності, а також чи мають право сторони укладати в майбутньому договори на передачу такої інформації іншим особам. Як правило, передача інформації третім особам забороняється, оскільки таку інформацію важко тримати в секреті, а також контролювати її конфіденційність. Більше того, учасники такого договору беруть на себе досить жорсткі зобов'язання щодо збереження переданої інформації в таємниці і захисту її від протиправного доступу. Порушення умови про конфіденційність зазвичай дає потерпілій стороні право на одностороннє розірвання договору (це має бути передбачено договором) та на відшкодування збитків.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що підходи різних науковців щодо можливості передачі ноу-хау на використання іншій стороні відрізняються. Одні кваліфікують договір про передачу ноу-хау як непоіменний договір, інші – як самостійний поіменний. У літературі зазначається про допустимість передачі ноу-хау із використанням договірної конструкції ліцензійного договору, а також слід визнати, що чинне законодавство не містить умов, які б

визнавали ліцензійний договір на використання ноу-хау недійсним, що підтверджується судовою практикою. Але разом з тим, ліцензійний договір застосовується лише для передачі запатентованих об'єктів, які не можуть бути конфіденційною інформацією. Порядок укладання договору про передачу не врегульований законодавством, проте він використовується досить часто на практиці. У договорі про передачу ноу-хау повинні бути узгоджені умови про предмет (яка інформація передається), термін передачі, розмір винагороди, умова про право на подальшу передачу та збереження конфіденційності з мірами відповідальності. Ноу-хау за вказаним договором можуть бути передані як у матеріальній формі (у вигляді різного роду документації, зразків тощо), так і в нематеріальній формі (у вигляді надання технічної допомоги, навчання, управлінських послуг).

Література

1. Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. Тернопіль, 2016. 608 с.
2. Бегова Т. І. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання : монографія. Харків : Право, 2009. 160 с.
3. Кульбашина О. А. Правила визначення змісту договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності // *Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інтернетконф. 7-8 квіт. 2015 р.* За заг. ред. О. В. Черевка, О. П. Орлюк. Черкаси, 2015. С. 100-103.
4. Уткіна М. С., Харченко А. Л. «Ноу-хау» в системі об'єктів інтелектуальної власності в Україні та зарубіжних країнах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 54. С. 94-97.
5. Рішення Господарського суду м. Києва від 21.04.2020 р. у справі № 910/11127/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88928249> (дата звернення: 01.10.2021)

Охріменко Вікторія,
студентка 2 курсу бакалаврату
факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного
університету

СУЧАСНА ПАРАДИГМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТЛО

Сьогодні Конституція України є фундаментальною основою будь-якої галузі права. Всі законодавчі акти, які приймає Верховна Рада України, спираються на Конституцію як на основу гарантування прав та свобод людини та громадянина. Право на житло є одним із основних конституційних прав, тобто, визнається конституційним, оскільки закріплене в Конституції України. Варто додати, що право людини на житло є не тільки конституційним, а й природним, оскільки індивід народжується з цим правом, а от реалізувати може тільки в тому випадку, коли стане дієздатним, відповідно по досягненню 18 років. Проте, право на житло може реалізуватись і до досягнення дієздатного віку, а саме завдяки договору дарування або спадкування. Його можна реалізувати незалежно від статі, кольору шкіри, релігійних понять тощо. Основними формами реалізації конституційного права на житло є: будівництво житла; придбання житла у власність; оренда житла; безкоштовне отримання житла.

Відсутність достатніх теоретичних розробок щодо конституційного права на житло, аналізу права на житло з точки зору класифікації прав людини і громадянина ускладнює розуміння правової природи даного права. [1, с. 82] Не до кінця вивчене питання конституційних прав, а зокрема на житло, стає основою наукових робіт та висвітлюється у працях таких фахівців як А. Бідняжевська, К. Борисова, М. Галянтич, Л. Мойсей, В. Мушенюк, Н. Наумова, О. Кармаз, О. Козир, Ю. Тарасюк, О. Чайковський та інших і потребує наукового дослідження. Однак на нашу думку, правова наука не стоїть на місці і питання сучасного бачення цього права стає метою даного дослідження.

Актуальність вивчення питання конституційного права на житло, як сучасної парадигми суспільного існування підтверджується тим, що житлова проблема є чи не найпоширенішою на даний час в

Україні. Матеріальною умовою для забезпечення гідного існування особи є житло. Згідно статті 48 Конституції України: кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. [2]

Під терміном «конституційне право людини на житло» слід розуміти, що Основний Закон закріплює ряд житлових прав та гарантує, що кожен має право на житло, а держава в свою чергу створює умови для того, щоб кожний громадянин мав змогу розпорядитись ним, тобто побудувати житло, придбати у власність, продати, подарувати, отримати в спадок чи взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. Право на житло забезпечується розвитком і охороною державного і громадського житлового фонду, сприянням кооперативному та індивідуальному житловому будівництву, справедливим розподілом під громадським контролем жилої площі, яка надається в міру здійснення програми будівництва благоустроєних жител, наданням громадянам за їх бажанням грошової компенсації за належне їм для отримання жиле приміщення для категорій громадян, визначених законом, а також невисокою платою за квартиру і комунальні послуги. Про це вказує стаття 47 Конституції України [2] та стаття 1 Житлового Кодексу Української РСР [3]. До того ж, в Конституції України наявна стаття 33, яка регламентує право вільного вибору місця проживання [2]. З цього можна зробити висновок, що держава піклується про громадян, оскільки забезпеченість громадян житлом є одним з показників благополуччя народу.

Отже, Конституція України гарантує загальнодоступний, рівний для кожного мінімум доступу до «достатнього житла», яке повинно відповідати техніко-побутовим, санітарним, гігієнічним та іншим стандартам, (як прийняти визначати в сучасній правовій науці – екології житла [4, с. 214]), які задовольняють фізіологічні та соціально-економічні потреби людини на умовах, що відповідають її правам. При цьому справедливо, що ступінь сприяння реалізації цього права має впливати з особливостей стану здоров'я, рівня забезпеченості та інших характеристик становища конкретної особи. Сукупність цих особливостей визначає об'єм та характер обов'язків

держави щодо такого сприяння [5, с. 58]. Тобто, на нашу думку, сучасна парадигма державного сприяння реалізації конституційного права людини на житло повинна реалізовуватися через систему державної фінансової підтримки (пільгове кредитування чи під державні гарантії, податкові пільги та ряд інших преференцій).

Література

1. Борисова К. С. Право на житло в системі конституційних прав людини і громадянина. *Держава і право*. 2014. - Вип. 63. С. 81–85.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. зі змінами та доповненнями від 01.01.2020 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Житловий Кодекс Української РСР : Закон України від 01.01.1984 р. № 5464-Х. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
4. Мушенюк В.В. Правове регулювання відносин екології житла. Матер. Всеукр. наук. конф. П'яте зібрання фахівців споріднених кафедр з проблем аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права та альтернативної енергетики : (м. Одеса, 10–13 червня 2021), 2021. С. 214–217.
5. Чайкоський О. І. Поняття та зміст конституційного права на житло. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. Вип. 4. С. 56-61.

Підцерковний Андрій,
студент 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ

Вексельний обіг в системі погашень грошових зобов'язань за останні десятиріччя суттєво розширив сферу використання. Застосування такої форми дає змогу суб'єктам господарювання відстрочити на певний час погашення грошового зобов'язання, зокрема, у випадку нестачі оборотних коштів.

Крім того, використання переказних векселів надає змогу суб'єкту господарювання погасити заборгованість, що попередньо виникла між учасниками вексельної операції без перерахування коштів.

Частина 1 статті 28 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» визначає основні ознаки векселя, як цінного паперу. Так, законом передбачено, що вексель - це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю). Законодавець визначає, що векселі існують виключно у паперовій формі та поділяються на прості та переказні. [1, с. 28]

Правове регулювання вексельного обігу в Україні регламентується законами України: «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (№ 3480-IV), «Про обіг векселів в Україні» (№ 2374-III) [4], «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі» (№ 827-XIV) та Уніфікованим законом про переказні векселі та прості векселі, відповідно [5].

Крім того особливості регулювання векселів встановлюються:

Постановою Правління Національного банку України від 25.09.2001 № 403 «Про затвердження Положення про розрахункові палати для пред'явлення векселів до платежу» [2];

Постановою Правління Національного банку України від 16.12.2002 № 508 «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України» [3].

Порядок видачі, обігу, обліку та сплати за фінансовими казначейськими векселями, що видаються центральним органом виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, затверджується Кабінетом Міністрів України відповідно до закону про Державний бюджет України.

Передача переказного векселя здійснюється за допомогою індосаменту. Індосамент виконується на звороті векселя або на додатковому аркуші (алонжі). У разі використання алонжа останній має бути прикріплений до векселя. За своїм змістом індосамент повинен бути простим і нічим не обумовленим.

За формою передачі індосамент може бути двох видів: іменний та бланковий. Іменний індосамент повинен мати дві необхідні частини: підпис особи, що передає вексель, і вказівку нового векселедержателя, якому передається право за векселем. Для передачі векселя за бланковим індосаментом достатньо лише підпису індосанта. Отримавши вексель за бланком, векселедержатель має три можливості: заповнити бланк від імені третьої особи (або й від власного імені), індосувати в свою чергу вексель через бланк або ж на чиєсь ім'я або ж передати вексель третій особі, не заповнюючи бланка та не надписуючи індосаменту.

Також, відповідно до законодавства України, на території України за векселем здійснюється безготівковий платіж. Векседавець зобов'язаний вести реєстр виданих векселів у порядку затвердженому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Вексель, як один із фінансових інструментів, за своєю юридичною природою є особливим видом цінних паперів, який опосередковує цілу низку різноманітних відносин у сфері господарювання.

В сучасних умовах фінансової кризи, коли має місце зменшення обігових коштів, використання векселів на підприємствах стає актуальним. В умовах фінансової нестабільності в період скорочення інвестицій та кредитування вексель може використовуватись як засіб відстрочки платежу, забезпечуючи збереження договірних зв'язків між суб'єктами господарювання. Використання вексельних форм розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності слугує утриманню валюти в Україні. Для подолання економічної нестабільності суб'єкти господарювання повинні використовувати всі можливості для розширення діяльності і вчасного проведення розрахунків, в тому числі і з допомогою векселів.

Для подальшого розвитку обігу векселів в Україні необхідні певні заходи, спрямовані на захист прав векселедержателів, оскільки саме ці суб'єкти вексельного обігу нині найнезахищеніші.

Література

1. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»: станом на 05.08.2021 р.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20210805#Text>.
2. Постанова Правління Національного банку України від 25.09.2001 № 403 «Про затвердження Положення про розрахункові палати для пред'явлення векселів до платежу», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05 листопада 2001 р. за № 934/6125: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-01#Text>.
3. Постанова Правління Національного банку України від 16.12.2002 № 508 «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2003 р. за № 174/7495: разом із доданим Положенням відповідає офіц. тексту URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03#Text>
4. Закон України «Про обіг векселів в Україні»: станом на 01.07.2021 р.: відповідає офіц. тексту URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text>
5. Закон України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі» станом на 06.07.1999 р.: відповідає офіц. тексту URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-14#Text>

Полюшкевич Анастасія,
студентка 1 курсу Юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ РИМСЬКОГО ГРОМАДЯНИНА

Римське право має розгалужену систему права, в якій кожна особа має різні можливості. Згідно з різних витоків та джерел інформації, що допомагають нам зрозуміти стану приналежність у правах різних осіб, можна зрозуміти, яке ж важливе значення мало питання правового статусу римського громадянства. Вважалося, що

саме римські громадяни мали найбільшу правоздатність поміж інших верств населення. Найчастіше можна зустріти характеристику римлянина як суб'єкта приватного права. Тому хочеться проаналізувати римське громадянство з точки зору публічного права.

Суб'єктом публічних відносин і публічного права у Римі вважався саме римський громадянин. Проте це поняття не є синонімом до виразу «фізична особа», адже у відносинах публічного права римський громадянин виступав як специфічний суб'єкт-*civis optimo jure*. Для визнання за особою стану римського громадянства необхідна була наявність сукупності вимог: належність до римської громади, особиста свобода, наявність певного сімейного статусу, досягнення певного віку.[1, с.180]

Найбільшою особливістю римського громадянства було те, що воно визначалося сукупністю багатьох вимог, які були суворими для виконання і мали особистісний характер. Тому римське право виключало на той час подвійне громадянство, тобто було забороненим. Маючи римське громадянство, отримували не лише можливість в користуванні правами, а й отриманням обтяжливих публічних обов'язків. Публічна правоздатність наставала з 17 років, а після 60 років можна було звільнитися від виконання цих обов'язків. Також якщо громадянин працював на посаді магістрата, а ще виконував сакральні функції на жрецьких посадах, то автоматично звільнялися від публічних обов'язків. Які ж права мав римський громадянин у публічних правовідносинах?

Передусім, кожен римлян мав право на участь у різних зборах та зібраннях. Так як було вище сказано, обіймати посаду магістратів, а також виконувати судові, військові та адміністративні функції до вимог закону та традицій. Крім того, було право голосувати на державних зборах відповідно до свого майнового цензу, право на оскарження рішень посадових осіб до народних зборів. Окрім перелічених прав, наявність римського громадянства, а саме публічно-правова правосуб'єктність римлянина, слугувало умовою існування для багатьох суб'єктивних прав у галузі приватних відносин, а саме іде мова про право на законний шлюб.

Шлюб – як суспільно визнана та підтверджена державою форма співжиття чоловіка та жінки. Римське право розробило особливу концепцію розуміння шлюбу як договору, що покладено в основу розуміння поняття шлюбу в багатьох країнах. [2,с.54]

За баченням римських юристів шлюб не був суто приватною справою осіб, вже тоді було очевидна необхідність державного регулювання шлюбу, тобто шлюб був частиною прав, які належали до галузі приватних відносин.

Було також право на батьківську владу. Батьківська влада домовладики щодо підвладних дітей (*patria potestas pater familiae*) - специфічний інститут римського сімейного права. Діти не тільки були в чисто сімейній владі батька, але і склалися під владою особливого роду, якої передбачалися додаткові правові можливості батьків по відношенню до дітей. Всі члени сім'ї вважалися підвладними домовладики. [3,с.35]

Наступним було право на участь в торговому обігу, яке полягало у праві вести торгівлю, укладати договори, набувати та відчужувати речі, тобто у можливості приймати участь у торговому обігу.

Важливим було право на подавання законних позовів. У класичному римському праві позов (*actio*) – це право домагатися через суд того, що тобі належить. Іншими словами, позов – це звернення до суду за захистом своїх порушених прав.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна дійти до висновків, що римський громадянин був як суб'єктом приватного права так і був суб'єктом публічного права, що проявлялося в окремих правах і обов'язках, що стосувалися публічних правовідносин.

Література

1. Підпигора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підручник. 4-те видання. Юнікорм Інтер.2014. 528 с.
2. Федорова В.В. Поняття та порядок укладення шлюбу за римським правом Національний університет «Одеська юридична академія», с.54-55
3. Ісайчева Е.А. Шпаргалка по римському праву: Аллель-2000, 2010 р, с.64
4. Мирза С. С. Основи римського права. Альбом схем: Наочний посібник, Одеса: ОДУВС.2014.167 с

Семененко Кирил,
студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ДІЯЛЬНІСТЬ РИМСЬКИХ ЮРИСТІВ

Римське право в історії людства посідає особливе місце і не втратило актуальності і дотепер. Доречно згадати чудовий афоризм: «Тричі Рим підкоряв собі світ: перший раз – своєю зброєю, другий – своєю релігією, третій – своїм правом, і всі три рази він єднав світ: перший раз – у державну єдність, другий – в єдність церкви, третій – в єдність права» [6, с.49]. Ми розглянемо дуже важливий фактор, такий, як діяльність римських юристів. Як казали Є.М. Орач та Б.Й. Тищик: слова *jus prudens*, означали «знавці права», а право, сказано в Дигестах, може існувати лише за наявності фахівців, бо тільки завдяки їхній допомозі воно могло б щоденно розвиватися та вдосконалюватися [1, с.54].

Першими юристами в Римі були жерці-понтіфіки. У давнину вони були знавцями права, консультували з правових питань, допомагали оформляти угоди. До правових знань не допускався ніхто крім жерців.

Це тривало до тих пір, поки Гней Флавій, що служив дрібним клерком, не вкрав у жерців таємну книгу суддівських формул і календар із зазначенням днів, в які можна здійснювати судочинство. Він зачитав її на народних зборах, ставши національним героєм. Хоча він і був сином вільновідпущеника, йому дарували чин трибуна, потім сенатора і куруального еділа. У переданій книзі містилися позови, вона стала називатися Флавієвим цивільним правом. Тепер знання права стало доступним всім римлянам [5, с.17]. Однак у другій половині республіки починає розвиватися світська юриспруденція, яку започаткував Тиберій Корунканій, консул 208 р. до н.е. Перший понтифік із плебеїв почав індивідуально (від свого імені) давати консультації у присутності слухачів, поради особам, які вирішували спори в суді, консультував усіх то хотів ознайомитися з правом.

До перших відомих світських юристів належали Секст Еліній Пет та Секс Елій, творчість яких обмежувалася поясненням значення слів Законів XII таблиць.

Науковий інтерес до права виявився у систематизаторській роботі наступного покоління юристів. Це, зокрема, Марк Порцій, Кантон, Публій Муцій Сцевола, Маній Манілій та інші. Вони можуть бути названі засновниками *jus civile* в його пізнішому вигляді, а навіть сама їхня систематизація правового матеріалу на основі Аристотелевого діалектичного методу надала правознавству характер науки – організованого знання [1, с.54-55].

Швидкому розвитку світської юриспруденції в Римі сприяли такі чинники: У другій половині республіки війни у житті Риму стали майже постійним явищем, повсякденною рутиною, і саме вони були рушійною силою піднесення економіки. Суровий формалізм цивільного права, що натомість вимагало появи висококваліфікованих спеціалістів – юристів, які могли б дати необхідні поради громадянам. Сама структура римських магістратур і римського суду сприяли стрімкому поширенню юридичних знань у народі, бо кожен громадянин міг стати магістратом або суддею, а для виконання посадових обов'язків потрібні були знання права. Увесь устрій римського життя потребував хоча б загального ознайомлення з елементарними вимогами і засадами права. У Римі всі громадяни брали участь у політичному житті, весь народ закликався до обговорення і вирішення законодавчих питань, тому елементарна юридична освіта стала частиною загальної освіти. Цицерон повідомляє, що Закони XII таблиць діти вивчали напам'ять, а знання права були поширені в народі. Все це підготувало ґрунт для бурхливого розвитку римської юриспруденції, й уже в другій половині республіки з'явилася значна кількість професійних юристів [1, с.55-56].

Ми вважаємо, що великі успіхи римлян у розробці правових знань та практичному обґрунтуванні важливих і різноманітних інститутів приватного права, передусім цивільного, були зумовлені, на нашу думку і безсумнівним римським генієм у цій галузі людської діяльності. Якщо вже виправдано стверджувати, вважає професор С. Алексєєв, що в суспільстві серед різних чинників, які впливають на суспільне життя (всього того, що може бути названо диктатом буття), буде наявний певний вихідний базис, то треба зауважити: для людини, суспільство людей – істот розумних – подібний базис варто шукати в Розумі, його зовнішніх виявах, розумній діяльності людей. Вплив будь-якої зовнішньої сили на поведінку людини, спосіб її дій, пошуки, зокрема й ті, що постають від економіки, власності, влади, а

головним чином – від природного права, так чи інакше проходять через її голову – думку, почуття, інші сторони духовного життя. Саме внаслідок розумної діяльності людей певні формули цієї діяльності об'єктивуються, набувають самостійного буття, тобто стають окремими інститутами. І все це є процесом, де суттєва роль належить вагомому вияву розумної діяльності. А тим соціальним інститутом, який містить і накопичує позитивний потенціал Розуму, в умовах цивілізації і є право [2, с.588].

На нашу думку, завдяки цілеспрямованій творчій діяльності римських юристів, які стали майстрами у формулюванні правових проблем, а також у їхньому вирішенні, розвиток правових понять й інститутів досягнув у Римі такої досконалості, що це право не лише в часи існування Римської держави, а й після її занепаду живило багатством своєї думки і змісту наступні цивільно-правові системи.

Діяльність римських юристів, за Цицероном, виявилася у трьох формах: *Agere* - дача рад при веденні судового процесу, але не вести справу в якості адвоката. *Cavere* - складання договорів (за певними формулами). *Respondere* - відповіді на запитання громадян, консультаційна робота римських юристів. *Scribere* - складання клопотань, заяв та інших письмових документів [4].

Практична діяльність римських юристів належить переважно до найдавніших часів Римської держави, але вже під кінець республіканського періоду юриспруденція виходить аж за межі суто практичної діяльності. Зокрема, у перехідний період від республіки до принципату претора як демократичний колегіальний інститут рабовласницького Риму вже не вписувалася в межі нової форми правління та поступово втрачала силу й авторитет. Отож, центр правотворчої діяльності перемістився від преторів до юристів.

Невдовзі встановився доволі тісний союз між юристами і принцепсами, якому сприяла обоюдна зацікавленість: принцепси вбачали опору в юристах, провідників своєї політики, а юристи своїм привілейованим становищем завдячували принцепсам. Одночасно держава надавала широкий простір для правотворчості, в чому були зацікавлені і принцепси, і юристи-фахівці. Але невдовзі було встановлено обмеження на правотворчу діяльність юристів. Принцепс Август Октавіан наказав, щоб юристи надавали лише консультації та роз'яснення і відповіді щодо діючого права та рішень принцепсів. Згодом, в період імперії, римські юристи влаштовували консультації від імені імператорів. Це надавало їм офіційний

характер, і судді у своїх рішеннях керувалися їхніми порадами. Однак судді в Римі намагалися використовувати не будь-які роз'яснення юристів, а лише ті, які були панівними в юриспруденції. Така позиція юристів з того чи іншого питання встановлювала право, що мало чинність закону і було обов'язковим для всіх. Держава стала надавати право офіційного тлумачення законів чи вирішення казусів й окремим відомим юристам [1, с.58].

Практика надання юристам права офіційного тлумачення законів тривала до V ст. н.е. При регулюванні відносин, які не були санкціоновані конституціями імператорів, сторони і судді при вирішенні конкретного спору могли посилатися на рішення, що містяться в працях п'яти римських юристів: Папініана, Павла, Гая, Ульпіана і Модестіна. Імператор Західної імперії Валентиніан у 426 р. видав закон про цитування. Згідно з ним кількість юристів, чії консультації мали законну силу, була зведена до п'яти: Павло, Папініан, Ульпіан, Модестин, Гай [3].

Отже, можемо зробити висновок, що завдяки цілеспрямованій діяльності римських юристів, які стали майстрами у формулюванні правових проблем, а також у їхньому вирішенні, розвиток правових понять й інститутів досягнув у Римі такої досконалості, що це право не лише в часи існування Римської держави, а й після її занепаду живило багатством своєї думки і змісту наступні цивільно-правові системи. Їх діяльність без жодного перебільшення можна називати мистецтвом.

Література

1. Є.М. Орач, Б. Й. Тищик. Діяльність римських юристів: навч. посіб. Київ. 2012. 390 с.
2. Алексеев С. С. Восхождение к праву. М., 2001. 588 с.
3. Иво Пуха. Римське право: навч. посіб. 1998. URL: <http://yport.inf.ua/zakon-tsitirovanii.html> (дата звернення: 10.09.2021).
4. Колонтаевская И. Ф., Большакова Т. Ю. Римское право. Навч.-практ. посібник. М., МГУТ. 2004. URL: <http://osvita.batcave.net/deyatelnost-yuristov-formyi-deyatelnosti-29096.html> (дата звернення: 10.09.2021).
5. Суверов Е. В. Римское право. Барнаул: БарнЮИ МВД России. 2009. 146 с.

6. А.М. Толкач «Золота п'ятірка» римських юристів та їх вклад у розвиток юриспруденції. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 4.С. 49-52.

Ткачук Олексій,
аспірант кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДОБРЕ ВІДОМОГО ПОЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах сучасного транснаціонального інтеграційного етапу розвитку ринку товарів та послуг у світі захист торгівельних марок набуває пріоритетного значення. Визнання торгівельної марки добре відомою є одним зі способів оформлення права власності на знаки для товарів і послуг у межах міжнародного та національного законодавства. Зростаюча кількість спорів з питань використання та захисту торгівельних марок в Україні зумовлює актуальність дослідження порядку, правових підстав та наслідків визнання торговельних марок добре відомими в Україні. Крім того, добре відома торговельна марка не лише уособлює у собі високу ділову репутацію та визнання у суспільстві, а й виступає надзвичайно цінним нематеріальним активом її правовласника. У цьому контексті охорона добре відомих торговельних марок, зокрема, має бути переглянута та гармонізована.

Наразі пропонується переглянути базові знання, що стосуються відомих товарних знаків та аспекти, що сприяли їх загальному становленню та усвідомленню важливості захисту відомих торгових марок України. Дослідницька робота забезпечує порівняльне вивчення національного законодавства, законодавства Європейського Союзу та досвід провідних країн світу з метою виявлення корисних шляхів, які можна застосувати до України.

Добре відомі торгові марки та їх захист є особливою частиною правової системи на міжнародному та національному рівнях. Хоча вчення про захист добре відомої торгової марки існує більше ста років. Відповідно до Паризької конвенції [1] 1883 р. правова система охорони добре відомих торгових марок в Україні вважається новою

галуззю, яку необхідно вивчати та досліджувати, як теорію, так і практику.

В останні роки законодавство України про торгові марки стає все більш узгодженим з міжнародною правовою базою щодо захисту торгових марок та добре відомих торгових марок. Закони було прийнято та вдосконалено з плином часу, відповідно до міжнародних конвенцій та договорів, членом яких є Україна, особливо таких як Паризька Конвенція, Угода ТРІПС [2] та Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [3]. Однак Україна зробила лише початкові кроки у розвитку правової системи, далі чекає багато викликів, вдосконалення та практичні кроки для впровадження.

Під добре відомою торгівельною маркою розуміється товарний знак, широко відомий у відповідному секторі споживачів у певних визначених сферах. В порівнянні з звичайною торгівельною маркою є багато відмінностей, серед яких високий рівень впізнання, широке використання та висока економічна цінність. В першу чергу з цих причин добре відомі торгівельні марки стали важливим об'єктом промислової власності. Захист добре відомих торгових марок займає значне місце в системі захисту прав інтелектуальної власності у всьому світі. В контекст глобалізації та міжнародної інтеграції в Україні, покращення правової системи захисту добре відомих торгових марок є надважливим завданням. Ці рішення зосереджуються на різних аспектах проблем та питань у світі, включаючи законодавчу, адміністративну та судову діяльність, а також багатовимірний вплив на суспільство. Серед них, найважливішими та стратегічними рішеннями на даний момент, є внесення змін до Закону «про охорону знаків для товарів і послуг» [4] та створення професійного суду з компетенцією в інтелектуальній власності, майнових та немайнових правах в сфері інтелектуальної власності. Крім того, інші запропоновані рішення повинні відігравати значну роль у вдосконаленні та розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності взагалі.

По-перше, тому що існує багато суперечностей та дублювань в процесуальних нормах, що ускладнює визначення належної юрисдикції, зокрема у випадках, коли йдеться про захист добре відомої торгівельної марки, а також прав інтелектуальної власності в цілому.

По-друге, роль судів у системі правової охорони не надто міцна. Насправді, існують справи, коли суди були залучені до останньої

стадії спору. Однак слід зазначити, що у цих випадках суд відіграв радше роль органу, що переглядає адміністративні рішення ніж вирішення спорів між сторонами (власниками торгових марок та порушників). Тим часом правовласники часто прагнуть активнішої та ефективнішої участі суду у вирішенні спорів. Порушені питання породжують дискусії та потребують подальшого дослідження, зокрема і в частині більш глибокого дослідження судової практики визнання позначень добре відомими з застосуванням різного виду підвідомчості, питань доцільності застосування поняття «добре відомий» в контексті наявного в процесуальному законодавстві терміну «загальновідомий» щодо обставин, що не потребують доказуванню.

Література

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (набрання чинності для України 25.12.1991 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення 10.10.2021)

2. Угода про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності від 06.12.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення 07.10.2021)

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, ратиф. Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 08.10.2021)

4. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення 10.10.2021)

Яломенко Марина,
студентка 2 курсу магістратури юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ПОНЯТТЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Виходячи зі змісту норм сучасного українського законодавства можна виділити дві форми відокремлених підрозділів: філії та представництва (ст. 95 Цивільного кодексу України, ч. 3 ст. 63 Господарського кодексу України, ч. 4 ст. 64 Господарського кодексу України).

Філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням і здійснює всі або частину її функцій (ч. 1 ст. 95 Цивільного кодексу України).

Представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням і здійснює представництво та захист інтересів юридичної особи (ч. 2 ст. 95 Цивільного кодексу України).

Філії та представництва не є юридичними особами. Вони наділяються майном юридичної особи, яка їх створила, і діють на підставі затвердженого нею положення (ч. 3 ст. 95 Цивільного кодексу України, ч. 4 ст. 64 Господарського кодексу України). Керівники філій і представництв призначаються юридичною особою та діють на підставі виданої їм довіреності (ч. 4 ст. 95 Цивільного кодексу України).

Отже, представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи. Воно наділяється майном юридичної особи, що її створила, і діє на підставі затвердженого нею положення.

Підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством.

Представництва в Україні можуть бути двох видів:

- ті, що не займаються господарською діяльністю, виконують лише представницькі функції і не отримують прибуток;

- ті, що займаються господарською діяльністю і, відповідно, одержують прибуток – постійні представництва.

На сьогодні постійним представництвом вважається постійне місце діяльності, через яке повністю або частково проводиться господарська діяльність нерезидента в Україні. Мова йде, зокрема, про місце управління, філію, офіс, фабрику, майстерню, установку або споруду для розвідки природних ресурсів, шахту, нафтову/газову свердловину, кар'єр чи будь-яке інше місце видобутку природних ресурсів, склад або приміщення, що використовується для доставки товарів, сервер.

Як впливає з п.п. 14.1.193 Податкового кодексу України, не кожен відокремлений підрозділ є постійним представництвом. Так, не віднесено до постійного представництва, а визнано некомерційним представництвом відокремлений підрозділ нерезидента, якщо нерезидент здійснює:

- утримання постійного місця діяльності (наприклад, будівлю або споруду) виключно з метою здійснення закупівлі товарів чи виробів або для збору інформації для нерезидента;

- утримання постійного місця діяльності з іншою метою за умови, що види діяльності, які здійснюються через підрозділ (постійне місце діяльності), мають підготовчий або допоміжний характер для такого нерезидента.

Зазвичай філії від представництв розмежовують за їхніми функціональними завданнями:

- 1) філія призначена для здійснення функції головної організації повністю або частково та ведення господарської діяльності;

- 2) представництво виконує функції за представленням інтересів підприємства у відносинах із третіми особами, а також їх захисту, зокрема, такі:

- шукає контрагентів;
- укладає угоди;
- приймає претензії;
- складає та подає позовні заяви тощо.

Представництва зазвичай не провадять господарську діяльність. Відповідно до ч. 5 ст. 95 Цивільного кодексу України відомості про філії та представництва юридичної особи включають до

Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Тим часом, у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» поняття «філія» та «представництво» щодо українських підприємств не розмежовують. Використовують загальний термін «відокремлені підрозділи юридичної особи», оскільки правила внесення інформації до ЄДР для них однакові.

СЕКЦИЯ 5

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ

Капплова Ольга,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри менеджменту і економіки
Університету Томаша Баті (м. Злін, Чехія)
ORCID 0000-000304213-5168

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА

Образование человека начинается после рождения и продолжается на протяжении всей жизни. Формальное образование имеет место, когда компания, группа или отдельное лицо составляет учебную программу для обучения людей, обычно молодежи. Формальное образование может быть систематическим и тщательным, но спонсор образования может стремиться к своим собственным преимуществам в формировании восприимчивых молодых учеников. Долгосрочное образование или образование для взрослых все еще расширяется. Библиотеки, предоставляющие напрокат, обеспечивают недорогой неформальный доступ к книгам и другим материалам для самообразования. Некоторые взрослые утверждают, что «в школу» входят только дети. Многие взрослые поступают в высшие школы дистанционного и дневного обучения и часто классифицируются как «нетрадиционные учащиеся» из-за их административного отличия от молодых людей, поступающих непосредственно из средней школы.

Образование существовало на протяжении большей части истории человечества. Проще говоря, образование - это обучение идеям, навыкам, принципам и т. Д. Животные, которые учатся у своих родителей, также обладают некоторыми из их инстинктов. Но когда люди начали разрабатывать инструменты и знания, которым нужно обучать, люди пошли еще дальше. Когда мы думаем об образовании как о части культурной эволюции людей, это означает, что всегда был какой-то тип образования.

На Западе истоки образования связаны с организованной церковью: священники понимали важность продвижения положительных благ для молодежи и создали, поддерживали и укомплектовали школьные системы. В Европе многие из первых университетов имели католические корни. В следующую эпоху Просвещения связь между верой и образованием ослабла.

Традиционная социальная история гласит, что в начале XIX века промышленная революция вызвала потребность в ряде дисциплинированных, взаимозаменяемых людей, которые обладали хотя бы минимальной грамотностью.

Цель обучения - передавать идеи от одного человека к другому. Проблемы с существующей системой образования включают: метод предоставления информации, то, как узнать, какие знания преподавать, использование и важность предоставленных знаний и насколько хорошо учащиеся сохраняют полученные знания.

Современные системы образования измеряют знания с помощью тестов и приверженности работе, а затем выставляют соответствующую оценку каждому учащемуся. Образование также способствует большей поляризации мнений. Образование способствует критическому мышлению.

Реформа образования при императрице Марии Терезии в Австро-Венгрии

Реформа образования при Марии Терезии оказала очень значительное влияние на дальнейшее развитие общества того времени (в том числе нынешнего), и в определенной степени мы тоже опираемся на его основы. До 1918 года Чехия (Чехословацкая Республика) входила в состав тогдашней державы Австро-Венгрии.

Реформа образования, объявленная императрицей и чешской королевой Марией Терезой с опубликованием Общего школьного устава 6 декабря 1774 года, по сей день остается самой значительной и фундаментальной реформой нашего образования. С обнародованием Общих школьных правил в 1774 году система образования во всей тогдашней австрийской монархии значительно изменилась. Школьная система, которая до сих пор опиралась на университеты, гимназии и отдельные городские школы как весьма избирательную, должна была быть дополнена системой государственных школ, которые обеспечивали бы образование для всего населения. Необходимое требование общего образования, которое обеспечивало бы дальнейшее экономическое развитие

государства, сочеталось с философией Просвещения и политическими интересами государства, которые также все больше стремились влиять на мышление и образ жизни всех субъектов.

Проведение школьной реформы, сформулированной Общим школьным регламентом от 6 декабря 1774 г., впервые в истории обозначило интерес государства к образованию всего населения. Он в основном отвечал экономической необходимости и потребностям, которые повлекли за собой постепенный отход от феодального устройства производства и его переход к мануфактурной и машинной форме. Более сложные и требовательные производственные процессы предполагали и уже требовали рабочих, по крайней мере, с базовым образованием.

Основой терезианской школьной реформы было строительство школ во всех приходских муниципалитетах. В небольших городах и во всех деревнях с приходами должны были быть созданы одно- или двухклассные простые школы (по трем основным предметам - так называемым мелочам: чтению, письму и цифрам, которые должны были быть дополнены религией и в сельской местности. также основы сельского хозяйства, в городах - навыки, необходимые для промышленности и ремесел), в более крупных городах это должны были быть трехклассные основные школы (уже с несколькими учителями, расширяющими знания из обычных школ и снова дифференцированными на промышленное и сельскохозяйственное производство), в обычных школах Праги и Брно, завершающих общее образование, которые они также должны служить образцовыми школами.

Существенным нововведением Общих школьных правил было то, что существующие школы должны были обеспечивать образование не только для мальчиков, но и для девочек. Однако до 1780 года они практически не ходили в школу. Только в этом году в некоторых городах открылись первые женские классы. Они постепенно расширялись, и со временем во многих местах стало обычным и обычным явлением учить мальчиков и девочек. Поэтому, если мы спросим себя сегодня, было ли опубликование Общего школьного устава в 1774 году началом обязательного школьного посещения, можно ответить утвердительно. Иногда в газетных статьях, но также и в ностальгии некоторых учителей или «экспертов в области образования» появляется вздох, что в наших школах они все еще учатся, как при Марии Терезии. Конечно, неправильно

сравнивать терезианское образование с образованием 21 века. Однако тот факт, что именно терезианское образование принесло образование нашему населению, профессионалы и миряне считают полностью позитивным и фундаментальным изменением в развитии образования чешской нации. Императрица Мария Тереза также иногда упоминается в связи с заявлением «Школа - это политик», в котором тогда говорилось о том, что вопрос образования должен стать интересом государства и вопросом государственной политики. Однако не помешает вспомнить, что сто лет назад наши предки считали всеобщее знание этого утверждения причиной многих недугов в образовании. По их словам, он привел к тому, что вопросы профессионального училища зачастую решали политики, а не эксперты. Поэтому они продвигали принцип «Школа - это педагогика» и требовали, чтобы все проблемы образования решались в тесном сотрудничестве с экспертами, чьи голоса и мнения всегда должны приниматься во внимание.

Предоставление образования в Чешской Республике в первую очередь регулируется статьей 33 Хартии основных прав и свобод: «Каждый имеет право на образование, в то время как в случае начальной и средней школы образование предоставляется бесплатно. Затем образование регулируется Законом № 561/2004 Coll. О дошкольном, начальном, среднем, высшем профессиональном и другом образовании (Закон о школах). Индивидуальные уровни образования соответствуют разделению по Международной стандартной классификации образования (МСКО). Дошкольное образование проходит в детских садах для детей от 3 до 6 лет. Оно должно создавать предпосылки для дальнейшего образования и устранять различия в развитии детей до поступления в обязательную школу. Учредителем детского сада обычно является муниципалитет (далее церкви, частные лица), но условием получения статуса детского сада является регистрация в реестре школ. Обязательное школьное посещение в Чешской Республике составляет девять лет, но не дольше возраста, когда человеку исполняется 17 лет. Обязательное школьное посещение также может быть выполнено учеником за границей или в иностранной школе в Чешской Республике. Его преподают в начальных школах в соответствии с Рамочной образовательной программой для начальных школ. Он определяет цели базового образования и ключевые компетенции, которыми начальная школа должна вооружить учеников, определяет

образовательную область, сквозные темы и устанавливает рамочный образовательный план.

Среднее или полное среднее образование делится на общее образование - предоставляется в гимназиях и гимназиях со спортивной и профессиональной подготовкой. После успешного завершения выпускник получает одну из следующих степеней: среднее образование, среднее образование с аттестатом ученичества и среднее образование с аттестатом средней школы. Среднее образование предоставляется бесплатно. В последние годы некоторые школы - разной степени, но частные, сосредоточились на «вальдорфской педагогике». Его цель - сохранить в детях естественное стремление к получению новых знаний, сформировать в них чувство командной работы, здоровую уверенность в себе и заложить прочную основу для их моральных ценностей. Вальдорфские школы представляют собой значительную альтернативу классическому образовательному подходу и иногда вызывают полемические реакции. В первую очередь критика касается религиозного характера вальдорфского образования и «скрытой программы» вальдорфских школ в распространении антропософии - философско-религиозного учения, разработанного основателем вальдорфского образования Рудольфом Штайнером. Сам Рудольф Штайнер - очень сомнительное существование в глазах критиков вальдорфского образования. Другие критические моменты касаются значительных различий между вальдорфскими школами в их собственном образовательном подходе. Хотя с 1990-х годов некоторые педагоги начали принимать и даже предпочитать некоторые элементы, типичные для вальдорфской педагогики, такие как отказ от классической оценки, интеллектуальному развитию младших классов уделяется меньше внимания по сравнению с обычным образованием, которое Вальдорфская педагогика объясняет необходимость уважать постепенное развитие детского интеллекта и рациональности, чрезмерную ответственность, возложенную на вальдорфского учителя, особенно в классе, отсутствие учебников, отказ от использования компьютеров и Интернета в раннем школьном возрасте.

Высшее образование или третичное образование предоставляется в высших профессиональных учебных заведениях, которые были введены в школьную систему Чешской Республики в 1995/1996 учебном году как новая часть образования. Срок обучения

составляет 3 года, и обязательным условием является успешное завершение среднего образования с аттестатом средней школы. Образовательные программы подлежат аккредитации Министерством образования, молодежи и спорта Чешской Республики (Министерством образования, молодежи и спорта).

Высшим звеном в системе образования являются университеты с шестисотлетней традицией в Чешской Республике. Высшее образование реализуется в три этапа - бакалавриат, магистратура и докторантура. Университеты обладают гораздо большей автономией, чем начальные и средние школы, определенные Законом об образовании. В Чешской Республике есть как государственные университеты, так и частные, а также полицейские и военные университеты. Последние два упомянутых являются организационными единицами государства (Министерство внутренних дел и Министерство обороны Чешской Республики).

В нашей системе образования государство практически не имеет прямой компетенции по отношению к школам и школьным учреждениям. В качестве основы можно рассматривать законодательную систему образовательных программ и перспективные планы образования и развития образовательной системы. Одним из долгосрочных планов, с помощью которых Министерство образования, молодежи и спорта может «управлять» школьной системой, является Долгосрочный план образования и развития образовательной системы Чешской Республики. Этот документ подается в Правительство на утверждение каждые четыре года, и Правительство представляет его в Палату депутатов и Сенат Чешской Республики для утверждения.

Заключение.

Образование несет в себе социально значимые ценности:

- Для экономистов это один из лучших инструментов борьбы с бедностью. С повышением уровня образования растут доходы, ускоряется внедрение новых технологий, а значит, и экономический рост.

- Образование также является одним из наиболее эффективных инструментов для специалистов здравоохранения. Благодаря огромному количеству школ (вторая по плотности сеть в мире после полицейских участков) школьные мероприятия оказывают сильное влияние на улучшение питания детей и профилактику таких заболеваний, как ВИЧ / СПИД. Кроме того, образование помогает

планировать отцовство и снижает детскую и материнскую смертность.

- И наконец, что не менее важно, образование также является эффективным инструментом политики: оно раскрепощает и, таким образом, укрепляет политическую приверженность и демократические процессы принятия решений.

Восемьдесят процентов всех детей живут в развивающихся странах. Итак, очевидно, что школы имеют большое влияние на то, каким будет мир. За последние тридцать лет, и особенно за последнее десятилетие, образование в развивающихся странах сделало огромный шаг вперед: с 2000 года количество детей, не посещающих школу, сократилось на 25 процентов. С другой стороны, от 72 до 113 миллионов детей школьного возраста не ходят в школу, только 74 процента из тех, кто поступает в первый класс в развивающихся странах, заканчивают пятилетнее обучение, а около 850 миллионов взрослых - каждый четвертый - сегодня не умеют читать и писать. ., Кроме того, тех детей, которые в настоящее время не ходят в школу, будет очень сложно включить в систему образования. Это самые бедные, больные дети, живущие в традиционно мыслящих семьях, в зонах боевых действий и в самых отдаленных районах мира.

Опасно обращать внимание только на количество детей в школах. Не менее важно качество того, что дети изучают. И качество не поспевает за быстрым ростом количества в последние десятилетия. Напротив, во многих случаях быстрое введение обязательного школьного образования привело к перегрузке школ и учителей. Итак, сегодня контрольные показатели показывают, что детям в развивающихся странах нечему учиться в школе: от 30 до 50 процентов из них все еще неграмотны, не говоря уже о функциональной грамотности, после четырех-шести лет обучения. В целом страны с низкими доходами отстают от стран со средними доходами по уровню грамотности примерно на 30 лет, а развитые страны - примерно на 60 лет.

Доступное качественное образование - одна из основных предпосылок экономического, политического и социального развития. Это одна из причин, по которой грамотность и процент детей, посещающих первый, второй и третий классы школ, входят в число критериев, по которым определяется Индекс человеческого развития. Неграмотность или минимальное образование имеют серьезные последствия для общества - в страну не приходят

инвесторы, углубляется экономический кризис, растет безработица и бедность. В госбюджете тогда не хватает денег, например, на образование. «Более ста миллионов детей в мире до сих пор не имеют доступа даже к базовому образованию. Девяносто семь процентов из них живут в развивающихся странах, почти шестьдесят процентов из них - девочки».

„С самого начала и до конца миссия должна состоять в том, чтобы найти и найти способ, позволяющий учителям учить меньше, но ученики узнали больше, чтобы не было места для криков, уродства, осознания бесполезной работы“

Иоанн Амос Коменский

Література

1. МОРКЕС, Франтишек. Терезианская реформа в чешском образовании. Методический портал: Статьи [онлайн]. 18 октября 2006 г. [цит. 2021-10-11]. Доступно в WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>>. ISSN 1802-4785.

2. МОРКЕС, Франтишек. Терезианская реформа в чешском образовании. Методический портал: Статьи [онлайн]. 18 октября 2006 г. [цит. 2021-10-11]. Доступно в WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>>. ISSN 1802-4785.

3. Вальдорфская школа (Вальдорфская педагогика) - это альтернативная образовательная программа, основанная на педагогических принципах, сформулированных австрийским философом, эзотериком и социальным мыслителем Рудольфом Штайнером (1861–1925). Вальдорфская педагогика стремится объединить как интеллектуальные способности студентов, так и их практические / ручные навыки, а также их художественные таланты.

4. SCHRÖDER, Hartwig. Дидактический словарь. Мюнхен; Вена: Oldenbourg, 2001. ISBN 3-486-25787-0. С. 383. (нем.)

5. Педагогические темы Школа Вальдорф Семили. www.waldorf-semily.cz [онлайн]. [чувство. 2017-04-19]. Доступно онлайн. (Английский)

6. Закон № 111/1998 Coll. о высших учебных заведениях и о поправках к другим законам (Закон о высших учебных заведениях)
7. Закон № 561/2004 Coll. О дошкольном, начальном, среднем, высшем профессиональном и другом образовании (Закон о школах).
8. Используемая статистика поступает из двух источников: Всемирного банка-EdStats и Статистического института ЮНЕСКО.
9. Цели развития тысячелетия [онлайн]. 3-е изд., Прага: Educon, 2007 [цит. 2008-10-17]
10. <https://phys.org/news/2017-08-polarization-controversial-scientific-issues.html> - Поляризация для спорных научных вопросов усиливается по мере увеличения образования

References

1. MORKES, Frantisek. Theresian Reform in Czech Education. Methodical portal: Articles [online]. October 18, 2006 [cit. 2021-10-11]. Available on WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>>. ISSN 1802-4785.
2. MORKES, Frantisek. Theresian Reform in Czech Education. Methodical portal: Articles [online]. October 18, 2006 [cit. 2021-10-11]. Available on WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>>. ISSN 1802-4785.
3. Waldorf School (Waldorf Pedagogy) is an alternative educational program based on pedagogical principles formulated by the Austrian philosopher, esotericist and social thinker Rudolf Steiner (1861-1925). Waldorf Pedagogy seeks to combine both the intellectual abilities of the students and their practical / manual skills as well as their artistic talents.
4. SCHRÖDER, Hartwig. Didactic Dictionary. Munich; Vienna: Oldenbourg, 2001. ISBN 3-486-25787-0. S. 383. (German)
5. Pedagogical themes Waldorf Semily School. www.waldorf-semily.cz [online]. [feeling. 2017-04-19]. Available online. (English)
6. Act No. 111/1998 Coll. On Higher Education Institutions and on Amendments to Other Acts (Higher Education Institutions Act)
7. Act No. 561/2004 Coll. On preschool, primary, secondary, higher vocational and other education (Law on Schools).

8. The statistics used come from two sources: the World Bank-EdStats and the UNESCO Institute for Statistics.

9. Millennium Development Goals [online]. 3rd ed., Prague: Educon, 2007 [cit. 2008-10-17]

10. <https://phys.org/news/2017-08-polarization-controversial-scientific-issues.html> - Polarization for controversial scientific issues intensifies as education increases

Курило Інна,

д. ю. н., професорка,

професорка кафедри міжнародного права та порівняльного

правознавства,

Національний університет біоресурсів і

природокористування України

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БІОЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ВИКОРИСТАННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ТВАРИН: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Світова спільнота йде шляхом визнання прав тварин та їх законодавчого закріплення. Але перед спільнотою постає низка питань в правовій площині. Серед таких питань можна виділити, як безпосереднього закріплення прав тварин, так і прав тварин під час дослідницьких експериментів або використання тварин з науковою метою, співвідношення прав людини та тварин з позиції доцільності та обґрунтованості.

Щодо етичних питань, то тут питання біоетики спочатку набували значення по відношенню до людини. В історичному аспекті однією з найважливіших подій, що вплинули на використання питань біоетики, є Нюрнберзький процес. А саме, справа «США проти Карла Брандта та ін.», в якій було винесено вирок лікарям за певні види медичних експериментів, які проводили експерименти над людьми, стерилізація та масові вбивства під прикриттям евтаназії. В справі було 23 підсудних: 20 лікарів, один юрист та два чиновника, 7 з яких було засуджено до смертної кари.

Щодо законодавчого закріплення прав тварин, то варто зазначити Всесвітню декларація прав тварин (1977 р.). Цим документом, а саме статтею 3 проголошувалося, що всі тварини не

повинні піддаватися поганому поводженню чи жорстоким діям, було визначено, що беручи до уваги, що життя – єдине, що всі живі істоти мають єдиний початок і їх поділ відбувся в ході еволюції видів; беручи до уваги, що всі живі істоти мають свої природні права, і що будь-яка тварина, маюча нервову систему, має особливі права; беручи до уваги, що співіснування видів передбачає визнання людським видом права на життя інших видів живих істот та те, що повага до тварин людиною є невід’ємною від поваги людини людиною [1]. В свою чергу, статтею 6 зазначеного документа проголошувалося, що експерименти на тваринах, що викликають їх фізичні або психологічні страждання, порушують права тварин.

Біоетика – галузь філософсько-етичних досліджень, смисловим осердям яких є ставлення до життя, смерті, здоров’я. У широкому розумінні біоетика включає прикладний аспект, охоплює екологічну етику, активно взаємодіє з філософською антропологією та онтологією [2].

Щодо України, то ще у 2005 р. Верховною Радою України Було зареєстровано законопроект «Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення». Але цей документ залишився лише законопроектом. Положенням цього документу визначено, що «Біоетика - зведення принципів і норм, що діють на основі традиційних духовних цінностей в області здоров'я і охорони здоров'я і регулюють в цій сфері взаємовідносини між державою і суспільством, сім'єю і особою, а також взаємовідносини між медичним працівником і пацієнтом у зв'язку з медичним втручанням» [3].

В світовій практиці береться до уваги наступна концепція щодо етичних питань експериментів над тваринами. В монографії У. Рассела та Р. Берча «Принципи туманної експериментальної техніки» (1959) узагальнюються основні правила проведення дослідів над тваринами. В монографії У. Рассела и Р. Берча є конценція гуманного використання тварин в експериментах, що має назву «Концепція трьох R». При плануванні експеримента на тваринах дослідник повинен дотримуватись принципів «трьох R»: 1) *Replacement* – вибір та заміна; 2) *Reduction* – зменшення, адекватність та стандартизація; 3) *Refinement* – очистка, самовдосконалення, зменшення стресу для тварин, болю та страждань [4, с. 32].

В проблемі використання етичних норм з поводження з тваринами під час дослідницьких експериментів виникає питання біоетичного контролю.

Одним з важливих документів, що регулює питання захисту хребетних тварин, є Європейська конвенція з захисту хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей [5]. Положення цього документу регулюють питання захисту живих хребетних тварин, що не належать до людського роду, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей. Визначено, що будь-яке дослідне або інше наукове використання тварини, яке може спричинити біль, страждання, занепокоєння чи завдати тривалої шкоди, включаючи будь-яке втручання, що має на меті або може призвести до народження тварини у будь-яких таких умовах, але за винятком найменш болючих методів, що прийняті у сучасній практиці, може проводитися лише задля певних цілей та з урахуванням обмежень, що передбачені даною Конвенцією[6]. Україною цей важливий документ лише підписано. Але процедуру ще не закінчено.

Щодо України, то можна зазначити Закон «Про захист тварин від жорстокого поводження». Саме цим Законом регулюється певне коло правил поводження з тваринами, що використовуються в навчальному процесі, наукових експериментах, тестуванні або виробництві біологічних препаратів [7]. У зазначеному Законі безпосередньо лише декілька статей присвячено цьому питанню. Вже у 2020 році було відхилено законопроект № 0897 [8] «Про внесення змін до деяких законів України, які регулюють відносини, пов'язані з одержанням документу дозвільного характеру». Саме цим документом було передбачено зміни до Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» у межах статей щодо закладів, які можуть проводити дослідження над тваринами.

На VII Національному конгресі з біоетики (що проходив у вересні-жовтні 2019 року у Києві) було розроблено «Загальні етичні принципи експериментів на тваринах», «Етичний кодекс вченого України», «Етичний кодекс лікаря України», введено обов'язкову біоетичну експертизу при захисті кандидатських та докторських дисертацій [9] тощо.

Якщо говорити про біоетичний контроль, то у Національному університеті біоресурсів і природокористування було створено Комісію з питань біоетики відповідно до Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», а також низки підзаконних актів, у тому числі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 липня

2010 р. № 1585 «Про затвердження переліку нормативно-правових актів з питань захисту тварин від жорстокого поводження».

Робота даної комісії виходить із принципів дотримання вимог міжнародних стандартів, наприклад, «Належної клінічної практики - GCP», «Належної лабораторної практики - GLP», «Належної статистичної практики - GSP», «Належної виробничої практики - GMP» щодо положень щодо гуманного ставлення до піддослідних тварин експериментаторів [10].

Комісія з питань біоетики надає дозволи на проведення досліджень з використанням тварин. Відтак, за свою діяльність було розглянуто заявки, як нідерландської науково-експериментальної лабораторії «АКРО ВЕБ ЛАБ», так і від НДІ здоров'я тварин НУБіП України.

Окрім того, було надано дозвіл на проведення досліджень по темою № 110/3-пр-2018 «Розробити нові способи стимуляції процесів відновлення ушкоджених тварин опорно-рухового апарату домашніх тварин методами клітинної терапії», та, за встановленою процедурою комісія повинна проводити моніторинг умов утримання та використання тварин в дослідях [11]. Тобто, можна побачити, що моніторинг проводиться протягом всього періоду проведення дослідження.

Як можна бачити з конкретного прикладу, питанням етики поводження з тваринами, що використовуються з дослідницькою метою на практиці зосереджена увага. Недотримання положень та правил гуманного поводження з тваринами може поставити під сумнів наукову достовірність результатів.

Очевидно, що Україна вибрала шлях законодавчого закріплення сучасних глобальних цінностей людства. Не оминуло це питання і біоетичної сфери, в тому числі питань поводження з тваринами, що використовуються у дослідній діяльності. Як показують дослідження законодавства у даній сфері, Україна ще стоїть на шляху до імплементації світового досвіду.

Література

1. Всесвітня декларація прав тварин, 23.09.1977. URL: http://www.vita.org.ru/law/Zakonu/world_declaration_animal_rights.htm.

2. Філософський енциклопедичний словник. Під ред. В.І. Шинкарука. К.2002.
3. Законопроект «Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7625&skl=5.
4. Чекман И. С., Сыровая А.О., Лукьянова Л.В. Биоэтический аспект при разработке, изучении и внедрении в медицинскую практику нанопрепаратов: «Концепция трех R». Strategia supravietuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei si medicine. Seria Medicina. Universitatea de Stat de Medicina si Farmacie "Nicolae Testemitanu" din Republica Moldova. 2013. Vol. 3. P. 32–33.
5. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових, 16.03.1986. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_137.
6. Council of Europe Portal. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/123>.
7. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27.Ст. 230.
8. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України, які регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66329.
9. VII Національний конгрес з біоетики. 2019. URL: <http://amnu.gov.ua/vii-naczionalnyj-kongres-z-bioetyky/>.
10. Звіт про діяльність локальної комісії з біоетики НУБіП України за 2020 рік. (2021) URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u125/zvit_.pdf/
11. Перші кроки практичного впровадження європейських стандартів в діяльності локальної КБЕ. 2019. URL: <https://nubip.edu.ua/node/64476>.

Нашинець-Наумова Анфіса,

д. ю. н., професорка,
заступниця декана з науково-методичної та навчальної роботи
факультету права та міжнародних відносин,
Київський університет імені Бориса Грінченка,

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Кіберпростір став невід'ємною частиною сучасного життя. Це сприяє вирішенню соціальних проблем і має великий потенціал з точки зору економічного зростання та інноваційної діяльності. Світове співтовариство вважає розвиток кіберпростору стимулом для розвитку і, безсумнівно, буде продовжувати його розвивати. З огляду на це, кібератаки на інформаційну інфраструктуру стали реальною загрозою і є однією з пріоритетних проблем національної безпеки та управління ризиками [1, с.29].

Кібербезпека – це бажаний стан інформаційної системи, за якого вона може протистояти подіям з кіберпростору, що можуть поставити під загрозу доступність, цілісність або конфіденційність даних, які зберігаються, обробляються або передаються, та пов'язаних з ними послуг, які ці системи пропонують або роблять доступними.

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, інформаційного простору призводить до виникнення та безперервної трансформації інформаційних загроз. А в умовах швидкого розвитку інтернету та популярності концепції IoT (Internet of Things), атаки стають все більш віртуозними та складними у передбаченні та протидії.

Саме тому, одним із головних завдань сучасного інформаційної епохи є забезпечення захисту національних інформаційних ресурсів (кіберпростору). Кібербезпека охоплює всі заходи безпеки, які можуть бути вжиті для захисту, а значне зростання складності та інтенсивності кібератак в останні роки змусило більшість розвинених країн посилити захист і прийняти національні стратегії кібербезпеки [2, с.35].

Більшість держав світу активно модернізує власні сектори безпеки відповідно до викликів сучасності, особливо зважаючи на

потенціал використання мережі інтернет у воєнних цілях. Цей процес відбувається паралельно з активним реформуванням систем управління відповідним сектором безпеки (створення спеціалізованих підрозділів, управлінських структур), впорядкуванням нормативного поля, що має забезпечити цілісність державної політики в даній сфері, активною роз'яснювальною роботою серед населення щодо небезпек кіберзагроз, збільшенням чисельності підрозділів, зайнятих у системі кіберзахисту, розробленням кіберзброї та проведенням пробних військово-розвідувальних акцій у кіберпросторі, посиленням контролю за національним інформаційним простором (способами доступу, контентом тощо).

З огляду на заяви високопосадовців США та експертів, задіяних у підготовці нової Стратегічної концепції НАТО щодо необхідності розглядати кібернапади на критично важливу інфраструктуру як «акт війни», що підпадають під статтю 5 Північноатлантичного договору, варто очікувати посилення дискусії на найвищому міжнародному політичному рівні (ОБСЄ, керівні органи НАТО, Генеральна Асамблея та Рада безпеки ООН, саміти Великої вісімки) щодо можливості закріплення відповідних змін у міжнародно-правових актах та статутних документах провідних міжнародних безпекових організацій. Це дозволить ідентифікувати кібернапади або їх сукупність як акти війни. Існує цілком реальний ризик, що спроби ототожнення кібератак з «актами війни» можуть бути реалізовані на практиці. В такому разі Україна може опинитися в двозначній ситуації і стати об'єктом додаткового впливу з боку деяких держав як потенційне джерело небезпеки для критичної інфраструктури розвинених держав світу (через активність українських хакерів на міжнародній арені) [3, с.7].

Кожна країна вирішує питання захисту з урахуванням національних особливостей.

На прикладі країни східної Азії розглянемо, як ці країни закріпили на найвищому політичному рівні пріоритетне місце кібербезпеки.

Стан кібербезпеки в Японії

В Японії було створено Національний центр інформаційної безпеки, який розробляє проект урядових стандартів, проводить оцінки на основі зазначених стандартів, формулює рекомендації на основі результатів оцінок та сприяє реагуванню на згадані рекомендації. Стратегія інформаційної безпеки «Cybersecurity

strategy» відповідно до пункту 4 статті 12 основного закону «Кібербезпека», що застосовується до пункту 5 статті 12 була розроблена для створення нації з захищеною інформацією.

Стратегія спрямована на розвиток «провідного в світі», «сталого» і «динамічного» кіберпростору і перетворення Японії у світового лідера в сфері кібербезпеки. Для реалізації цих цілей в документі передбачені чотири основні принципи: забезпечення вільного обміну інформацією; забезпечення нових заходів у відповідь на те, що ризики стають більш серйозними; прийняття адекватних заходів щодо кіберзагроз на підставі оцінки ризиків; вжиття заходів і взаємодія з іншими державами на підставі їх власної соціальної відповідальності [4, с. 8-9].

Стан кібербезпеки в Китаї

З точки зору захисту кіберпростору Китай є вразливим до кібератак, тому що не має єдиної об'єднаної стратегії. Діючі Міністерство суспільної безпеки, Міністерство промисловості, Міністерство державної безпеки і навіть військові залучені до роботи, проте відсутність налагодженої комунікації не дозволяє належним чином захищати країну від кібератак [4, с. 8-9].

Основні завдання в сфері кіберзахисту, які ставить перед собою Китай:

1. Захист суверенітету кіберпростору
2. Захист критичної інформаційної інфраструктури (ICI)
3. Створення здорової онлайн-культури
4. Боротьба з кіберзлочинністю, шпигунством і тероризмом
5. Поліпшення кібер-управління
6. Підвищення базової кібербезпеки
7. Підвищення можливості захисту кіберпростору
8. Зміцнення міжнародного співробітництва

Протягом наступних одного-двох років Китай продовжуватиме здійснювати контроль над інформацією та технологіями через CSL та пов'язані з ними положення. Локалізація даних, особливо для «важливих» даних, буде потрібна для всіх компаній, що працюють в Китаї. Регулятори також зобов'язуються використовувати технологію, яка відповідає їхнім вимогам, щоб бути «безпечними та керованими» (наприклад, шифрування).

Стан кібербезпеки в Південній Кореї

Частота і серйозність кібератак спонукали уряд Південної Кореї переоцінити свою стратегію кібербезпеки. Є три установи, що

обладнані для вирішення питань кібербезпеки: Національний центр кібербезпеки, Кореїське агентство Інтернет та безпеки (KISA), а також Центр реагування на кібертерор Національного поліцейського агентства. Ці установи несуть відповідальність за виявлення, запобігання та реагування на кібератаки та загрози безпеці. Крім того, була заснована школа, що спеціалізується на кібервійнах [4, с. 8-9].

Перспективами в системі захисту кіберпростору у Південній Кореї є:

- Шифрування для доступу до мережі;
- Системи профілактики вторгнень (IPS);
- Розширена стійка загроза (APT);
- Хмарні обчислення;
- Безпека IoT.

Для американських фірм існує безліч можливостей забезпечити найсучасніші рішення з кібербезпеки для критичної інфраструктури в Південній Кореї. Завдяки передовій ІКТ-інфраструктурі, Південна Корея є ідеальним ринком для американських фірм, які прагнуть перевірити рішення щодо кібербезпеки, перш ніж розгортати їх на інших ринках. Щоб увійти на ринок кібербезпеки, Комерційна служба США в Кореї рекомендує американським технологічним фірмам співпрацювати з провідними південнокорейськими компаніями, які підтримують існуючі мережі збуту на фінансових, енергетичних та інших ключових ринках інфраструктури, і повністю знають місцеві ринкові характеристики та унікальні нормативні вимоги.

Отже, можна зробити висновки, що країни Азії є досить розвинутими в питаннях з кібербезпеки. Дослідження стану кіберпростору даних країн дало змогу виділити основні цілі та напрямки розвитку протидії кіберзлочинцям.

Література

1. Юрчук Л.П., Хлапонін Ю.І. Кібербезпека в країнах Азії // *Бизнес и безопасность*. 2019. № 3 (131). С.29.
2. Хлапонін Ю.І., Рябчун Ю.В., Демянчук П.С. Стан кібербезпеки у Франції. Можливості співпраці // *Бизнес и безопасность*. 2019. № 2 (130). С.35.
3. Бурячок В.Л. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В.

О. Хорошко, С. В. Толюпа]; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В. Б. Толубка. К.: ДУТ, 2015. 288 с.

4. Хлапонін Ю.І. Аналіз стану кібербезпеки в провідних країнах світу // Кібербезпека: освіта, наука, техніка. 2019. № 4(4). С. 8-9.

Мушенюк Віктор,

д. ю. н., доцент, професор кафедри
адміністративного, фінансового та інформаційного права
Київського національного
торговельно-економічного університету

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Здійснення розбудови усіх галузей вітчизняної економіки після відновлення Україною власної незалежності стало важливим завданням для органів державної законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, кожного громадянина. Активному розвитку економічних відносин сприяє розширення політичних, наукових і культурних зв'язків у державі за допомогою туристичних взаємовідносин.

Проте, наразі є очевидною відсутність в Україні стратегії розвитку індустрії сільського (екологічного, зеленого) туризму. Саме тому, формування в нашій державі чіткої нормативно-правової бази організації та здійснення такої туристичної діяльності, заснованої на міжнародних стандартах, сприятиме не лише її активізації, а й зростанню економічних показників сільських регіонів.

Дослідження міжнародних та національних засад правового регулювання сільського туризму формує мету даного дослідження, оскільки є важливим завданням сучасної правової науки щодо формування пропозицій щодо удосконалення правового механізму відносин сільського туризму.

Отже, важливість визначеної мети дослідження (правовідносин у сфері сільського туризму) обумовлюється необхідністю формування базису для вирішення питання покращення соціально-економічного стану сучасного українського села, яке потерпає від

зменшення кількості сільського населення, зокрема в результаті масової міграції селян, зростання безробіття та інших негативних процесів. Саме тому, належна державна підтримка сільського туризму, поряд з підтримкою сільськогосподарського виробництва як основного виду діяльності сільського населення, сприятиме розв'язанню низки соціально-економічних проблем сільських регіонів.

Здійснення аналізу системи нормативно-правового регулювання відносин сільського туризму, на нашу думку, доцільно розпочати з аналізу міжнародних нормативно-правових актів.

Зокрема, Угода про асоціацію України з Європейським Союзом 2014 року декларує наступне: 1) співробітництво між ЄС та Україною має ґрунтуватися на таких принципах, як повага самобутності та інтересів місцевих громад, особливо у сільській місцевості, важливість культурної спадщини та чітка взаємодія між туризмом і захистом навколишнього середовища (ст. 400); 2) одним із напрямів співробітництва визначено розвиток і сприяння туризму на основі місцевих громад (ст. 401); 3) сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик і законодавства (ст. 403) [1].

У межах спільної роботи передбачається: 1) укладення договорів про двостороннє співробітництво з питань розвитку сільського туризму між областями України та відповідними адміністративно-територіальними одиницями держав-членів ЄС; 2) організація та проведення тренінгів для сільського населення, відповідних конференцій, семінарів із залученням експертів ЄС; 3) організація навчальних поїздок до держав-членів ЄС [1].

На нашу думку, порівняльно-правовий аналіз нормативно-правових актів вітчизняного законодавства доцільно подати, розділивши його таким чином: акти, прийняті до підписання зазначеної вище Угоди та після неї, а також проекти нормативно-правових актів, які не надбали чинності.

Отже, надамо аналіз основних туристичних законів України, які були прийняті в період 1994-2014р.р.:

- «Про туризм» – визначає розвиток екологічного та сільського туризму як пріоритетних напрямів державної політики у сфері туризму (ст. 6) [2].

- «Про особисте селянське господарство» – визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади ведення особистого селянського господарства, зокрема з надання послуг у сфері сільського туризму (ст. 1) [3].

- «Про зайнятість населення» – визначає розвиток сільського аграрного туризму як засобу реалізації державної політики зайнятості (ст. 16) [4].

- «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» – визначає завданням сільськогосподарської дорадчої служби сприяння розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, зокрема організації сільського зеленого туризму (ст. 4) [5].

Слід також звернути увагу на підзаконні нормативно-правові акти:

Указ Президента України «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року» містив положення щодо залучення приватного сектора, особливо в сільській місцевості, до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері туризму (сільського зеленого туризму) (п. 3) [6].

- Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006 – 2010 рр», яке було розроблено з метою сприяння економічним зрушенням у сільській місцевості та забезпечення держпідтримки розвитку аграрного туризму [7].

- Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Плану заходів Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму на період до 2015 р.»[8].

Додатково зазначимо, що в період з 2000 р. по 2007 р. у Верховній Раді України було зареєстровано кілька проектів законів України про сільський туризм, зокрема, перший проект Закону України «Про сільський екотуризм» був зареєстрований під № 6225 від 21.11.2000 р., а останній «Про сільський зелений туризм» під № 3467 від 12.04.2007 р. [9, с. 156].

На нашу думку, зазначені вище акти мають переважно декларативний характер та не реалізовані належним чином у практичній діяльності в сільських регіонах. Головними причинами їх невиконання визначаємо відсутність: 1) належного бюджетного фінансування заходів становлення та розвитку відносин сільського туризму; 2) спеціального закону, який би врегульовував особливості здійснення такого виду діяльності.

Спробою імплементації Угоди з ЄС, зокрема, щодо розвитку туризму та сільських територій, було схвалення Кабінетом Міністрів України:

- Концепції щодо розвитку сільських територій, завданням якої має стати: 1) створення умов для розвитку різноманітних видів економічної діяльності та форм господарювання; 2) розвиток туристичної та рекреаційної діяльності у сільській місцевості; 3) збереження та відновлення культурної та історичної спадщини територіальної громади села, селища; 4) охорона та збереження природних ресурсів у сільській місцевості тощо [10].

- Стратегії розвитку туризму і курортів до 2026 р., яка визначає розвиток сільського туризму одним зі стратегічних завдань [11].

Отже, проведені дослідження призводять до висновку про відсутність на державному рівні чітко сформульованої концепції розвитку індустрії сільського туризму та окреслення його інфраструктури. Зважаючи на сучасний стан законодавчого забезпечення розвитку сільського туризму, на нашу думку, стане доцільним закріплення в окремому спеціальному законі: механізму реалізації такого виду діяльності в сільській місцевості у відповідності до стандартів ЄС; кола суб'єктів, як безпосередніх учасників такого виду діяльності, їх прав й обов'язків; порядку та особливостей здійснення цього виду діяльності; заходи державного регулювання та державної фінансової підтримки такого виду суспільно-економічної діяльності в Україні.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вісник України. 2014. № 75. С. 83.
2. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. С. 31.
3. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 29. Ст. 232.
4. Про зайнятість населення: Закону України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL : www.rada.gov.ua.

5. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закону України від 17.06.2004 № 1807-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 38. ст.470.

6. Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р. Указ Президента України від 10.08.1999 № 973/99. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973/99#Text>

7. Про затвердження Плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006 – 2010 рр.: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 р. № 373-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

8. Про затвердження Плану заходів Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму на період до 2015 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 24 від 18.01.2013 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

9. Брусильцева Г. М., Зима О. Г. Правове регулювання туристичної діяльності : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 214 с.

10. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 995-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

11. Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

Головко Людмила,
к.ю.н., доцентка кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Підписавши Угоду про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати вітчизняне законодавство до директив та регламентів, які містяться в Угоді та додатках до неї. Питанням

безпеки та якості харчових продуктів присвячена Глава 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи» Розділу IV «Торгівля і питання пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Метою цієї Глави є сприяння здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами між Сторонами, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин та рослин, шляхом:

- а) забезпечення повної прозорості стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються у торгівлі;
- б) наближення законів України до законів ЄС;
- в) визнання стану здоров'я тварин і рослин Сторін та застосування принципу регіоналізації;
- г) встановлення механізму визнання еквівалентності стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються Сторонами;
- д) подальшого впровадження принципів Угоди СФЗ;
- е) встановлення механізмів та процедур щодо сприяння торгівлі; та
- ж) покращення взаємозв'язку та співробітництва між Сторонами з питань санітарних та фітосанітарних заходів [1].

Україна має наблизити своє законодавство про санітарні та фітосанітарні заходи щодо охорони тварин до законодавства ЄС, як це визначено у Додатку V до Угоди про асоціацію. Цей Додаток містить понад 250 регламентів і директив.

«Санітарний або фітосанітарний захід» - будь-який захід, що застосовується: а) для захисту життя чи здоров'я тварин або рослин на території члена від ризиків, що виникають через проникнення, укорінення чи розповсюдження шкідників та проникнення, укорінення чи поширення хвороб, організмів, що є носіями хвороб, або хвороботворних організмів; б) для захисту життя чи здоров'я тварин або рослин на території члена від ризиків, що виникають через домішки, забруднювальні речовини, токсини або хвороботворні організми, які містяться в продуктах харчування, напоях чи кормах; в) для захисту життя чи здоров'я людини на території члена від ризиків, що виникають через хвороби, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією, що виробляється з них, або через проникнення, укорінення чи розповсюдження шкідників, або г) для уникнення або обмеження іншої шкоди на території члена, що завдається через проникнення, укорінення чи розповсюдження шкідників. Санітарні або фітосанітарні заходи включають усі

відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури, у тому числі, *inter alia*, критерії кінцевого продукту; процеси та способи виробництва; процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, у тому числі відповідні вимоги стосовно перевезення тварин чи рослин або стосовно матеріалів, необхідних для їхнього виживання під час перевезення; положення про відповідні статистичні методи, процедури вибіркового контролю та методів оцінки ризику, а також вимоги стосовно пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпеки продуктів харчування [2].

З метою імплементації Угоди про асоціацію в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, які реформували харчове законодавство відповідно до європейських стандартів. До них належить, в першу чергу, Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який регулює відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів і визначає порядок забезпечення безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, ввозяться (пересилаються) на митну територію України та/або вивозяться (пересилаються) з неї [3]. Цей Закон наблизив законодавство України до положень Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 178/2002 від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і вимоги законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів і встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів та Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 853/2004 від 29 квітня 2004 року про гігієну харчових продуктів. Ключові зміни, на яких варто зробити наголос, полягають у наступному: тепер за якість харчового продукту відповідає оператор ринку виключно в межах своєї діяльності (раніше за якість харчового продукту відповідала держава); впровадження простежуваності, яка полягає у можливості ідентифікувати оператора ринку, час, місце, предмет та інші умови поставки (продажу або передачі), достатні для встановлення походження харчових продуктів, тварин, призначених для виготовлення харчових продуктів, матеріалів, що контактують з харчовими продуктами, або речовин, що призначені для включення, або очікується, що вони

будуть включені в харчові продукти, на всіх стадіях виробництва, переробки та обігу; впроваджуються процедури за системою НАССП.

Закон України «Про державний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» визначає правові та організаційні засади державного контролю, що здійснюється з метою перевірки дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин [4]. Закон наблизив законодавство України до положень Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 882/2004 від 29 квітня 2004 р. про офіційний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про харчові продукти та корми та нормам щодо здоров'я та благополуччя тварин, Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 854/2004 від 29 квітня 2004 року про спеціальні норми офіційного контролю продуктів тваринного походження, призначених для споживання людьми та Директиви Ради 97/78/ЄС від 18 грудня 1997 року про принципи управління організацією ветеринарних перевірок продуктів, що ввозяться в Співтовариство з третіх країн. Ключові зміни, запроваджені законом, полягають в наступному: після прийняття закону, перевірки виробників харчової продукції здійснюються без попередження; запроваджено ризик-орієнтований характер державного контролю, який полягає у тому, що чим нижчий рівень ризику, який становить діяльність конкретного оператора ринку, тим рідше компетентний орган перевіряє цього оператора; запровадження механізму контролю з боку громадськості.

Отже, зміни, які були внесені до харчового законодавства України, спрямовані на гармонізацію вітчизняного законодавства з законодавством ЄС.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_006#Text

3. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Закон України «Про державний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Дуліба Євгенія,

завідувачка кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне)

Дроздова Олена,

доцентка кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОШУКУ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Проблема невиконання рішень національних судів України вперше була констатована Європейським судом з прав людини у справах «Жовнер проти України» [1] та «Войтенко проти України» [2]. Сьогодні ця проблема і надалі залишається однією з актуальних проблем нашої держави, що призводить до подачі великої кількості заяв проти України до Європейського суду справ людини. Так, зокрема, у 2020 році до Європейського суду з прав людини надійшло 62000 заяв, з яких з України - 10408 заяв [3], у 2019 – 59800 заяв, з яких з України – 8827 заяв [4], у 2018 році - 56350 заяв, з яких з України – 7267 заяв [5].

Не зважаючи на те, що в Україні діє Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», що регулює відносини у зв'язку з обов'язком держави

виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України або з необхідністю усунення порушень Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції) [6], а також, що є Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, на якого покладено повноваження щодо забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та інформування Комітету Міністрів Ради Європи про хід виконання рішень Суду, в Україні і надалі не виконуються рішення Європейського суду з прав людини [7]. Аналіз практики розгляду і винесення рішень Європейського суду з прав людини проти України свідчить про те, що Україна в цілому має два зобов'язання щодо виконання рішень: зобов'язання, пов'язані з виплатою справедливої сатисфакції (відшкодування), що впливає зі статті 41 Конвенції, а також зобов'язання, пов'язані з вжиттям певних заходів на виконання рішень Європейського суду з прав людини, де встановлено одне або кілька порушень Конвенції, зокрема, заходи індивідуального чи загального характеру.

До основних причин виникнення та тривалого існування проблеми невиконання рішень судів та відповідних рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи та висновків Європейського суду з прав людини слід віднести: законодавчі причини, причини, пов'язані із збором інформації (відсутність єдиної системи електронної взаємодії між реєстрами судових рішень та автоматизованою системою виконавчих проваджень, документів для забезпечення аналізу і збору інформації про виконання судових рішень), фінансові причини (відсутність коштів для забезпечення виплати заборгованості за рішеннями судів); причини, обумовлені відсутністю засобів юридичного захисту (відсутність засобів юридичного захисту у зв'язку з невиконанням і тривалим виконанням рішень судів) [8].

На нашу думку, до основних причин також слід віднести відсутність визначено на законодавчому рівні механізму виконання рішень, а також низький рівень правової культури у державі в цілому. Така ситуація демонструє низький рівень верховенства права в Україні, що підтверджується світовими рейтингами. Так, наприклад, відповідно Індексу верховенства права, що служить кількісним інструментом для вимірювання верховенства права на практиці, у 2020 році Україна зайняла 72 місце серед 128 країн світу [9].

Варто звернути увагу на те, що в Україні робляться певні кроки для покращення ситуації виконання рішень національних судів, а

також рішень Європейського суду з прав людини. Зокрема, протягом листопада 2019 року по 30 червня 2021 року в Україні було запроваджено проєкт Ради Європи «Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Конвенції, основними цілями якого було надати підтримку Україні у забезпеченні доступного, повного та ефективного правосуддя через виконання рішень, в яких встановленого порушення статті 6 Конвенції, у виконанні встановлених заходів щодо проблеми невиконання рішень національних судів в рішеннях Європейського суду з прав людини, в подальшому запровадженні ефективних засобів правового захисту, що спрямовані на виплату компенсацій та прискорення судових проваджень, а також інших практичних заходів, які мають вживати українські органи влади відповідно до положень процесуальних кодексів України; в подальшій імплементації стандартів Ради Європи щодо покращення доступу до правосуддя відповідно до рішень Європейського суду з прав людини; в створенні ефективних процедур, пов'язаних із взаємодією з Європейським судом з прав людини щодо імплементації Протоколу № 16 до Конвенції та перегляду судових рішень після рішень Європейського суду з прав людини [10].

Постановою Кабінету Міністрів України від 01.04.2020 № 258 утворено Комісію з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, що є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, основним завданням якого є розроблення механізмів усунення системних і структурних проблем, констатованих у рішеннях Європейського суду у справах проти України, та запобігання виникненню таких проблем у майбутньому; підготовка та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо: виконання рішень Європейського суду у справах проти України, а також відповідних рішень Комітету міністрів Ради Європи про вжиття заходів на їх виконання; спрямування дій центральних органів виконавчої влади і забезпечення їх взаємодії з метою повного та ефективного виконання рішень Європейського суду у справах проти України, а також з метою ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи Остаточної резолюції про виконання кожного конкретного рішення Європейського суду у справі проти України; удосконалення нормативно-правової бази з метою виконання рішень Європейського суду [11].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 1218-р схвалено Національну стратегію розв'язання проблеми

невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, метою якої є не лише розв'язання системної проблеми невиконання і тривалого виконання рішень судів, але і подальше приведення законодавства України та практики його застосування у відповідність із стандартами Ради Європи у сфері виконання рішень судів [8].

Отже, сьогодні для України важливим є подальше вирішення проблеми невиконання рішень національних судів, рішень Європейського суду з прав людини, пошуку шляхів підвищення ефективності виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, створення спеціальних механізмів та процедур для ефективного парламентського контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.

Література

1. Рішення Європейського суду з прав людини «Жовнер проти України» від 29.06.2004 р (заява № 56848/00). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_221#Text
2. Рішення Європейського суду з прав людини «Войтенко проти України» від 29.06.2004 (заява № 18966/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_223#Text
3. Annual report European Court of Human Rights 2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2020_ENG.pdf
4. Annual report European Court of Human Rights 2019. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2019_ENG.pdf
5. Annual report European Court of Human Rights 2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2018_ENG.pdf
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
7. Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2006

№ 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text>

8. Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 1218-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-%D1%80#n10>

9. The World Justice Project. Rule of Law Index 2020. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf

10. Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/further-support-for-the-execution-by-ukraine-of-judgments-in-respect-of-article-6-of-the-european-convention-on-human-rights/-/asset_publisher/5pg775ZlBvx8/content/launching-of-the-council-of-europe-project-further-support-for-the-execution-by-ukraine-of-judgments-in-respect-of-article-6-of-the-european-court-on-?_101_INSTANCE_5pg775ZlBvx8_viewMode=view/

11. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини: постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2020 № 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-%D0%BF#Text>

Бутіна Марія,
студентка 4 курсу юридичного факультету,
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ НА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Сьогодні переважна більшість держав прагне співвідносити своє право і законодавство з міжнародним правом, роль якого постійно зростає, на що є об'єктивні причини, адже в сучасному світі спостерігається посилення тенденцій взаємозалежності та взаємовпливу держав.

Відповідно до статті 18 Конституції України від 26.06.1996 р., зміст зовнішньополітичної діяльності України спрямований на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [1].

Міжнародний договір України як джерело права слід розуміти як родове поняття, що охоплює всі найменування міжнародних договорів, які укладаються нашою державою у письмовій формі, серед яких найчастіше зустрічаються: конвенції, договори, декларації, пакти, угоди, протоколи, статuti, юридичних розбіжностей між якими не існує. Втім, моніторинг міжнародних договорів України, дає підстави визначити, що серед міжнародних договорів – за назвою домінують конвенції.

Ключовими у визначенні впливу міжнародних договорів на законодавство України виступають Конституція України (ч.2 ст.9) та Закон України «Про міжнародні договори України» (ч. 2 ст.19). Аналіз конституційних положень свідчить про те, що Конституція не врегульовує це питання, а прийнятий на її основі Закон України «Про міжнародні договори України» пропонує при визначенні співвідношення міжнародних договорів та законів використовувати правило «виключності», відоме й радянському праву, відповідно до якого пріоритет норм міжнародного договору над національним законом визначається виключно в разі їх суперечності. Пріоритет над законами можуть мати міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і в жодному разі – міжнародні договори, затверджені Президентом, Урядом, чи центральним органом виконавчої влади [2].

Слід зазначити, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. У законодавстві України також відображені міжнародно-правові норми, присвячені демократичним інститутам правової держави. Відбувається зміна цивілізаційної парадигми розвитку, планетарне життя стає взаємозалежним [3]. Світове співтовариство впритул підійшло до появи нового феномену – всесвітньої цивілізації, що охоплює все людство. Права людини, що є відображенням і активним важелем цих

процесів, перейшли на наступний рівень свого розвитку, а саме на рівень універсальної глобалізації. Вони демонструють свою достатню зрілість для участі в проблемах «глобальної гармонізації» світу, що, безперечно, знаходить своє відображення в міжнародному праві.

Цілком зрозуміло, що від того, скільки в нашому законодавстві буде враховано норм і принципів міжнародного права, стільки ж відповідно буде їх закріплено в національному законодавстві, яке повинно розвивати конституційні положення. Слід зазначити, що такий підхід був використаний і під час розробки та прийняття нової Конституції України. Багато міжнародно-правових актів спрямовано на розвиток демократичних принципів правової держави, інститутів громадянського суспільства, визнання і захист прав і свобод людини. Так, згідно зі Статутом Ради Європи верховенство права є основою будь-якої істинної демократії. Враховуючи це, Конституція України (ст. 8) закріпила принцип верховенства права [4].

Отже, міжнародні договори відіграють важливу роль в активізації правотворчої діяльності законодавця, в інтеграції України в правову систему цивілізованого світу. Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки та зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах. Наша держава є стороною основних міжнародних договорів у сфері захисту прав людини.

Враховуючи те, що міжнародне право посідає важливе місце серед національного законодавства, слід звернути увагу на те, що це процес приведення законів і підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до нормативно-правових актів Європейського Союзу.

Література

1. Конституція України від 26.06.1996 р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Назаренко О.А. Закони як джерела конституційного права України // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки – 2002. Вип. 16. С. 97-102.
3. Лукашук І. І. Глобалізація, право, XXI століття / Лукашук І. І. М.: Спарк, 2000. С. 36.

4. Шиб Т. Співвідношення міжнародного та національного права України / Т. Шиб. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.viche.info/journal/2430/>.

Плиска Вікторія,
студентка 1 р.н. магістратури,
юридичний факультет
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ ТА ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Загальновідомим є той факт, що глобальні кліматичні зміни стали предметом загальносвітового обговорення ще з 70–80-х рр. XX ст., коли порушилася стійкість навколишнього середовища, що призвело не тільки до зникнення окремих представників флори і фауни, а й до посилення негативних наслідків від несприятливого впливу навколишнього середовища на життя і здоров'я людини.

У червні 1972 р. у Стокгольмі відбулася міжнародна конференція під егідою ООН. В її роботі брали участь делегати зі 113-ти країн світу та представники низки міжнародних організацій, які дійшли висновку, що екологічні проблеми не обмежуються політичними кордонами, тому існує потреба в пошуку нових спільних шляхів розв'язання глобальних проблем охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування, встановленні єдиних міжнародних екологічних стандартів. Отже, на міжнародному рівні було визнано, що стратегію розвитку людства необхідно змінити. Стокгольмська конференція визначила стратегічні цілі та пріоритетні напрями діяльності міжнародної спільноти в галузі охорони навколишнього природного середовища і фактично стала першим кроком, що прискорив створення спеціальних природоохоронних органів на національному та міжнародному рівнях, розробку державних екологічних програм і механізмів щодо їхньої реалізації[1].

З огляду на необхідність вирішення глобальної проблеми зміни клімату, головним результатом «м'якої сили» для кліматичної

дипломатії є досягнення цілей у галузі ефективної охорони навколишнього середовища й раціонального використання екосистем з метою задоволення потреб людей і збереження сталого розвитку впродовж тривалого періоду, як і зазначено у документі, прийнятому на Конференції ООН відома ще як саміт «Планета Земля» щодо захисту навколишнього середовища і розвитку в 1992 р. (Ріо-де-Жанейро) «Порядку денному на ХХІ століття». «Проте ми можемо досягти цього спільними зусиллями – на основі глобального партнерства в інтересах забезпечення сталого розвитку», – зазначено в преамбулі документа [2, с.22].

На цій Конференції була ухвалена «Декларація Ріо про навколишнє середовище і розвиток». Цей документ містить основоположні принципи міжнародного співробітництва з охорони навколишнього середовища.

Особливість цього документа пов'язана із запровадженням нової рекомендації для держав щодо забезпечення на національному рівні відкритого доступу для громадян до інформації, яка є в розпорядженні державних органів і відображає стан навколишнього середовища. Відповідно до принципу 10 Декларації, забезпечується можливість використання судових і адміністративних процедур, з-поміж іншого відшкодування і судового захисту у разі виявлення окремих порушень[3].

Йоганнесбурзька декларація 2002 р. доповнила попередні міжнародні домовленості з питань боротьби із глобальною проблемою зміни клімату, наголосивши на необхідності залучення місцевих органів влади до міжнародних екологічних відносин. Позаяк в основі стійкого розвитку лежить єдність трьох компонентів – економічного і соціального розвитку при збереженні сприятливого рівня навколишнього середовища, то домогтися значних результатів у такій діяльності можна лише завдяки консолідованим зусиллям представників місцевого, національного, регіонального і глобального рівнів[4].

Головним висновком даної Конференції було те, що ключовим напрямом виходу зі стану екологічної кризи може стати лише забезпечення сталого розвитку.

Виходячи з матеріалів Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.), сталий розвиток – це розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під

загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби.

Словосполучення “сталий розвиток” є перекладом з англійської мови: sustainable development означає дослівно “розвиток, що підтримується” (sustain – опора, підтримувати, витримувати) [5].

Думка про те, що будівництво доріг, будівель має супроводжуватися відповідним зростанням зелених насаджень — щоб не погіршувати стан довкілля або зростання виробництва зерна не повинно супроводжуватися виснаженням чи іншим погіршенням якості ґрунту, є найпоширенішими прикладами даного поняття[5].

Концепція сталого розвитку в даний час визнана всіма країнами, що входять до складу ООН, в якості одного з пріоритетів людства, перехід до якого має відбуватися на національному та глобальному рівнях. Термін «сталий розвиток» все частіше вживається бізнес-спільнотою, використовується в корпоративних виданнях, фігурує в офіційних політичних і економічних документах різного рівня. Останні десятиріччя найвпливовіші міжнародні організації пріоритетним вважають питання досягнення сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку передбачає виділення трьох підходів: економічного, соціального та екологічного, що відображають їх особливу значимість, наявність між ними взаємозв'язку і взаємозалежності, при цьому ігнорування хоча б однієї з них може підірвати загальну стійкість системи.

Економічний підхід в концепції сталого розвитку ґрунтується, на постулатах неокласичної теорії, згідно з яким можливості суспільства з виробництва доходу обмежені умовою збереження сукупного капіталу, необхідного для виробництва цього доходу [40]. Зазначене означає необхідність раціонального використання обмежених ресурсів, що є в розпорядженні суспільства, і застосування природозберігаючих способів виробництва і технологій[1].

Соціальний компонент сталого розвитку має в своєму фокусі, неекономічні інтереси індивіда. Він охоплює весь спектр прав людини, як індивідуальних, так і колективних, включаючи питання корпоративного управління, а також більш широке коло проблем підтримки стабільності соціальних і культурних систем, примноження гуманітарних цінностей сучасного суспільства[1]. Згідно базової ідеї сталого розвитку, соціальна стійкість виходить із

принципу «міжпоколінської справедливості»- визнання того, що майбутні покоління повинні мати, як мінімум, рівний з нинішнім поколінням доступ до соціальних ресурсів.

Екологічна складова спочатку виступала основоположною ідеєю концепції сталого розвитку (це цілком справедливо, оскільки природний капітал був і буде основою розвитку цивілізації). Вона покликана забезпечувати цілісність фізичних і біологічних природних систем в процесі їх взаємодії з економічними і соціальними системами. Поняття природних систем в даному випадку має широке трактування і, крім природних комплексів, також включає штучно створене, антропогенне середовище. При цьому основна увага в процесі вивчення таких широких природних систем приділяється не їх можливості зберігатися в деякому «ідеальному» статичному стані, а здібностям цих систем до саморозвитку та адаптації, як реакції на дестабілізуючі дії з боку інших систем[1].

Необхідно також враховувати, що на відміну від економічних і соціальних систем, екологічні мають більш жорсткі обмеження по навантаженню і, часто, меншу стійкість. Так, надмірна експлуатація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і скорочення біологічного різноманіття ведуть до непереборної втрати здатності екологічних систем до самовідновлення, тобто до їх руйнування або небажаної трансформації.

Крім того, деякі компоненти природного капіталу є незамінними, а їх споживання – незворотними. Зокрема, природний капітал далеко не завжди може бути замінений економічним (наприклад, об'єкти біорізноманіття, втрата яких непоправна). Ще однією причиною обмеженою заміною природного капіталу є багатофункціональність багатьох видів природних ресурсів. Наприклад, ліси не тільки забезпечують економіку сировиною для виробництва паперу (заміщається ресурс), а й також виконують безліч різноманітних неекономічних функцій (збереження біорізноманіття, регулювання водного балансу, очищення повітря від пилу, поглинання вуглекислого газу та ін.).

Отже, триєдина концепція сталого розвитку в даний час є прогресивною, в ній в тій чи іншій мірі систематизуються та охоплюються підходи, що характеризують окремі аспекти людської діяльності та відображають єдиний процес створення цінностей. Тому, при розробці стратегії сталого розвитку та конкретних заходів щодо її реалізації, всі три елемента, що виступають засобами

досягнення цілей розвитку, повинні розглядатися збалансовано, у взаємозв'язку[6].

Література

1. Федунь О. «Екологізація міжнародних відносин у контексті сталого розвитку» ISSN 2078–4333. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30.

2. Турчин Я., Івасечко О. «Кліматична дипломатія як складова «м'якої сили» сучасних держав: міжнародний досвід та українські перспективи» [Електронний ресурс] // Журнал «Політичні науки». – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/jan/15405/turc_hinstattya422

3. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. – 14.06.1992 – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text.

4. Johannesburg Declaration on Sustainable Development, 2002 // UN. URL: https://www.un.org/en/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml
1

5. What is sustainable development? // United Nations (UN). URL: <http://www.un.org.ua/en/45-temp/1484-2012-06-11-14-41-36>

6. Л. О. Зайцева. СКЛАДОВІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ [Електронний ресурс] / Л. О. Зайцева // Ефективна економіка. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf.

Чорновол Вадим,
студент 4 курсу економічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ДИПЛОМАТИЧНЕ ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО ВІД ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ ТА ДО СЬОГОДЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Нинішній розвиток масштабних політичних та економічних зв'язків характеризується поглибленням глобалізаційних процесів, які вимагають від більшості держав в яких панує демократія, задля задоволення власних зовнішніх і внутрішніх потреб й постійного узгодження своїх інтересів з іншими особами міжнародного права. На міжнародному рівні відповідні угоди невідмінно передбачають розумні та взаємні поступки у сфері зовнішньополітичних позицій держав. Нормальний розвиток і функціонування системи міжнародних відносин сприяється відповідними інструментом зовнішньої політики, як дипломатія.

В результаті такі сфери, як дипломатичне та консульське право, з'явилися у міжнародному праві та продовжують розвиватися. Дипломатичне та консульське право виконує регулюючі та організуючі функції у міжнародних відносинах, котрі виринають у Віденських конвенціях 1961 та 1963 років. Їхньою метою є підтримувати розвиткові дружніх відносин між державами незалежно від відмінностей у їхньому державному та суспільному ладі.

У Відні на початку ХІХ століття на Конгресі прийняли найперший різносторонній договір про дипломатичне право - Віденський протокол про класи дипломатичних представників. Ключові принципи Віденського протоколу 1815 р. пізніше стали загальноприйнятими нормами дипломатичного права.

Після 1945 р. норми консульського і дипломатичного права одержали подальший розвиток та кодифікацію, що виявило відображення у таких різносторонніх конвенціях, які вступили в дію: Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., що вступила в дію у 1964 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., що вступила в дію у 1967 р., Конвенція про спеціальні місії 1969 р., що вступила в дію 1985 р., Конвенція про запобігання та покарання

злочинів проти осіб, що перебувають під міжнародним захистом, включаючи дипломатичних представників, 1973 р., що вступила в дію у 1977 р. Україна бере участь у всіх вищезгаданих конвенціях. [1, ст. 3]

Юридичні документи міжнародних організацій часто містять положення щодо привілеїв та імунітетів, що поширюються на них та їх працівників. Щодо ООН та її спеціалізованих установ, тут слід згадати дві конкретні конвенції: у 1946 р. - привілеї та імунітети ООН та у 1947 р. - привілеї та імунітети спеціалізованих установ. Крім цього ООН та її спеціалізованих установ мають двосторонні угоди з приймаючими країнами щодо привілеїв та імунітетів. У рамках регіональних організацій також були укладені угоди щодо їх привілеїв та імунітетів. [2, ст. 410-413]

Консульські відносини регулюються не лише різносторонньою конвенцією 1963 р., що стосується консульських відносин, але й двосторонніми консульськими угодами поміж зацікавленими державами.

Оскільки дипломатичні та консульські питання мають велике значення як для міжнародної спільноти загалом, так і для окремої держави, їм надається велике значення у внутрішньому законодавстві.

Деякі загальні положення, що стосуються дипломатичного та консульського права, включені до конституцій держав. Так у п. 5 ст. у статті 106 Конституції України зазначено: «Президент України призначає і звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відзивні грамоти дипломатичних представників іноземних держав». Окрім того, в Україні були прийняті інші нормативні закони у сфері дипломатичних та консульських відносин: Закон України «Про дипломатичні ранги України» 2002 р., який втратив чинність на основі Закону України «Про внесення змін до Закону України» «Про дипломатичну службу» від 11 січня 2011 р., № 2911-VI яким до вказаного нормативного акта був включений розділ III «Дипломатичні ранги», Положення про дипломатичні представництва України за кордоном 1992 р., Закон України «Про дипломатичну службу» 2001 р., Положення про дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав на території України 1993 р., Консульський статут України 1994 р., Положення про торговельно-економічну місію у складі дипломатичної установи України за кордоном 1994 р. та ін. [3]

В результаті, функціонування та розвиток держави як суб'єкта міжнародного права та міжнародних відносин не може відбуватися без зовнішніх зв'язків з іншими суб'єктами міжнародного права. Це об'єктивна передумова сучасного суспільного розвитку. Отже, існування зовнішніх відносин вимагає належного регулювання та регулювання норм міжнародного права для забезпечення цих відносин. Тому дипломатія та дипломатичне право є невід'ємною частиною забезпечення рівноправних відносин між суб'єктами сучасного міжнародного права.

Отже, відповідно до процесів, що характеризують сучасний стан міжнародних відносин, дипломатичне право надає на них несприятливий регуляторний вплив. Цей ефект досягається шляхом нормативного регулювання поведінки суб'єктів міжнародного права. Існуючі принципи та норми дипломатичного права визначають права та обов'язки держав та інших суб'єктів міжнародного права.

Література

1. Дерунець Н.О. Статус торговельних представництв та місій у міжнародному праві: 12.00.11 / Київський Національний Торговельно-економічний Університет. Київ, 2019. 3 с.
2. Хмельова І. Є. Визнання та імунітет держав у міжнародному праві: Часопис Київського університету права, 2013. № 3. 410-413 с.
3. Про дипломатичну службу: Закон України від 2018р. № 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 28 horizontal blue or grey lines spaced evenly apart, typical of notebook paper. The lines extend across the entire width of the page, leaving small margins at the top and bottom. There are no vertical lines, text, or other markings on the page.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ (М. КИЇВ, УКРАЇНА)**

УНІВЕРСИТЕТ ТОМАША БАТІ (М. ЗЛІН, ЧЕХІЯ)

УНІВЕРСИТЕТ ДАНУБІУС (М. СЛАДКОВІЧОВО, СЛОВАЧЧИНА)

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ
В УКРАЇНІ**

Формат 84x108 1/32. Друк офсетний

Папір офсетний
Наклад 500 прим.

Видавництво: ФО-П Дробаха О.
03151, м. Київ., пр. Повітрофлотський, 50/2